

ÚRAD
PRE SLOVÁKOV
ŽIJÚCICH
V ZAHRANIČÍ

Stála konferencia
Slovenská republika
a Slováci žijúci v zahraničí
2018

**Cyprus, Česko, Čierna Hora, Francúzsko,
Chorvátsko, Írsko, Kanada, Maďarsko, Nemecko,
Poľsko, Rakúsko, Rumunsko, Slovensko, Srbsko,
Sýria, Švédsko, Taliansko, Ukrajina, USA,
Veľká Británia**

Bratislava
2018

**STÁLA KONFERENCIA
SLOVENSKÁ REPUBLIKA
A SLOVÁCI ŽIJÚCI
V ZAHRANIČÍ
2018**

**BRATISLAVA
26. – 27. októbra 2018**

Vydal Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí

Zodpovedný redaktor
Ján Varšo

Editor
Pavel Meleg

© Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí

ISBN 978-80-969921-7-1

Ján VARŠO

predseda Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí

Milí priatelia,

dostáva sa vám do rúk zborník zo Stálej konferencie Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí 2018, ktorú 26. - 27. októbra 2018 v Bratislave zorganizoval Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí (ÚSZZ). Záštitu nad konferenciou prevzal minister zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky Miroslav Lajčák, ktorý aj jej účastníkov prijal. V objekte Centra účelových zariadení - stredisko SUZA sa zišlo 72 delegátov z približne 50 krajských spolkov a združení a jednotlivci z 19 krajín (Cyprus, Česká republika, Čierna Hora, Francúzsko, Chorvátsko, Írsko, Kanada, Maďarsko, Nemecko, Poľsko, Rakúsko, Rumunsko, Srbská republika, Sýria, Švédsko, Taliansko, Ukrajina, USA, Veľká Británia) z troch kontinentov. Pozvanie na konferenciu prijal aj poslanec Národnej rady Slovenskej republiky Anton Hrnko, predstavitelia vládnych inštitúcií a zástupcovia spoločenských organizácií, médií a početní odborníci i priatelia krajanov. Predvečer konferencie spestrilo divadelné predstavenie v Slovenskom národnom divadle, na konferencii boli ocenení jednotlivci i kolektívy pamätnými medailami ÚSZZ za posilňovanie národného povedomia Slovákov žijúcich v zahraničí. Účastníkom konferencie a hosťom priblížila históriu slovenského vystaňovalctva a súčasnosť výstava fotografií pod názvom *Slovenský svet*, v rámci konferencie boli odprezentované nové krajské publikácie.

Konferencia sa konala v roku 100. výročia založenia Česko-slovenskej republiky, ktorá položila základy štátnosti slovenského národa. Vznik spoločného štátu Čechov a Slovákov mal silnú podporu aj v slovenskom zahraničí, ktoré rovnako podporovalo formovanie demokratickej Slovenskej republiky - po ústavnom rozdelení Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky na Silvestra v roku 1992. Materializáciou práva na sebaurčenie do štátnosti sa Slováci a Slovensko rovnoprávne zaradili do rodiny národov a štátov medzinárodného spoločenstva, kde si zastávajú dôstojne miesto vo všetkých oblastiach spoločenského, hospodárskeho, vedeckého, kultúrno-umeleckého, športového a ďalšieho diania. V tomto roku zaznamenávame tiež 300. výročie od prvého zdokumentovaného skupinového (znovu)osídlenia (hlavne) z Novohradu a Hontu (*evanjelickými*) Slováckmi Békešskej Čaby na juhovýchode súčasného Maďarska. Zo slovenského korenia posadeného do zeme čabianskej „matky dolnozemskej slovenských miest“ sa o niekoľko desiatok rokov rozvinula zelená vetva Slovákov jej mladších odnoží v Rumunsku a vo Vojvodine.

Konferencia bola tentoraz tematicky zameraná na *generačné výzvy pri posilňovaní národného povedomia Slovákov žijúcich v zahraničí*, aby sme sa zamysleli nad zabezpečením

plynulej kontinuity manažovania procesu udržiavania a posilňovania národného povedomia vo svete, kde žijú a aktívne pôsobia slovenské komunity. Verím, že aj neformálne stretnutia počas konferencie vniesli do našej práce nový impulz a do krajanských plachiet priviali realistické nápady, ktoré bude možné v rámci existujúcich nástrojov a prostriedkov realizovať. Ide o spoločný záujem v prospech udržiavania pút medzi krajanmi a materským Slovenskom v dimenziách Ústavy Slovenskej republiky a slovenskej legislatívy a s prihliadnutím na podporu zo strany domovského štátu. Vo vystúpeniach delegátov bola mapovaná situácia v krajanskom svete z pohľadu zástupcov Slovákov žijúcich v zahraničí.

Súčasná uponáhľaná a informatizovaná doba nie je príliš priaznivo naklonená na zapájanie mladej a strednej generácie do aktivít na poli slovenskosti nielen vo svete, ale ani doma. Lamentovať nad súčasnou situáciou nepomôže, hoci diagnóza je potrebná a nutná z hľadiska určenia terapie a voľby liekov. Ostáva sa spoliehať len na zdravé slovenské bunky v jednotlivých štátoch sveta, ktoré bude treba spoločnými silami udržiavať pri živote s cieľom zachovať slovenské jazykové a kultúrne bohatstvo našich predkoch. Pozitívne je, že v zásade v každej krajine existuje previazanosť staršej (*pomaly odchádzajúcej*), strednou (*aktívnou*) a mladšou (*nastupujúcou*) generáciou, čo je predpokladom na zachovanie plynulej kontinuity udržiavania slovenského jazyka a tradícií pre ďalšie generácie. Verím, že podpora našich masovejších krajanských podujatí na rôznej generačnej úrovni (*náboženské aktivity, folklór a iné kultúrno-spoločenské podujatia, literárna i mediálna oblasť a pod.*) budú naďalej pútať pozornosť Slovákov a priateľov Slovenska a vytvárať živnú pôdu aj pre získavanie záujemcov a následníkov na udržiavanie slovenskosti. Žiadna aktivita sa neuskutoční sama, ale sú za ňou ľudia, ktorí sú vo svojich krajinách oddaní slovenskosti bez ohľadu na to, či svoju činnosť vykonávajú profesionálne alebo dobrovoľne, čo je nepochybne zložitejšia úloha. Jedným z predpokladov je aj vzájomne sa podporovať účasťou na jednotlivých aktivitách a tým prejavovať solidaritu i rešpekt voči ich organizátorom a aktérom. Chvalabohu, ešte existujú takí nadšenci, avšak je žiaduce, aby skúsenejšia a skôr narodená generácia krajanských manažérov priebežne zaučala mladú a zapájala strednú generáciu do organizovania krajanských podujatí. Je dôležité, aby existovala funkčná a účelná harmónia v trojuholníku vzťahov medzi organizátormi, účinkujúcimi a účastníkmi toho-ktorého podujatia. Nie je tiež plne zúročený potenciál v kontaktoch medzi partnerskými obcami, mestami a regiónmi, ktoré Slovákom zo Slovenska umožňujú poznať život Slovákov žijúcich v zahraničí a týmto udržiavať kontakt s materským Slovenskom. ÚSZZ bude v zmysle koncepcie krajanskej štátnej politiky na roky 2016 - 2020 naďalej podporovať projekty, ktoré budú viesť k posilňovaniu spolupatričnosti Slovákov žijúcich v zahraničí na základoch slovenského jazyka a našich duchovných a kultúrnych tradícií v zahraničí, ktoré tvoria súčasť nášho kultúrneho dedičstva.

Keďže aj tento zborník uvidí svetlo sveta koncom kalendárneho roka 2018, tak mi dovoľte ešte raz poďakovať všetkým našim krajanom a priateľom Slovenska za aktivity na slovenskej národnej roli v roku 2018 a zaželať nám všetkým pokojné prežitie vianočných sviatkov a veľa zdravia i úspešný nový rok 2019 v osobnom, rodinnom i pracovnom živote a kreatívnej energii pri udržiavaní a prezentovaní slovenskosti.

Ján Varšo, predseda ÚSZZ
Bratislava 10. októbra 2018

Príhovory, referáty a diskusné príspevky, ktoré odznali na Stálej konferencii Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí 2018 alebo boli doručené za účelom zverejnenia.

Poznámka redakcie:

Česko-Slovensko aj Československo a od nich odvodené slová sme akceptovali v takej podobe, ako to bolo uvedené v referátoch, keďže obe podoby sú správne. Takisto sme akceptovali niektoré vžitú výrazy používané autochtónnymi slovenskými menšinami, ktoré úplne nekorešpondujú so súčasnou podobou spisovnej slovenčiny.

Úvodné príhovory

František RUŽIČKA

štátny tajomník Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR

Dobrý deň a vitajte.

Je mi skutočne potešením, že sa môžem zúčastniť na otvorení vašej konferencie. Ešte väčšiu radosť mám z toho, že stretávam mnohé tváre, mnohých kolegov, priateľov, s ktorými som pracoval počas mojich vyslaní v Spojených štátoch, v Českej republike alebo v Poľskej republike a ktoré sú, myslím si, zárukou naozaj kvalitnej, dobrej, dlhodobej a kontinuálnej práce a viditeľnosti Slovákov v týchto krajinách. Som si istý, že je to rovnaké aj v tých krajinách, v ktorých som nebol. Počúvam o tom, že mnohé projekty, na ktorých robíte, naozaj pomáhajú zviditeľňovať Slovensko.

Vážený pán predseda, vážené dámy, vážení páni, milí krajanovia. Je pre mňa cťou, že sa s vami môžem stretnúť pri príležitosti tohto významného podujatia a že vás môžem osobne i v mene pána ministra Lajčáka privítať v Bratislave v tak hojnom počte. Ide skutočne o reprezentatívne fórum, ktoré plní úlohu dialógu oficiálnych štátnych predstaviteľov Slovenskej republiky s reprezentantmi krajských spolkov a organizácií. Fakt, že v tomto roku sa koná už trinásty ročník tohto podujatia, svedčí o tom, že konferencia sa stala trvalou súčasťou ústavne zakotvenej štátnej politiky Slovenskej republiky. Tá je zameraná na upevňovanie vzťahov medzi našimi krajanmi a Slovenskom ako ich materskou krajinou, ako aj platformou na pravidelné hodnotenie tejto politiky zo strany vás – Slovákov žijúcich v zahraničí. Som veľmi rád, že konferencia okrem nových impulzov do ďalšej práce aj kriticky upozorňuje na rôzne otvorené otázky spolupráce so zahraničnými Slovákami a pomáha tak zlepšovať výkon štátnej politiky v tejto špecifickej ale dôležitej oblasti. To je predsa zmysel nášho dialógu, spätná väzba a vaše postrehy, poznámky, námety a návrhy.

Z pohľadu ministerstva predstavuje problematika zahraničných Slovákov dôležitú dimenziu našej zahraničnej politiky. To sa prejavuje aj tým, že do realizácie štátnej politiky vo vzťahu k zahraničným Slovákom je zapojená sieť, ako to už bolo povedané, našich zastupiteľských úradov, stálych misií, generálnych a honorárnych konzulátov a slovenských inštitútov, ktoré sú vám nápomocné vždy, keď je treba. Pokiaľ by tak nebolo, dajte nám, prosím, vedieť, je to jedna z ich primárnych a základných úloh.

Základy tejto spolupráce sa kládli v máji 1993 v Častej Papierničke neďaleko Bratislavy na historicky prvom stretnutí predstaviteľov slovenských krajských komunit z celého sveta. Dnes, keď si pripomíname dvadsiate piate výročie samostatného Slovenska, súčasné sté výročie vzniku Československa, pripomíname si aj dvadsaťpäť rokov tejto spolupráce. Za toto obdobie postupne došlo k legislatívnemu inštitucionálnemu i koncepcnému posilneniu a rozvinutiu vzťahov do relatívne ucelenej podoby. Len stručne pripomeniem, že Ústava Slovenskej republiky zakotvuje povinnosť Slovenskej republiky podporovať zachovanie a rozvoj národného povedomia, kultúrnych tradícií a jazyka zahraničných Slovákov, ich organizácii a združenia, ako aj rozvoj ich vzťahov k Slovensku ako ku krajine ich predkov. Máme tu zákon o Slovákoch žijúcich v zahraničí, i pravidelne obnovovanú koncepciu štátnej politiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí. Nástrojom takto vymedzenej štátnej politiky je Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí pod gesciou Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí. Jeho práci veľmi pomáha Stála konferencia Slovenskej republiky a Slováci žijúci v zahraničí a tiež Rada vlády pre krajské otázky. Toto všetko sú známe skutočnosti, ktoré poznáte. Pripomínam ich preto, že existencia takejto štruktúry nás zaväzuje a vyžaduje si vyššiu mieru zodpovednosti štátnych inštitúcií k dialógu a rozvoju spolupráce. Aj preto Ministerstvo zahraničných vecí iniciovalo vznik

Rady vlády pre krajské otázky, ako nástroj na strategické usmerňovanie činnosti Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Vnímanie štátnej politiky vo vzťahu k zahraničným Slovákom sa tak dostalo do náležitého kontextu, pretože do jej tvorby a výkonu sú prostredníctvom rady zapojené všetky vecne príslušné ministerstvá. Súčasťou jej agendy sú napríklad aj závažné otázky súvisiace s postavením vzdelávacích centier a víkendových škôl v západnej Európe. Zaoberá sa nárastom žiadostí o vydanie osvedčenia Slováka žijúceho v zahraničí alebo aj rozpočtovými záležitosťami. Som presvedčený, že vyššia miera koordinácie a zainteresovanosti prostredníctvom rady umožní citlivejšie vnímať také skutočnosti, ako je vznik nových krajských komunít v západnej Európe a Zámorí, vplyv globalizačných procesov, asimilácie a novodobej migrácie na demografickú štruktúru krajskej komunity a krajských komunít.

Viem, že v oblasti financovania sa situácia začala od roku 2017 postupne zlepšovať. Keď došlo k navýšeniu dodatočných prostriedkov a verím, že tento proces bude naďalej pokračovať. Rovnaká dôležitá je však aj otázka efektívneho transparentného využívania týchto prostriedkov na podporu kvalitných projektov. Jedným z cieľov štátnej politiky Slovenska vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí je tiež napomáhať rozširovaniu a posilňovaniu povedomia našich občanov o zahraničných Slovákoch a ich kultúrnych tradíciách. A preto ma veľmi teší, že zahraniční Slováci sa popri svojich domácich kultúrnych podujatiach, ako to už bolo spomínané, aktívne zapájajú aj do prípravy organizácie kultúrneho diania u nás na Slovensku. Takouto prezentáciou ukazujete, že ste integrálnou súčasťou slovenských dejín a kultúry a že hranice tejto kultúry ďaleko presahujú hranice našich krajín. Vážení krajanovia, dovoľte mi, aby som vám na záver poďakoval za vaše vytrvalé úsilie, za obetavosť, s akou sa venujete napriek mnohým náročným výzvam k udržiavaniu a rozvoja slovenskosti v krajinách, kde žijete a pôsobíte. Minimum, čo Slovensko môže za to pre vás ešte urobiť, je vytvárať i naďalej také podmienky, vďaka ktorým sa Slováci žijúci v zahraničí stanú ešte pevnejšou súčasťou nášho národného života a Slovensko sa pre zahraničných Slovákov stane naozaj druhým domovom. Dovoľte mi tiež pri tejto príležitosti zablahoželať tým krajanom a krajským spolkom, ktorí dnes prevezmú z rúk predsedu Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí pána Jána Varšu pamätnú medailu na znak ocenenia ich práce v prospech slovenských komunít v zahraničí. Ja vám skutočne želám príjemný, milý, užitočný pobyt, ešte raz vás všetkých vítam zblízka i z ďaleka, zo Slovenska i z poza neho, pretože nás spája skutočne to, čo máme spoločné, a to je naša slovenskosť. Ďakujem veľmi pekne, želám príjemný deň.

Anton HRNKO

predseda Výboru NR SR pre obranu a bezpečnosť

Vážení krajanovia, vážené predsedníctvo, nechcem vás strašiť. Nie som tu kvôli obrane a bezpečnosti, lebo nie ste ani obranný ani bezpečnostný problém pre nás, práve naopak, som tu z tvojej kapacity podpredsedu jednej politickej strany, nechcem menovať, aby som nerobil politickú propagandu, a v mene jej predsedu by som sa vám chcel tiež prihovoriť v tento deň, keď po trinásty krát zasadáte v svojej Stálej konferencii, aby ste sa pokúsili naznačiť problémy, ktoré vás trápia a ktoré by sme my tu na Slovensku mali riešiť.

Slovensko bolo vždy krajinou, kde sa ťažko dorábal chlieb a preto mnohí naši krajanovia odchádzali mimo jeho dnešných hraníc. V tých prvopočiatoch to bolo v rámci štátu, v ktorom sme žili, už po odchode Avarov vlastne dobyli Slováci dolnú zem, potom po Tatároch, potom po Turkoch. Mnohé veci, ktoré sa hovoria tristo rokov, mohli byť aj inak, veď niektorí historici tvrdia, že územie v okolí Békešskej Čaby bolo slovenské aj pred príchodom Turkov, takže Slováci pred 300 rokmi osídľovali územia, ktoré aj predtým obývali. Ale začali vznikať aj krajanovia mimo našej vlasti, najmä v Amerike a v Rusku a práve títo krajanovia mimoriadne interaktívne pôsobili pri našom národnom oslobodzovaní. My nemôžeme zabudnúť to, čo pre nás ruskí a americkí krajanovia urobili počas prvej svetovej vojny, keď nám pomohli k tomu, že sme si mohli vytvoriť prvýkrát svoj vlastný štát, respektíve štát, ktorý sme chceli pokladať za svoj vlastný. To je skutočná zásluha krajanov, za ktorú my budeme vždy vďační.

Československá republika sa naopak správala ku krajanom trochu ambivalentne, lebo nie všetci krajanovia súhlasili s jej politikou, a preto často dochádzalo aj k tomu, že sa z jej oficiálnych miest prehliadali potreby krajanov, najmä amerických, a potom po víťazstve socializmu aj tých, ktorí bývali v niekdajšom Uhorsku, teda v blízkom zahraničí, kvôli socialistickému internacionalizmu a ďalším ideologickým zábranám. Keď sa táto situácia začala meniť, pri oslavách stodvadsiateho piateho výročia vzniku Matice Slovenskej v roku 1898 bola veľká konferencia, ktorá znamenala určitý prelom vzťahu materskej krajiny ku krajanom a v tejto politike pokračuje aj Slovenská republika.

Ťažko povedať, či Slovenská republika robí dosť alebo málo v prospech krajanov. Ono je to vždy interaktívny vzťah a často vnútropolitické turbulencie vlastne nás držia pri zemi a nevieme sa nejakým spôsobom pozrieť systematickejšie a globálnejšie na potreby našich krajanov. Dnes máme situáciu, ktorá opäť je veľkou výzvou pre nás tu doma, ale aj pre vás v zahraničí. Na jednej strane je to vznik nových krajanských komunít v krajinách, kde Slováci nikdy v nejakom väčšom počte neboli, napríklad v Írsku, v Anglicku, ale aj obnova starých a tradičných komunít vo Francúzsku, v Belgicku, v Rakúsku, aj v Spojených štátoch. To je jedna vec, úbytok našich ľudí tu doma, na druhej strane pre krajanov, ktorí žijú v blízkej cudzine, v niekdajšom Uhorsku, sa stáva opäť materská krajina lákadlom, pretože v krajinách, kde žijú, sa ich sociálne podmienky zhoršili a hľadajú každý lepší život.

Naším záujmom je, aby krajanské komunity, tam, kde sú, pokračovali v svojom živote, dopĺňali našu kultúru a ďalej žili v miestach tradične, kde vyorali hlbokú brázdou, či je už to Vojvodina, či sú to oblasti juhovýchodného Maďarska, ale aj oblasť napríklad Pilíša, kde Slováci žili nepretržite od piateho storočia. Tí Slováci, ktorí sú tam, neboli žiadni prisídlenci, oni tam žili vždy. Takže v tomto zmysle je výzvou aj pre krajanov, aj pre nás a musíme nájsť cestu, aby Slovensko mohlo pôsobiť na krajanov, aby krajanovia mohli žiť v svojich domovinách na prospech svoj i v prospech nás. Pretože či už Slováci vo Vojvodine alebo v Rumunsku alebo v Poľsku nie sú žiadnou takou ratoľstvou, sú to životaschopné komunity, ktoré sú schopné dopĺňať a dotvárať obraz slovenskej kultúry. Len si zoberme naivné maliarstvo vo Vojvodine, je to vlastne celosvetový fenomén a je to náš fenomén. Takže

v tomto zmysle treba nájsť vyváženú spoluprácu medzi materskou krajinou a krajanskými komunitami, aby sme prispeli k tomu, že komunity sa cítia doma tam, kde žijú. Slovensko nemá žiadne ambície, ktoré by smerovali k tomu, aby boli nejakým spôsobom krajanské komunity zneužívané alebo používané na politické ciele. My podporujeme krajanské komunity preto, lebo sú naši krajanovia, naši spolurodáci a tvorcami našej spoločnej slovenskej kultúry.

Už po trinásty krát sedíte na tomto zhromaždení, verím, že nájdete cesty tak, aby ste aj predložili našej vládnej štátnej moci vaše problémy, našli spôsoby alebo poukázali na spôsoby, ktoré by sa dali riešiť, aby sme mohli ďalej aj v ďalších desaťročiach vidieť našich krajanov v zahraničí ako životaschopnej komunity. K tomu vám želim všetko najlepšie. Ďakujem.

Oľga NACHTMANNOVÁ

štatna tajomníčka Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR

Drahí krajanovia, dámy a páni, dovoľte mi, aby som vás v mene Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky pozdravila pri príležitosti otvorenia Stálej konferencie Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí 2018.

Náš rezort sa podieľa na aktivitách, ktoré sú smerované na podporu a pomoc krajským komunitám, aby sme vám ako domovská krajina pomáhali uchovávať a rozvíjať vzdelanosť v slovenskom jazyku. Ako i udržiavať vaše národné povedomie. Dôkazom toho je, že ročne ministerstvo udelí sedemdesiat vládnych štipendií Slovenskej republiky na vysokoškolské štúdium pre študentov z radov krajanov. V tomto akademickom roku študuje na vysokých školách v celej Slovenskej republike celkom dvestosedemdesiatšesť vládnych štipendistov, Slovákov žijúcich v zahraničí.

Medzi ďalšie aktivity, ktoré majú veľký význam v oblasti vzdelávania možno zaradiť prípravu vzdelávacích podujatí, ktoré sú určené žiakom a pedagógom z krajského prostredia. V roku 2018 sa uskutoční dvadsaťdeväť takýchto vzdelávacích aktivít. Zároveň na tento rok sa podarilo zabezpečiť viac ako dvetisícšesťdesť učebníc pre krajské komunity strednej, juhovýchodnej ako aj západnej Európe a Zámorí. Ide najmä o šlabikáre, čítanky a učebnice slovenského jazyka pre základné školy.

V spolupráci s pedagogickou fakultou Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici bol predložený návrh na schválenie návrhu projektu slovenské vzdelávacie centrá vo svete. K hlavným cieľom projektu patrí vytvorenie podmienok certifikácie slovenských vzdelávacích centier vo svete, tvorba jednotného doplnkového vzdelávacieho programu pre slovenské vzdelávacie centrá a zjednotenie obsahu komisionálnych skúšok pre overenie kompetencie žiakov slovenských vzdelávacích centier.

Drahí krajanovia, ja sa s vami stretávam už viacej krát, viacej z vás poznám osobne, veľmi rada vás opäť vidím. Samozrejme mám resty, určite by som sa chcela stretnúť s vami vo vašej terajšej domovskej krajine. Budem sa snažiť to v maximálnej miere naplniť. Čo by som chcela hlavne vyzdvihnúť je to, že vy, vaše deti, sa učíte aj slovenský jazyk. Nie je nič smutnejšie, keď Slováci žijúci v zahraničí prídu na dovolenku k svojim rodičom a starí rodičia nerozumejú svojim vnukom. Žiaľbohu aj takáto situácia sa stáva. A je to práve vaše osobné nasadenie, veľakrát aj osobné finančné zdroje, aby ste takúto premisu prelomili. Aby ste pokračovali vo formovaní národného povedomia. Ja vám za toto v mene Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu veľmi pekne ďakujem. Samozrejme, potrebujete našu podporu, veľmi aktívnu podporu. Ja pevne verím, tak, ako som už načrtla, čo sa urobilo, že budeme v tomto pokračovať a tie mnohé otázky, ktoré ešte nie sú doriešené, tak spoločnými silami budeme progresívne riešiť. Ideálny stav nikdy nikde neexistuje. Ale musíme sa k nemu snažiť. Veľmi pekne vám ďakujem za pozornosť.

Vladimír SKALSKÝ

predseda Svetového združenia Slovákov v zahraničí

Vážený pán predseda, vzácní hostia, spolukrajanovia, dámy a páni, dovoľte mi, aby som predovšetkým pozdravil toto vrcholné snemovanie Slovenskej republiky, zástupcov Slovenskej republiky a krajanov menom Svetového združenia Slovákov v zahraničí ako strešnej organizácie slovenského sveta, teda aj menom viac než stodvadsiatich členských organizácií a inštitúcií v dvadsiatich štyroch krajinách sveta.

Schádzame sa na konferencii, ktorá má podľa mňa veľmi dobrý a veľmi prípadný názov – generačné výzvy. Ja tie generačné výzvy vnímam možno ešte trochu širšie a budem o tom hovoriť aj vo svojom príspevku, než ako to bolo zatiaľ uvedené. Je to predovšetkým otázka, čo je výzvou, ktorá stojí pred našou generáciou krajanov. Hovoril pán predseda Hrnko napríklad o tom, ako sa dokázali postaviť krajanovia v Spojených štátoch amerických, v Rusku a inde, koniec koncov medzi nimi Milan Rastislav Štefánik, aj ten bol v tom čase Slovákom, ktorý žil v zahraničí, ako sa dokázali postaviť k výzve po vytvorení vlastnej štátnosti pred sto rokmi, čo si dnes pripomíname. Schádzame sa doslova v predvečer vzniku Československej republiky. Boli veľké generačné výzvy, ako vyjadriť protest voči tomu, čo sa stalo v roku 1968 a ako sa vyrovnáť s masovým odchodom po tomto roku.

A čo je takou výzvou dnes? Myslím si, že dnes je výzvou globalizácia, otvorené hranice, ktoré sú na jednej strane veľkým pozitívom a veľkým prínosom, ale na druhej strane prinášajú aj masové pohyby Slovákov, a to rôznymi smermi alebo zdanlivo rôznymi smermi. Tiež to tu zaznelo, že prichádzajú masovo Slováci z Dolnej zeme na Slovensko a rovnako zase mladá generácia Slovákov, vrátane odborníkov, ktorých Slovensko potrebuje, masovo odchádza smerom na západ. V skutočnosti je to jeden jediný pohyb v smere ekonomického gradientu. A je to určite výzva, s ktorou sa musíme vyrovnáť a musíme si povedať, čo sú vlastne naše ciele, čo od týchto ľudí očakávame, čo im vieme ponúknuť, aby to bolo pre Slovenskú republiku a pre Slovensko vo svete najvhodnejšie a najlepšie.

Generačnou výzvou je aj užší pohľad na túto tému, teda samotný generačný prenos. V mnohých krajinách sa musíme obávať o to, aby sme to, čo v krajanskom svete budujeme, mali aj komu odovzdať. Nie všade je to tak, ale v mnohých krajinách to tak vyzerá a určite sa tým musíme zaoberať. Čo sa preto dá robiť je otázkou diskusie celej tejto konferencie, určite sa ponúkajú také témy, ako je rozvojová pomoc alebo smerovanie investícií Slovenskej republiky na Dolnú zem, určite sa dá hovoriť o návratových programoch pre odborníkov, ktorí odchádzajú na západ, ale určite aj v tom samotnom krajanskom svete musíme prichádzať s veľkorysejšími projektmi, ktoré pomôžu udržať identitu Slovákov či už tam alebo tam.

A ja som v tomto trochu ako kvapkajúca voda, ktorá sa snaží zdanlivo márne formovať kameň. Pripomínam, že Slovenská republika by mala vo väčšej miere, čo vychádza aj z analýzy porovnania s okolitými krajinami a vychádza to aj zo skutočných potrieb krajanov daných nielen predloženými relevantnými žiadosťami, teda mala by vo väčšej miere prispievať na podporu Slovákov žijúcich v zahraničí. Verím, že sa v tejto chvíli blýska na lepšie časy a verím, že v rámci tejto podpory, ja to považujem za dôležité, budú zvlášť vyčlenené aj prostriedky na tie veľké strategické projekty, nielen stavebné investície, ale aj ďalšie veľké projekty, ktoré zásadným spôsobom môžu zmeniť situáciu jednotlivých komunít. No a vždy pripomínam, keď už sme pri tej kvapkajúcej vode, aj ten veľký erbový projekt, ktorý, myslím si, že by mal zhmotniť to, že v tomto volebnom období je krajanská politika jednou z priorit zahraničnej a európskej politiky vlády Slovenskej republiky, teda vytvorenie centra slovenského zahraničia v Bratislave, ktoré by trvalo pripomínalo význam Slovákov žijúcich v zahraničí, prezentovalo ich kultúru v domovskej krajine a tým aj zvyšovalo povedomie a ochotu túto vec nejakým relevantným spôsobom podporovať. Pretože

uvedomme si, Slováci žijúci v zahraničí a tým skončím, nie sú v pozícií niekoho, kto by s natiiahnutou rukou niečo pýtal. Je to len zlomok toho, čo Slováci v zahraničí pre Slovensko robia. Či už to boli tie historické zlomy, kedy zohrali zásadnú rolu, ale i dnes Slováci v zahraničí, ktorí tam zarábajú prostriedky, ich následne investujú v Slovenskej republike. Nie sú odkázaní na tunajší systém, nadväzujú množstvo dôležitých ekonomických vzťahov, vytvárajú priateľské predpolie slovenskej diplomacie, zvyšujú povedomie o Slovensku ako o atraktívnej krajine cestovného ruchu a tak ďalej. Takže musím povedať, že my veríme, že toto bude ocenené. Musím nepatrne nesúhlasiť s pánom štátnym tajomníkom Rúžičkom, ale v celkom dôležitej veci, respektíve nie je to úplný nesúhlas, ale je to spresnenie. On hovoril o tom, že prostriedky, ktoré sa venujú krajanskej problematike, stúpajú. To je v celku pravda, ale v tom segmente, ktorý krajanské organizácie trúfnem si povedať najviac zaujíma, teda v grantovom programe, to tak úplne pravda nie je a my veríme, že sa to teraz po tejto konferencii zmení. Ďakujem pekne za pozornosť.

Marián GEŠPER

predseda Matice slovenskej

Vážení pán predseda, milí hostia, Slovenky a Slováci,

dovoľte mi, aby som toto naozaj vzácne auditórium, ktoré práve tu a teraz pomyselne spája slovenský svet, pozdravil aj v mene Matice Slovenskej, najstaršej národnej kultúrnej ustanovizni Slovákov. Krajanská problematika s Maticou Slovenskou vždy veľmi úzko súvisela. Nielen preto, že je to súčasť našich historických tradícií a historických programov, ale aj preto, že úplne na začiatku v prvom aj druhom historickom období Matice Slovenskej práve krajanská problematika bola z jednej z hlavných pilierov. Matica Slovenská v rámci svojej mnohohrstvovej činnosti tento rok oslávila stopäťdesiate piate výročie svojho založenia. Je to určitá symbolika, lebo matičiari v podstate stáli pri rôznorodých historických udalostiach vývinu slovenského národa. Bol tu spomenutý rok 1918, teda predvečer, už sme naozaj, ako to povedal pán Skalský, sme v predvečer výročia, stého výročia Československej republiky. Ale nemôžeme opomenúť ani stoosemdesiate výročie Slovenskej národnej rady a to, že Slovenská národná rada mala svoje prvé historické zasadnutie vo Viedni a tiež na tom participovali vtedajší Slováci, ktorí pôsobili v rámci rakúskej habsburskej monarchie. Treba spomenúť aj iné výročia, priamo alebo nepriamo súvisiace aj s krajanskou problematikou, a to isto rok 1938, ale aj ustanovený zákon federácie z roku 1968, kedy Slovensko sa minimálne na papieri stalo rovnoprávne v rámci Československa.

Dovoľte mi súčasne aj spomenúť ďalšie vzácne okamihy matičnej práce, akými boli zasadnutie Matice Slovenskej napríklad v dvadsiatich rokoch dvadsiateho storočia. V matičných dejinách si dovoľím povedať, že i v dejinách slovenského národa azda najviac zarezonovala tá prvá historická cesta matičnej delegácie na čele s vtedajším tajomníkom Jozefom Cígerom Hronským práve v rokoch prvej republiky v roku 1935 a 36. Státisíce Slovákov v tom čase na americkom kontinente vítali svojich, teda Slovákov aj matičiarov, na uliciach pútačmi „Welcome, Matica Slovenská!“. Dnes sa samozrejme píše rok 2018. Legislatívou určenú starostlivosť o krajanov prebral Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Matica Slovenská spolu s úradom sú jediné dve inštitúcie so sídlom na Slovensku, ktoré majú pre krajanskú problematiku zriadené svoje odborné pracoviská. Aj keď zákon o Matici Slovenskej primárne vymedzuje maticu alebo matiči starostlivosť o vlastníctvo na Slovensku, teda našom domovskom území, Matica Slovenská svoje aktivity a snahy smeruje aj ku krajanom. A nemôže na nich zabúdať, a to nielen na tých, ktorí sú matičiari alebo pôsobia v zahraničných miestnych odborov. Krajania boli a sú vždycky imanentnou súčasťou nášho národa a našich snažení. Práve prostredím našich ústredných pracovísk pre styk a spoluprácu s krajanmi, a to krajanského múzea Matice Slovenskej, ale aj vďaka sieti tridsiatich troch domov a štyristodeväťdesiatich miestnych odborov Matice Slovenskej.

Matica Slovenská sa snaží napomáhať svojim krajanom a spolupracovať s nimi v najrôznejších úrovniach a aktivitách. Musíme spomenúť krajanský archív, rôzne vedecké výstupy, zborníky, tábory, národné zrazy, výmeny mládeže, v neposlednom rade folklórne podujatia. Vo víziách práce Matice Slovenskej na poli Slovákov žijúcich v zahraničí sa dozviete počas tejto konferencie viac príspevkom mojej kolegyne a riaditeľky krajanského múzea pani Pavelcovej. Konferencii za Maticu Slovenskú želám zdarný priebeh a plodné výsledky.

Milí krajania, dovoľte mi poďakovať za vašu prácu, ktorú robíte vo svojich domovinách v prospech nášho slovenského národa. Za to, že udržiavate naše korene, jazyk, kultúru, že zachováate naše tradície v širšom slova zmysle. Ďakujem všetkým inštitúciám na Slovensku aj všetkým krajinám akokoľvek sú zaradení v rámci štruktúry pomoci krajanom a držím im do budúcich rokov palce ale aj veľa zdraru. Ďakujem pekne.

Vystúpenie predsedu Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí

Ján VARŠO

predseda Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí

Milí priatelia,

dovoľte, aby som vás privítal na 13. Stálej konferencii Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí 2018 a osobitne našim krajanom aby som poprial príjemný pobyt na Slovensku. Na predchádzajúcej konferencii (*Bratislava 29. - 30. 10. 2016*) som poznal iba niektorých z vás, najmä z Vojvodiny, kde som diplomaticky pôsobil. Teraz nepoznám len málokoho z dnešných účastníkov, keďže sme sa mali možnosť stretnúť na Slovensku alebo v zahraničí a diskutovať o krajaňských záležitostiach, agende nášho obojstranného záujmu.

Záštitu nad našou Stálou konferenciou prevzal minister zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky Miroslav Lajčák, ktorý nás prijal v Palugyayovom paláci. Ocenil aktívny prístup krajanov k uchovávaniu národnej identity a poďakoval „*vám všetkým, ktorí ste aktívni, oboznamujete občanov svojich krajín so slovenskou kultúrou, zvyklosťami, tradíciami a tým prezentujete našu krajinu v tom najlepšom svetle.*“ Zdôraznil významný podiel Slovákov žijúcich v zahraničí na týchto dejinných udalostiach, ktorým patrí vďaka aj za to, že je dnes Slovensko rešpektovaným členom medzinárodného spoločenstva s tým, že „*Slovenská republika chce byť aj naďalej nápomocná vo všetkých oblastiach života krajaňských komunit, rozvíjať doterajšie vzťahy i formy spolupráce a taktiež aktívne pristupovať k novým výzvam v rámci našich vzájomných vzťahov.*“

Tento rok je konferencia tematicky zameraná na generačné výzvy pri posilňovaní národného povedomia Slovákov žijúcich v zahraničí a jej cieľom je vyvolať diskusiu a zamyslieť sa nad zabezpečením kontinuity manažovania procesu udržiavania a ďalšieho posilňovania národného povedomia v krajinách, v ktorých žijú a aktívne pôsobia slovenské komunity. Zároveň je to fórum na zhodnotenie toho, čo sa za dvojročné obdobie ne/podarilo dosiahnuť doma i v zahraničí v rámci slovenského krajaňského spoločenstva. Základné kritérium vychádza z Ústavy Slovenskej republiky a zákona č. 474/2005 Z. z. o Slovákoch žijúcich v zahraničí, ktoré vymedzujú cieľ, oblasti a nástroje na podporu krajaňských aktivít. Podľa našej Ústavy (*čl. 7a Slovenská republika podporuje národné povedomie (spolupatričnosť) a kultúrnu identitu Slovákov žijúcich v zahraničí, podporuje ich inštitúcie zriadené na dosiahnutie tohto účelu a vzťahy s materskou krajinou.*) Zákon zasa špecifikuje, že štátna podpora je zameraná na oblasť vzdelávania, vedy a výskumu, kultúry, informačnú a médií. Zároveň vymedzuje dva základné nástroje na realizáciu krajaňskej štátnej politiky - vydávanie osvedčení Slováka žijúceho v zahraničí a dotačný systém na podporu projektov naplňovania týchto cieľov. Filozofia zákona je postavená na podpore a udržiavaní slovenskosti etnických Slovákov, ktorí nemajú trvalé bydlisko na území Slovenskej republiky bez ohľadu na to, či ne/majú štátne občianstvo Slovenskej republiky. Do kategórie Slovákov žijúcich v zahraničí, ktorí majú štátne občianstvo Slovenskej republiky tak individuálne nespádajú Slováci s trvalým pobytom na území Slovenska, keďže sú naďalej právne i materiálne (*trvalým bydliskom*) napojení na práva a povinnosti vyplývajúce zo slovenskej legislatívy. Nie je však dôvod nepodporovať (*na základe individuálneho posúdenia*) projekty slovenských kolektívov (*víkendové vzdelávacie centrá, folklórne súbory, náboženské misie a pod.*), v ktorých pôsobia - popri Slovákoch s trvalým pobytom na území domovského štátu - aj Slováci s trvalým pobytom na území Slovenska, pokiaľ svojou spoločensko-kultúrnou činnosťou prispievajú k udržiavaniu, prezentácii a rozvíjaniu slovenského národného

povedomia a naplňajú tak zámery zakotvené v Ústave Slovenskej republiky.

Schádzame sa v čase, keď si koncom tohto mesiaca pripomenieme 100. výročie vzniku Česko-slovenskej republiky, v ktorej sa začalo materializovať sebaurčovacie právo slovenského národa do štátnosti. Celý tento rok žijeme aj v období 25-ich rokov slovenskej štátnosti v samostatnej demokratickej Slovenskej republike. Nevyrástla na zelenej lúke, ale predchádzala jej po stáročia v národe udržiavaná slovenskosť podopretá jazykom/jazykmi našich predkov, ktorá bola od IX. storočia živená cyrilometodejskými kresťanskými hodnotami. Driemajúca slovenská pospolitosť bola povzbudzovaná a zároveň odhaľovaná (*duchovnou i svetskou*) inteligenciou v procese vzdelávania i výchovy a za podpory vlastenecky orientovaných jednotlivcov vrátane krajanov, navigovala národ medzi Tatrami a Dunajom na cestu za štátnou samobytnosťou. V roku 1993 sa začala etapa budovania vlastnej demokratickej štátnosti a stáva sa prístreším aj pre našich krajanov, pre ktorých predstavuje nevyčerateľné žriedlo i studnicu tradícií a obyčají, ktoré si uchovávajú aj ďaleko od svojho rodiska alebo rodiska svojich predkov. Tento rok registrujeme 300 rokov od (*znovu*)osídlenia Békešskej Čaby v Maďarsku (*evanjelickými*) Slovákami, ktorá sa stala „matkou dolnozemskej slovenskej miest” a formovala zelenú vetvu Slovákov rozvinutú aj do priestorov Rumunska a srbskej Vojvodiny. Dodnes si Slováci, ktorí žijú na Dolnej zemi, uchovávajú slovenskú identitu a v neľahkých podmienkach ju prenášajú na ďalšie generácie. Minulý rok sme si s obcou evanjelických veriacich pripomenuli 500 rokov reformácie, keď Martin Luther pribil na dvere zámockého chrámu vo Wittenbergu 95 výpovedí, čo treba pripomenúť, keďže kresťanstvo zohráva dôležitú úlohu v histórii i súčasnosti slovenského národa.

V znamení týchto výročí, ktoré sa podieľali na formovaní našej súčasnosti, sa chcem poďakovať vám, ktorí ste ich pokračovateľmi a aktívne či účasťou na krajaňských podujatiach sa nezištne podieľate na dobrej re/prezentácii slovenskosti a Slovenska v zahraničí. Patrí vám vďaka za to, že v zemepisných priestoroch svojho pôsobenia šírite slovenský jazyk, vieru, kultúru, zvyky a obyčaje a prispievate tak k dobrému menu slovenského národa i Slovenskej republiky vo svete. Budem rád, keď slová vďaka budete tlmočiť i svojim spolupracovníkom a priateľom Slovenska v krajinách vášho pôsobenia a sú adresované aj tým, ktorí sa na konferencii z rôznych dôvodov nemôžu zúčastniť.

Na konferencii odmeňujeme pamätnými medailami ÚSZZ jednotlivcov i kolektívy za aktivity na krajaňskej roli. Som si vedomý toho, že by si toto ocenenie zaslúžili aj ďalší jednotlivci alebo kolektívy, ktoré sa pričínili o udržiavanie, prezentovanie a rozvíjanie slovenskosti v krajinách svojej pôsobnosti a som presvedčený, že raz príde rad aj na ďalších. Dnes blahoželám vyvoleným oceneným, ktorými sú Ambruš Ivan Miroslav (*Rumunsko*), Botík Ján (*Slovensko*), Dolnozemskej Juraj (*Maďarsko*), Fabišik Vlastimil (*Česko*), Furdík Igor (*Slovensko*), Horch Viera (*Nemecko*), Kovačovič Igor (*Slovensko*), Kozák Ladislav Peter (*Kanada*), Pečeňová Edita (*Maďarsko*), Pop Pavel (*Srbsko*), Slaninková Ingrid (*Slovensko*), Valentík Vladimír (*Srbsko*), Veselský Jozef (*Írsko*), Vokušová Naďa (*Česko*), FS Kolečko (*Švajčiarsko*), Gymnázium Jána Kollára v Báčskom Petrovci (*Srbsko*), Matica slovenská na Ukrajine (*Ukrajina*), Slovenské centrum Lipka v New Jersey (*USA*), Zväz Slovákov v Maďarsku (*Maďarsko*) a časopis Spolku Slovákov v Poľsku *Život* (*Poľsko*). Cením si, že pozvanie na konferenciu prijali poslanci Národnej rady Slovenskej republiky, predstavitelia vládnych inštitúcií a zástupcovia spoločenských i náboženských kruhov, médií a početní odborníci i priatelia krajanov. Predvečer konferencie spestrilo divadelné predstavenie Fanny a Alexander od Ingmara Bergmana v Slovenskom národnom divadle, v ktorej sa predstavili herečky a herci prvej slovenskej divadelnej scény. Účastníkom konferencie a hosťom priblížila históriu slovenského vystaľovalectva a súčasnosť výstava fotografií pod názvom *Slovenský svet*, ktorú pripravili Ľudovít Pomichal a Ján Bilik. V rámci konferencie prezentovali publikácie Vladimír Valentík (*Srbsko*) *Svetový kalendár*, prof. Ján Botík

(Slovensko) *Slováci vo Vojvodine* a Katarína Beregházyová (Slovensko) *Legenda lipy*.

Aký je teda trend v slovenskom krajskom prostredí vo svete od predchádzajúcej stálej konferencie a aké sú generačné výzvy pri posilňovaní slovenského národného povedomia Slovákov žijúcich v zahraničí? K „prevádzkovej“ agende ÚSZZ sa vo svojich vystúpeniach vyjadria kolegovia z vedenia ÚSZZ - podpredseda a riaditeľ odboru strategického a politického Peter Prochávka vyhodnotí závery z predchádzajúcej krajskej konferencie, Alexander Iľaščík, riaditeľ odboru teritoriálneho a dotácií, záležitosti týkajúce sa dotačného systému a Andrea Groszová, zástupkyňa generálneho tajomníka ÚSZZ a riaditeľka odboru osvedčení a právneho, sa vyjadrí k otázkam osvedčení.

Celkovú situáciu v slovenskom krajskom spoločenstve v jednotlivých krajinách a celkove vo svete som charakterizoval pri predkladaní krajskej správy za rok 2017 v Zahraničnom výbore NR SR (12. 09. 2018) slovami, že nie je taká zlá, aby nemohla byť horšia. Totiž, treba povedať, že v súčasných nástrahách globalizácie a moderných informačných technológií vonkajšie prostredie krajskú prácu neľahčuje, avšak aj vďaka slovenským osobnostiam v krajskom svete a morálnej i materiálnej podpore mnohých domovských štátov a s prispáním Slovenskej republiky sa darí udržiavať ostrovčeky a ostrovy slovenskosti vo svete. Dôležitým a smerodajným ukazovateľom krajských aktivít je ich posudzovanie a hodnotenie z pohľadu udržiavania prirodzenej rovnováhy v rámci trojnožky vzťahov medzi úsilím ich organizátorov, kvalitným účinkovaním aktérov a ne/masovosti záujmu (*ne/spokojných*) účastníkov. Treba mať totiž vždy na mysli, že podstata národného povedomia je postavená na posilňovaní spolupatričnosti Slovákov a teda naše úsilie musí byť orientované na systematické a kontinuálne „naplňovanie“ Slováckmi a priateľmi Slovenska krajských akcií, ktoré cielia na udržiavanie, prezentovanie a rozvíjanie slovenskosti. Isteže, masovosť je pojem relatívny a záleží od počtu Slovákov, ktorí v tom-ktorom zemepisnom prostredí žijú a prebývajú, ale ľudské, morálne i materiálne investície vložené do tej-ktorej aktivity treba zmysluplne využívať na hlavný účel - posilňovanie spolupatričnosti Slovákov vo svete. Vymedzenie krajských priorít na miestnej, regionálnej a celoštátnej úrovni a spolupráca medzi zainteresovanými krajskými subjektmi v krajine pôsobnosti v tom zohrávajú kardinálnu úlohu. Takto dosiahnutá názorová jednota v prioritách posilňuje postavenie a rešpekt štátnych i mimovládnych predstaviteľov menších pri uplatňovaní záujmov vo vzťahu k domovskému i materskému štátu. Dôležitá je krajská solidarita, ktorá je jedným z nosných prvkov spolupatričnosti. Treba myslieť aj na generačnú kontinuitu vo všetkých troch ťažiskových prvkoch nášho snaženia, výchovy organizátorov, skvalitňovania výstupov aktérov a pútanie pozornosti účastníkov podujatí; takto vzniknú aké-také záruky, že sa jazyk, tradície a zvyky prenesú na ďalšie generácie v duchu odkazu našich predkov. ÚSZZ sa usiluje ľudsky, morálne i materiálne procesovať krajské aktivity tak, aby bol naplnený účel ustanovení Ústavy Slovenskej republiky a zákona č. 474/2005 Z. z. o Slovákoch žijúcich v zahraničí v súlade s vládou strategickou krajskou koncepciou na roky 2016 - 2020.

V oblasti osvedčení dlhodobejšie pretrvávajú zvýšený záujem o tento úradný dokument od žiadateľov zo srbskej Vojvodiny a zo zakarpatskej Ukrajiny. Na jeho základe možno na území Slovenskej republiky o. i. získať prechodný pobyt a tiež vykonávať zamestnanie bez nutnosti ďalšej administratívnej procedúry. V roku 2012 vydal ÚSZZ 808 osvedčení (*Srbsko 609, Ukrajina 162 a napr. USA 12*), v roku 2015 to už bolo 1 116 (*Srbsko 1 050, Ukrajina 56 a USA 3*) a v roku 2017 to už je 2 025 (*Srbsko 1 646, Ukrajina 355 a USA 6*). Dôsledkom toho je najmä odchod Slovákov (*hlavne za prácou*) z Vojvodiny (*podľa sčítania ľudu z roku 2010 sa prihlásilo k slovenskej národnosti 52 750 obyvateľov Srbskej republiky, ktorí žijú v 34 obciach a mestách hlavne vo Vojvodine s rozlohou 21 500 km²*) na Slovensko. Naši krajanovia zo Srbska túto možnosť vítajú a Slovensko tým získava - v súlade s našou legislatívou - kvalifikovanú pracovnú silu. Na druhej strane srbská Vojvodina tým pociťuje „odslovenskovanie“ v školách, národnostných inštitúciách a kultúrno-umeleckých spolkoch,

ktoré sú hlavnými nositeľmi slovenského národného povedomia v Srbskej republike. V konečnom dôsledku však možno povedať, že vojvodinskí Slováci prechádzajú cez most, ktorý z historického pohľadu prirodzeným spôsobom spája ich domovskú krajinu s materským Slovenskom.

V oblasti dotačného systému Slovenská republika prerozdeľuje každoročne sumu okolo milióna eur na projekty, ktoré predkladajú krajské subjekty v oblasti vzdelávania, duchovnej a svetskej kultúry, informovanosti (*vydavateľskej činnosti*) a médií. V roku 2007 ÚSZZ evidoval 436 žiadostí o dotácie v sume 2 161 365 €, do roku 2011 počet žiadostí vzrástol na 845 s celkovou požadovanou sumou 3 187 890 €. Od roku 2011 sa počet žiadostí pohybuje v rozmedzí 800 až 900 žiadostí ročne s požadovanou sumou do 4 000 000 €. Najvyšší počet žiadostí bol predložený v roku 2016 a to 1 049 a najvyššia požadovaná celková suma bola 5 054 213 € v roku 2014. ÚSZZ - v rámci dotačného procesu, na ktorom sa zúčastňujú aj externí experti - postupuje podľa zaužívanej šablóny. Rád by som poďakoval predsedom štyroch subdotačných komisií (*Katarína Čamborová, Gabriela Madrová, Rastislav Machel a Jozef Leikert*) a tiež členom komisií za vykonanú prácu, ktorá je úvodným predpokladom na to, aby sa prostriedky cez podpísané zmluvy dostali k adresátom. Podľa počtu krajanov a krajských subjektov v jednotlivých štátoch sveta ÚSZZ proporcionálne rozdeľuje prostriedkov na projekty v štyroch vymedzených oblastiach (*vzdelávanie, kultúra, informovanosť a médiá*) s prihliadnutím na ich dopad na posilňovanie spolupatričnosti. Dôraz kladieme na investovanie do krajskej mládeže, či už ide o podporu vzdelávania (*vzdelávacie centrá*), kultúrnych podujatí na Slovensku (*Prečo mám rád slovenčinu, prečo mám rád Slovensko v Nových Zámkoch, Južnoslovenský detský a mládežnícky folklórny festival v Dulovciach, okr. Komárno*) alebo v zahraničí, alebo prázdnin na Slovensku (*tábory*) či školy v prírode a pod. Značné prostriedky sú investované do folklóru a folklórnych podujatí, ktoré majú v slove, hudbe a pohybe zakódované prvky slovenskosti a poväčšine sa bez folklóru nezaobídu žiadne významné duchovné či svetské tradície a zvyky nášho ľudu. V oblasti dotačného systému krajanania pripomínajú otázku navýšenia prostriedkov na poskytovanie podpory projektom na posilňovanie národného povedomia a kultúrnej identity Slovákov žijúcich v zahraničí.

Zemepisná vzorka nášho krajského sveta demonštruje rozsah a pestrosť aktivít Slovákov žijúcich v zahraničí. Možno sa len s hrdosťou tešiť z toho, že v zahraničí máme ostrovčeky a ostrovy slovenských komunit, ktoré tvoria most s materským Slovenskom a že slovenské komunity sú tam rešpektované a uznávané. Voči domovskej krajine sú lojálne a zároveň národnými tradíciami a zvykmi obohacujú väčšinové spoločenstvo. S pevnými nohami na zemi však treba vidieť reálny stav v krajskom svete. Hoci aj ÚSZZ vo svojich informáciách uvádza počet Slovákov v zahraničí v mnohých krajinách v číslach stoviek tisícov (*podľa odhadov krajanov*), desaťtisícov alebo tisícov (*oficiálne sčítanie*), meradlom ostávajú (*ako som to uviedol vyššie*) aktivity, ktoré pripravujú organizátori a aktéri a prezentujú ich účastníkom podujatí. Z tohto hľadiska naďalej najkompaktnejšiu slovenskú komunitu predstavujú vojvodinskí Slováci v Srbsku s integrovaným systémom štátneho i mimovládneho manažmentu, ktorý má predpoklady (*pri zachovaní kontinuity a na základe vzájomnej spolupráce*) aj napriek nie jednoduchej súčasnej situácii naďalej zachovávať po stáročia udržiavanú slovenskosť v týchto priestoroch. Analogický systém manažmentu, hoci pri menšom počte Slovákov, funguje aj v ďalších štátoch južnej, strednej a východnej Európy (*Česká republika, Chorvátsko, Maďarsko, Poľsko, Rumunsko a Ukrajina*). V štátoch západnej Európy a v zámorí je snaha nadšených dobrovoľníkov o udržiavanie slovenskosti predovšetkým vo víkendových vzdelávacích centrách a pripomínaním si slovenských sviatočných tradícií (*sv. Mikuláš, Vianoce, Veľká noc a pod.*) prostredníctvom spoločensko-kultúrnych združení a za duchovnej podpory slovenských katolíckych misií a iných náboženských spoločenstiev.

Pozitívne je, že v podstate v každej krajine, kde máme našich krajanov, existuje previazanosť medzi staršou (*pomaly odchádzajúcou*), strednou (*aktívnou*) a mladšou (*nastupujúcou*) generáciou s cieľom zachovať plynulú kontinuitu udržiavania slovenského jazyka a tradícií pre nasledujúce generácie. Verím, že naše masovejšie krajské aktivity na rôznej generačnej úrovni (*vzdelávacie, náboženské, folklórne, literárne, vydavateľské, mediálne a pod.*) budú naďalej pútať pozornosť Slovákov a priateľov Slovenska v zemepisných priestoroch svojej pôsobnosti a tým budú vytvárať aj živnú pôdu pre získavanie záujemcov a následníkov na udržiavanie slovenskosti. Žiadna aktivita sa neuskutoční sama, ale sú za ňou ľudia, ktorí sú oddaní slovenskosti bez ohľadu na to, či ju vykonávajú na profesionálnej alebo dobrovoľníckej úrovni, čo je nepochybne zložitejšia úloha. Chvalabohu, takých ľudí v jednotlivých krajinách je dosť, avšak je žiaduce, aby skúsenejšia a skôr narodená generácia krajských manažérov týchto spolkov a združení prieběžne zaučala mladú generáciu do krajskej agendy a zapájala strednú generáciu do organizovania krajských podujatí. Pozitívnym príkladom je, keď organizátori i aktéri krajských aktivít sa solidárne zúčastňujú na krajských podujatiach v iných žánroch, čím svojich Slovákov nielenže morálne podporujú, prejavujú rešpekt k nim a k ich úsiliu, ale môžu aj pritiahnúť pozornosť tých, ktorí sú prívržencami. Bolo by dobre tiež plne zúročiť potenciál v kontaktoch medzi obcami, mestami a regiónmi s materským Slovenskom. ÚSZZ bude podľa koncepcie krajskej štátnej politiky na roky 2016 - 2020 naďalej podporovať projekty, ktoré budú viesť k posilňovaniu spolupatričnosti Slovákov žijúcich v zahraničí na báze slovenského jazyka a našich duchovných a kultúrnych tradícií. Každá aktivita (*s prihliadnutím na ľudský a rozpočtový potenciál*) na lokálnej, regionálnej a celoštátnej úrovni tvorí súčasť nášho kultúrneho dedičstva, hoci osobitne sa vynímajú tie, ktoré lákajú masovú pozornosť aktérov a účastníkov a majú aj medzinárodný krajský rozmer vrátane väzby na Slovensko.

Milí priatelia,

všeobecné a pravidelné informácie o dianí v krajskej komunite zahŕňa ÚSZZ - podľa zákona č. 474/2005 Z. z. o Slovákoch žijúcich v zahraničí - každoročne do správy o štátnej politike vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí (*za predchádzajúci rok s návrhom opatrení na nasledujúci rok*), ktorú vypracováva v spolupráci s príslušnými orgánmi a inštitúciami Slovenskej republiky. Rád by som preto poďakoval orgánom štátu a náboženským a ďalším mimovládny inštitúciami nielen za poskytnuté podklady, ale hlavne za ich aktivity a pozornosť venovanú našim krajanom. ÚSZZ tieto správy predkladá vláde Slovenskej republiky a Zahraničnému výboru NR SR, ktoré - aj v uplynulom dvojročnom období - boli schválené, resp. zobraté na vedomie a slová ocenenia krajských aktivít z vlády alebo zo strany poslancov NR SR určite tešia a povzbudzujú do ďalšej práce. Od konca novembra roku 2016 pracuje Rada vlády SR pre krajské otázky, v ktorej sú zastúpené - pod vedením MZVaEZ SR - aj rezorty MŠVVaŠ SR, MK SR, MV SR, MF SR a ÚSZZ a do jej pôsobnosti patria otázky koordinácie a strategického usmerňovania vnútroštátnych rezortov k stratégii spolupráce s krajanmi. Rada pravidelne diskutuje otázky účinnosti dotačného systému ÚSZZ na posilňovanie národného povedomia Slovákov žijúcich v zahraničí a je informovaná o narastajúcom počte osvedčení Slováka žijúceho v zahraničí. Na ostatnom zasadnutí rady (*apríl 2018*) sa jej zúčastnil aj predseda Matice slovenskej Marián Gešper, ako prizvaný hosť.

Sme radi, že o krajskú agendu prejavujú záujem ústavní a ďalší predstavitelia Slovenskej republiky, ktorí do programov svojich zahraničných ciest zaraďujú aj stretnutia s krajanmi, resp. tiež sa cielene zúčastňujú na krajských podujatiach. Prezident Slovenskej republiky, predseda NR SR, predsedovia Zahraničného výboru a Výboru pre vzdelávanie vedu, mládež a šport NR SR, poslanci NR SR, predsedovia vlád SR, minister zahraničných

vecí a európskych záležitostí SR, členovia Rady vlády pre krajské otázky na úrovni štátnych tajomníkov z MZVaEZ, MŠVVaŠ SR, MK SR, MF SR a MV SR tým preukazujú rešpekt a úctu k aktivitám a reprezentácii našich krajanov v krajinách ich pôsobenia. Poďakovanie patrí aj veľvyslanectvám a generálnym konzulátom Slovenskej republiky, slovenským inštitútom a honorárnym konzulátom Slovenskej republiky v domovských štátoch našich krajanov, ktoré napomáhajú pri podpore krajských aktivít v teritóriu svojej pôsobnosti.

Pohľad zvonku na krajskú štátnu politiku Slovenskej republiky je dôležitým indikátorom jej zmysluplného naplňovania v ústavných a zákonných dimenziách v súlade s vládou štátnou politikou. Partnerom ÚSZZ je v tomto smere Svetové združenie Slovákov v zahraničí (SZSZ), ktoré predstavuje fórum zastrešujúce rozhodujúcu väčšinu krajských spolkov a združení z celého sveta a s ktorým ÚSZZ uzavrel (*október 2015*) memorandum o spolupráci. V decembri 2017 SZSZ zorganizovalo v Bratislave (*s finančnou podporou MZVaEZ SR*) zasadanie krajských expertov, ktoré bolo zamerané na otázky strategického smerovania krajskej štátnej politiky. Má zmysel zmieniť sa o podstate diskusie ku vzťahu (*krajského*) projektu a jeho finančného krytia. Podľa jedného názoru máme vynikajúce nápady (*projekty*), ale nemáme na ich realizáciu dosť prostriedkov a iný názor kontroval, či naše nápady (*projekty*) sú naozaj také vynikajúce, keď presahujú rámec existujúcich prostriedkov. K tejto dileme sa v diskusii šalamúnsky vyjadril jeden z našich honorárnych konzulov v Taliansku, podľa ktorého peniaze na kvalitný projekt sa vždy nájdu, ale treba urobiť selekciu priorít a prínosu daného projektu pre vymedzený účel. Nie je problém prísť aj s krajskými megaprojektami, ale treba ich zasadiť do reálneho prostredia potrieb a priorít, čo koniec koncov vždy a všade vyústi do múdrosti našich predkov, že prikrývať sa môžeme len takou perinou, na ktorú máme. Vždy ma však ale potešia diskusie s vami pri káve alebo obede o radoostiach i trápeniach Slovákov v krajinách vášho pôsobenia a možnosti podpory zo strany Slovenska.

Aktívne fungovanie (*nielen*) slovenskej komunity v zahraničí bezpodmienečne predpokladá existenciu životaschopného krajského subjektu, na čele ktorého sú (*spravidla*) zaničení organizátori krajských podujatí pre vymedzenú oblasť, ktorí okolo seba zoskupia aktérov, aby mohli kultivovať a prezentovať slovenskosť vo verejnosti, či už v domovskej krajine, na Slovensku alebo v niektorej inej krajine sveta. Určite, peniaze na realizáciu takéhoto spolkového projektu zohrávajú dôležitú úlohu, ale z pohľadu podpory spolku je dôležitá dôveryhodnosť spolku a účelnosť projektu z hľadiska posilňovania spolupatričnosti Slovákov. V rámci krajskej štátnej politiky sa ÚSZZ usiluje - v rámci svojich možností - podporovať projekty, ktorými sa buduje infraštruktúra vzťahov medzi krajskými subjektmi (*na jednej strane*) a (*na druhej strane*) subjektmi na území Slovenska, ktoré prejavujú záujem o recipročnú spoluprácu s krajanmi. Nedávno ma navštívil bývalý kolega z MZVaEZ SR, ktorý (*ako podnikateľ*) pôsobí v miestnej samospráve v jednej obci na strednom Slovensku, a tlmočil žiadosť o odporúčanie partnerskej krajskej obce v zahraničí, s ktorou by chceli nadviazať partnerskú spoluprácu. Dôvod je prostý, viete, hovorí, naši ľudia nevedia cudzie jazyky, ale si tiež zaslúžia vidieť svet a tak najlepšie by bolo, aby išli do takého sveta, kde sa hovorí slovenským jazykom - prejavuje záujem o recipročnú výmenu detí v školských táboroch a majú aj folklórnu skupinu... Iným príkladom bola účasť jedného detského krajského folklórneho hudobného súboru na Slovensku, keď pozývateľ vedel zabezpečiť na svoje náklady ubytovanie a stravu pre pozvaných a následne ÚSZZ čiastočne prispel na vykrytie cestovných nákladov. Sú však aj iné prípady, keď sa na ÚSZZ obrátia (*možno dobromyseľne*) jednotlivci (*navyše zo Slovenska*) s otázkou, či im nie je možné uhradiť zakúpenie hudobných nástrojov do ľudovej kapely, aby re/prezentovali slovenský folklór - ÚSZZ im odporučil začleniť sa do niektorého z početných slovenských folklórnych súborov.

Teraz sa zmienim trochu konkrétnejšie o našich krajských aktivitách podľa

jednotlivých oblastí a zemepisného rozloženia aj z hľadiska nastolenej generačnej témy. Vzdelávanie a výchova patria v každom veku a na rôznych úrovniach medzi chlieb náš každodenný, lebo nás posúvajú v poznaní seba samého, ľudí a sveta okolo nás. Materinský jazyk umožňuje v origináli poznávať históriu a kultúru svojho národa a vo svete multikulturalizmu, multikonfesionalizmu a multietnicity nás zaraďuje do našej slovenskej rodiny bez ohľadu na to, či na nachádzame vo vedľajšej izbe jedného bytu, na druhej ulici mesta alebo dediny, východnej alebo západnej časti regiónu, na európskom alebo americkom kontinente. Máme slovenskú etnickú identitu, geneticky darovanú predkami a od detstva s ňou prirodzene žijeme a prirodzene ju odovzdávame našim potomkom. Tešíme sa z toho a sme hrdí na to, keď Slovenka alebo Slovák sa presadia doma alebo vo svete a žialime, keď sa nenaplnia naše očakávania, čo nie je len otázka (*silne medializovaného*) športu. Konkurencia vo všetkých oblastiach je dnes silná a uspieť nie je jednoduché, a preto sa - bez toho, aby sme závideli iným - tešme sa z toho, že čo sa nám doma i v zahraničí v rámci našich možností podarilo dosiahnuť.

Obsah, rozsah a frekvencia krajanských aktivít záleží na viacerých faktoroch. Pokiaľ je ich manažovanie zabezpečované orgánmi štátu v spolupráci s mimovládnyimi organizáciami, čo je príklad regiónu (*ako to bolo vyššie spomínané*) krajín južnej, strednej a východnej Európy s autochtónnymi národnostnými menšinami, potom sú tieto aktivity v oblasti vzdelávania, kultúry, vydavateľskej činnosti i médií vzájomne prepojené. Vo Vojvodine manažovanie krajanských záležitostí manažuje NRSNM (*orgán štátu*), MSS (*mimovládna záujmová organizácia*) a výrazný vplyv na Slovákov tam žijúcich má aj evanjelická cirkev augsburského vyznania. So systémom škôl na rôznych úrovniach a rozmanitých záujmových a kultúrno-spoločenských spolkov a združení tieto inštitúcie majú potenciál, za predpokladu spolupráce, v integrovanej podobe pôsobiť na stmelovanie Slovákov a reprezentovať ich vo vzťahu k orgánom domovského i materského štátu. Pomerne hromadný odchod Slovákov z Vojvodiny za lepšími sociálno-ekonomickými podmienkami vrátane na Slovensko, kvantitatívne i kvalitatívne oslabuje slovenskú menšinu, čo sa prejavuje aj na nižšej účasti na podujatiach, ktoré sú organizované v rámci najmasovejšieho podujatia na Dolnej zemi, napr. na Slovenských národných slávnostiach v Báčskom Petrovci. Po voľbách do MSS (*apríl 2017*) sa na budúci týždeň uskutočnia voľby do NRSNM a treba veriť, že novým lodivodom slovenskej menšiny v harmonickej spolupráci aj s cirkvou sa podarí udržať slovenskosť vo Vojvodine v jej jednotlivých segmentoch aspoň na takej úrovni, ako ich predchodcom - iste sa však nikto nenahnevá, pokiaľ posadia latku ešte vyššie. Na budúci rok si budeme pripomínať 100 rokov od založenia slovenského gymnázia v B. Petrovci (*v súčasnosti Gymnázium Jána Kollára*) a verím, že sa aj s podporou Slovenska podarí dôstojne zaknihovať výročie tohto najstaršieho slovenského gymnázia mimo Slovenska, o čo sa riaditeľka Anna Medved'ová v dostatočnom predstihu aj usiluje. Možno tiež oceniť, že ostrovček slovenskosti máme aj v Čiernej Hore, kde od roku 2007 funguje združenie Čiernohorsko-slovenského priateľstva pod vedením Michala Speváka, potomka prvého predsedu obnovenej MSJ z B. Petrovca.

Analogická situácia v manažovaní slovenských menšín ako v Srbsku je aj v ďalších krajinách južnej a strednej Európy. V Maďarsku aktivity slovenskej menšiny (*predsa len rokmi výrazne asimilovanej*) manažuje v oblasti vzdelávania, kultúry, vydavateľstva a médií Celoštátna slovenská samospráva v Maďarsku na čele s jej predsedníčkou Alžbetou Hollerovou Račkovou (*so systémom svojich inštitúcií*), ktorej sú nápomocné (*často aj autonómne*) Zväz Slovákov v Maďarsku, Čibianska organizácia Slovákov, Identita či evanjelická cirkev. Po maďarských parlamentných voľbách (*apríl 2018*) nastúpil do funkcie parlamentného poslanca/hovorcu za slovenskú menšinu Anton Paulík, ktorý nahradil Jána Fuzika. Život menšiny monitorujú Ľudové noviny, týždenník Slovákov, ktorý v minulom roku oslávil 60 rokov svojho fungovania, a edičnú činnosť zabezpečuje SlovakUm

s pravidelnou prezentáciou svojich publikácií na bratislavskej Bibliotéke. Slovenská menšina v Maďarsku je podľa slovensko-maďarskej medzivládnej dohody osobitne finančne podporená. Blahoželám tiež Zväzu Slovákov v Maďarsku k 70-tim rokom jej fungovania a ostanú mi navždy v pamäti slová jej súčasnej predsedníčky Ruženky Egyedovej Baránkovej na konferencii Ako ďalej Slováci v Maďarsku? v roku 2016, že veľa pre národnostnú menšinu (nielen v Maďarsku) môže urobiť domovský štát, rovnako ako materský štát, ale najdôležitejším faktorom ostáva rodina, odkiaľ raší vlastenectvo a pestovanie jazyka i udržiavanie tradícií svojich predkov. Možno s tým len súhlasiť a dodať, že inak sa slovenskosť dostáva do postavenia exotického javu, ktorý zaniká v hmle globalizácie...

Život slovenskej menšiny v Rumunsku v oblasti školstva, kultúry, vydavateľskej činnosti i médií manažuje Demokratický zväz Slovákov a Čechov v Rumunsku a aj Slováci majú svojho zástupcu v rumunskom parlamente. Medzi tamojšie populárne podujatia patrí folklórna spevácka súťaž jednotlivcov pod názvom Cez Nadlak je... aj so súťažiacimi zo Srbska a Maďarska, na ktorej sa zúčastňujú aj poslanci NR SR. V bihorskom regióne sa tiež každoročne koná folklórny festival aj za účasti krajských súborov z iných krajín a zo Slovenska. DZSČR vydáva už pomaly 30 rokov kultúrno-spoločenský časopis Slovákov a Čechov v Rumunsku Naše snahy a Vydavateľstvo Ivana Krasku sa každoročne zúčastňuje so svojimi dielami na bratislavskej Bibliotéke.

V Chorvátsku bol vo voľbách (*apríl 2018*) Zväzu Slovákov v Chorvátsku (*zložený z 15 miestnych matičných organizácií*) opätovne zvolený za predsedu Mirko Vavra. Zväz sa za účinnej podpory poslanca chorvátskeho parlamentu za českú a slovenskú národnostnú menšinu Vladimíra Bíleka podieľa na širokospektrálnych aktivitách v oblasti vzdelávania, kultúry, vydavateľskej činnosti a médií (*vydávanie mesačníka Prameň a vysielanie v slovenskom jazyku v Rádiu Osijek*). Na juhovýchode je v Iloku aktívna evanjelická cirkev a v prímorskej Rijeke predsedníčka Matice slovenskej, rodáčka z Považskej Bystrice, organizuje tunajší matičný život aj v rámci partnerskej spolupráce s inštitúciami svojho rodného mesta.

Postavenie slovenskej menšiny v Českej republike a vzťahy k Českej republike my skôr narodení považujeme skôr za medzinárodné ako medzištátne, hoci realita rozdelenia koncom roku 1992 nepustí. Slovenský dom v Prahe organizuje, najmä prostredníctvom Slovensko-českého klubu a Obce Slovákov v Čechách, pestré kultúrno-spoločenské aktivity zamerané na pestovanie vzájomnosti medzi Čechmi a Slovákmi. Patrí k tomu aj udeľovanie Ceny Mateja Hrebendu (*popredný štritel' slovenských a českých kníh*). Slováci sú aktívni aj v oblasti mediálnej (*Slovenské dotyky a Korene*) a vydavateľskej činnosti. V júni minulého roku v Obci Slovákov v Čechách Andrej Dan Bárdoš nahradil vo funkcii dlhoročného predsedu Petra Liptáka. Medzi najmasovejšie slovenské ľudové podujatie v Čechách, ktorých spoluorganizátorom je Obec Slovákov v Čechách a ÚSZZ ho podporuje, je Jánošíkov dukát (*tohto roku XX. ročník*) v moravskom Rožnove pod Radhoštěm. Hlavným organizátorom je združenie Púčik Vlastimila Fabišika z Brna a zúčastňujú sa na ňom krajské folklórne súbory z Čiech a zo zahraničia a tiež súbory zo Slovenska. Aktívne sú početné slovenské folklórne súbory, ktoré často vystupujú aj na Slovensku. Nemožno zabúdať ani na evanjelickú cirkev augsburského vyznania v Čechách, ktorá si tento mesiac v Prahe pripomenula 25 rokov od obnovenia svojej činnosti.

Spolok Slovákov v Poľsku v decembri minulého roku oslávil 70. výročie od svojho založenia a kultúrno-spoločenský mesačník Život zasa 60 rokov svojej existencie. Spolok Slovákov v Poľsku aj v spolupráci s GK Krakov sa snaží na severnom Spiši a na hornej Orave udržiavať slovenskosť cez školstvo, duchovnú a svetskú kultúru, vydavateľskú činnosť a médiá. V mnohých prípadoch funguje prihraničná spolupráca so slovenskými mestami a obcami, čo treba z oboch strán oceniť.

Na Ukrajine život slovenskej menšiny v oblasti vzdelávania, kultúry, informovanosti

(*vydavateľstvo*) a médií manažujú oblasť kultúrno-osvetová organizácia Matice slovenskej na Ukrajine (*predseda Jozef Hajniš*), ktorá si tohto roku pripomína 25. výročie od svojho založenia a angažuje sa najmä pri zabezpečovaní fungovania 4. základnej školy v Užhorode s vyučovacím jazykom slovenským. Aktívna vo vzdelávacej i spoločensko-kultúrnej oblasti je aj Spoločnosť Slovákov Ľudovíta Štúra v Zakarpatsku (*Valeria Balanko*), Užhorodský spolok Slovákov (*Ivan Latko*), Spolok slovenskej inteligencie v Zakarpatsku (*Ernest Horvat*) a Slovenská spoločnosť M. R. Štefánika v Ľvove (*Ľudovít Fabri a Olexander Hrebik*). ÚSZZ podporuje aktivity slovenskej menšiny na Ukrajine (*detské tábory, učebnice pre školy, kultúrne podujatia*). Významné miesto zaujíma cezhraničná spolupráca so štátnymi i mimovládnyimi inštitúciami z východu Slovenska. Našince tiež poteší, keď sa môže po slovensky porozprávať s ukrajinskými študentmi Filologickej fakulty Ľvovskej národnej univerzity Ivana Franka vďaka pedagógom, ktorí majú úprimne pozitívny vzťah k slovenskému jazyku i našej krajine. V tomto kontexte si možno „odskočiť“ do Slovinska, kde si na Katedre slovanských jazykov Ľubľanskej univerzity pohovoríte so študentmi po slovensky vďaka pedagógom, ktorí tu už 14 rokov zabezpečujú výučbu slovenčiny a slovenských reálií.

V štátoch západnej Európy leží bremeno manažovania krajanových aktivít na pleciah dobrovoľníkov, čo v praxi znamená, že sa vykonáva vo voľnom čase (*a často aj na úkor pracovných povinností*) organizátorov i aktérov, ale s veľkým zánietením. Nikdy som netajil svoj obdiv k mladým ľuďom i rodičom, ktorí majú v sebe zakódovaný prirodzený pocit (pud) nezištne udržiavať v sebe a postupovať svojim potomkom slovenskosť v zahraničí. Ťažisko ich aktivít je položené do výchovno-vzdelávacích centier, ktoré ÚSZZ bude v rámci svojich možností naďalej podporovať v mieste ich pôsobenia alebo vo vzťahu k Slovensku (*letné tábory detí*). Napriek všetkým zložitostiam so zabezpečením fungovania týchto centier bola by škoda, keby kapitál investovaný do slovenskosti detí v predškolských zariadeniach a v základných školách sa s ich pribúdajúcim vekom rozplynul v dave väčšinového domorodého obyvateľstva. V niektorých centrách je tou nadstavbou formovanie záujmových krúžkov, hlavne folklórnych, ktoré môžu byť indikátorom pre vyvíjanie aj iných záujmových aktivít. V každom prípade všetci, ktorí sa angažujú pri udržiavaní slovenského jazyka a tradícií v domovskej krajine, si zaslúžia rešpekt, uznanie a podporu a som rád, že MŠVVaŠ SR im aj v legislatívno-odborných otázkach podáva pomocnú ruku. Naši rodáci a krajanovia sa schádzajú aj v kostoloch pri náboženských obradoch a realizujú sa aj v oblasti svetskej kultúry, najmä folklóru. Preto teší, keď folklórny súbor Ostroha z Dublinu, SKUS Detvan z Vojlovica-Pančeva a Anna Berediová zo Selenče úspešne prezentovali i propagovali slovenský krajanový folklórny svet pred slovenskými televíznymi divákmi v súťaži RTVS Zem spieva.

Treba sa zmieniť o krajinách a aktivitách našich krajanov v západnej Európe a v zámorí, hoci ich výpočet (*rovnako ako v prípade južnej, strednej a východnej Európy*) nemôže byť komplexný a úplný. Najdlhšiu cestu za podporou aktivít (česko)slovenských víkendových vzdelávacích centier merajú prostriedky na Nový Zéland a do Austrálie, kde sú aj slovenské folklórne súbory a zástupcovia jedného z nich (*Liptár*) vystúpili aj na Hlavnom námestí v Bratislave v kultúrnom programe v rámci Pamätného dňa zahraničných Slovákov.

O niečo kratšia je púť k našim krajanom v Argentíne, kde sa v Buenos Aires a v ďalších mestách usilujú slovenskosť zdvihnúť z popola. Je naozaj dojímavý pohľad, keď vidíte klasickú drevenú tabuľu, na ktorej je klasickou triedou písané časovanie sloviess „píšem, píšeš, píše...“ s komentárom (*neprofesionálneho*) učiteľa, ale zánieteného potomka Slovákov Cesare Mangiaterru, že sa tu schádzajú jednotlivci rôznych generácií a on ich učí slovenčinu. Úprimne som rád, že popri Miroslavovi Bartošovi, ktorý patrí medzi dokumentačných propagandistov slovenskosti v Argentíne, už Filozofická fakulta Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave hľadá systémovú cestu i prostriedky na vedecké skúmanie

histórie a súčasnosti tamojšej slovenskej komunity. Zárodky slovenského krajanského subjektu rašia v Brazílii, keď ÚSZZ kontaktovali predstavitelia Združenia Čechov a Slovákov v Rio de Janeiro (*Associação de Tchecos e Eslovacos no Rio de Janeiro*), ktorí ju zaregistrovali v júli minulého roku so zámerom poskytovať komunite Čechov a Slovákov v Rio de Janeiro zázemie na kultúrne a vzdelávacie aktivity. V Mexiku veľvyslankyňa Alena Gažurová dala do pohybu Slovákov v hlavnom meste Mexico City, ktorí sa aj so svojimi deťmi schádzajú v priestoroch veľvyslanectva, aby si po slovensky mohli „pohovárať svoje Slovensko“, zatiaľ čo deti v združení Bodka si cvičia slovenskú gramatiku i komunikáciu.

V Kanade sa medzi konferenciami konali voľby (*október 2016*) predsedu Kanadskej Slovenskej ligy. Dovtedajšiu predsedníčku Mary Ann Doucette nahradil prof. Mark Stolárik, ktorého „živnosťou“ je výučba slovenskej histórie a kultúry na Ottawskej univerzite. Kanadská Slovenská liga organizovala tento rok v Miltone (*Ontario*) už 80. ročník Slovenského dňa. Slovenskému i kanadskému čitateľovi približuje krajanský život v Kanade i informácie z materského Slovenska už 76 rokov Kanadský Slováč z Toronta, ktorý pripravuje hrdý slovenský Novomešťan Július Behul a mladšie deväťročné Slovo z Britskej Kolumbie z Vancouvru, ktoré pripravuje Jozef Starosta a tiež vydávanie publikácií z histórie Slovákov v Kanade. Samozrejme, v Kanade pôsobia aj vzdelávacie centrá a vyvíjajú sa ďalšie spoločensko-kultúrne aktivity, ktoré sú spojené so slovenskými tradíciami, kde svoje nezastupiteľné miesto majú aj náboženské spoločenstvá. Treba však popri iných aktivitách oceniť aj úsilie slovenskej komunity vo Windsore-Essex (Ontario), ktorá sa prostredníctvom Nadácie slovenského dedičstva na čele s predsedom Petrom Gubom (*folklorista zo súboru Slovak Domovina Dancers*) práve borí za udržanie Slovenského centra sv. Cyrila pre slovenskú komunitu vo Windsore tým, že organizuje charitatívne podujatia a zbierky. Verím, že fenomén solidarity sa stane sprievodcom úspechu tohto snaženia.

Korene slovenského vyst'ahovalctva v Spojených štátoch amerických siahajú do konca XIX. storočia, keď sa do Nového sveta vyberali (*nielen*) Slováci za chlebom pre seba a svoje rodiny. Slovenskí vyst'ahovalci (*nielen*) v Amerike sa aktívne zúčastňovali na procese formovania Česko-Slovenska a demokratického Slovenska a možno vyjadriť len potešenie nad tým, že ani súčasné generácie na to nezabúdajú. Honorárny konzul Slovenskej republiky v Pittsburgu Joseph Senko a honorárna konzulka Českej republiky zorganizovali (*v máji 2018*) podujatia k 100. výročiu podpísania Pittsburskej dohody, na ktorých sa zúčastnili aj predsedníčka Zahraničného výboru NR SR Katarína Cséfalvayová a štátny tajomník MZVaEZ SR Lukáš Parížek. Je dôležité si pripomínať míľniky našej histórie a ľudí, ktorí ich vytýčovali, lebo sú žriedlom inšpirácie pre súčasníkov a pamätníkmi pre budúce generácie. Pri predchádzajúcej návšteve programu výučby slovenskej histórie a kultúry na univerzite v americkom Pittsburgu som vedúcemu programu prof. Martinovi Votrubovi povedal, že by bolo dobré, keby študenti absolvovali tieto prednášky i semináre v slovenčine. Realisticky reagoval, že v dnešnej globalizovanej dobe je dobré, keď sa študenti zaujímajú o Slovensko a jeho históriu, hoci je to aj v angličtine. Podobne ako v Kanade príchod Slovákov do USA po roku 1989 generoval vytváranie vikendových vzdelávacích centier (*New York, New Jersey, Boston a ďalšie*) a vyvíjanie spoločensko-kultúrnych aktivít na udržiavanie slovenských zvykov a tradícií v ďalších regiónoch (*napr. Cleveland*), v ktorých dôležité miesto zastávajú aj náboženské spoločenstvá. V súčasnosti medzi najmasovejšie stretnutie na východnom pobreží USA patrí Festival slovenského kultúrneho dedičstva v NJ (*Slovenská liga v Amerike - Nina Holý a John Duch, Marek Šoltis a M. Čuba*), ktorých účastníkov na dvoch ostatných ročníkoch pozdravil aj minister zahraničných vecí a európskych záležitostí Miroslav Lajčák. Treba sa poďakovať dlhoročným spolupredsedom festivalu Nine Holey a (*žiaľ, už nebohému*) Johnovi Duchovi, za jeho organizovanie a verím, že ich následníci Marek Šoltis, Jana Konzelmann a Milan Čuba túto štafetu ponosú ďalej v ústrety novým generáciám. Život Slovákov v Amerike monitorujú a informácie zo Slovenska prinášajú mesačník Slováč

v Amerike (vychádza v *Lindene, New Jersey od roku 1898*), dvojtýždenník *Jednota* založený v roku 1891 (vydáva *Prvá slovenská katolícka jednota v USA a Kanade*) a ďalšie.

V západnej Európe sa existujúce slovenské ostrovy a ostrovčeky začali obsadzovať - po vstupe Slovenskej republiky do EÚ 1. mája 2004 - mladou generáciou, ktorá využíva zásadu slobodného pohybu osôb a pracovnej sily a Slováci tu vidia priestor na svoju realizáciu. Poväčšine ostávajú právne spätí so Slovenskou republikou, najmä pokiaľ ide o (školské) povinnosti ich detí, čo vedie aj k vytváraniu víkendových vzdelávacích centier. Nie je to ľahké pre deti ani pre rodičov, ale v konečnom dôsledku z toho plynie užitočný ošoh, keď sa v týchto centrách stretávajú nielen deti, ale aj rodičia a v kondícii udržiavajú slovenský materinský jazyk i informácie o Slovensku. Takéto centrá fungujú na Islande (*Reykjavík*), v Írsku (*Dublin, Cork*), Veľkej Británii (*Londýn, Birmingham, Brighton, Manchester*), Holandsku (*Amsterdam*), Francúzsku (*Paríž*), Dánsku (*Kodaň*), Nemecku (*Mníchov*), Švajčiarsku (*Zürich*), kde Zdenka Bodoríková (v *marci 2017*) nahradila Moniku Švajlenovú vo funkcii predsedníčky Združenia Slovákov vo Švajčiarsku, na Cypre (*Nikózia a Limasol*), ku ktorým možno priradiť aj (česko-slovenskú) Školu Komenského v Rakúsku (*Viedeň*). Pridanou hodnotou aktivít týchto víkendových centier je už časovo i talentovo náročnejší mimo vzdelávací program pre deti v „aplikácii“ slovenského jazyka a tradícií, povedzme v oblasti folklóru. Preto treba oceniť, a to nielen v štátoch západnej Európy, vytváranie detských folklórnych súborov, v ktorých sa cez slovo, hudbu a tanec kultivuje vzťah k slovenčine i k slovenským tradíciám. Možno oceniť, že - podobne ako na Slovensku - sa v niektorých štátoch formujú popri dospelých folklórnych súboroch aj detské.

Popri tejto ťažiskovej vzdelávacej aktivite Slovákov žijúcich v západnej Európe a v zamorí možno ešte zvýrazniť niektoré činnosti, za ktorých organizáciou stoja ľudia. Vo Francúzsku viac ako len duchovnú činnosť pre Slovákov vykonáva Slovenská katolícka misia v Paríži na čele s farárom Imrichom Tóthom. Združenie rodákov a priateľov českých krajín a Slovenska, ku ktorému patrí folklórny súbor *Nadeje* na čele s Danielom Compagnonom (*najlepší fujarista medzi Francúzmi a najlepší Francúz medzi fujaristami*), ktorého ÚSZZ ocenil pamätnou medailou ÚSZZ k 70-tke za „zásluhy o upevňovanie kultúrnej identity Slovákov v zahraničí“. Ostrovček slovenskej kultúry sa nachádza aj v Cannes so speváckou skupinou *Dolina*, ktorá vystúpila aj na Hlavnom námestí v Bratislave počas tohtoročného júlového Pamätného dňa zahraničných Slovákov. Členky *Slovaklyon* z Lyonu organizujú (v spolupráci so *Žilinským samosprávnym krajom, honorárnym konzulátom v Grenobli a Slovenským inštitútom v Paríži*) letnú prezentáciu slovenskej gastronómie a umenia v rámci lyonských konzulárnych dní, ktorú mesto organizuje pre tam žijúce etniká. V Taliansku (*Terst, Miláno a Turín*) súčasná generácia si deficit slovenského prostredia v zahraničí kompenzuje neformálnym nadväzovaním vzájomných kontaktov. Osobitnú kategóriu tvoria dolnozemskí Slováci v bavorskom Gomaríngene (*pri Mníchove*), ktorí majú rodinné i materiálne zázemie v rodnej srbskej Vojvodine, žijú ako cudzinci v Nemecku a hlásia sa aj k Slovensku, materskej krajine svojich predkov. Slováci sa (*pri svojom pracovnom vyťažení v Nórsku*) skôr zaoberajú riešením pracovných záležitostí spojených s ich pobytom na severe Európy. V Holandsku popri vzdelávacom centre sa Slováci organizujú spontánne, aby prezentovali slovenské gastronomické aktivity v rámci pracovných kolektívov medzinárodných organizácií tam pôsobiacich. Vo Viedni pôsobí aj Rakúsko-slovenský kultúrny spolok na čele s Helenou Steinerovou, ktorý sa zameriava na propagáciu Slovenska a slovenskej kultúry Slovákov a viedenskej verejnosti a do svojich programov zapája aj členov detského folklórneho súboru *Rozmarín*. Potešilo ma, že na oslavách 20. výročia založenia Zväzu priateľstva Cyprus-Slovensko (*november 2016*) sa zúčastnili aj niektorí členovia folklórneho súboru *Šafárik* z vojvodinského Nového Sadu.

Chcem tiež oceniť vydávanie online časopisu pre deti *Ceruzky*, ktorý je príkladom vzájomnej komunikácie a spolupráce (*zodpovedajúcej súčasnej dobe informačných*

technológií) v širokom zemepisnom meradle, ktorých cieľom je informovať o aktivitách a navzájom sa vo svojej práci povzbudiť (*keď sa vybíjajú baterky*) a keď treba, aj poučiť. Všetkým prispievateľom patrí uznanie a osobitne Jarmile Buchovej, vedúcej vzdelávacieho centra v Mníchove.

Chcel by som zároveň poďakovať slovenským subjektom, ktoré v tej alebo onej forme spolupracujú s našimi krajanmi na Slovensku alebo v zahraničí. ÚSZZ spolupracuje s Mestským úradom Detva a jeho primátorom Jánom Šufliarským v rámci Folklórnych slávností pod Poľanou v Detve, kde je krajský folklór prezentovaný v programe Krajanskej nedele a na Krajanskom dvore gastronómia i remeslá, s obcou Dulovce (*okr. Komárno*) a jej starostom Štefanom Caletkom pri organizovaní vystúpení krajských detských a mládežníckych folklórnych súborov, s Mestom Nové Zámky a Štátnym pedagogickým ústavom MŠVVaŠ SR (*literárna súťaž Prečo mám rád slovenčinu, prečo mám rád Slovensko*) a najnovšie s Bratislavským kultúrnym a informačným strediskom pri organizovaní Pamätného dňa zahraničných Slovákov (*folklórny krajský program na Hlavnom námestí*). UMB v Banskej Bystrici, UKF v Nitre, UCM v Trnave v rámci vedeckých výskumov mapujú situáciu Slovákov nielen v Európe a zámorí. Krajanom vychádzajú v ústrety pri organizovaní výstav ich umeleckej tvorby Ministerstvo kultúry SR (*Dvorana na námestí SNP v Bratislave*), Galéria RTVS na Mýtnej ulici, Národná banka Slovenska (*kovačické naivné umenie*), Pistoriho palác (*Bratislava-Staré mesto*), Staromestská galéria Zichy v Bratislave, Univerzitná knižnica v Bratislave, Krajský inštitút v Bratislave (*KALAP*), UKF Nitra či Galéria Fontána v Piešťanoch. MS v Martine, Metodické centrum UMB v B. Bystrici pre Slovákov žijúcich v zahraničí a Akadémia vzdelávania Martin zabezpečujú organizovanie detských letných táborov. Biblotéka v Bratislave (krajská knižná tvorba) dáva priestor krajanskej publikačnej činnosti a Bibiana organizuje knižné aktivity pre slovenských školákov vo Vojvodine. Oceňujeme prácu modelového portálu EÚ Slovake.eu (www.slovake.eu) na mnohojazyčné bezplatné vyučovanie slovenčiny v 13 jazykoch, ktorý funguje od roku 2011.

ÚSZZ osobitne oceňuje recipročnú partnerskú spoluprácu medzi subjektmi na Slovensku a krajanmi, ktorá v mnohých prípadoch je dlhodobejšia a prispieva k vzájomnému posilňovaniu vzťahov krajanov so Slovenskom. Priame vzťahy medzi inštitúciami zo Slovenska na regionálnej, mestskej a obecnej úrovni a krajskými spolkami či jednotlivcami vytvárajú infraštruktúru na vzájomne trvalo udržateľné väzby. Recipročné väzby existujú v oblasti divadelníctva (*medzi Kysuckým kultúrnym strediskom v Čadci a vojvodinskou obcou Pivnica*), medzi humanitnou spoločnosťou Humanita pre život v Spišských Vlachoch a mestom Kovačica (*varenie bryndzových halušiek*) a ďalšie. Treba tiež oceniť aj aktivity mimovládnych organizácií na podporu krajanov a ich vzťahov so Slovenskom. ÚSZZ si váži udelenie Pamätnej medaily Jozefa Miloslava Hurbana za „zásluhy pri dlhodobom presadzovaní kresťanských a národných tradícií na Slovensku“ a myslím, že krajských pedagógov (*Svetlana Zolnjanová zo Srbska a P. Hlásznik z Rumunska*) tiež potešilo ocenenie z rúk ministerky školstva, vedy, výskumu a športu SR Marty Lubyovej Medailou sv. Gorazda pri príležitosti Medzinárodného dňa učiteľov.

Informácie o aktivitách ÚSZZ a vašich podujatiach zverejňujeme na webovej stránke, kde každý štvrťrok sumarizujem ťažiskové udalosti, ktoré sa týkajú života našej krajanskej komunity. Na webovej stránke zverejňujeme aj odkazy na zdroje, ktoré informujú o krajských aktivitách, pričom medzi najaktívnejšie patrí RTVS/RSI a redaktorka Ingrid Slaninková.

Milí priatelia,

na záver len skonštatujem, že ÚSZZ má v súčasnosti systemizáciu 18 miest a pracuje v rámci troch odborov (*odbor strategicko-politický, odbor osvedčení a právny/osobný úrad a odbor teritoriálny a ekonomicko-dotačný*) vrátane agendy ekonomiky, účtovníctva

a kontroly. Objektívne treba povedať, že za ostatné dva roky došlo k pomerne veľkej fluktuácii zamestnancov vrátane na ekonomickom úseku, ale teraz je situácia personálne stabilizovaná, hoci na úsek osvedčení je naďalej neúmerný nával administratívy. Takisto chcem zdôrazniť, že činnosť ÚSZZ podlieha kontrole zo strany nadriadených orgánov a verejnosti a to, či ide o zákonnosť vydávania osvedčení Slováka žijúceho v zahraničí alebo nakladanie s finančnými prostriedkami v rámci dotačného systému. Snažíme sa, aby sme v administratíve boli efektívni a v dotačnom systéme účelní, hospodárni a efektívni z hľadiska ich účelu a cieľa.

Ďakujem za trpezlivosť a pozornosť a ešte raz želám všetkým našim krajanom príjemný pobyt na Slovensku.

Príspevky účastníkov

Bohdan KRAUS

Spoločnosť generála Milana Rastislava Štefánika Česká republika

Odkaz Milana Rastislava Štefánika pre 21. storočie

Uplynulo už takmer sto rokov od Štefánikovej smrti, no podľa mnohých prieskumov, týkajúcich sa slovenských dejín, patrí Milan Rastislav Štefánik stále medzi najvýznamnejšie a najpopulárnejšie osobnosti slovenskej histórie.

Milan Rastislav Štefánik zostáva vzorom húževnatosti, odhodlanosti, nekompromisnosti, nezištnosti a vytrvalosti v práci pre národ. Muž, ktorý pochádzal zo skromných pomerov slovenských košarišských kopaníc, dokázal preniknúť do veľkého sveta. Nezľakol sa ani najťažších úloh a dokázal spojiť svoje hlboké slovenské národovectvo s ideami Európy.

Občianske združenie Spoločnosť generála Milana Rastislava Štefánika Česká republika si vytкло za svoj cieľ rozvíjať a šíriť odkaz tohto významného činiteľa česko-slovenského národnooslobodzovacieho boja, vedca, vojaka a diplomata. Zameriava sa na poznanie života a diela Štefánika a na upevňovanie vzájomnosti Čechov a Slovákov.

V roku 2018, roku storočnice od ukončenia prvej svetovej vojny a vzniku Československej republiky, si pripomíname tieto dejinné udalosti. Pripomíname si viac slovenské osobnosti v česko-slovenskom kontexte, aby sme zdôraznili podiel Slovákov na týchto udalostiach, ktorý sa vinou médií v Českej republike vytráca.

V spolupráci s Historickou skupinou účastníkov SNP, legionármi, odbojármi, Armádou Českej republiky, slovenským veľvyslanectvom v Prahe a slovenskými spolkami v Českej republike sa 3. mája konalo pietne zhromaždenie k 99. výročiu tragickej smrti spoluzakladateľa Československej republiky Milana Rastislava Štefánika. Spomienkové stretnutie pri soche Milana Rastislava Štefánika v Prahe na Petříně sme usporiadali aj k 138. výročiu jeho narodenia a na tomto mieste sa plánujeme stretnúť i 28. októbra k 100. výročiu vzniku Československa.

Členovia združenia sa v priebehu roku zúčastnili bohatého spolkového života a zároveň reprezentovali našu spoločnosť na rôznych fórach. Pokračovala dobrá spolupráca s ďalšími slovenskými spolkami v Českej republike. Najmä so Slovensko-českým klubom, Obcou Slovákov v Českej republike, Kollárovou spoločnosťou, Historickou skupinou účastníkov SNP, Československou obcí legionárskou, Slovenským inštitútom, Slovenským zborom Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania, Masarykovým demokratickým hnutím a Masarykovou spoločnosťou.

Veľmi dôležitá je pre naše združenie spolupráca so Štefánikovou spoločnosťou na Slovensku, s ktorou si vymieňame informačné materiály a máme možnosť publikovať v ich časopise Bradlo.

Podakovať chceme vedeniu Slovenského domu v Prahe, ktorý sa stal naším sídlom, a kde v Štefánikovej sále dnes prebieha väčšina našich aktivít.

SLOVENSKÝ SVET DNES – GENERAČNÉ VÝZVY V EPOCHE GLOBALIZÁCIE

Stála konferencia Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí sa koná raz za dva roky - ako vrcholné snemovanie reprezentantov štátu a krajského sveta. V roku medzi stálymi konferenciami sa zasa koná buď valné zhromaždenie Svetového združenia Slovákov v zahraničí alebo programová konferencia tejto strešnej organizácie slovenského sveta. Tieto príležitosti bilancovať a plánovať ešte dopĺňajú zasadnutia expertnej komisie krajanov a odborníkov na Slovákov žijúcich v zahraničí, ktoré organizuje Svetové združenie Slovákov v zahraničí s podporou MZVaEZ SR a garanciou ÚSZZ. Mnohokrát sme teda spolu premýšľali, odkiaľ slovenský svet ide a kam. V roku 2018 sme si však vytýčili podľa môjho názoru mimoriadne pálčivú tému.

Stála konferencia Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí sa tento raz koná doslova v predvečer veľkého výročia – sto rokov od vzniku Československej republiky, ktorý bol zásadným emancipačným krokom Slovákov, ktorý prišiel doslova päť minút pred dvanástou, pokiaľ ide o národnú existenciu Slovákov. Ak sú témou konferencie generačné výzvy pri posilňovaní národného povedomia Slovákov žijúcich v zahraničí, tak konštatujeme, že vznik ČSR bol pred sto rokmi takou generačnou výzvou – pre všetkých Slovákov (rovnako ako Čechov), i pre krajanov. A krajanovia v nej mimoriadne obstáli. Tí v Amerike pri podpise Clevelandskej a Pittsburskej dohody i pri lobovaní v prospech Washingtonskej deklarácie. Ale nielen tak. Krajanom bol vlastne i Milan Rastislav Štefánik, ktorý svoje výnimočné dielo vykonal v zahraničí. A v zahraničí pôsobili v prospech vzniku spoločného štátu Čechov a Slovákov napríklad aj legionári – vo Francúzsku, Taliansku a najmä Rusku.

Rok 2018 je však aj rokom ďalších zásadných výročí. Samozrejme 25 rokov od vzniku samostatnej Slovenskej republiky, čo bol pochopiteľne prelom aj v oblasti krajskej politiky, nehľadiac na to, že sa tým najväčšia krajská komunita v Európe zrodila – ide o Slovákov v Česku. Sú to však aj pol storočia od roku 1968, ktorý vyhnal veľkú komunitu Slovákov do exilu v západnej Európe i zámorí. Čosi podobné sa dá povedať aj o roku 1948. I o roku 1938. A pripomíname si, pokiaľ ide o národnú emancipáciu, napokon aj okrúhle výročie revolučného roku 1848 s celým komplikovaným vystúpením štúrovcov. Všetky tie roky prinášali – i pre krajanov - generačné výzvy, ktoré pri spätnom pohľade vieme pomerne bezpečne identifikovať.

Aké sú však generačné výzvy dnes, v roku 2018? Domnievam sa, že tie základné sú dve a spolu súvisia: vyrovnáť sa s globalizáciou a zabezpečiť generačný prenos.

Začnime tým druhým, generačným prenosom. Napokon názov konferencie sa dá vlastne čítať aj takto: že ide o výzvu zabezpečiť výmenu generácií, teda pokračovanie krajských snáh. Všetci vieme, že to v dnešnej situácii nie je jednoduché a že to nie je možné bez zmeny niektorých zažitých prístupov. Musíme nájsť témy a formy, ktoré mladú generáciu ku krajskému životu pritiahnu, vytvoriť podmienky pre jej vlastnú iniciatívu, napríklad v oblasti vzdelávania detí či i v kultúre, a vytvoriť tiež podmienky, ktoré umožnia mladým ľuďom, núteným myslieť na ekonomické zabezpečenie svojho života, štúdiá, novozaložených rodín, venovať významnú časť svojho času a energie krajskému životu.

Ak hovorím o vplyve globalizácie, na prvom mieste je to pôsobenie ekonomického gradientu vo svete, ktorý je z veľkej časti bez hraníc. Otvorenie hraníc je iste spríjemnenie života individuálnych ľudí. Súčasne však významná výzva pre komunity, spoločnosti. Je to stále ten istý ekonomický gradient, ktorý cez ľahko priestupné hranice ženie Slovákov zo Srbska a Rumunska na Slovensko alebo ďalej na západ, stále ten istý, ktorý ženie mladých ľudí zo Slovenska do západnej Európy a zámoria. Hranice zatvárať iste nechceme,

s ekonomickým gradientom vieme urobiť veľmi málo. Musíme teda s týmito pohybmi počítať ako s nemennou realitou? A ak áno, ako na ňu reagovať? Chceme lákať občanov SR zo zahraničia naspäť domov? A ako? A chceme motivovať Slovákov zo Srbska či Rumunska, aby sa vrátili na Dolnú zem? A ak áno, máme na to nástroje? Globalizácia prináša navyše často aj ideológiu, ktorá znižuje význam národnej príslušnosti, dokonca ju zamieňa s občianstvom. Prináša logicky aj prevahu zmiešaných manželstiev. To všetko vedie k menšiemu záujmu o krajanský život a k asimilácii. Opäť, je to realita, nenariekajme nad ňou, vezmime ju ako výzvu – v čom sa ponuka krajanskej komunity pre najmä mladých ľudí musí zmeniť?

Toto všetko sú otázky, na ktoré by sme na stálej konferencii mali hľadať odpovede. Celkom určite medzi tie odpovede zo strany štátu musí patriť aj naplnenie programového vyhlásenia vlády, kde sa krajanská problematika ocitla medzi prioritami zahraničnej a európskej politiky. Naplnenie týchto deklarácií činmi podľa môjho názoru znamená navýšenie objemu grantovej podpory a podporu vzniku Centra slovenského zahraničia, ktoré zriadilo a začína v centre Bratislavy rekonštruovať Svetové združenie Slovákov v zahraničí. Pokiaľ ide o grantovú podporu, myslím si, že už netreba argumentovať len tak, že na úroveň, garantovanú kedysi uznesením vlády, teda na 40 miliónov Sk. Predovšetkým treba vychádzať z analýzy skutočných potrieb, ako ich reflektujú okrem iného relevantné podávané žiadosti a tiež z komparácie so susednými krajinami. Určite treba v tejto podpore zvlášť akcentovať popri bežných projektoch aj strategické investície, ktoré dokážu zásadne a dlhodobo zmeniť situáciu jednotlivých komunit.

Centrum slovenského zahraničia je dôležitým symbolom krajanskej politiky, erbovým projektom, ale predovšetkým čímisi, čo bude túto problematiku trvalo zviditeľňovať a sprítomňovať v hlavnom meste Slovenska a tak zvyšovať povedomie o jej význame. Bude výkladnou skriňou slovenského zahraničia smerom domov, či do starého domova. Zopakujem na tomto mieste aspoň základné fakty, ktoré už Svetové združenie Slovákov v zahraničí publikovalo: budova pre centrum je vybraná, je v absolútnom centre Bratislavy medzi Námestím SNP a Laurinskou ulicou, konkrétne medzi Manderlou a Starou tržnicou. SZSZ ju plánuje prevádzkovať bez napojenia na štátny rozpočet, iba s grantovou podporou na konkrétne projekty, a to podotýkam podporou z veľkej časti z iných zdrojov než je ÚSZZ – napríklad rátame so zdrojmi ako Fond na podporu umenia, Hlavné mesto Bratislava, Európska únia, Medzinárodný višegrádsky fond a ďalšie, ako aj s reklamou, sponzoringom a príjmami z prevádzky. Počíta sa, samozrejme, s jednorazovou štátnou podporou výkupu a rekonštrukcie priestorov v celkovom objeme 1,5 - 1,6 mil. eur. Centrum bude prezentovať živú kultúru, od tradičnej cez divadelnú, hudobnú, literárnu či výtvarnú, až po gastronómiu, a tiež dejiny Slovákov v zahraničí. Za tým účelom bude obsahovať multifunkčnú sálu, galériu, reštauráciu, ktorá napomôže samofinancovaniu prevádzky, i patričné zázemie. Projekt značne pokročil a spoliehame sa na politické prísluby podpory. V budove na Laurinskej 19 by sa Centrum slovenského zahraničia malo stretnúť a vytvárať synergické efekty aj s ďalšími kultúrnymi aktivitami, napríklad spisovateľskými či v istom variante aj s Českým domom v Bratislave.

Ak som zabehol do podrobností jedného projektu, je to pars pro toto, teda jednotlivosť za celok: ukážka toho, ako riešiť generačné výzvy. Veľkoryso. Áno, musíme nájsť odvahu aj k novým, veľkorysým krokom. Inak budeme len divákmi osudu krajanského sveta, ktorý pobeží ako film, do ktorého nevieme, či sa bojíme zasiahnúť. Sveta, ktorý sa nám bude z generácie na generáciu umenšovať – nielen čo do početnosti, ale aj a najmä čo do kvality a štruktúrovanosti života našich komunit.

Jaromír SLUŠNÝ

Obec Slovákov v Českej republike

Generačné výzvy pri posilňovaní národného povedomia Slovákov žijúcich v Českej republike

Je viac ako jasné, že každá generácia vrátane Slovákov žijúcich v Česku má svoje výzvy, ktoré ju nielen formujú, ale aj udržiavajú pri živote. Pre viaceré generácie našich pradedov to bola výzva udržať existenciu slovenského národa, odolať maďarizácii, ale rovnako aj, na čo sa často zabúda, na území Slovenska zaistiť pozitívny ekonomický vývoj, zlepšiť sociálne postavenie svojich vlastných rodín. Ľudia z tohto dôvodu odchádzali za prácou a tým aj za zárobkom, do cudziny, ale vo svojej podstate Slovákami zostávali.

Táto výzva ale vyústila do snahy o vytvorenie novej slovenskej štátnosti. Otázkou pre túto generáciu bolo, akú formu bude táto štátnosť mať, kedy a ako sa naplní. Je rovnako viac ako jasné, že táto výzva bola priamo spojená s posilňovaním národného povedomia vtedajších Slovákov a Sloveniek. Tých ale v Česku nežilo toľko, aby sa zmenili v ucelenejší prúd, ktorý by rozhodujúcou mierou spoluurčoval líniu oficiálnej slovenskej politiky. Na konci tejto generačnej výzvy a mohli by sme povedať niekoľkých vrstiev generačných výziev, bol vznik ČSR.

Generácia nasledujúca teda už nemusela riešiť otázku uchovania existencie slovenského národa, ale skôr stupňa naplnenia pôvodných túžob. Tu sa už na scénu dostávali rozličné záujmy rozličných skupín, spojené s politickými ambíciami. Pre časť generácie to bola výzva udržať dosiahnuté, pre inú zaistiť rovnoprávne postavenie Slovenska v rámci spoločného štátu, ďalšia sa skôr zamerala na riešenie sociálneho postavenia jednotlivých vrstiev spoločnosti. Vo svojom súhrne ale všetky boli spojené s upevnením či udržaním národného povedomia. Aj to sa odrážalo v živote novej vlny migrácie, ktorá si aj naďalej udržiavala mimoriadne silný vzťah ku Slovensku i ku svojej vlastnej slovenskosti.

Iná situácia však nastala u vojnových a povojnových migračných a emigračných vln, pretože tu už jasne dominoval nielen prvok národný, ale rovnako aj veľmi silný prvok politický či ideový. Národné povedomie tejto vlny sa transformovalo do predstáv o zmene štátneho zriadenia a politických pomerov na Slovensku. Stručne povedané, predstavitelia týchto vln chceli Slovensko, ale Slovensko iné, postavené na iných základoch. A to aj napriek tomu, že oficiálna pofebruárová propaganda prezentovala predstaviteľov nových vln slovenskej migrácie len v ich politickej rovine, úplne negujúc ich národnostné povedomie spojené so snahou zlepšiť ekonomické, sociálne a politické postavenie Slovenska.

Vznik národnostnej menšiny v Česku je ale od základu úplne iný, ako vznik slovenských menšín v iných krajinách. Do Česka, najmä do oblasti Ostravska, sa chodilo za prácou už v závere existencie Rakúsko-Uhorska. Ale ak sa abstrahujeme od teoretického rozdelenia monarchie na dve základné časti, za prácou, ale aj vzdelaním, sa nechodilo do priamej cudziny, avšak len na územie inej časti v podstate jednotnej monarchie. V konečnom dôsledku tu vôbec o nejakú migráciu ani nešlo. Mnohí z tých, čo do Česka prichádzali, sa po čase vracali domov a v Česku sa usadzovali len v prípadoch uzatvárania manželstiev.

Po vzniku ČSR to bolo viac-menej rovnaké, a to aj napriek tomu, že presun Slovákov do Česka bol intenzívnejší a práca sa hľadala aj v iných priemyselných oblastiach Česka. Ale tu často pôsobila aj jednotná idea česko-slovenská, ktorá často Slovákom ich cesty do Česka za prácou uľahčovala. Na druhej strane ale pôsobili nemecké vplyvy, ktoré sa stále intenzívnejšie, a najmarkantnejšie to bolo po vypuknutí svetovej hospodárskej krízy, stavali nepriateľsky ako proti Čechom, tak aj Slovákom. Idea posilňovania slovenského národného povedomia medzi Slovákami, ktorí sa predsa len v Česku začali usádzať, už nebola taká

intenzívna a často sa zamieňala za ideu česko-slovenskú, čo prirodzene majoritnému národu pomerne vyhovovalo, pretože ho to posilňovalo vo vzťahu Česi - Nemci.

Skutočné migračné vlny sa zo Slovenska do Česka preliali až po roku 1948 a dlhý čas boli tvorené dvomi skupinami. Prvou boli robotníci a roľníci zo Slovenska, ktorí mali zaplniť medzeru po odsune Nemcov z celého radu oblastí najmä z pohraničia. Aj tu svoju úlohu plnilo nielen povedomie slovenské, ale rovnako aj česko-slovenské.

Druhou boli Slováci, ktorí predtým už dlhodobo žili za hranicami ČSR – v Maďarsku, Rumunsku a vo vtedajšej Juhoslávii. Na naše územia sa vrátili na základe viacerých repatriačných dohôd. Najmä medzi nimi bolo slovenské národné povedomie viac ako vysoké, pretože im dlhé roky, v miestach, kde boli usídlení, pomáhalo udržať si svoju slovenskosť.

K nim sa po roku 1969 pridala skupina „federálna“. Boli to Slováci a Slovenky, ktorí po vzniku federácie a jej orgánov, odišli do Prahy, ale aj iných miest, aby tam novo zaistili vyvážený pomer medzi Čechmi a Slovákmi. Niekedy sa niektorí ľudia na túto generáciu dívajú aj cez prsty, ale pravdou je, že v tomto ohľade šlo predovšetkým o predstaviteľov slovenskej inteligencie, ktorí si k Slovensku a slovenskosti udržiavali nesmierne silný vzťah a neskôr sa viacerí z nich stali ťahúňmi vznikajúcich slovenských organizácií v Česku. Prirodzene, že sem patrili aj vojaci z povolania, ktorí boli prevelení z rovnakej príčiny do Česka.

K celej tejto skupine musíme pripočítať aj na prvý pohľad skoro k nej až protistojacu skupinu tej časti slovenskej inteligencie, ktorá mala z rozličných politických dôvodov na Slovensku obmedzené alebo dokonca až minimalizované možnosti svojho pracovného a spoločenského uplatnenia. Ale aj táto skupina mala veľmi silné národné povedomie a spájala ho s nutnými spoločenskými zmenami nielen na Slovensku, ale aj v celej republike. Po zániku Česko-Slovenska sa všetky tieto skupiny zliali do jednej a stala sa z nich národnostná menšina. A to bez ohľadu na skutočnosť, že sa v noci z 31. decembra 1992 na 1. januára 1993 nikam nestáhovali, nikam nešli a v zlomku sekundy sa ich národné postavenie zásadne zmenilo.

Z hľadiska ich národnostného povedomia tu ale aj naďalej pôsobilo jednak silné povedomie slovenské, ale tiež aj pretrvávajúce povedomie česko-slovenské. Generačnou výzvou sa tak stalo udržanie slovenskosti, a to si dala do vienka aj Obec Slovákov, ktorá sa už na konci roku 1992 konštituovala a v roku 1993 sa premenila na celoštátnu organizáciu s výhonkami do ostatných regiónov Česka. Túto generačnú výzvu prijala jednak generácia najmladšia a ja tu musím priamo spomenúť slovenských študentov v Prahe, ktorí stáli pri vzniku a kolíske našej organizácie, ale rovnako aj generácia stredná, ktorá potom celý tento projekt rozhybala.

Ale boli tu aj iné záujmy. Pre časť Slovákov sa príklon ku slovenskosti stal kľúčom k ich sociálnym istotám, alebo aspoň k ich zaisteniu. Slovenskosť sa jednoducho začala predávať a pre pár ľudí je aj dodnes predovšetkým biznisom. Nebudeme tajiť, že táto prax odčerpáva finančné prostriedky, určené pre celú slovenskú menšinu v Česku, do malých potôčikov či nádrží, z ktorých majú možnosť čerpať len tí vyvolení, zatiaľ čo celok trpí finančným smädом. Sucho, ktoré celá stredná Európa zažíva v tomto roku, je prostredím, v ktorom sa Obec Slovákov v ČR pohybuje už mnoho rokov. A ešte stále žije!

Tejto situácii napomáha podľa môjho názoru nesprávne postavená politika českého štátu voči slovenskej národnosti v Česku. Nepodporuje sa totiž komplexne naša národnostná menšina, nehľadajú sa jej objektívne potreby, nepátra sa, čo je pre jej život a rozvoj skutočne dôležité a rozhodujúce. Výsledkom toho je, že sa nepodporuje menšina, ale len vybrané projekty slúžiace niekedy len pár ľuďom. To je ako keď sa polícia zameria len na kontrolu dodržiavania rýchlosti na cestách, pretože to je najjednoduchšie a najľahšie uskutočniteľné, ale sa už nedíva na nesprávny či až dokonca nebezpečný spôsob jazdy, ktorý prináša každoročne najviac obetí a najväčšie škody.

Naša generácia ale musela riešiť aj iné úlohy. Tou prvou bolo vytvorenie vzťahu k majoritnému národu, čo ostatné slovenské menšiny zažívať nemuseli. Im bol daný tým, že sa na územie štátu, v ktorom žijú, nasťahovali a tým aj akceptovali dané pomery v danej krajine. My sme si ho museli ešte len vytvoriť a možno konštatovať, že aj vytvorili.

Ale rovnako možno konštatovať, že naša generácia národnostné výzvy do praxe uviedla. Teraz skôr ide o to, čo sa s nimi stane do budúcnosti. Vzniká tu zaujímavý, ale aj nebezpečný paradox. Generácia zakladateľov Obce Slovákov v ČR starne, ale súčasne sa zo Slovenska do Česka sťahujú tisíce mladých Slovákov a Sloveniek. Takže otázky stoja takto: splní táto generácia svoju národnostnú výzvu? Bude nositeľkou slovenskosti a odovzdá tento štafetový kolík ďalej? Alebo u nej zvíťazí názor: ja sa cítim ako Slováčok, ale kvôli čomu mám kvôli tomu niekam chodiť? Zvíťazí pocit nejakého paneurópanstva nad pocitom slovenskosti? Ja osobne, ak sledujem dianie na Slovensku, mám dojem, akoby sa potreba slovenskosti na samotnom Slovensku strácala. Akoby aj tu absentovala hrdosť na Slovensko a jeho výsledky. Vidím rast negatívosti na mnohých stranách a súčasne aj skutočnosť, že práve tento negativizmus je vodou na mlyn extrémistickým stranám. Mám dojem, že demokratické strany tak úporne proti sebe bojujú, že si nevidia skutočnosť, že vedľajšie produkty tohto boja sú vítanou potravou pre extrémizmus a on ich zatiaľ dokonale využíva.

Negácia slovenskosti nie je východiskom a mnohé naznačuje, že boj o ňu je výzvou pre nastupujúce generácie a ide o to, aby si to uvedomili.

Nad'ňa VOKUŠOVÁ
Slovensko-český klub

Slovenský dom v Prahe ako generačná udalosť pre Slovákov v ČR

Slovenský dom v Prahe už funguje a slúži slovenskej komunite v ČR i celej slovenskej menšine v ČR, ba i česko-slovenským a slovensko-českým vzťahom viac než tri roky. Jeho otvorenie v októbri 2014 bolo vskutku historickým okamihom, ktorý sa zapísal nielen do takpovediac malých dejín slovenskej minority v Česku, ale aj do veľkých dejín česko-slovenských a slovensko-českých vzťahov. Po politických rozhodnutiach, kúpe objektu Slovensko-českým klubom roku 2013 a po náročnej rekonštrukcii „domovský prístav“ slovenskej komunity v Česku, ktorý tak dlho chýbal, vznikol. Slovenská menšina v Prahe má tak konečne svoju kamennú inštitúciu.

Vznik a prevádzka Slovenského domu v Prahe – to je najdôležitejší projekt slovenskej národnostnej menšiny v Českej republike od jej konštituovania v roku 1993. Vzniklo živé kultúrne centrum, v ktorom sa odohráva množstvo kultúrnych a vzdelávacích podujatí. Ide o prepojené priestory na dvoch podlažiach domu s neobarokovou fasádou na prestížnej adrese na Soukenickej ulici č. 3 v Prahe 1 v priamom susedstve Náměstí republiky. Po takomto projekte sa roky volalo – aj s argumentom, že podobný dom mali všetky porovnateľné slovenské komunity v okolí, či už ide o Maďarsko, Srbsko, Rumunsko, Chorvátsko, Poľsko alebo Ukrajinu, okrem tej najpočetnejšej v Česku. Dodajme, že hoci výsledky sčítania obyvateľstva sú z dobre popísaných dôvodov nižšie, podľa kvalifikovaných odhadov českej i slovenskej vlády žije v ČR 350 - 400 tisíc Slovákov a Praha so stotisícovou slovenskou komunitou (rátame nielen príslušníkov menšiny, ale aj cudzincov pracujúcich či študujúcich v hlavnom meste) je vlastne po Bratislave a Košiciach tretím najväčším „slovenským mestom“. Českí Slováci, to je *najpočetnejšia menšina v ČR a najväčšia slovenská komunita v Európe*.

Priestory Slovenského domu v Prahe zahŕňajú aj multifunkčnú sálu, ktorá v podobe divadelnej sály či kinosály pojme 110 divákov, ktorá však slúži aj pre nácvik folklórnych či

divadelných súborov, na vzdelávacie účely či na spoločenské účely so stolovou úpravou, rovnako dom zahŕňa galériu a prijímaciu recepciu, foyer, pochopiteľne kancelárske priestory a šatne pre hostí, ale aj pre účinkujúcich, ako aj knižnicu a archív či sklady. Projekt rekonštrukcie sa realizoval s recipročnou podporou ČR a SR na základe politickej dohody prezidentov o potrebnosti podobnej myšlienky. Podpora sa uskutočnila formou štandardných grantových konaní prostredníctvom Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí a Ministerstva kultúry Českej republiky.

Projekt zastrelil ako vlastník objektu Slovensko-český klub, teda zavedená organizácia, ktorá od roku 1996 vydáva časopis Slovenské dotyky, magazín Slovákov v ČR, i množstvo kníh, spoluvydáva literárny časopis Zrkadlenie-Zrcadlení, organizuje festivaly Dni slovenskej kultúry v celom rade českých miest a najrôznejšie ďalšie kultúrne a vzdelávacie aktivity. Klub doň vložil i nemalé vlastné a sponzorské prostriedky. Služiť však bude všetkým slovenským spolkom v Česku, ktoré o to prejavia záujem, ako aj inštitúciám, akou je napríklad Slovenský inštitút v Prahe. Takéto fungovanie doma počas najmenej dvadsiatich rokov garantuje aj jeho štatút a zmluvy s Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Veď ako sa uvádza i v zmieňovanom štatúte: „Cieľom Slovenského domu v Prahe je umožniť slovenskej menšine v Českej republike uspokojovať a napĺňať jej potreby v kultúrnej, vzdelávacej a spoločenskej oblasti, a to vo vlastných reprezentačných priestoroch v centre hlavného mesta Českej republiky. Zriadenie Slovenského domu v Prahe vychádzalo z dlhodobých potrieb a požiadaviek Slovákov žijúcich v Českej republike, najpočetnejšej menšiny v ČR a najväčšej slovenskej krajanskej komunity v Európe. Nadväzuje na najlepšie tradície česko-slovenskej a slovensko-českej vzájomnosti, ako na živý a životaschopný princíp overený históriou a hlboko zakorenený v kultúre oboch národov. Inšpiruje sa aj podobnými inštitúciami z prostredia slovenských krajanských komunít v iných európskych krajinách.“

Slovenský dom v Prahe je otvorený všetkým. V jeho štatúte sa to píše jasne, nedvojznačne a záväzne: „Slovenský dom v Prahe poskytuje svoje priestory všetkým registrovaným subjektom, ktoré reprezentujú slovenskú krajanskú komunitu v Českej republike, a to iba za cenu prevádzkových a režijných nákladov. Priestory Slovenského domu v Prahe budú za primeraných podmienok k dispozícii aj významným osobnostiam a subjektom zo Slovenskej republiky zo všetkých oblastí spoločenského života. V oboch prípadoch je cieľom obohatiť kultúrny život slovenskej národnostnej menšiny v Českej republike, prezentovať slovenskú kultúru v Prahe a posilňovať česko-slovenské a slovensko-české vzťahy.“

Prvé tri roky existencie dokázali v plnej miere zmyslupnosť myšlienky. Uskutočnilo sa veľké množstvo podujatí – či už vlastných, alebo jednotlivých spolkov, či verejných a štátnych inštitúcií. Do domu si našli cestu návštevníci – z radov slovenskej komunity v Prahe i širšie v Česku, ale i z majoritnej spoločnosti, Pražanov i návštevníkov Prahy. Na programoch sa zúčastnil dlhý rad osobností kultúry, politického i spoločenského života.

Činnosť Slovenského domu v Prahe podporujú štandardnými grantami Ministerstvo kultúry ČR, Ministerstvo školstva, mládeže a telovýchovy ČR, Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí, Hlavné mesto Praha a Mestská časť Praha 1, rovnako ako Národná banka Slovenska a sponzori zo súkromnej sféry. V roku 2018 sa s ohľadom na podujatia k veľkým výročiam česko-slovenskej štátnosti (100. výročie vzniku spoločného štátu Čechov a Slovákov, 50 rokov od Pražskej jari, vedenej Slovákom Alexandrom Dubčekom a 25 rokov od vzniku samostatných štátov) podpora zvýšila a vďaka tomu sa podarilo realizovať niektoré nové projekty vrátane napríklad prvého ročníka veľkorysého Týždňa česko-slovenskej vzájomnosti, v ktorom máme v úmysle pokračovať. Napokon tento rok priniesol pokrok aj pri zriaďovaní recipročného Českého domu v Bratislave, realizujú sa už celkom konkrétne zámery. Po Slovákoch v ČR teda čaká generačná udalosť aj Čechov na Slovensku.

Michal SPEVÁK ml.

Čiernohorsko-slovenské priateľstvo

ZLOŽITÉ HĽADANIE ZAŠLEJ SLÁVY

**„My, národ slovenský,
pamätajúc na politické a kultúrne dedičstvo svojich predkov a na stáročné skúsenosti zo
zápasov o národné bytie a vlastnú štátnosť, v zmysle cyrilo-metodského duchovného
dedičstva
a historického odkazu Veľkej Moravy,
vychádzajúc z prirodzeného práva národov na sebaurčenie...”
(preambula Ústavy Slovenskej republiky, 1992)**

Chcem zdôrazniť, že v preambule píše o nás, o národe slovenskom, a nie je rozdiel medzi príslušníkmi národa slovenského, ktorí žijú v zahraničí alebo na Slovensku. Ak vychádzame z predpokladu, že sme Slovenskú republiku zakladali v prvom rade pre Slovákov, prečo sa to potom dostatočne nereflektuje v implementácii politiky voči Slovákom žijúcim za hranicami Slovenskej republiky?

Časť národa slovenského, tej našej mozolnatej Slovače, ktorá šla hnaná žitia nevôľou vo svojom sťahovaní či premiestňovaní na juh, našla svoje uchýlenie v dnešnej juhovýchodnej Európe v panónskej rovine vo Vojvodine. Aj obstála pomerne dlho tá hŕstka Slovače, a prežila zlé časy napriek rôznym nepretržitým generačným výzvam v priestoroch juhovýchodnej Európy. Prežili rôzne štáty, najprv Rakúsko-Uhorsko (do roku 1918), Kráľovstvo Srbov, Chorvátov a Slovincov (SCHS) a keď svetová hospodárska kríza bola zdolaná a z trojnárodného štátu vznikla nenárodnostne dirigovaná Juhoslávia (1918 - 1941). Nasledovala okupácia v druhej svetovej vojne (1941 - 1944), oslobodenie a Federatívna národná republika Juhoslávia (FNRJ) neskôr Socialistická federatívna republika Juhoslávia (SFRJ) do roku 1991, Zväzová republika Juhoslávia 1992 - 2003, Srbsko a Čierna Hora 2003 - 2006, samostatné Srbsko a samostatná Čierna Hora od roku 2006. Krajania na týchto priestoroch žili v rozličných štátnych systémoch a pri tom sa z miesta nepohli. Bohužiaľ, krajania boli zatahnutí do vojny - prvej aj druhej svetovej, aj počas rozpadu SFRJ, aj počas bombardovania v roku 1999 a pre múdreho človeka každá vojna je dopredu stratená. Aj dnes v obilnici stále ešte žije, ba prežíva, ako ju v Bratislave nazvali najzelenšia vetva Slovákov mimo hraníc Slovenska. Ale máme aj druhú stranu mince, máme aj stratu identity, aj zánik slovenských osád ako následok procesu globálnej asimilácie. Je to následok dvoch kľúčových faktorov. Prvý faktor je zemepisný priestor - krajina, v ktorej sa komunita ocitla, kým druhým faktorom je vplyv Slovenskej republiky.

Od osídlenia dnešnej Autonómnej oblasti Vojvodiny (Báčka, Banát, Srijem) Slovákmí v roku 1745 veľa vody tieklo aj Dunajom, aj Tisou. Báčsky Petrovec, súčasná metropola vojvodinských Slovákov bola 11. po rade vo vtedajšej Báčskobodrožskej stolice, vlastne 7. v dnešnej Báčke nasťahovaná Slovákmí. V rokoch 1747 a 1752 v Petrovci zostalo iba 80 slovenských rodín. O 30 rokov neskôr, v dnešnej Báčke, bolo tu sotva 10 osád, kde žili Slováci, respektíve 6 osád, v ktorých krajania dodnes prežili (Bajša, Kulpín, Petrovec, Selenča, Hložany, Kysáč). Do roku 1800 vo Vojvodine bolo necelých 5 000 Slovákov, roztriedených v malých šíkoch v početných osadách. Preto tú dobu možno nazvať dobou iniciácie. V roku 1820 počet Slovákov sa už skorože strojnásobil a dokumenty svedčia, že nás bolo 11 452. Najviac ich bolo v Báčke, aj Banát skorože zakončil so svojou primárnou migráciou, kým v Srijeme svoju čudnú existenciu začala pazovská Slovač na vojenskej hranici. A potom, najmä v Báčke a Banáte, v druhej a tretej atď. generácii Slovákov na týchto priestoroch, začal tu rapidný rast počtu Slovákov. V roku 1850 nás tu bolo už ponad 54 000.

Tú dobu pre svoje charakteristiky možno nazvať dobou konsolidácie. Potom, s rakúsko-uhorským vyrovnaním (1866 - 1867) na mladú, exponenciálne vzráhajúcu sa slovenskú ratolest' prišli aj nástrahy. Vlastne maďarizácia (hungarizácia) všetkého, čo maďarské nie je, ukázala svoje zuby ešte v meruôsmom roku, keď tento prvý pokus bol po porážke Maďarov zrušený, lebo národnostné povstanie bolo udusené. Neskôr sa však maďarizácia ukázala v pravom svetle v rokoch rakúsko-uhorského vyrovnania. V tých rokoch aj prísun Slovákov nie je intenzívny a v sťahovaní dominuje sekundárna migrácia, čo predstavuje svojrázne prelievanie slovenského živlu v hraniciach menších lokalít. Vtedy aj počet Slovákov vo Vojvodine zaznačí svoj pád (na 51 445). Aj roky tu počet Slovákov stagnuje a len po viac ako 3 desaťročia krajanovia aj po počte krajanov začali progredovať (na 60 121). Tak túto viac ako polstoročnú dobu Slovákov vo Vojvodine možno nazvať dobou stabilizácie.

Potom však prišla prvá svetová vojna, čo znovu spomalila slovenský prírastok. Po vojne rakúsko-uhorská monarchia prepadla a na celom priestore bola zaznamenaná kompletná preorientácia, aj vznik nových štátov. Nie je známy údaj, koľko Slovákov vojakov položilo život za cisára kráľa. Bol založený nový štát – Kráľovstvo Srbov, Chorvátov a Slovincov a na severe bývalej žltó-čiernej monarchie vznikol ďalší štát – Československo. Tieto boli už vo svojom začiatku odkázaní na spoluprácu. V takých podmienkach bolo aj pochopenie Slovákov na týchto priestoroch. Tým pádom po vojne bola tu slovenská eufória a krajanovia bolo už viacej (61 500). Ale nový, mladý, nevybudovaný štát (Srbov, Chorvátov a Slovincov) si dosť toho nedôsledne postavil a k totálnej deštrukcii celkových chcení pomôže im aj svetová ekonomická kríza. Na týchto priestoroch evidovaná bola výrazná zámorská migrácia do USA a Kanady a tak počet obyvateľstva v roku 1930 padol na 56 532. Slováci zaznamenali rast počtu svojich príslušníkov a tak tesne pred druhou vojnou ich tu bude 60 834. Ten rast počtu krajanov pred druhou svetovou vojnou je však ešte evidentnejší a zdá sa nezastaviteľný. Preto túto dobu existencie Slovákov na týchto priestoroch možno nazvať ako doba najprv evidentného pádu a potom ešte výraznejšieho vzrastu počtu Slovákov, vlastne doba demografickej oscilácie.

Druhá svetová vojna rozdelila Vojvodinu na tri časti - Báčku okupovalo Maďarsko, Banát Nemci a Srijem sa stal časťou nezávislého štátu Chorvátska. Slováci žijúci na týchto priestoroch sa ocitli pod rôznymi vojenskými správami do momentu, keď prišlo oslobodenie. V Petrovci z úcty k slovenským partizánom padlým za slobodu a bratstvo a jednotu jedna z hlavných ulíc je nazvaná XIV VÚSB. Táto skratka znamená štrnásť vojvodinská úderná slovenská brigáda, ktorá zohrala v národnom povstaní svoju významnú úlohu. Z dvora Základnej školy Jána Čajaka bolo počuť pesničku: Bratstvo a jednota, to sú naše dary, čo nám z vojny priniesli otcovia a mamy.

Hneď po druhej svetovej vojne počet Slovákov vo Vojvodine zaznamenáva skoro najvyššie hodnoty (73 442). Ale aj tendencie po nej (Mať volá) a politické otrasy (Rezolúcia Informbyro a izolácia Juhoslávie zo strany štátov Varšavskej zmluvy) sa pričinia k pádu počtu Slovákov (71 108), aby následne počet Slovákov na vojvodinských priestoroch zaznamenal vrchol. Podľa sčítania obyvateľstva v roku 1960 bolo nás tu 73 830. Bude to asi maximum nášho počtu, po ktorom je nevyhnutný pád. V rokoch 1971 nás je tu už 72 795 a potom v roku 1981 nás bolo 69 581. Tú dobu preto možno nazvať dobou vrcholenia v počte slovenských príslušníkov na juhoslovanskom (vojvodinskom) priestore.

V ďalšom postupe času zaznačený bol už len pád a potom aj evidentný pád počtu občanov slovenskej príslušnosti vo Vojvodine. Tak v roku 1990 nás tu bolo 63 941 a v roku 2000 už zhruba 56 000, aby nás po poslednom sčítaní v roku 2011 tu bolo 50 321 Slovákov. Vidno, že od sčítania v roku 1960 je vo Vojvodine zaznačený najprv mierny pád počtu krajanov, aby po sčítaní v roku 1980 Slovač tu v posledné tri desaťročia prichádzala najprv o 10 % a potom čoraz viac príslušníkov svojho národa. Očividný pád počtu slovenského

občianstva, preto sa táto doba života Slovákov vo Vojvodine môže ocharakterizovať ako doba najprv jemného a následne evidentného pádu.

V súčasnosti sa naskoľujú otázky, aké sú tendencie, trendy počtu Slovákov vo Vojvodine v budúcnosti? Rozhodne, že nie ružové a aj pri najoptimistickejšom pohľade vôbec nie progresívne. Ďalší proces poklesu počtu Slovákov na týchto priestoroch bude ťažko zastaviť, respektíve spomaliť. Na proces vplývajú biologické faktory a najmä ekonomické faktory spojené s výrazným ochudobňovaním obyvateľstva, celkovej biede (až na malú skupinu podozrivo vyšvihnutých zbohatlíkov, ktorí sa v krajine s prechodnou ekonomikou mimoriadne úspešne privatizovali štátne podniky) a neexistovania možnosti stabilného zamestnania. Na výber krajania majú: buď tvrdo pracovať za minimálnu mzdu, alebo vycestovať do zahraničia. Žijeme v dobe plánovania slovenskej rodiny a tendencia mladých matiek je mať iba jedno dieťa, aj mať ho omnoho neskoršie, ako to biologické predpoklady naznačujú, údajne v dobe takzvanej životnej optimality. Právny rámec štátu v praxi nepodporuje natalitu. Či v takomto trende dnešného života na týchto priestoroch tej optimálnosti vôbec bude, to je už otázne.

Ďalší segment je neustále klesajúca ekonomická úroveň v krajine, v ktorej žijú. Ako bumerang na túto okolnosť je aj evidentný odchod mladých ľudí do zahraničia, bez úmyslu, aby sa vrátili do krajiny svojich otcov, v tomto prípade medzi Slovákov vo Vojvodine. Tí, čo zostali v rodisku, sú najčastejšie bez zamestnania a perspektívy a živia sa poľnohospodárstvom, resp. žijú z nedostatočných príjmov svojich rodičov. V konečnom dôsledku nám slovenská populácia starne, natalita klesá a preto nás je v konečnom dôsledku stále menej. Obrazne povedané táto naša smutná skutočnosť sa mi podobá najviac na „čo mladé zutekalo, to staré nevládalo.“

Všeobecná a všadeprítomná globalizácia, často bez definície základných práv jednotlivých entít nedáva šancu možnosti obstáť malých národov a etnických skupín, a tak nie je ani div, že tí malí už celkom vymierajú, zanikajú a tí veľkí a silní si ešte zadržia alebo až nastolia svoju dominanciu. To zanikanie malých entít sa v modernom živote nazýva asimiláciou. V dnešnej dobe pádu Slovákov na vojvodinských priestoroch (podľa sčítania v roku 2011) sme na stupni početnosti Slovákov z roku 1840 a ďalší trend pohybu slovenskej populácie nás uvádza k záveru, že nás o chvíľu (odhad na rok 2040) bude menej ako 35 000.

V rodisku na mňa číhajú iba tie smutné správy, ktoré potvrdzujú moje obavy. Susedia a rodáci ma informujú, kto v meste už nie je. Kto sa vystáhoval do zahraničia (ekonomická migrácia), kto zomrel (mortalita) a kto sa rozviedol. Namiesto baby boom tu je prítomný rozvodový boom. Veselých správ takmer ani nepočuť, iba ak tak ojedinele. Máme starnúcu komunitu so slabou ekonomikou. Tento náš holubičí národ, taký aký je, s vedením, aké má vo Vojvodine, v týchto ťažkých a zložitých chvíľach nebude schopný čeliť novým generačným výzvam. Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny (NRSNM) doteraz nebola schopná, a ani príliš zainteresovaná byť oporou a riešiť mnohoraké problémy obyvateľov, ktoré vedú k vystáhovaniu alebo k asimilácii. Spoluvorcovia súčasného nelichotivého stavu nášho národa vo Vojvodine mali šancu dlhých 15 rokov. Nevedno prečo ju nevyužili, či kvôli neschopnosti, korupcii alebo niečomu tretiemu? Preto treba zmeniť nielen vedenie, ale aj koncept pôsobenia.

Málopočetné národné entity (národné, národnostné menšiny), ktoré ešte žijú aj v spoložití s inými národmi, sú v integračnom procese, ktorý sa rovná asimilácii. Lebo integrácia je spravidla asimilácia toho menšieho. Preto nie div, že v takých podmienkach zaznamenávajú svoj urýchlenný pád. Namiesto integrácie pre našu komunitu lepšia by bola konvergencia, čiže zblížovanie a vzájomná súčinnosť, zhodný vývin s národom väčšinovým. Nevyhnutne treba vytvoriť zoskupenie ľudí, ktorých bude spájať vízia o prospešnej komunite a starostlivosť o budúcnosť našej komunity.

Novú generačnú výzvu novej doby môže zvládnuť iba nový tím, nie jednotlivec. V takom tíme musí byť česť, múdrosť, pracovitosť a odhodlanie. Na riešenie treba mať víziu, s potrebujeme ako soľ vizionára európskeho formátu so slovenským srdcom. Slováci na priestore Vojvodiny, ale aj celého západného Balkánu, juhovýchodnej Európy budú silní iba vtedy, keď sa prestanú hašteriť a spoja svoje sily pre spoločné dobro.

Sme starý národ s nádhernou a jedinečnou kultúrou. Pritom tento náš národ, je roztrúsený, priam rozhádzaný po celom svete. Na porovnanie, v Čiernej Hore v súčasnosti žije 88 Slovákov, máme tam ozaj hŕstku krajanov, o ktorých bojujeme. Podotýkam, že tam, kde je slovenská komunita dnes v Čiernej Hore, obrazne povedané už zajtra sa môže ocitnúť slovenská komunita vo Vojvodine. Ešte dve generácie budú tu žiť a hovoriť po slovensky a potom zostanú iba nejaké tie stopy koreňov v podobe slovenských priezvisk.

V časoch, keď sme mali podľa počtu Slovákov takmer svoje maximum, prvý predseda Matice slovenskej v Juhoslávii (MSJ) Dr. Janko Bulík povedal: „Málo nás je, a tak nemôžeme tu zavážiť počtom, ale svojou kvalitou!“ V dnešnej dobe novej generačnej výzvy, keď nás je stále menej, tento výrok ešte viacej rezonuje. A to znamená homogenizovať svoje rady, nedať si zneuctievať a narušovať aj svoje základné práva a snažiť sa koordinovanou akciou, premysleným pôsobením podporiť zotrvačnosť Slovákov aj na týchto priestoroch. Aj snažiť sa, aby sme tu čím dlhšie obstáli v optimálnych podmienkach nielen žitia, ale aj slovenského pôsobenia.

Tabuľka 1
POČET SLOVÁKOV VO VOJVODINE

1850	1918	1990	2000	2011	2021
54 000	61 500	63 941	56 000	50 321	?

Tabuľka 2 POČET SLOVÁKOV V ČIERNEJ HORE

1990	2000	2011	2021
150	120	88	?

Marieta Horská GUNDOVÁ

Slovenská doplnková škola na Cypre Flamingos

Posilnenie slovenskej identity mládeže žijúcej v zahraničí a následný efekt na vzájomné ekonomické, kultúrne a politické vzťahy.

Väčšiu polovicu môjho života som prežila v zahraničí ako Slovenka v slovenskej rodine, nakoľko obaja moji rodičia aj môj brat sú Slováci a všetci sme sa na Slovensku narodili. Pracovné povinnosti zaviali mojich rodičov na dlhé roky do zámoria, najskôr do Japonska a neskôr do Ameriky a Kanady. Ako dieťa slovenských diplomatov počas obdobia studenej vojny som musela absolvovať oboje - základnú školu pri ruskom veľvyslanectve a zároveň som sa musela učiť na rozdielové skúšky na moju kmeňovú školu v Nitre. Následne som absolvovala gymnázium a Vysokú školu ekonomickú na Slovensku. Tato skúsenosť ma, samozrejme, veľmi obohatila ako po emočnej, tak aj kultúrnej stránke a hlavne mi dala do vienka jazykové znalosti (hovorím plynulo 5 jazykmi), vďaka tomu som mohla skoro hneď po skončení vysokej školy nájsť veľmi zaujímavé uplatnenie vo veľkých medzinárodných spoločnostiach. Tu sa mi podarilo vypracovať sa do riadiacich pozícií nadnárodných spoločností. Tým, že som ako dieťa žila v rôznych krajinách, adaptácia na nové prostredie

a kultúru mi nerobia problém. Toto mi veľmi pomohlo aj v praxi pri riadení multikultúrnych tímov vo svete. Napriek tomu som sa ale vždy cítila Slovenka a veľmi rada sa domov vraciam buď za rodinou, priateľmi, ale často hlavne pracovne.

Počas môjho života a odbornej praxe som navštívila skoro 70 krajín a žila dlhodobo (dlhšie ako 1 rok) v 7 krajinách, najdlhšie v Českej republike a USA. Za tieto roky som sa stretla s obrovským množstvom Slovákov žijúcich a pracujúcich vo svete, úspešnými vedcami, podnikateľmi, športovcami, umelcami, diplomatmi, študentmi, ale aj s radovými zamestnancami alebo cestovateľmi. Z tejto dlhodobej skúsenosti viem veľmi dobre, aký je potenciál Slovákov žijúcich v zahraničí.

Väčšina týchto Slovákov je veľmi vzdelaná, motivovaná a silným ťahom na bránku. Práve svojou pracovitosťou, otvoreným pohľadom na svet a ochotou učiť sa nové veci sú Slováci veľmi pozitívne prijímaní na pozície na rôznych úrovniach štátnych aj súkromných inštitúcií a firiem, vedy, školstva, kultúry a aj športu. Čo je ale trochu smutné, je, že sa často o úspechoch týchto talentovaných Slovákov vie viac vo svete ako na Slovensku. Tak isto niekedy v zahraničí prezentujeme slovenské úspechy akosi oneskorene a „veľmi skromne“. Ako keby národná hrdosť nebola naša silná doména. Mám pocit, ako by sme sa cítili zahanbení alebo zaslepení úspechmi väčších krajín, trochu je to asi „komplex malej krajiny“. Veľmi často sa mi aj dnes v dobe sociálnych sietí a internetu stáva, že sa o úspechoch Slovákov dozvedám zo zahraničných zdrojov. Toto je podľa mňa niečo, na čom musíme spoločne zapracovať a zlepšiť našu viditeľnosť ako doma, tak aj medzi našou diaspórou a následne vo svetovom meradle. V dobe otvorenej komunikácie, on-line médií a sociálnych sietí je naša príležitosť sa viac otvoriť svetu a prezentovať našu vlasť v jej plnej kráse.

Okrem slovenského systému vzdelania som mala počas svojho života možnosť sa osobne stretnúť so systémom ruských a amerických (základných) škôl, ako aj so systémom amerických a západoeurópskych univerzít (Stanford a INSEAD). Chápem, že sa nemôžeme porovnávať s týmito veľmocami, ale v jednom si myslím, že je ich školský systém dôkladnejší. Okrem základného vzdelania, ktoré máme aj na Slovensku na dobrej úrovni, venujú tieto vzdelávacie systémy a krajiny neporovnateľné množstvo času a energie na precíznosť a hĺbkové zážitkové vzdelávanie o histórii a súčasnosti krajiny, jej tradíciách a národnom dedičstve. Absolventi základných, stredných aj vysokých škôl poznajú nielen svoje dejiny, zemepis, ale poznajú ich národné osobnosti, umelcov, spisovateľov, ako aj vojenských hrdinov a sú pripravení sa týmito vedomosťami podeliť v zahraničí. Dodržujú svoje zvyky aj tradície nezávisle na tom, či sú doma alebo v zahraničí. Často práve tieto sviatky a tradície oslavujú spoločne a šíria povedomie o svojej kultúre v krajinách, kde žijú (napríklad Thanks giving, Halloween atď.). Sú hrdí na to, odkiaľ oni alebo ich predkovia pochádzajú.

Keď som sa pred 9 rokmi presťahovala na Cyprus a začala tu pracovať ako konzultant v oblasti riadenia spoločností, vznikla medzi našimi rodákmi a obchodnými partnermi myšlienka a potreba založenia obchodného spolku, ktorý by spájal a navzájom preväzoval slovenské a cyperské spoločnosti a podnikateľov. Tak v roku 2014 v spolupráci so slovenským veľvyslanectvom v Nikózii a Cyperskou obchodnou komorou bola vytvorená Slovensko-cyperská obchodná asociácia (CSBA). Táto asociácia je veľmi aktívna v nadväzovaní a prehľbovaní nie len obchodných vzťahov, ale aj pri propagácii histórie a kultúrneho dedičstva Slovenska. Podieľa sa aj na výmene skúseností a know-how v oblasti nových technológií, fintecu, start-upov, vedy a výskumu.

Počas prvých pár rokov na ostrove som zistila, že tu žije veľmi početná komunita mladých Slovákov s veľkým počtom detí a mládeže, ktorí nemajú veľké možnosti systematického stretávania sa, vzdelávania sa v slovenskom jazyku a o slovenskej kultúre a dejinách vlastnej domoviny alebo domoviny svojich predkov. Bola som hneď presvedčená, že je nevyhnutné založiť tu slovenské vzdelávacie centrum. Preto sme v roku 2016 založili za

pomoci a sponzoringu Slovensko-cyperskej obchodnej asociácie (CSBA), slovenskú doplnkovú školu s názvom Flamingos (Plameniáci), <http://flamingoschool.com>. Plameniáci preto, že práve tu majú tieto prelietavé vtáky polovicu roka svoj domov a následne sa vracajú do svojich ďalekých domovov ako Slováci žijúci na Cypre alebo v iných krajinách.

Naša škola nie je klasická kamenná škola v meste, ale vzhľadom na to, že máme naše deti roztrúsené po celom ostrove, máme školu, ktorá je „mobilná“. Vyučujeme momentálne skoro 40 detí v 5 mestách. Hodiny sú sústredené v miestnych základných školách, ktoré nám poskytlo Ministerstvo školstva Cyperskej republiky a deti tam trávia 1 - 3 hodiny týždenne s tým, že sa následne učia doma s rodičmi, súrodencami a kamarátmi. Žiakmi školy sú deti vo veku 5 - 12 rokov.

Škola Flamingos pravidelne organizuje aj víkendové vzdelávacie akcie, na ktorých sa môžu zúčastniť všetky slovenské deti (aj tie, ktoré nechodia do našej školy), ale, samozrejme, aj dospelí. Tieto víkendové vzdelávacie aktivity získali veľkú popularitu medzi slovenskou komunitou a určite je možné povedať, že sa slovenská komunita na Cypre vďaka svojim deťom viacej zblížila a posilnila.

Vzhľadom na to, že máme v triedach zmiešané skupiny detí rôzneho veku s rôznou úrovňou slovenčiny, snažili sme sa pripraviť náš vzdelávací program „na mieru“ so zameraním na slovenský jazyk, realie, históriu a geografiu Slovenska. Snažíme sa pestovať národnú hrdosť v našich ratolestiach a vzbudiť v nich nadšenie a zdravú zvedavosť na krajinu, odkiaľ prišli ony, alebo odkiaľ pochádzajú ich rodičia a starí rodičia. A myslím, že sa nám to zatiaľ aj úspešne darí.

Často sa ale stretávame aj s rodičmi, ktorí sa rozhodnú neposielať deti do slovenskej školy alebo na slovenské akcie z dôvodu, že nevidia potrebu alebo budúcnosť ich detí na Slovensku. Toto považujem až za tragický a smutný prístup, ktorý musíme zmeniť. Je nutné dať týmto rodičom kladné vzory a motiváciu na to, aby budúcnosť svojej rodiny a detí na Slovensku a učili ich slovenský jazyk, rozprávali sa ním doma a medzi sebou a nezatvárali im pomyslené dvere pred možnosťou sa v budúcnosti na Slovensko vrátiť, študovať alebo žiť a pracovať.

Ako škola by sme ale veľmi privítali pomoc vzdelávacích organizácií na Slovensku s vypracovaním jednotnej koncepcie vzdelávania zahraničných Slovákov. V tejto oblasti si veľmi ceníme prácu a pomoc ISEA, ktorá sa prípravy tejto koncepcie ujala a snaží sa pomáhať jednotlivým centrom s výmenou informácií a know-how. Je úžasne zaujímavé si pravidelne čítať časopis Ceruzky vo svete, kde si deti medzi sebou vymieňajú zážitky medzi jednotlivými krajinami. Chýba nám ale podpora a pomoc ako odborná, tak aj finančná z centrálnych inštitúcií na Slovensku, ako ministerstva školstva, ministerstva zahraničných vecí, ako aj ÚŠZZ.

Existuje veľa geniálnych, ale väčšinou individuálnych aktivít a iniciatív Slovákov vo svete, ale chýba im vzájomné prepojenie, koordinácia a interná komunikácia a hlavne výmena nápadov a skúseností. Preto by sme ocenili vytvorenie centrálného internetového portálu, ktorý by našu slovenskú zahraničnú komunitu spájal medzi sebou navzájom a zároveň so Slovenskom. Vytvoril by sa tým priestor na vzájomnú komunikáciu, diskusiu a výmenu know-how, ako aj materiálov o Slovensku a Slovákoch navzájom. V súčasnej dobe neexistuje jeden centrálny bod, na ktorý sa môžeme obrátiť ani napríklad pri príprave akcií propagujúcich Slovensko. Vždy strávime hodiny hľadaním kontaktov a podkladov na akúkoľvek propagáciu a marketingovú podporu.

Čo považujem za dôležité už u malých detí, je pestovať povedomie o Slovensku, konkrétne vymenované v bodoch dole. Tieto témy by sa mali do učebných plánov škôl zapracovať nasledovne:

- prehľad národných pamiatok, krás a turistických skvostov,
- slovenské tradície, kultúra, kroje, literatúra, hudba a piesne,

- povedomie o osobnostiach Slovenska z dejín aj súčasnosti – tu by sme potrebovali materiály prispôbené deťom vysvetlením historických a kultúrnych skutočností alebo zaujímavé vzdelávacie filmy typu National Geographic a Discovery,
- informácie o slovenských priemyselných úspechoch, produktoch a tradíciách, napríklad rozvíjajúci sa automobilový priemysel, lietajúce autá, moderné technológie,
- príprava on-line portálov, stránok alebo počítačových aplikácií a hier, kde by sa deti mohli vzdelávať o Slovensku aj hravou formou,
- vypracovanie takzvanej „Hall of Fame“, kde by boli zahrnutí aj populárni športovci, vedci, kozmonauti známi vo svete,
- vypracovanie kvízu typu Trivia – o vedomostiach o Slovensku a slovenských osobnostiach. Mohli by vzniknúť súťaže medzi jednotlivými komunitami,
- tábor pre slovenské deti na Slovensku, ale aj výmenné medzinárodné tábory v jednotlivých krajinách, kde existujú slovenské vzdelávacie centrá. My na Cypre sme pripravení zorganizovať detský tábor na nasledujúce leto 2019.

Je dôležité aj rozšíriť povedomie o Slovenku v zahraničí nielen medzi našimi deťmi, a to hlavne cez kultúru, umenie, národné tradície (kroje, hudba, literatúra a umenie), ale aj medzi obchodnou komunitou. Bohužiaľ, tieto aktivity sú finančne náročné - ale z našich skúseností majú najväčší dopad na zintenzívnenie národnej identifikácie so Slovenskom.

Ako CSBA sme spolu so slovenským veľvyslanectvom organizovali niekoľko konferencií, pracovných stretnutí a workshopov, výstav, koncertov hudby a tanca. Prezentovali sme na ostrove známych maliarov, sochárov aj ďalších slovenských umelcov a hudobné telesá. Na tieto akcie sa snažíme pozývať vždy aj žiakov našej školy.

Za dôležité považujem udržiavanie siete aktualizovaných kontaktov so slovenskou diaspórou vo svete, ako aj vytvorenie vhodného prostredia pre mladých Slovákov, aby mali možnosť v budúcnosti prísť na Slovensko študovať alebo vrátiť sa - aj so svojimi bohatými skúsenosťami a vedomosťami. Je veľmi dôležité osloviť aj Slovákov žijúcich v zahraničí na investičné príležitosti na Slovensku. Práve úspešní Slováci v zahraničí majú lepší vzťah a vedomosti o Slovensku, a preto aj väčšiu pravdepodobnosť v našej krajine investovať a rozvíjať a skrášľovať ju po všetkých stránkach. Z tohto dôvodu veľmi oceňujem organizáciu stálej konferencie, na ktorej sa nápady z ústredia a jednotlivých krajín môžu vymeniť, prediskutovať a v blízkej budúcnosti snáď aj implementovať.

Imrich TÓTH

Slovenská katolícka misia v Paríži

Vážený pán predseda ÚSZZ, milí krajanovia!

23. júna 2016 sa na Veľvyslanectve SR vo Francúzsku uskutočnila slávnostná prezentácia knihy 60 rokov Slovenskej katolíckej misie vo Francúzsku. Je to prvá kniha, ktorá sa zaoberá bohatou a rôznorodou činnosťou niektorej zo slovenských katolíckych misií vo svete. Vydaniu knihy predchádzal niekoľkoročný výskum archívnych prameňov vo Francúzsku, Taliansku a na Slovensku. Kniha sa fundovane zaoberá emigráciou Slovákov do Francúzska, ich spolkovou činnosťou, pastoráciou pred vznikom misie, okolnosťami vzniku SKM, jej misionármi a rozmanitou činnosťou, významnými osobnosťami, ktoré ju navštívili, spoluprácou s ďalšími SKM či krajanmi, ktorí s SKM spolupracovali. Obsahuje aj obsiahle resumé vo francúzštine a bohatú obrazovú prílohu, ktorá zachytáva minulé generácie krajanov a rovnako aj súčasníkov.

Úvodné slová ku knihe napísal arcibiskup a emeritný nuncius v Bielorusku Dominik Hrušovský, ktorý sám pôsobil ako misionár vo Francúzsku. Ocenil jej vydanie, lebo „túto aktivitu dosiaľ nikto nespísal, ani v slobodných podmienkach neprejavil o ňu patričný záujem spísať ju, hoci ona je integrálnou súčasťou slovenských dejín.“ Vyslovil želanie, aby tento príklad nasledovali všetci slovenskí misionári a „vydali počet zo svojho šafárenia“ (Lk 16, 2). Ďalej to bol mimoriadny a splnomocnený veľvyslanec SR vo Francúzsku Marek Eštok a historik Jozef Rydlo. Marek Eštok ocenil spoluprácu Veľvyslanectva SR vo Francúzsku a Slovenskej katolíckej misie, ktorá je „pre všetkých Slovákov vo Francúzsku pevným duchovným prístavom a oporou v rozbúrených vodách.“ Jozef Rydlo, jeden z najfundovanejších historikov slovenskej diaspóry, označil publikáciu za priekopnícku, lebo od vydania knihy Štefana Náhaliku *Exsul Familia Slovacorum* v roku 1962, žiadna kniha o organizovanom živote slovenských katolíkov vo svete nevyšla. Pred rokom 1989 bolo tvoriť takúto dokumentáciu nebezpečné a to kvôli likvidačnému boju komunistov proti Cirkvi. Ale ani po nežnej revolúcii o ňu neprejavili systematický záujem ani štátne, ani cirkevné štruktúry. Pritom činnosť slovenských katolíckych misií udržiavala podľa neho „slovenské národné povedomie medzi Slovačou roztratenou vo svete a svojou hrivnou prispela k pádu totalitného komunistického režimu.“ Slovenskej katolíckej misii vo Francúzsku a všetkým jej kňazom „sa podaril zázrak: vo francúzskom mori udržať pri živote ostrovček slovenského ducha, na ktorom bolo možné nielen udržiavať vieru v Boha, prehĺbovať kresťanské tradície, ale aj pestovať lásku k rodnej vlasti, upevňovať vieru v nezničiteľný ideál práva slovenského národa na slobodu a štátnu samostatnosť, na právo Slovákov žiť tak, ako ostatné národy Európy.“

Slováci, ktorí z rôznych príčin emigrovali z rodnej vlasti, si pri svojich nových osadách zakladali kostol, faru a aj školu. Držalo ich slovo v novinách, kalendároch, piesňach a v modlitebných knižkách. Bolo to hlavne v zámorí, kde s početnými skupinami emigrantov vždy odchádzali aj kňazi. V Európe sa začali slovenské katolícke misie zakladať až po roku 1952, keď pápež Pius XII. vydal konštitúciu *Exsul familia Nazarethana*. Cirkevnoprávne riešila postavenie miliónov utečencov, ktorí sa po druhej svetovej vojne a vzniku železnej opony ocitli mimo svojich domovov a materských cirkví. Na základe nej mohli aj Slováci zakladať národné misie, hoci nemali svoj vlastný štát. Tá v Paríži vznikla na sviatok Sedembolestnej Panny Márie v roku 1953 z pôvodnej Česko-Slovenskej katolíckej misie, a to napriek intrigám a ohováračskej kampani zo strany českého misionára. Od svojho počiatku udržiavala národnú a kresťanskú identitu Slovákov, aj keď asimilačný tlak francúzskeho prostredia bol veľmi silný. Na SKM pôsobili ako misionári Mons. Július Gašparík, pápežský prelát František Reves, Jozef Kováč SJ a Dominik Hrušovský. Na juhu Francúzska vypomáhal Rudolf Ilenčík a na severe Jozef Strečanský, ktorý bol misionárom v Belgicku. Neskôr na SKM pôsobil Vojtech Zeman SDB a od roku 2000 Mons. Imrich Tóth. SKM je súčasťou vyše 50-tich cudzineckých misií v Paríži a Francúzsku a dnes sídli v Kostole Ste M. Madeleine, priamo v centre Paríža.

Slováci boli roztratení po celom Francúzsku, a preto jedna z prvých iniciatív slovenských kňazov v zahraničí boli misijné cesty za krajanmi po celom Francúzsku. Uskutočnili sa v rokoch 1956 a 1957, misionári navštívili 900 nových slovenských rodín a prešli tisíce kilometrov. Niektorí krajanovia nehovorili so slovenským kňazom aj 20-30 rokov. Misionári rozdávali náboženskú literatúru, ružence, časopisy, Sväté písmo a tým najchudobnejším aj potraviny a šatstvo. Bol to obrovský kus obetavej práce, ktorý spojil slovenskú komunitu a prebudil jej národné povedomie.

SKM spájala krajanov pri spoločných slovenských sv. omšiach a krajanových posedeniach po týchto bohoslužbách. Sv. omša v Paríži bola na prvú nedeľu v mesiaci a ostatné nedele sa slávil v okolitých mestách. Krajanovia sa najviac stretávali a slávil sviatky Veľkej noci, Vianoc, sv. Cyrila a Metoda a Sedembolestnej Panny Márie. Úcta k solúnskym

bratom a k Sedembolestnej Panne Márii boli a dodnes sú duchovnými piliermi slovenskej diaspóry. Už v roku 1955 bola SKM slávnostne zasvätená sv. Cyrilovi a Metodovi, pričom cyrilo-metodskú zástavu a medailu daroval SKM samotný pápež. Na cyrilo-metodských oslavách v jubilejnom roku 1963 sa zúčastnil biskup Andrej Grutka z USA, veľká osobnosť slovenských dejín. Pri oslave 60. výročia SKM si krajanovia na cyrilo-metodskej výstave vybrali do kaplnky obraz sv. Cyrila a Metoda a v roku 2014 sme vykonali jeho slávnostnú posviacku. V roku 2015 sa uskutočnila cyrilo-metodská sv. omša za pokoj v Európe za účasti kardinála Jozefa Tomku a apoštolského nuncia vo Francúzsku biskupa Luigiho Venturu. To je len zopár príkladov integrujúcej úlohy cyrilo-metodského dedičstva a rovnako je to s mariánskou úctou, veď na sviatok Sedembolestnej Panny Márie prichádzajú krajanovia na sv. omšu a následný slovenský piknik. Pri tejto slávnosti sme k zaviedli tradíciu slávnostného otvorenia nového šk. roka v Slovenskej škole a škôlke pri SKM Petit Slavik a imatrikulácie našich žiakov.

SKM od svojho počiatku organizovala pre krajanov púte, hlavne do Lourdes, Lisieux a Ríma, kde sa stretávali krajanovia z celého sveta. Stretnutia v Ríme boli pod gesciou Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda, bašty slovenskej vzdelanosti, katolicizmu a duchovnej starostlivosti o slovenských emigrantov. SKM združovala krajanov aj pri rôznych oslavách, prednáškach či modlitebných stretnutiach, vysielala slovenský duchovný rozhlasový program v Rádiu Notre-Dame, šírila slovenskú tlač a dodnes vydáva najstarší krajanový časopis v západnej Európe Život – La Vie. Zapájala sa i do celosvetových cirkevných podujatí, ako boli napr. svetové eucharistické kongresy, či kongresy prenasledovanej cirkvi (Kirche in Not) v nemeckom Königsteine. Misia propagovala Slovensko v zahraničí aj pri kultúrnych podujatiach. Od roku 2003 sa v kostole Madeleine konajú vianočné koncerty, ktoré organizuje Veľvyslanectvo SR vo Francúzsku, Kultúrny inštitút v Paríži a SKM. Ide o najväčšiu slovenskú kultúrnu akciu vo Francúzsku, ktorá sa teší veľkej obľube a má vysokú umeleckú prestíž. SKM poskytovala krajanom i sociálno-charitatívnu a informačno-poradenskú činnosť. Vždy tu našli pomoc, radu a kúsok domova. Budúcnosť misie je v rozrastajúcej sa komunite slovenských a slovensko-francúzskych rodín, ktoré prejavili záujem rozvíjať u svojich potomkov slovenský jazyk, kresťanskú vieru a národné tradície. Z týchto dôvodov vznikla v roku 2010 Slovenská škola a škôlka pri SKM Petit Slavik, v ktorej bolo v šk. roku 2015/2016 zapísaných 43 detí. V tomto šk. roku sa na vyučovanie prihlásilo aj 9 dospelých, sú to francúzski oteckovia, ktorí sa začali učiť slovenský jazyk. Pred každým vyučovaním sa koná sv. omša pre rodiny s deťmi, lebo modlitba je požehnaním pre každé dobré dielo, pre každé spoločenstvo a aj pre jednotlivca.

Milí krajanovia,

vo Francúzsku je radikálna odluka štátu a Cirkvi. SKM nie je preto financovaná francúzskou či slovenskou vládou, ani Vatikánom a ani slovenskou cirkvou. Existuje len vďaka milodarom jej dobrodincov. SKM potrebuje zaplatiť nájom a „strechu nad hlavou“, telefón, internet, poštovné, réžiu misie, časopis, návštevy starých a chorých krajanov či krízové sociálne prípady a neočakávané udalosti. Preto vyslovujeme úprimné Pán Boh zaplať všetkým krajanom a priaznivcom SKM, ktorý ju akýmkoľvek spôsobom podporujú. Naša vďaka patrí aj ÚSZZ, ktorý podporil niektoré naše projekty, a SKM tak môže naďalej existovať a rozvíjať svoju činnosť na poli národnom a duchovnom.

Aktuálne možnosti/spôsobov posilňovania národného povedomia Slovákov v Chorvátsku v chorvátskom školskom systéme

Úvod

Na prejav etnickej príslušnosti národnostnej menšiny vplyvajú ekonomické, politické, geografické, demografické, legislatívne a iné okolnosti, v ktorých sa určitá menšina nachádza, ale aj správanie sa majority voči minorite. Dlhodobé oddelenie príslušníkov národnostnej menšiny od jadra materinského národa sa odzrkadľuje na miere zachovania etnoidentifikačných elementov, hlavne etnickej príslušnosti, prejavov tradičnej kultúry a materinského jazyka.

Čo hovoria štatistiky súvisiace so slovenským materinským jazykom?

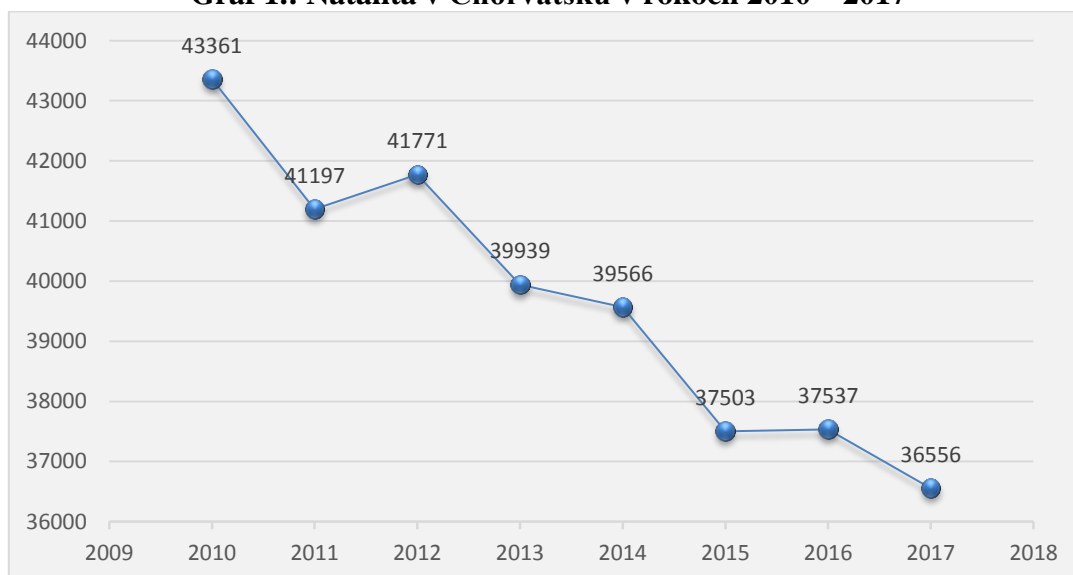
Údaje posledného sčítania obyvateľstva z roku 2011 ukazujú, že k slovenskej národnosti sa hlásilo 4 753 osôb, kým k slovenskému jazyku ako materinskému sa hlásilo 3 792 osôb¹. Uvedené údaje v otázke etnicity potvrdzujú etnomimikriu ako jeden z negatívnych javov v rámci slovenskej komunity v daných priestoroch. Ďalším negatívnym javom v každom multinárodnom spoločenstve, a je to tak aj medzi Slovákmi v Chorvátsku, je asimilácia národnostných menšín, a v rámci nej zvlášť jazyková asimilácia.

Ako predísť týmto negatívnym javom?

Jeden z mechanizmov posilňovania národného povedomia ako spôsobu uchovania etnickej identity je výučba materinského jazyka, prostredníctvom ktorého sa vplyva na vedomie príslušníkov a posilňuje puto k materskému etniku.

Aký je súčasný stav slovenského školstva v Chorvátsku, čo hovoria čísla?

Graf 1.: Natalita v Chorvátsku v rokoch 2010 – 2017

Napriek nepriaznivej globálnej ekonomickej situácii, neustálym búrlivým udalostiam v tejto časti Európy, negatívnej demografickej krivke (ak zohľadníme klesajúci trend natality

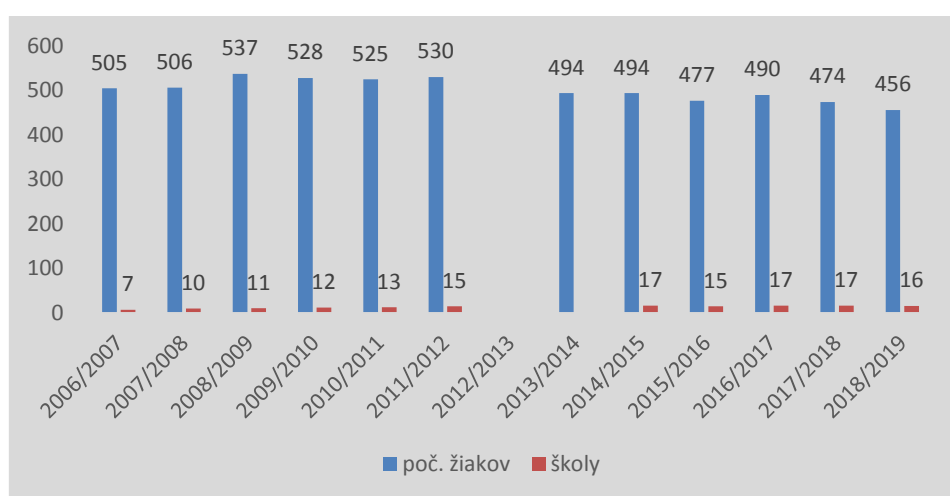
¹(Zdroj: Popis stanovništva 1991...; <http://www.dzs.hr/>)

a migrácie za prácou) v poslednom desaťročí evidujeme zvýšenú konzumáciu existujúcich legislatívnych možností zameraných na otázku vyučovania materinského jazyka národnostných menšín v rámci vzdelávania na základných a stredných školách.

V čom je pokrok evidentný?

Slovenský jazyk sa v školskom roku 2018/2019 vyučuje na 17 základných školách a 2 stredných školách. Základné školy, z čoho je päť obvodných, sa nachádzajú v mestách Jakšić, Banova Jaruga a Međurič, Jelisovec, Soľany, Josipovec a Jurievec, Našice a Markovec, Nová Bukovica a Míľovce, Ilok a Radoš, Lipovčany, Višnievec, Osijek, a od roku 2016/2017 pribudli dve školy, v Bibine a Šibeniku. Počet žiakov v základných školách, ktorí sa v roku 2017/2018 učili slovenčinu, bol 474. V tomto školskom roku 2018/2019 sa učí slovenčinu 456 žiakov.

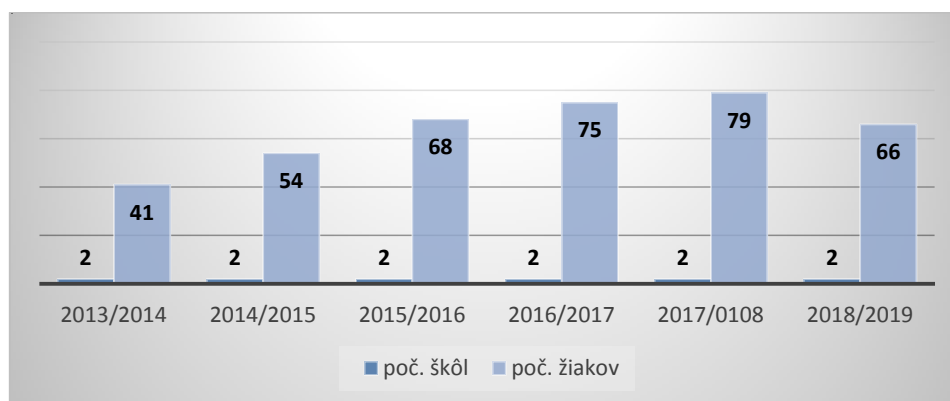
Graf 2.: Počet žiakov na vyučovaní slovenského jazyka na základných školách v Chorvátsku a počet základných škôl, na ktorých sa slovenčina vyučuje

(Zdroj: Archív Slovenského kultúrneho centra Našice)

Okrem výučby na základných školách sa slovenský jazyk vyučuje aj na stredných školách, a to v Iloku a Požege (v Požege od roku 2013/2014). Počet žiakov na uvedených stredných školách v školskom roku 2016/2017 bol 75, v roku 2017/2018 to bolo celkovo 79 študentov a v roku 2018/2019 je to 66 stredoškôľakov.

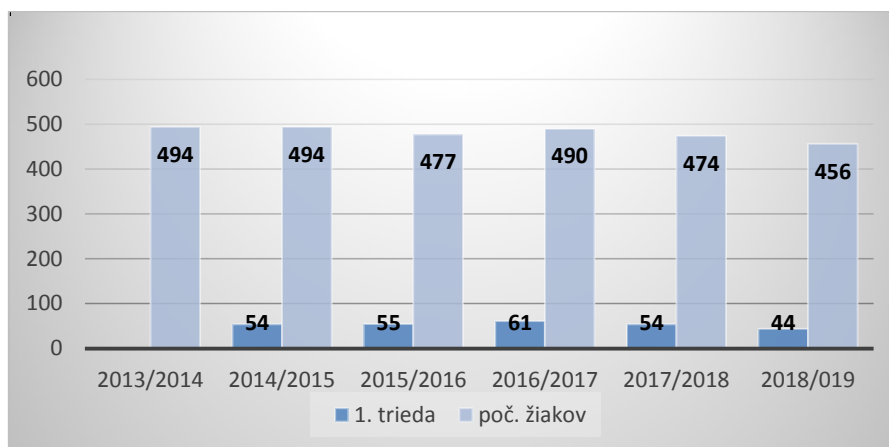
Graf 3.: Počet žiakov na vyučovaní slovenského jazyka na stredných školách v Chorvátsku a počet stredných škôl, na ktorých sa slovenčina vyučuje

(Zdroj: Archív Slovenského kultúrneho centra Našice)

Čo považujeme za dôležité je, že počet žiakov, ktorí sa zapisujú na slovenčinu do prvého ročníka na základných školách neklesá (graf 4.), a to napriek negatívnej demografickej krivke a odsťahovaniu sa do zahraničia za prácou. Zásluhy na tom majú bezpochyby aj naši učitelia slovenčiny a ich úspešné pôsobenie v teréne.

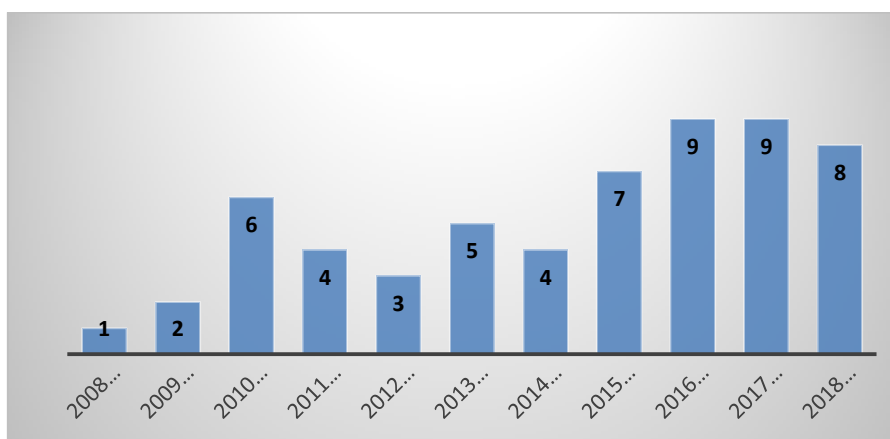
Graf 4.: Počet žiakov a počet prváčikov na vyučovaní slovenského jazyka na základných školách v Chorvátsku

(Zdroj: Archív Slovenského kultúrneho centra Našice)

Výrazne sa v posledných rokoch zvýšil počet štípendistov vlády Slovenskej republiky, a v roku 2018/2019 bolo pre krajanov z Chorvátska udelených osem štípendií (graf 5.).

Graf: Počet udelených štípendií vlády Slovenskej republiky podľa rokov

(Zdroj: Archív Slovenského kultúrneho centra Našice)

Donedávna učili slovenský jazyk v Chorvátsku aj nekvalifikovaní učitelia. Aj tu je evidentný pokrok, keďže v súčasnosti máme výlučne kvalifikovaných učiteľov slovenského jazyka. Na základných a stredných školách v Chorvátsku pôsobí v tomto školskom roku 9 učiteľov, ale vyslaných učiteľov zo Slovenska na základných a stredných školách nemáme.

Čo sa týka výučby slovenčiny na univerzitách, v Chorvátsku zatiaľ existuje možnosť študovať slovenský jazyk a literatúru na Filozofickej fakulte Univerzity v Záhrebe. Na univerzite sa slovenský jazyk začal prednášať ako výberový predmet od roku 1994/95, a od roku 1997/98 existuje ako samostatné štúdium, kde pôsobí vyslaný lektor zo Slovenska.

NAMIESTO ZÁVERU

Otázka je, čo podnikáme, aby sme zvýšili kvalitu a kvantitu používania slovenského jazyka ako materskej reči.

Uvedomujeme si, že absencia predškolských „slovenských“ zariadení, ktoré v súčasnosti nemáme, je veľký nedostatok. Posledné roky sme úsilie usmernili na riešenie tejto otázky. Dosiahli sme to, že 24. augusta tohto roku vláda Chorvátskej republiky prijala uznesenie Operačného programu pre národnostné menšiny na obdobie 2017 – 2020, v ktorom je do konca roka 2018 v pláne výstavba materskej škôlky v Jelisavci.

Na Filozofickej fakulte Univerzity J. J. Strossmayera v Osijeku v období 1997/98 až 2005/06 v rámci štúdia kroatistiky bolo možné slovenský jazyk študovať ako výberový predmet. Odchodom vtedajšej profesorky do dôchodku a po prechode na Bolonský systém zanikla výučba slovenčiny na osijeckej fakulte. Odvtedy sa uskutočnili dve stretnutia na rektoráte v Osijeku – koncom roku 2014 a 28. apríla 2015 – s cieľom vyriešiť tento problém. Požiadavka na vyučovanie slovenského jazyka bola zo strany rektora privítaná a pri realizácii požiadavky mohla byť nápomocná aj skutočnosť, že minister MŠVVaŠ SR Juraj Draxler a minister VVaŠ ChR Vedran Mornar podpísali Program spolupráce medzi rezortmi školstva Slovenska a Chorvátska na roky 2014 – 2017. V roku 2017 sme oslovili ministerstvo, a najnovšie aj ministerku JUDr. Martinu Lubyovú, PhD., aby v Programe spolupráce medzi rezortmi školstva Slovenska a Chorvátska na roky 2018 – 2021 bol zakotvený návrh oživiť vyučovanie slovenského jazyka na osijeckej univerzite, čo sa žiaľ zatiaľ nepodarilo.

Prezentované údaje predstavujú len útržok z komplexného korpusu krajanskej činnosti v rezorte slovenského školstva v Chorvátsku. Sprostredkované sú s cieľom poukázať hlavne na spôsoby, úsilie, ale aj výsledky v oblasti posilňovania národného povedomia Slovákov v Chorvátsku cez chorvátsky školský systém.

Zdroje:

Archív Slovenského kultúrneho centra Našice

Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina. Narodne novine 155/2002.

<http://www.nn.hr/clanci/sluzbeno/2002/2532.htm>

Zakon o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina.

<http://www.nn.hr/clanci/sluzbeno/2000/1129.htm>

Zakon o uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj.

<http://www.nn.hr/clanci/sluzbeno/2000/1128.htm>

Mária PACHEROVÁ a Lucia ŠEFČÍKOVÁ

Vzdelávacie centrum pre slovenské deti v Írsku

Ako získať lásku a úctu k Slovensku

Počas mnohoročnej činnosti Vzdelávacieho centra pre slovenské deti v Írsku sme mali možnosť sledovať výmenu jednej generácie žiakov. Z detí, ktoré do nášho centra prišli na začiatku jeho pôsobenia, sú dnes už mladí dospelí a čoskoro budú vychovávať úplne novú generáciu „zahranicznych Slovákov“. Ostáva nám len dúfať, že sa naozaj rozhodnú svoje deti vychovávať s pocitom hrdosti na to, kým sú ich rodičia a prarodičia, kým sú ony samé. Budeme dúfať, že sme v našich žiakoch prehĺbili okrem gramatických vedomostí aj pocit spolupatričnosti a dokázali sme úspešne rozvinúť ich národné povedomie, keďže väčšina z nich prišla do Írska už vo vyššom veku a za svoju vlasť považovala bez váhania Slovensko. Dnes je situácia už úplne odlišná. Až 90 percent našich najmladších žiakov má v rodnom liste uvedené ako miesto narodenia mesto hostiteľskej krajiny a ich prvý pas má zelenú farbu. Naši

pedagógovia tak stoja pred neľahkou úlohou. Nie, nehovoríme o problémoch s používaním mäkčeňov alebo o správnom skloňovaní, ani o vysvetľovaní významu vybraných slov. Naši pedagógovia sa okrem iného snažia vzbudiť v žiakoch lásku a úctu ku krajine, ktorú tieto deti poznajú len z krátkych prázdninových pobytov. Krajinu, ktorú si spájajú s telefonátmi so starou mamou či starým otcom. Vzhľadom na to, že deti si Slovensko spájajú najmä s príjemnými prázdninovými záležitosťami, nie je ťažké docieľiť, aby mali ku krajine pozitívny vzťah.

Horšie je to už s pocitom úcty. Už malé deti si dokážu dať do spojitosti slová ako nezamestnanosť, hypotéka či ťažké časy s pocitom smútku za starými rodičmi, bratrancami a sesternicami. Čoskoro tak pochopia, čo je dôvodom odlúčenia od rodiny a tak ich pozitívny vzťah ku krajine svojich predkov získava prvé trhliny. Čím sú deti staršie, tým viac si uvedomujú škandály objavujúce sa na stránkach aj zahraničných periodík, či na sociálnych sieťach. V ich svetle sa zdá skoro nemožné vybudovať zdravé základy vedúce k pocitu spolupatričnosti ku krajine pôvodu ich rodičov. Tak ako sa postupne stáva jazyk hostiteľskej krajiny prvým jazykom našich žiakov a vytláča tak používanie toho materinského na okraj, osvojujú si naši žiaci aj hrdosť na výsledky a pozitívne javy v prospech krajiny, ktorá sa stala novým domovom ich rodiny.

Postupne ako deti dospievajú, trávajú mimo domu, mimo svojej rodiny čoraz viac času a postupne sa vymaňujú spod jej vplyvu. V snahe zapadnúť, sa prispôbujú svojim rovesníkom a niekedy často vedome potláčajú a popierajú svoju identitu. V našom vzdelávacom centre sa v spolupráci s rodičmi snažíme tento proces zvrátiť, alebo aspoň čo najviac oddialiť. Paradoxne naším najväčším pomocníkom na tejto ceste sú opäť, práve médiá. Našťastie okrem desivých prognóz, politických káuz a škandálov prinášajú aj správy o úspechoch našich športovcov. Každé „naše dieťa“ vie, kto je Peter Sagan, Veronika Zuzulová, Zdeno Chára, Matej Tóth či Dominika Cibulková... Áno, deti poznajú úspechy našich športovcov a je úžasné, že tieto rovnako poznajú aj ich rovesníci v školách, ktoré navštevujú, čo dodáva našim žiakom ten prepotrebný pocit hrdosti na to, kým sú, odkiaľ pochádzajú. Na mieste je však otázka, či je to postačujúce. Ako dlho tento zdroj hrdosti v deťoch prežije? Ved' olympiáda tu nie je každý rok a Sagan nebude môcť vyhrávať navždy. Čo sa stane, keď tieto deti dospejú, kde nájdu silu a dôvod vážiť si krajinu svojich predkov a naučiť tomu aj svoje deti? Dlho sme si kládli túto otázku a odpoveď nám ponúkli opäť médiá. Nie na titulku, ale cestu k budúcnosti udržateľnosti národného povedomia sme spoločne našli v krátkom, nenápadnom článku informujúcom verejnosť o tom, že Slovenka zistila, ako sa dá zabrániť vzniku nádorov. Čítali sme s deťmi článok o tom, že Dr. Zuzana Kečkéšová, PhD. objavila bielkovinu, ktorá dokáže účinne chrániť pred rakovinou orgány ľudského tela. Škoda len, že si jej úspechy vážia viac v Akadémii vied ČR, kde táto mladá dáma získala na výskum nových liečiv proti rakovine sumu 1,75 milióna eur. Rovnako nadšene sme žiakom sprostredkovali informácie o tom, že molekulárna biologička MA Monika Gullerová, PhD. z Trenčína, v Oxforde získala v roku 2017 ako jediná prestížny grant vo výške dvoch miliónov libier, vďaka ktorým môže pôsobiť vo vlastnom laboratóriu.

Sme hrdí na úspechy našich vedcov, mrzí nás len to, že ich úspechy „patria“ v prvom rade hostiteľským krajinám. Ostáva nám všetkým len dúfať, že raz si aj samotné „Slovensko“ začne všímať tento jav a bude orientovať svoju „návratovú politiku“ aj smerom k siedmim tisícim novonarodených detí ročne v ešte stále slovenských rodinách žijúcich v zahraničí. A to skôr ako tieto deti vyrastú, skončia univerzity a začnú prinášať úspechy krajinám, ktoré sa postupne stali ich domovom nielen v rodnom liste, ale postupne aj v srdci. Ak by sa zdala niekomu snaha o získavanie záujmu týchto detí o Slovensko a budovanie úcty tejto generácie voči krajine svojich predkov ako zbytočná investícia, odporúčame naštudovať si na stránkach štatistického úradu informácie o prirodzenom prírastku obyvateľstva na Slovensku od roku 2012 po súčasnosť.

Marta DEMJÉNOVÁ

Slovenská samospráva v Mlynkoch

Zodpovednosť jednotlivých účinkujúcich národnostného života pri posilňovaní národného povedomia mladšej generácie Slovákov žijúcich v Maďarsku

S národnou identitou sa nikto nenarodí. Vznik a formulovanie národnej identity je výsledkom dlhého procesu počas života človeka a ovplyvňuje ho veľa rôznych faktorov. Zaoberať sa tematikou vytvorenia a zosilnenia národnej identity možno nikdy nemalo takú aktuálnosť, ako v dnešnej dobe, keď následkom zosilňujúcich sa globalizačných snáh význam národného a národnostného povedomia rýchle klesá a má stále slabšiu silu v kohézii a socializácii národností. Napriek týmto spoločenským procesom, národnostné povedomie, pocit spolupatričnosti aj v dnešnej dobe sú veľmi dôležitými pojmami, ktoré dávajú človeku sebavedomie a sebaistotu. Národné povedomie sa vytvára v človeku postupne od narodenia a formuluje sa počas celého jeho života. Tento proces sa odohráva na viacerých dejiskách nášho života a hrajú v ňom úlohu rôzni ľudia, ktorí sú súčasťou a zároveň aj formovacím faktorom nášho osobného a sociálneho vývoja.

Prvým dejiskom vytvárania sa národného povedomia je rodina. Pre vytvárajúcu sa identitu dieťaťa je asi najdôležitejšie národné povedomie rodičov a ich materinský jazyk. Jazyk, s ktorým sa prvýkrát stretne dieťaťko, ktorý každodenne počuje a používa. V tejto etape života človeka majú nepochybne najväčšiu zodpovednosť rodičia. Ich prístup k tejto otázke a ich správanie ovplyvňuje najviac vytvorenie národnej identity dieťaťa, základom ktorej je jazyk.

Pre väčšinu ľudí je samozrejmá vec, že svoje deti chce naučiť svoju materinskú reč. Existujú však aj iné faktory, ktoré môžu zmeniť rozhodnutie rodičov odovzdať svoje jazykové a kultúrne dedičstvo svojim deťom. Také faktory sú napríklad zmiešané manželstvá, v ktorých je už oveľa ťažšie komunikovať s deťmi jazykom, ktorému jeden z manželov nerozumie. Takáto situácia vyžaduje od partnera nekonečnú toleranciu, ktorá až neexistuje, zase môže zmeniť zámer rodiča. Rozhodnutie rodičov naučiť dieťa hovoriť svojou vlastnou materinskou rečou môže zmeniť aj politická situácia, alebo vlastné zlé skúsenosti, alebo zážitky.

Staršia generácia v našej dedine zažila, že v škole im zakázali hovoriť po slovensky, ba od učiteľa dostali trest, ak ich začul rozprávať po slovensky. Ako presvedčiť človeka, ktorý prežil takéto správanie učiteľa, aby napriek všetkým zlým zážitkom naučil svoje dieťa hovoriť po slovensky? Ja osobne som nechápala, že moji rodičia, ktorí medzi sebou komunikovali po slovensky, so svojimi rodičmi a kamarátmi sa taktiež rozprávali po slovensky, s nami od prvej chvíle hovorili po maďarsky. Dlhú som hľadala odpoveď, lebo oni sami mi nevedeli vysvetliť, prečo to robili, kým po päťdesiatich rokoch som našla odpoveď. Moja mama v detstve mala aj dva také negatívne zážitky v súvislosti s používaním slovenského jazyka, ktoré ju odradili od toho, aby nás naučila po slovensky.

Jedným takým zážitkom bolo, keď začala chodiť do materskej školy. V škôlke sa cítila veľmi zle, lebo ona vtedy vôbec nevedela po maďarsky, a nič nerozumela z toho, o čom jej učiteľka materskej školy rozprávala. Cez leto musela ísť k príbuzným do Budapešti, aby sa naučila po maďarsky. Druhý príbeh sa stal, keď mala okolo šesť rokov a mamka ju poslala do obchodu kúpiť droždie. Nevedela, ako sa droždie volá po maďarsky, poznala len slovenský výraz, a preto zostala v hanbe, ba ešte sa jej za ten príbeh dlhé roky vysmievali. Tieto dve – pre ňu strašné a nezabudnuteľné - zážitky boli dosť pre ňu, aby sa rozhodla – možno nevedome – že nás naučí najprv po maďarsky, aby nás zachránila pred podobnými nepríjemnými situáciami. Možno aj to jej prišlo na um, že v Maďarsku by sme mali málo možností pokračovať v štúdiách po slovensky. Pre ňu bolo dôležitejšie, aby sme sa mohli

uplatniť v maďarskom jazykovom prostredí, ako nás naučiť hovoriť po slovensky v maďarskej krajine, i napriek tomu, že slovenčina bola jej materinským jazykom.

Okrem jazyka je dôležitým faktorom to, nakoľko si rodina váži a udržiava národné tradície, nakoľko pozná národné piesne, historiky a rozprávky. Po rodičoch majú najväčšiu zodpovednosť vo vytváraní národnej identity detí materská škola a škôlka, a v našej dobe ich úloha a ich zodpovednosť sa stále zosilňuje, a to hlavne v oblasti materinského jazyka. Bohužiaľ, následkom silnej asimilácie v celej krajine úloha naučiť deti hovoriť v materinskom jazyku prechádza z rúk rodičov do rúk učiteľov. Úlohou školy je taktiež oboznámiť deti s národnostnou kultúrou a tradíciami. Bohužiaľ, vo väčšine škôl dnes kladú oveľa väčší dôraz na osvojenie slovenských básní a pesničiek, ako na rozvíjanie jazykových schopností. Naše deti krásne spievajú a recitujú, ale často ani nevedia, o čom hovoria. S týmto správaním školy síce zosilňujú kultúrnu identitu, ale kultúrna identita nie je dosť silná na to, aby na dlhú dobu mohla zachovať celkovú národnú identitu menšinového spoločenstva.

Prvé zážitky na začiatku nášho života sú veľmi dôležité, ale nie determinujúce. Národná identita vytvorená v detstve sa môže zosilňovať a zoslabnúť v závislosti od toho, do akého prostredia sa dostane človek vo svojom živote. Veľa závisí od životného partnera, na koľko si váži identitu svojho partnera a nakoľko je tolerantný. Závisí od životného okolia, medzi akými ľuďmi človek býva a pracuje. Závisí od osobných ambícií človeka a v neposlednom rade od národnej politiky krajiny.

Pri formovaní národnostnej identity môže hrať dôležitú úlohu aj cirkev, ktorá má možnosť osloviť veľkú masu občanov inej národnosti.

Taktiež majú zodpovednosť rôzne národnostné samosprávy, inštitúcie, novinári, civilné organizácie a spolky. Ich hlavnou úlohou je zosilniť pocit spolupatričnosti členov národnostného spoločenstva pomocou kultúry a iných spoločenských podujatí. Na akciách, kde sa zide veľa ľudí, účastníci majú možnosť zažiť pocit spolupatričnosti oveľa silnejšie a takéto zážitky majú vplyv na zosilnenie národnostného povedomia na dlhú dobu.

Základom národnosti a národného povedomia je jazyk. Národnostný jazyk je najsilnejším faktorom súdržnosti. Ak si národnostné spoločenstvá nevedia zachovať svoju materinskú reč, nemajú šancu prežiť silné asimilačné a globalizačné procesy. Práve preto je veľmi dôležité, aby všetci účinkujúci spojili sily, a spolu pracovali na vytvorení a zosilnení národného povedomia mladých na základe jazykových poznatkov.

Ako som už o tom písala, s národnou identitou sa nikto nenarodí, tá sa vytvára, a formuje počas celého nášho života. Jej silu ovplyvňujú rôzne faktory a veľa ľudí. Svoju identitu si človek vytvorí hlavne na základe dobrého príkladu. Učiteľ, ktorý hovorí peknu slovenčinou, a nielen na hodinách slovenčiny, ale aj na dvore školy, spevák, ktorý pekne spieva slovenské pesničky, sú presvedčiví aj pre mladých – a v mojom detstve bolo veľa takýchto ľudí. Možno aj preto sa im podarilo vytvoriť vo mne a v mojej generácii pevnú slovenskú identitu.

A čo sa odohráva dnes? Prečo naši mladí zabúdajú na svoje korene? Prečo hovoria tak slabo po slovensky? Prečo cítia menej, že patria k slovenskej národnosti? Je na vine naozaj len silná asimilácia a globalizácia? Možno, ale mali by sme porozmýšľať aj o tom, akým príkladom je pre deti ten učiteľ slovenčiny, ktorý je ochotný rozprávať po slovensky výlučne len na hodinách slovenčiny? Nakoľko je pre mladých dôveryhodný ten riaditeľ slovenskej školy, ktorý na oslavách je schopný privítať hostí po slovensky, ale už nie je schopný po slovensky predniesť svoj slávnostný prejav? Ako môžeme očakávať od detí, aby sa rozprávali po slovensky, keď na chodbách slovenskej školy sa všetci učitelia rozprávajú po maďarsky? Čo môžeme očakávať od mladých, keď členom miestnej, ba aj celoštátnej slovenskej samosprávy sa môžu stať takí ľudia, ktorí neovládajú slovenčinu? A nakoľko sú autentickí učitelia, vedúci nášho slovenského národnostného spoločenstva, ktorí stále hovoria

o dôležitosti materinského jazyka, a pritom neboli schopní naučiť ani vlastné deti po slovensky?

Toto je tá naša zodpovednosť voči mladým...

Alžbeta HOLLEROVÁ RAČKOVÁ

Celoštátna slovenská samospráva v Maďarsku

Formy zapájania mladej generácie do slovenského života Slováci v Maďarsku – charakteristika

Celkový počet osôb hlásiacich sa k *slovenskej národnosti* 35 208 (sčítanie obyvateľstva 2011)

Vekové skupiny

– 9	1 607
10 – 19	2 095
20 – 29	3 109
30 – 39	4 437
40 – 49	4 694
50 – 59	6 119
60 – 69	6 014
70 – 79	4 425
80 -	2 708
60+	13 147

Priemerný vek 49,9

Slovenský materinský jazyk si priznalo 9 888 osôb

Vekové skupiny

– 14	619	6,3 %
15 – 39	2 053	20,8 %
40 – 59	3 109	26,8 %
60 +	4 564	46,2 %

Poslanci slovenských samospráv

Prieskum Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku o volebných obdobiach 2002 - 2006 a 2006 - 2010

2002 - 2006 – odpovedalo 130 poslancov

2006 - 2010 – odpovedalo 85 poslancov – údaj neobsahuje tých, ktorí boli opätovne zvolení

Vekové zloženie poslancov

– 34	22	10,2 %
35 – 49	74	34,4 %
50 – 64	82	38,2 %
65 +	37	17,2 %

Národnosť – slovenská (podmienka účasti vo voľbách je priznanie slovenskej národnosti)

Materinský jazyk

slovenský	98	45,6 %
maďarský	114	53,0 %
obidva	3	1,4 %

Miesto odovzdávania slovenského jazyka a kultúrneho dedičstva – školy, spolky (umelecké skupiny) – programové zapájanie mladej generácie

Školy

Počet detí v 45 slovenských národnostných materských školách (2018) – 2 057

Počet žiakov na školách (2018/2019)

- a. Dvojazyčné – 5 škôl CSSM s dvomi gymnáziami (Békešská Čaba, Budapešť)
1 032 žiakov – narastajúci počet detí (za jeden rok o 27)
Počet prvákov na ZŠ – 127
Počet deviatakov - 37
71 slovenských pedagógov
- b. Školy s vyučovaním slovenského jazyka – štátny prevádzkovateľ
2 633 žiakov – klesajúca tendencia
84 slovenských učiteľov - masový odchod učiteľov do dôchodku – vyše 15 %!

Spolky

Zväz Slovákov v Maďarsku

- tradičné podujatia pre mládež - Slovenské spievanky a veršovačky
- účasť na organizovaní školy v prírode v Hronci – finančné prostriedky vláda SR

Únia slovenských organizácií v Maďarsku – združuje miestne spolky – aj detské a mládežnícke folklórne skupiny

Slovenský spolok Identita – stredná generácia Slovákov vo verejnom živote

Organizácia slovenskej mládeže v Maďarsku – projekty pre stredoškolskú mládež, vysokoškolákov, mladú slovenskú inteligenciu

Aktivity, programy CSSM

Prevádzkovanie škôl – metodická podpora škôl (PMCSM)

Účasť na formovaní právnej regulácie

- pripomienkovanie návrhov zákonov
- príprava štipendijného systému pre budúcich pedagógov (2018/19)
- zvýšenie národnostného príplatku pre pedagógov

Vlastný štipendijný program pre budúcich stredoškolákov (Nadácia a PMCSM)

Organizovanie aktivít pre školskú mládež

- študentská vedecká súťaž (VÚSM)
- odborné tábory (ÚKSM)
- divadelná predhliadka Deti deťom, dramatický tábor, filmový seminár (SDV)
- ekumenický biblický tábor na Slovensku
- spoločné dolnozemske projekty pre študujúcu mládež
- organizovanie účastníkov aktivít na Slovensku

Vytváranie pracovných miest pre mladých odborníkov v inštitúciách CSSM – Ľudové noviny, VÚSM, SDV, ÚKSM

Aktivizovanie mladých vo verejnom živote

- spoločenská služba gymnazistov na podujatiach CSSM a jej inštitúcií
- zapájanie mladých dospelých v slovenskej kampani parlamentných volieb

Prijatie školskej koncepcie – 2017

2018 – Slovenské odborné kolégium v Budapešti – odborný a jazykový program pre vysokoškolskú mládež riadený vysoko kvalifikovanými mladými odborníkmi (riaditeľ, odborná vedúca, učitelia jazykov)

Plány na rok 2019

Zamestnanie referenta pre mládež na Úrade CSSM

Založenie slovenskej študentskej samosprávy

Modernizácia metodiky a obsahu vyučovania na školách

- základné učebné osnovy
- smernice pre slovenské školstvo
- doškoloňovania – SR a domáce

Katarína KIRÁLY

Ústav kultúry Slovákov v Maďarsku

Kultúrna identita ako záruka slovenskej identity v Maďarsku

*„Nie len v jazyku žije národ, ale v širšom zmysle v histórii, tradíciách, kultúrnom dedičstve.“
(Gunda Béla, 1994)*

Tradícia v multikultúrnej spoločnosti v Maďarsku je v rukách príslušníkov slovenskej národnosti nástrojom, ktorý špecifikuje rozdielnu identitu a určuje fundament jednotlivca alebo skupiny. Demonštrovanie tradičnej kultúry je výrazom uchovávaní kultúrnych prvkov národnej menšiny. Lokálne spoločenstvá počas procesu integrácie európskych národov do spoločnej Európskej únie v súčasnosti hľadajú odpoveď na otázku, či sa im podarí zachovať si identitu a špecifický kultúrny systém, ktorý vytvárali generácie po dlhé stáročia.

Slovenský jazyk ako komunikačný prostriedok má v našom prípade skôr emotívnu funkciu. Vedomie spolupatričnosti, začlenenie jednotlivca do etnickej spoločnosti, pridržiavanie sa k tradícii už neurčuje jazyk, či nárečie lokality. Identita sa prezentuje v dimenzii kultúry. Kultúra – ako komponent etnicity – značne diferencuje Slovákov v Maďarsku. Jedna časť Slovákov pod pojmom kultúra chápe vyššiu kultúru, a to krásnu literatúru, na recipovanie ktorej je potrebná znalosť spisovnej slovenčiny. Väčšia časť komunity však za kultúru Slovákov v Maďarsku pokladá tradičnú ľudovú roľnícku a meštiansku kultúru. Títo pestujú široký repertoár nehmotnej kultúry, a to ochotnícke divadlo, výročné a rodinné zvyky a obrady, piesňovú, hudobnú a tanečnú kultúru, a majú citový vzťah aj k predmetovej kultúre.

Každodenná kultúra v minulosti bola prostriedkom uchovávaní identity príslušníkov spoločenstva. Avšak sa v kruhu členov tradičného spoločenstva zachovali predovšetkým tie segmenty kultúry, ktoré dokázali zabezpečiť aj pri pozmenených spoločenských a ekonomických podmienkach uchovávanie identity. Preto je dôležité mať v súčasnosti na zreteli všetky hodnoty vytvorené spoločenstvom. Lokálne spoločenstvá zakladaním slovenských národnostných samospráv sa po roku 1994 snažili svoju slovenskosť preukázať aj na verejnosti znovuoobjavením a oživením segmentov tradičnej roľníckej kultúry, i keď si boli vedomí toho, že rekonštruovaná tradičná kultúra sa líši od pôvodnej, od tej, z ktorej vychádza a čerpá. Revitalizácia prvkov tradičnej kultúry je v praxi úzko spojená s programami na rozvíjanie komunity, na posilnenie lokálnych a regionálnych entít. Na zachovávaní kultúrnej a etnickej identity jednotlivca – príslušníka etnického spoločenstva - sa dnes podieľa rodina, škola, lokálna societa a kultúrne inštitúcie. V tých lokalitách, kde príslušníci národnej menšiny v súčasnosti neovládajú slovenský jazyk a ich slovenské vedomie určuje slovenský pôvod, a to pôvod rodičov a starých rodičov, svoju kultúrnu spolupatričnosť v rámci spoločnosti komunikujú na základe lokálnej tradície. Charakteristické je pre slovenské spoločenstvá, že ak pocítia hrozbu zosilnejúcej globalizácie, dominantnou sa stane ich lokálna identita, a jednotlivci či skupina sa realizujú cez tradičnú kultúru (COHEN 1993). Kultúrna identita sa prejavuje pomocou symbolov, cez jednotlivé ikony lokálnej kultúry – gastronómia, ľudový odev, tanec –, ktorých význam sa mení podľa toho, že kto

používa tieto ikony. Príslušníci tradičného spoločenstva si vážia svoju minulosť a preto jednotlivé symboly – ktoré sa zakladajú na skúsenostiach viacerých generácií – sú zároveň nositeľmi hodnôt, ktoré sa snažia odovzdať nastupujúcej generácii (GIDDENS 1990: 37-38). Ochrana, uchovávanie a prezentácia prvkov tradičnej kultúry sú zálohou etnického bytia society a potenciálnym nástrojom stratégie pretrvania Slovákov v Maďarsku, i keď prvky ľudovej kultúry, ktoré v minulosti boli súčasťou každodenného života ako aj sviatočných príležitostí, nades prostredníctvom folklórnych skupín sa vysunuli na javisko a uvádzajú sa v scénickej podobe. Znalosť miestnej kultúry a jej uchovávanie zabezpečujú pre jednotlivca stabilitu identity a pomôžu vytvoriť spoločenstvo, ktorého základ tvoria tradície. Je to dokázané, že kto sa pravidelne venuje tradičnej kultúre a má zmapovanú širokú paletu miestnych tradícií, lepšie sa zorientuje na poli lokálneho dedičstva. V tých Slováckmi obývaných lokalitách, kde jazyková asimilácia je v pokročilom stave, menej sa uchovávajú tradície – rôzne dramatické hry (vianočné hry, betlehemska hra a pod.) – ktoré si vyžadujú znalosť slovenského jazyka rovnako zo strany interpreta ako aj prijímateľa. Takmer všetky podujatia organizované slovenskými kolektívami sa končia spoločnou tanečnou zábavou, na ktorej sú prítomní vo veľkom počte členovia spoločenstva. Tieto príležitosti sú ohnivkom minulosti, ktoré potvrdzujú pocit spolupatričnosti a zároveň posilňujú etnickú identitu príslušníkov slovenskej komunity.

V živote slovenskej komunity v súčasnosti zohráva dôležitú úlohu civilná sféra, rôzne občianske združenia, ich aktivity a intenzita povytvárajú činné spoločenstvo. Do osvetovej činnosti Ústavu kultúry Slovákov v Maďarsku je zahrnutých 100 obcí so slovenským obyvateľstvom. Spomedzi nich v 42 fungujú slovenské zamestnania v materských školách, v 41 základných školách prebieha výučba slovenského jazyka na prvom, v lepšom prípade aj na druhom stupni (v dvoch prípadoch aj v gymnáziu), v štyroch (4) obciach zaviedli jazykový kurz a v 4 prípadoch tam, kde nemajú výučbu slovenského jazyka funguje zamestnanie, krúžok. V jednotlivých obciach funguje dokopy 121 umeleckých kolektívov, tanečných, folklórnych, hudobných a speváckych skupín. Na jednu školu s výučbou slovenského jazyka pripadajú 3 umelecké kolektívy. Umelecké kolektívy sú najaktívnejšie v pripeštianskych obciach, ktoré obývajú tradičné slovenské spoločnosti a o ktorých vládny komisár Adolf Pecháň (1859-1942), ktorý sa v potrianonskom Maďarsku venoval otázke asimilácie a vo svojich správach predsedovi vlády podával návrhy na urýchľovanie pomadžarčovania Slovákov, písal nasledovne: „*Intenzívnejšou školskou prácou by sa dali dosiahnuť pekné výsledky a obec Ečer by sa časom mohla stať čisto maďarskou osadou.*“ (BOBÁK 1998: 22). Počet registrovaných Slovákov pri voľbách do menšinových samospráv v roku 2014, ktorí si priznali svoju slovenskosť, bol 12.211 osôb (údaje zo dňa 12.10.2014). Počet registrovaných v pripeštianskych osadách, kde prevláda kultúrna identita, bol 2.181 osôb, takmer 1/5 celkových registrovaných. V tých lokalitách, kde nie je zabezpečená v rámci školského vzdelávacieho systému výučba slovenského jazyka, je veľká snaha venovať sa slovenskému jazyku v rámci kultúrno-osvetovej činnosti a demonštrovať svoju slovenskosť aj na verejnosti. Napriek silnej jazykovej asimilácii sa podarilo v niekoľkých lokalitách, kde prevláda kultúrna identita, zaviesť jazykový kurz a v jednom prípade uskutočniť výučbu slovenského jazyka (Jášč, Vesprémska župa).

Ako to potvrdzujú aj vyššie uvedené čísla, popri znalosti jazyka na seba identifikovanie príslušníkov slovenského spoločenstva a na potvrdzovanie minulosti slúži tradícia. Je to kultúrna pamäť spoločenstva, taký fond pamäti, ktorý uchováva informácie potrebné pri seba identifikácii. Tieto informácie sú potrebné na reprodukciu kultúry a na vytvorenie identifikačných znakov. Životnosť tradície zabezpečuje kontinuita, medzigeneračná translácia, ktorú v súčasnosti vystriedala efektívna revitalizácia v širšom kruhu spoločenstva, a to formou medzikolektívnej translácie. Ako to povedal aj známy maďarský etnomuzikológ Zoltán Kodály, tradícia vždy bola a aj bude, ale stále sa bude meniť. To, že ako a do akej

miery, závisí od jej nositeľa, od toho, do akej miery je sám aktívnym účastníkom v procese dotvárania kultúry. Veď ani jedna generácia nekopíruje tradície svojich predkov na sto percent. Každý príslušník spoločnosti selektuje a vyberie iba to, čo sa mu páči a pridá k tomu to svoje. Je dôležité novátorstvo, ale treba inovovať tak, aby sme mali neustále na zreteli dedičstvo. Potrebne je preklenúť veľkú priepasť medzi generáciami, aby sa príslušníci mladšej vekovej skupiny nedívali na starších ľudí, ako na nositeľov všetkého starého, nepotrebného a na predstaviteľov zašlých čias, ale aby si našli cestu k nim (resp. pomocou odborníkov) ako k nositeľom hodnôt. V tomto môžu pomôcť projekty, ktoré podporujú rozvoj mimoškolskej činnosti na poli tradičnej kultúry, veď nedostatok odborníkov neumožňuje, aby sa odovzdávanie tradícií realizovalo iba na pôde výchovno-vzdelávacích inštitúcií v školskom systéme.

Vytvoriť slovenskú identitu mládeže v Maďarsku napomáhajú aj projekty realizované s podporou Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, taktiež projekty podporené z grantov Európskej únie (TÁMOP 3.2., EFOP 3.3.), ktoré stanovujú spoluprácu výchovnovzdelávacích zariadení a kultúrno-osvetových inštitúcií v mimoškolskej činnosti. Ústav kultúry Slovákov v Maďarsku (ako Slovenské osvetové stredisko) v školskom roku 2013/2014 realizoval projekt v spolupráci so šiestimi výchovnovzdelávacími inštitúciami v zemplínskom regióne (Nové Mesto pod Šiatrom, Pálháza, Hollóháza, Fizér), v ktorých sú zamestnania v slovenskom jazyku, alebo priamo prebieha výučba slovenského jazyka, a to v dvoch materských školách a v štyroch základných školách za účasti 254 detí (škôlkarov a žiakov). Do programu regionálneho strediska Slovenského osvetového centra v Baňačke boli zahrnuté zamestnania na rozvoj slovenského jazyka a oživenie regionálnych tradícií. Všetky zamestnania prebiehali pod dozorom odborníkov a za účasti 47 pedagógov (učiteľov slovenského jazyka, spevu, tanca a remeselníkov) na týždenne, resp. mesačne realizovaných zamestnaniach, tematických dňoch či týždňoch, spolu 113-krát, čo znamenalo 237 hodín zamestnaní počas školského roka a cez letné prázdniny. Realizované zamestnania otvárali široké možnosti deťom v materských školách a žiakom základných škôl na to, aby sa každodenne intenzívne zaoberali slovenským dedičstvom a vytvárali si vlastnú slovenskú identitu.

V znamení vyššie uvedeného urgujem, ako som to navrhla už aj na konferencii v roku 2014, aby sa pripravila kultúrno-osvetová stratégia pre Slovákov žijúcich v zahraničí.

Ďalej sa chcem poďakovať pánovi predsedovi ÚSZZ, pánovi Varšovi, že vo svojom príhovore načrtol snahy na zakladanie pracovnej skupiny, resp. výboru pre záležitosti kultúry slovenského zahraničia. V záujme efektívnej a konštruktívnej konferencie iniciujem, aby účastníci Stálej konferencie Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí rokovali v pracovných skupinách za účasti vládnych predstaviteľov jednotlivých odborov a svoje závery z rokovania predviedli na plenárnom zasadnutí, aby boli informovaní všetci účastníci konferencie o plánoch, týkajúce sa budúcnosti krajanského sveta v spolupráci s orgánmi slovenskej vlády.

Literatúra:

BOBÁK, Ján. (1998): Slováci v Maďarsku. Martin: Matica slovenská.

COHEN, Anthony P. (1993): Culture As Identity: An Anthropologist's View. In: *New Literary History. A Journal of Theory and Interpretation* 24 (1993), 195-209. Preklad: Farkas Krisztina.

GIDDENS, Anthony. (1990): *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity Press.

GUNDA, Béla (1994): *Hagyomány és európaiság*. Budapest: Akadémia Kiadó.

Júlia KUCZIK

Maďarsko-slovenská dvojjazyčná národnostná základná škola a internát Sátoraljaújhely

Generačné výzvy pri posilňovaní národného povedomia Slovákov žijúcich v zahraničí

Keď sa ma prednedávnom z redakcie týždenníka Slovákov v Maďarsku, Ľudových novín, pýtali, prečo som si vybrala povolanie pedagóga, odpovedala som, že moja pedagogická dráha začala, keď som ako žiačka chcela byť lepšia ako moji vtedajší učitelia. Samozrejme, po 25 rokoch pôsobenia už viem, že všetko je inak. Z redakcie boli tiež zvedaví, čo považujem za najväčšiu výzvu vo výučbe slovenského jazyka v Maďarsku. Ako keby vedeli, že Stála konferencia Slovákov žijúcich v zahraničí bude analyzovať práve túto tematiku. Nuž, pozrime sa na to z uhla regiónu Zemplína, z ktorého prichádzam. Ide o maďarsko-slovenské pohraničné mesto, ktoré v roku 1919 na základe Trianonskej zmluvy rozdelili. Medzi nami, Slovákmí, ho voláme Nové Mesto pod Šiatrom. Maďari ho nazývajú Sátoraljaújhely a tí najstarší (a to na oboch stranách hranice) mu inak nehovoria, len ako Újhel alebo Úhely (vyslovuj Újhej). Svedčia o tom aj ľudové piesne ako napr. tá s názvom "Od Ujheja sipana dražocka", ktorú spievajú v obci Baňačka, ktorá administratívno-správne patrí pod Nové Mesto pod Šiatrom (t.j. Sátoraljaújhely).

Naša inštitúcia v zrkadle regiónu

Maďarsko-slovenská dvojjazyčná národnostná ZŠ a internát svoje brány pre žiakov so Slovákmí obývaných miest Zemplína a Medzihoria otvorila v roku 1950. Neskorší areál budov súčasnej školy bol odovzdaný v rokoch 1981-1983. Dnes tvorí jeden z najkrajších školských komplexov v meste, aj vďaka kompletnej rekonštrukcii v roku 2015. Škola pozostáva z komplexu 4 budov a to: školy, jedálne, telocvične a internátu, ktorých majiteľom je Mestský úrad mesta Sátoraljaújhely. Výhodou komplexu je zeleň, kríky a stromy rozprestierajúce sa na rozlohe viac ako 100 m². Nevýhodou je periférna poloha komplexu v rámci mesta.

Poslanie školy za viac ako 65 rokov sa menilo v dôsledku ústredných a miestnych politicko-vzdelávacích záujmov. Sme presvedčení, že v súčasnosti inštitúcia už rolu základnej školy prekročila a vykonáva oveľa viac záslužnej činnosti.

Novomestská slovenská škola sa pod Celoštátnu slovenskú samosprávu v Maďarsku (ďalej CSSM) ako zriaďovateľ a dostala dňa 01.07.2007 po tom, čo dovtedajší zriaďovateľ Mestský úrad mesta Sátoraljaújhely vo viacerých svojich koncepciách mienil inštitúciu zlúčiť alebo odsúdiť na sťahovanie do budovy inej maďarskej ZŠ.

Generácia. Výzvy. Generačné výzvy.

Pred vymenovaním samotných výziev nášho národnostného povedomia mi dovoľte najprv prediskutovať dnešný význam pojmu „generácia“. Sú to kategórie: starí rodičia, rodičia, deti? Sú to starí rodičia, ktorí sú skúsení, múdri a vyrovnanjší, pričom na rodičovskej generácii je ťarcha zodpovednosti za kvalitu života oboch generácií, lebo sú tí aktívnejší? Deti zase vďaka svojej prirodzenej zvedavosti a mladíckej sile sú zanietenejšie, veria si, všetko to v závislosti od prostredia, v ktorom vyrastajú.

Dôležité je hodnotiť aj vekový pomer spomínaných generácií. Je to 20-20-20? Príliš málo? Bude to 30-30-30? Číslo, ktoré tu udám, by totiž malo odzrkadliť dĺžku desaťročia, počas ktorej staršia generácia odovzdá rodinné tradície a spoločenstvo, v ktorom žijeme, hodnoty v širšom kontexte. Nuž, a tu začnú zohrávať rolu - spoločenské prostredie, úroveň vzdelávania, ekonomická situácia. Musíme ešte zobrať do úvahy fakt, že v 21. storočí sa mnoho vecí veľmi rýchlo zmenilo. Každodenné zmeny sa stali súčasťou nášho života.

Pedagóg a jeho generačné výzvy

Sústredíme sa na pole mojej pôsobnosti - vzdelávanie. Je to predovšetkým trojuholník spolupráce pedagóg-žiak-rodič. Tento vzorec počas jednej generácie, v mojom prípade, v prvom desaťročí pôsobenia, sa skonkretizuje na vzťah "pedagóg - jeho prvý žiak". Po ďalšom desaťročí je to už vzťah "pedagóg - prvé dieťa prvého žiaka". Predpokladám, že pri odchode do dôchodku to už bude model "pedagóg – prvý vnuk prvého žiaka". Môžem preto povedať, že v časovom rozsahu 40 rokov edukácie hovoríme o vystriedaní dvoch generácií. Svoje myšlienky si dovoľujem sformulovať na základe skúsenosti získaných od 90.-tych rokov až po súčasnosť.

Výzvy vo vzdelávaní na základnom školstve

Edukačný proces má mnoho faktorov. Tie sa znásobujú, ak ide o vyučovanie národnostné. Troj- a viacdetné rodinné modely zo začiatku mojej kariéry sa strácajú. Striedajú ich rodiny s jedným dieťaťom, ktoré často nie sú ani celé. Stalo sa nám, že sme mali triedu, v ktorej viac ako polovica žiakov prišla z rozvedených rodín. Ide o rodiny, v ktorých rodičovská generácia už nerozpráva po slovensky, v lepšom prípade si pamätá, ako v slovenčine komunikovali ich starí rodičia. Stačilo 20 rokov, aby sme zistili, že zo zoznamu našich vtedajších ôsmakov býva v meste menej než polovica. Tí, ktorí skončili vysoké školy, ostali vo svojich študentských mestách alebo v zahraničí. Tí, ktorí vysoké školy neskončili, sa uplatnili tiež len mimo mesta. Pravda, musím zdôrazniť, že rozprávam o severovýchodnom kúte Maďarska, susediacom s juhovýchodným Slovenskom. Oba regióny sú ďaleko od hlavných miest a rozvinutých častí krajín, s identickými sociálnymi a hospodárskymi problémami.

Našťastie na nižšie uvádzanej štatistike počtu našich žiakov sa však tento demografický pokles až tak neodzrkadlil. Aby tomu tak bolo, museli sme odpovedať na výzvy posledných dvoch desaťročí!

Školský rok	Celkový počet žiakov	Počet prvákov	Počet detí z tzv. slovenskej skupiny ústrednej škôlky
2003/2004	148	18	2
2004/2005	145	15	4
2005/2006	139	23	1
2006/2007	133	18	3
2007/2008	140	18	5
2008/2009	129	17	4
2009/2010	139	24	3
2010/2011	138	16	1
2011/2012	141	25	2
2012/2013	147	20	4
2013/2014	139	14	7
2014/2015	130	12	2
2015/2016	129	16	6
2016/2017	123	12	4
2017/2018	122	19	6
2018/2019	134	16	4

Výzvy a odpovede v jednotlivých oblastiach

Zoberme si výzvy pekne po poriadku. Jednou z najväčších výziev vo vyučovaní slovenského jazyka sa stala konkurencia angličtiny. Tú ako cudzí jazyk sme popri slovenčine ako národnostnom jazyku museli zaviesť už od prvého ročníka. Ešte pred vstupom do EÚ sa

naša škola zapojila do európskych vzdelávacích projektov a dodnes rozvíja zaujímavé projekty s rôznymi partnermi po celej Európe. Na začiatku sa nám ťažko zapájali partneri zo Slovenska. Západná Európa pre Slovákov bola atraktívnejšia ako my. Našťastie, táto tendencia sa obrátila a s veľkou satisfakciou môžem povedať, že sme rozvinuli mnoho pekných projektov po celom Slovensku. Aj v súčasnosti pracujeme na projekte so 6 krajinami pod názvom „Radosť z čítania, radosť z písania“. Ďalšie úspechy sme zožali s projektmi podporenými višegrádskeho fondom. V roku 2003 nadácia školy prevzala dar v podobe lyžiarskeho výstroja od Slovákov žijúcich vo Švajčiarsku. V súčasnosti čakáme na rozhodnutie v dvoch projektoch podaných v rámci Výzvy na podporu programu cezhraničnej spolupráce Maďarsko - Slovensko - Rumunsko – Ukrajina.

Ďalšou výzvou rokov 90-tych bolo zavedenie nového predmetu informatika. Bola to výzva nielen na poli humánnych zdrojov ale predovšetkým aj finančná. Všetky sily sme sústredili na podávanie žiadostí do rôznych konkurzov. Obracali sa na sponzorov a dopĺňali jeden počítač za druhým, aby sme dnes zistili, že žiak má všetky informácie v jedinom smartfóne. Dnes je výzvou naplánovať hodinu tak, aby video, premietané na interaktívnej tabuli, nepresiahlo 3 minúty, lebo žiakova pozornosť po dlhšej videonahrávke chabne.

Rozpočet inštitúcie naraz nestačil odpovedať na potreby rozvoja digitálnych učebných pomôcok, ako aj čoraz väčšiemu počtu žiakov so slabým sociálnym zabezpečením. Založili sme preto až dve občianske združenia. V roku 1997 to bola nadácia „Za deti novomestskej ZŠ s vyučovacím jazykom slovenským“ a v roku 2002 bola zaregistrovaná Žiacka športová jednota Bystrá jašterička.

Neskôr sa zistilo, že digitálne návyky žiakov obmedzili ich každodenný pohyb a tak sme dostali za úlohu zaviesť každodennú telesnú výchovu. Medzitým sa vláda upriamila pozornosť na cirkevné záležitosti a v roku 2013 sme začali vyučovať aj povinne voliteľný predmet náboženstvo a etika. Bolo to vtedy, keď už slovenské školy v Maďarsku mali zakomponovaných vo svojich pedagogických programoch 5 hodín Sj a 1 hodinu slovenského národopisu. Výsledkom takéhoto „boomu“ novozavedených predmetov je dnes preťaženosť žiakov a pedagógov, čoho dôsledkom je momentálne redukcia obsahu učiva.

Posledných dvadsať rokov teda odbornú prácu sprevádzalo množstvo modifikácií nariadení a zákonov. Príslušné zmeny ovplyvnili tak verejné školstvo na väčšinej, teda maďarskej úrovni, ale aj národnostné školstvo. Zmeny z roku 2013 sa týkali úplného pretransformovania prevádzkovania, kontroly verejného školstva a zavedenia systému modelu karietového postupu pedagógov. Permanentné zmeny a obrovská administratívna záťaž sprevádzaná časovou tiesňou neľahčili prácu ani nášmu učiteľskému zboru. Prispôsobovanie sa k nim nám denno-denne odvádza veľa energie.

Neúspešný pokus o založenie škôlky

Podobne ako ostatné Celoštátnou slovenskou samosprávou zriadené slovenské školy v Maďarsku, ktoré popri svojich ZŠ prevádzkujú aj MŠ, sme sa pokúsili založiť aj my národnostnú materskú škôlku. Napriek snahám až na úrovni štátneho tajomníka pre záležitosti národnostné pri Ministerstve ľudských zdrojov a odporúčaní slovensko-maďarskej zmiešanej komisie sme sa svojej škôlky nedočkali. Hlavou sme dobíjali hrubý múr neochoty miestneho zastupiteľstva, ktorý z pozície vlastníka komplexu budov nám to neumožnil. Vyprázdnené priestory bývalej internátnej budovy naďalej chátrajú a čakajú na svoje využitie.

Nové vyučovacie metódy

Žiakovi, ktorý doma slovenčinu už nepočuje, motiváciu musí zabezpečiť škola. Môže to byť efektívna vyučovacia metóda, ktorá zakomponuje tak infokomunikačné prostriedky ako aj skupinové formy práce. Motivujúcim prostriedkom môžu byť aj mimoškolské aktivity

ako tanečný, spevácky a divadelný krúžok. Treba využiť potenciál bydliska a organizovať exkurzie aj mimo neho, ako aj do materskej krajiny.

Tejto inovatívnej výzve musí odpovedať náš pedagogický zbor. A to bez ohľadu na vysoký priemerný vek, ktorý je 49 rokov. V súčasnosti nám do dôchodku odchádzajú kolegovia, všetci slovensky hovoriaci pedagógovia. Sme preto veľmi radi, že Slovenská republika nám vychádza v ústrety a MŠVVŠ zabezpečuje hosťujúceho učiteľa so žiadanou kvalifikáciou, čím prispieva k záruke výučby slovenského jazyka na vysokej úrovni.

Zapojenie žiakov do súťaží

V úzkej spolupráci s Výskumným ústavom Slovákov v Maďarsku sa zapájame do súťaží, v ktorých žiaci podávajú svedecké výpovede o slovenskom pôvode rodiny, alebo zachovávaní slovenských tradícií, alebo nás zoznamujú s osobnosťami, ktoré sa pričínili o rozvoj slovenského ducha a ľudovej architektúry alebo remesiel.

Jedno tu však musím zdôrazniť a to fakt, že počet talentovaných žiakov, ktorých môžeme zapájať do súťaží je ohraničený. Časový harmonogram na ich prípravu je tiež limitovaný. Účast' na súťažiach je podmienená aj cestovnými výdavkami. Ak sa teda nevieme zúčastniť všetkých súťaží na Slovensku, je tomu tak zo spomínaných dôvodov.

Medzivládne vzťahy a nové príležitosti

Akokoľvek sa môžeme snažiť o miestny rozvoj národnostného povedomia, medzivládne vzťahy musia tiež dobre fungovať. Bolo mi preto potešením sa tohto roka osobne zúčastniť na slávnostnej recepcii v budove maďarského parlamentu pri príležitosti pracovnej návštevy premiéra NR SR, pána Petra Pellegríniho u maďarského premiéra Viktora Orbána, kde obaja politici hovorili o dobre pokračujúcich vzťahoch oboch krajín.

Takýmto spôsobom popri hore spomínaných výzvach, je možné využiť aj mnohé príležitosti a tendencie, ktoré nové pomery prinášajú. Myslím tu predovšetkým na otvorenie voľného pracovného trhu. Je už samozrejmosťou, že naše mesto a okolie zamestnáva aj pracovné sily zo Slovenska. Aj opak je príkladom. Naši bývalí žiaci sa zamestnávajú na Slovensku. Takých je však menej. Každodenné styky na oboch stranách hranice prinášajú miešané manželstvá, v ktorých funguje dvojjazyčnosť, ktorá sa automaticky prenáša na ich deti. Nájdu sa ale aj takí, ktorí považujú slovenčinu za nepotrebnú. Stretla som sa aj s otázkou Slováka zo Slovenska, prečo vlastne máme tu v Maďarsku slovenské školy? S najväčšou pravdepodobnosťou dôvodom je slabá informovanosť Slovákov na Slovensku ohľadne slovenskej menšiny v Maďarsku. Na druhej strane priznávam, aj my by sme mali viac motivovať našich študentov k štúdiu na slovenských vysokých školách. Slovenskosť v našich žiakoch sa snažíme upevniť v rámci letných táborov, lyžiarskych výcvikov a tematických výletov častými návštevami na Slovensko. Neúnavne objavujeme malebné kúty materskej krajiny. Robíme tak vďaka dotáciám Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, ako aj projektom podporovaným maďarskou vládou, ale aj EÚ, bez ktorých by sme naše poznávanie nemohli zrealizovať.

Edita PEČEŇOVÁ

Slovenské gymnázium, základná škola, materská škola a kolégium Békešská Čaba

20 ročný Slovenčínár

Niekoľko myšlienok na úvod

V roku 2016 vyšiel v Békešskej Čabe 20. ročník metodického časopisu Slovenčínár. Významné jubileum vytvorilo dobrú príležitosť, aby sa zhodnotili výsledky vynaloženého

úsilia zakladateľov tohto kolektívneho diela slovenských pedagógov v Maďarsku a systematicky prebiehajúcej spolupráce dolnozemskej odborníkov v Maďarsku, Rumunsku a v Srbsku. Časopis je dodnes jediným metodickým časopisom v Maďarsku, ktorý vychádza v jazyku jednej národnosti, a jediným slovenským pedagogickým časopisom vychádzajúcim za hranicami Slovenska. Vo svojich vedeckých prácach sa o ňom zmienili viacerí autori: Anna Divičánová, Alžbeta Uhrinová, Alexander Tóth. Ján Chlebnický napísal vynikajúcu štúdiu o prvých desiatich ročníkoch tohto periodika.

Autorkou predloženej práce je iniciátorka založenia a od jeho vzniku šéfredaktorka časopisu, preto sa hodnotenie Slovenčinára podáva predovšetkým z hľadiska jeho vnútorného vývoja. Nepokladáme za svoj cieľ hodnotiť ho v širšom jazykovo-spoločenskom kontexte.

V dejinách Slovenčinára môžeme rozlišovať tri obdobia. Prvé od roku 1991 do 1994, druhé v rokoch 2001 až 2007 a tretie od roku 2008 po súčasnosť. V rokoch 1995 – 2001 časopis nevychádzal pre nedostatok finančných prostriedkov.

Prvá fáza vývinu, roky 1991 – 1994

Slovenčinár bol založený v roku 1991 v Békešskej Čabe z iniciatívy učiteľského kolektívu Slovenského gymnázia všeobecnej školy a kolégia. Prvé články I. ročníka zdôrazňujú potrebu založenia a význam vydávania časopisu. Redakcia časopisu si zvolila motto (prevzaté od Ľudovíta Štúra): „*Kde leží naša bieda?*” Podáva vlastne program metodického časopisu:

„Je málo takých oblastí kritizovaných a podceňovaných ako práca učiteľa. Ešte viacej to pociťujeme my, učitelia pôsobiaci na národnostnom poli. Ubíja nás bezmocnosť, veľakrát trpíme pocitom menejcennosti. Tento stav nás neuspokojuje, a preto by sme chceli prispieť k zmenám v tejto oblasti.

Náš časopis je určený predovšetkým učiteľom. Mal by umožniť vzájomné spoznanie, byť akýmsi kontaktom medzi všetkými tými, ktorí cítia voči slovenskému jazyku zodpovednosť. Chceli by sme prekenuť vzniknutú priepasť medzi generáciami učiteľov. V centre našej pozornosti je vyučovací proces a žiak, ktorého by sme chceli na vyššej úrovni naučiť po slovensky. Zaujímá nás predovšetkým praktická metodika a jej využitie na konkrétnych hodinách a nie teoretizovanie.

Do tohto časopisu chceme zahrnúť aj kultúrno-historickú problematiku, pritom dôsledne zachováваме apolitický charakter časopisu. Dvere však nezatvárame pred nikým...

Učiteľ – slovenčinár je nielen posledným sprostredkovateľom jazyka, ale mal by byť aj vychovávateľom zdravého sebedovetia a hrdosti na svoju reč.” (Slovenčinár, I. roč., 1991, č. 1, s. 5.)

Redakcia príspevkov pedagógov zaradila do nasledujúcich rubrik: *Metodika, Z našej kultúry a histórie, Burza nápadov*. Autormi prvých čísel Slovenčinára boli väčšinou pedagógovia čabianskej slovenskej školy, ku ktorým sa postupne pripájali kolegovia zo Sarvaša i Slovenského Komlóša, zverejňovali sa príspevky hosťujúcich učiteľov zo Slovenska, ktorí v tomto období pôsobili v Maďarsku. Od vzniku časopisu sa v ňom objavovali príspevky kolegov zo širšieho slovenského dolnozemskeho priestoru.

Vydanie časopisu a redakciou stanovené ciele mali v tom čase veľký ohlas, počet výtlačkov sa musel zvýšiť zo 100 na 300 kusov už od vydávania II. ročníka.

Dagmar Mária Anoca z Rumunsku napr. píše:

„Ale samotný proces vyučovania je práca. Práca, ktorá sa môže začať od metodiky, ale sa do nej nezmestí, lebo je to život sám. Ak neviem navodiť život, tak metodikou (len ňou) to nedokážem, nenahradím. Preto, keď som čítala Slovenčinára, metodický časopis kolegov z Békešskej Čaby, v duchu som sa poklonila pred toľkou prácou, ktorá sa skrýva za napísanými riadkami.” (Slovenčinár, I. roč., 1991, č. 2, s. 7.)

V prvej fáze vývinu v rokoch 1991 – 1994 sa Slovenčinár zameriaval predovšetkým na efektívne metódy vyučovania slovenského jazyka v menšinovom prostredí. Keďže prispievateľmi boli pedagógovia zo slovenských škôl v Maďarsku, práce v časopise sprostredkúvali svojrázne, zameriavali sa na špecifické javy vyučovania slovenského jazyka v tomto priestore. Pedagógovia vo svojich príspevkoch hľadali riešenia na rôzne problémy:

„*Sú nevyhnutne potrebné isté zmeny, učebná látka je pregramatizovaná, je zameraná predovšetkým na opis jazykovej štruktúry.*”

„*Platné požiadavky neberú do ohľadu jazykové znalosti žiaka, pre ktorého slovenský jazyk nie je prostriedkom, ale cieľom učenia.*”

„*Národnostná kultúra, dejiny Slovákov, zvyky, príslovia a porekadlá majú byť súčasťou učebnej látky.*” (Slovenčinár, I. roč., 1991, č. 2, s. 45.)

„*Tu je ovšem potrebná aj dostatočná motivácia a záujem žiakov o čítanie. Našou úlohou je záujem vzbudiť. K tomu potrebujeme nové učebnice, ktoré obsahujú mnoho pestrých a veku primeraných textov.*” (Slovenčinár, IV. roč., 1994, č. 1, s. 11.)

„*Ako uplatňovať komunikatívne hľadisko vo vyučovaní slovenčiny?*” (Slovenčinár, IV. roč., 1994, č. 1, s. 15.)

„*S kým sa má slovenčinár poradiť, porozprávať, konfrontovať svoje odborné znalosti?... Áno, zostáva so svojou slovenčinou čím ďalej tým viac osamotený, opustený.*” (Slovenčinár, II. roč., 1992, č. 1, s. 41.)

„*Metóda navádzania do životných situácií podnecuje aktivitu a tvorivosť, dáva predpoklady na vytvorenie radostného pracovného ovzdušia.*” (Slovenčinár, III. roč., 1993, č. 1, s. 14.)

„*Aké miesto má jazykové laboratórium vo vyučovacom procese?*” (Slovenčinár, I. roč., 1991, č. 2, s. 47.)

Redakcia metodického časopisu už od svojho založenia plánovala zahrnúť do obsahu aj kultúrno-historickú problematiku, vychádzajúc z presvedčenia, že efektívna výučba predmetu slovenský jazyk a literatúra v národnostných školách môže prebiehať iba paralelne s výučbou regionálnej histórie a kultúry Slovákov v Maďarsku.

V rokoch 1991 – 1994 sa rad-radom objavujú štúdie, napr. o pôvode Slovákov (Slovenčinár, I. roč., 1991, č. 2, s. 56.), o sláve sarvašských Slovákov (Slovenčinár, I. roč., 1991, č. 2, s. 62.), o slovanských jazykoch (Slovenčinár, II. roč., 1992, č. 1, s. 45.), vychádza štúdia k 400. výročiu narodenia Juraja Tranovského (Slovenčinár, II. roč., 1992, č. 2, s. 60.), zverejňuje sa článok o neznámom texte Ľudovíta Haana (Slovenčinár, II. roč., 1992, č. 2, s. 65.) alebo o dolnozemskej Slovákoch v Argentíne (Slovenčinár, IV. roč., 1994, č. 1, s. 51.), o Ondrejovi Likerovi Áchimovi (Slovenčinár, III. roč., 1993, č. 1, s. 71.) atď.

V prvej fáze existencie Slovenčinára rubrika *Z našej kultúry a histórie* prešla určitým vývinom, ktorý odrážal diferencovaný prístup k tejto tematike. Objavili sa ďalšie rubriky: *Z našej literatúry* a *Cyklus naši velikáni*. V tomto čase pedagógovia diskutovali z presvedčenia, že je nevyhnutné vzdelávať učiteľov v oblasti našich spoločných dolnozemskej dejín v záujme posilňovania pocitu spolupatričnosti a vzájomného spoznávania. Na dosiahnutie tohto šľachetného cieľa sa redakcii podarilo získať popredných vedeckých pracovníkov zo Slovenska a taktiež z dolnozemskej priestoru. Vyšli príspevky autorov ako Dr. Ruda Brtáňa, CSc., Doc. PhDr. Valérie Chromekovej, CSc., Dr. Jána Botíka, Doc. PaedDr. Miroslava Kmeťa, PhD., a ďalších.

Metodický časopis od svojho založenia určitým spôsobom plánoval reagovať na aktuálne dianie formujúceho sa národnostného školstva v časoch spoločensko-politických zmien. Na tento účel bola zavedená rubrika *Aktuality*. V nej je možné dočítať sa napr. o rôznych stretnutiach pedagógov v Maďarsku (Slovenčinár, I. roč., 1991, č. 2, s. 85 - 88.), o celoštátnej konferencii slovenských pedagógov v Budapešti (Slovenčinár, II. roč., 1992, č. 1, s. 80.), o založení odborného združenia učiteľov slovenčiny v Maďarsku (Slovenčinár, III. roč., 1993, č. 1, s. 99 - 106.) atď.

Časopis v prvej fáze svojho vývinu nemal zabezpečené na vydávanie pevné finančné zázemie. V tomto období mal troch vydavateľov: prvý ročník a 1. číslo II. ročníka časopisu vydalo Slovenské gymnázium, všeobecná škola a kolégium v Békešskej Čabe, II. ročník a 2. číslo vydal Zväz Slovákov v Maďarsku, III. a IV. ročník vydala Nadácia Obzor. K vydavateľom sa pripojili aj ďalší sponzori, ktorí podporili jedno alebo dve čísla časopisu. V tomto období najstabilnejším sponzorom vydávania časopisu bol Zväz Slovákov v Maďarsku, ďalej podporili Slovenčinára Nadácia pre národné a etnické menšiny Maďarska, Samospráva Békešskej Čaby, Slobodná organizácia Slovákov, Organizácia slovenskej mládeže v Maďarsku.

Čo sa týka techniky vydávania časopisu, prvá fáza bola poznačená chudobou, I. ročník časopisu vyšiel v štencilovej podobe v Békešskej Čabe. Od II. ročníka je Slovenčinár vydávaný tlačiarenskou technikou v náklade 300 výtlačkov. V rokoch 1991 – 1994 sa Slovenčinár dostáva postupne do dolnozemskej komunity aj mimo územia Maďarska, predovšetkým do Rumunska a do Zakarpatska. V IV. ročníku časopisu redakcia píše:

„Začína sa plniť aj naše veľké želanie – medzi príspevkami nájdete aj články autorov slovenskej národnosti, žijúcich v Zakarpatsku a v Rumunsku. Veríme, že keď v bývalej Juhoslávii odložia zbrane, chopia sa pera a ohlásia sa nám aj tam žijúci Slováci, čo im úprimne a z celého srdca želáme.” Žiaľ, optimizmus redakcie bol predčasný, lebo z finančných dôvodov časopis nevychádzal, v rokoch 1995 – 2001 nastalo obdobie odmlky.

Druhá fáza vývinu, roky 2001 – 2007

Po pomerne dlhom období mlčania vedenie Celoštátnej slovenskej samosprávy (CSS) na stránkach Ľudových novín iniciovalo uverejňovať viac článkov pedagogického charakteru. Neskôr bola vydaná zvláštna príloha týždenníka pre slovenských pedagógov v Maďarsku. Úsilie CSS viedlo k oživeniu, k vydávaniu obnoveného metodického časopisu. V marci 2001 sa v prvom obnovenom čísle redakcia takto prihovára čitateľom:

„Vďaka Celoštátnej slovenskej samospráve (CSS) znovu ožil náš Slovenčinár. Prihovárame sa Vám vo chvíli, keď otvárate nové číslo. Dúfame, že staršie vydania nezapadli vo Vašom vedomí do zabudnutia, a tradičná obálka Vám pripomenula príjemné chvíle, ktoré Vám časopis počas piatich rokov svojej existencie sprostredkoval. Veríme, že aj súčasné vydanie Vás poteší, poučí a prinesie mnohé stimuly do Vašej ďalšej práce. Formálna úprava zodpovedá tradičnému poňatiu, teda jednotlivé rubriky sú usporiadané tak, aby tvorili odraz nášho každodenného života. Vytvárajú priestor pre publikovanie skúseností i nových poznatkov pre teóriu a prax. Umožňujú signalizovať nový smer vo vzdelávaní a dávajú nám šancu navzájom sa spoznať. Hľadajme v týchto riadkoch predovšetkým to, čo nás spája, aby sme si posilnili pocit spolupatričnosti”... (Slovenčinár, V. roč., 2001, č. 1, s. 3.)

Redakcia v podstate zopakovala svoj program z roku 1991, pokračovala v tradičnom redigovaní časopisu a popritom ho čiastočne aj obnovila s prízvukom spolupatričnosti a vzájomného spoznávania. Obsah nového čísla bol pestrý a bohatý. V čase obnovenia Slovenčinára sa v slovenskom národnostnom školstve v Maďarsku zaviedol nový učebný predmet s názvom *slovenská vzdelanosť*, t. j. dejiny a kultúra Slovákov v Maďarsku. Snahy a ciele učiteľov, ktorí na stránkach metodického časopisu písali o potrebe tejto zložky vyučovacieho procesu, sa splnili. V tomto ohľade metodický časopis bezpochyby zohral progresívnu úlohu v rozvoji slovenského národnostného školstva.

Na stránkach obnoveného Slovenčinára boli rad-radom zverejňované príspevky pedagógov, v ktorých kolegovia analyzujú možnosti a perspektívy danej inštitúcie (Slovenčinár, V. roč., 2001, č. 1, s. 29.), informujú o štrukturálnych zmenách jednej inštitúcie (Slovenčinár, V. roč., 2001, č. 1, s. 23.), rozoberajú otázky vyučovania slovenského jazyka a kultúry v mimovyučovacom procese (Slovenčinár, V. roč., 2001, č. 1, s. 38.). Veľmi zaujímavé sú príspevky v rubrike *Metodika*, ktoré sa venujú slovenskej národnostnej škole

a jej vzťahu k ľudovej kultúre a jazyku (Slovenčinár, V. roč., 2001, č. 1, s. 51.) alebo jazyku a kultúre (Slovenčinár, VI. roč., 2002, č. 1, s. 17.), počítačovej technike vo vyučovaní slovenského jazyka (Slovenčinár, VIII. roč., 2004, č. 1, s. 41.), základným cieľom a úlohám vyučovacieho predmetu slovenská vzdelanosť (Slovenčinár, X. roč., 2006, č. 1, s. 23.) atď. Rubriku *Metodika* oživujú svojimi štúdiami také odborníčky ako vedúca katedry vysokej školy v Ostrihome Mária Fazekašová – Barthová, Hilda Steinerová z Univerzity Loránda Eötvösa, Alžbeta Hornoková – Uhrinová z vysokej školy v Békešskej Čabe. Svoje výsledky výskumov z oblasti školstva publikujú spolupracovníci Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku (VÚSM): Alžbeta Hornoková – Uhrinová, Ján Chlebnický a Sándor János Tóth. Riaditeľka VÚSM Alžbeta Hornoková – Uhrinová píše: „*Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, resp. jeho právny predchodca od založenia inštitúcie v roku 1990 pokladá za jednu zo svojich najdôležitejších úloh podporu škôl a poskytnutie pomoci k zodpovednej práci pedagógov. Robí to rozličnými spôsobmi, predovšetkým svojimi publikáciami. Preštudovanie kníh, vydávaných ústavom, okrem cvičenia sa v slovenskom jazyku a v porozumení vedeckého textu obohacuje čitateľov poznatkami o minulosti a súčasnosti, o zvykoch a tradíciách, o jazyku a kultúre Slovákov v Maďarsku. Získané vedomosti sa dajú dobre použiť aj vo vyučovacom procese, na hodinách slovenskej vzdelanosti, slovenskej literatúry a slovenského jazyka.*” (Slovenčinár, X. roč., 2006, č. 1, s. 9.)

V metodickom časopise sa do diskusie zapájajú aj predstavitelia najvyšších orgánov riadiacich národnostný život a menšinové školstvo v Maďarsku. V období rokov 2001 – 2007 Slovenčinár informuje pedagógov o založení Metodického centra pre materské školy v Békešskej Čabe, ďalej o stanovách Nadácie pre nadaných vzniknutej tiež v Békešskej Čabe v záujme lepšieho zaškolovania dvoch gymnázií v Maďarsku. Veľký záujem vzbudila aj obsiahla metodická práca PhDr. Jany Pekarovičovej z Univerzity Komenského v Bratislave s nadpisom *Slovenčina ako cudzí jazyk v teórii a praxi*.

Obnovený Slovenčinár si rozširuje paletu tém, objavujú sa nové rubriky: *Výskum a EU a vzdelávanie*. Slovenčinár v tejto druhej fáze vývinu je poznačený zmenami, ktoré nastali v národnostnom školstve na prelomí tisícročia. Autori príspevkov sa vášnivo venujú predovšetkým problematike vyučovania slovenského jazyka a vyučovaniu novozavedeného predmetu slovenská vzdelanosť. Publikujú sa pozoruhodné iniciatívy, štrukturálne zmeny, ktoré by mali slúžiť obnove slovenského národnostného školstva. „*Myslím si, a asi nie som sama, že slovenské menšinové školstvo v súčasnej situácii potrebuje predovšetkým stabilitu. Neprestajné zmeny v nariadeniach, zákonoch, predpisoch môžu vyvolať ťažkú situáciu v celom národnostnom školstve,*” píše jedna z autoriek časopisu. (Slovenčinár, V. roč., 2001, č. 1, s. 36.)

Zaujímavou zmenou prešla rubrika *Naša história*. Najdôležitejšou jej otázkou sa stala problematika pestovania slovenského národnostného povedomia a vyučovanie regionálnej histórie.

Na obnovení metodického časopisu mala Celoštátna slovenská samospráva veľký podiel. Napriek tomu vydávanie Slovenčinára ani naďalej nemalo pevné finančné zázemie. Okrem Celoštátnej slovenskej samosprávy vydávanie metodického časopisu v tomto období finančne podporovali: Verejná nadácia pre národné a etnické menšiny v Maďarsku, Ministerstvo školstva Maďarskej republiky, Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky, Úrad predsedu vlády Maďarskej republiky a Generálny sekretariát pre zahraničných Slovákov.

Slovenčinár vo svojej druhej fáze vývinu vychádza v náklade 500 výtlačkov a dostáva sa aj do širšieho slovenského dolnozemskeho priestoru.

Tretia fáza vývinu, od roku 2008 až po súčasnosť

„*Po vydaní viacerých ročníkov jediného slovenského metodického časopisu, vychádzajúceho mimo hraníc Slovenskej republiky, držíte v rukách tento krát ďalšiu kuriozitu:*

je to – ako sme to my pracovne nazvali – prvé medzinárodné číslo Slovenčinára. Pracovné pomenovanie pritom môže zavádzať, veď tu nejde o žiadnu internacionalitu, ale o ten istý národ. O národ slovenský, príslušníci ktorého – v danom prípade slovenčinári, teda krajanovia – pôsobia v rôznych krajinách strednej Európy. V krajinách, v ktorých žije aj početne značná slovenská národnostná menšina s vlastnými dejinami, kultúrou a v neposlednom rade i školským systémom,“ píše Ján Fuzik, predseda CSS vo svojom úvodníku v roku 2008. (Slovenčinár2008, s. 2.)

V roku 1991 bola uzavretá dohoda medzi krajaňskými organizáciami Maďarska, Rumunska a Srbska s cieľom rozširovania spolupráce v oblasti kultúry, školstva a spolkovej činnosti. A tak od roku 2008 Slovenčinár vychádza na základe tejto dolnozemskej dohody a zverejňujú sa v ňom príspevky krajaňských učiteľov. Odrážajú sa v ňom výsledky jednak systematickej spolupráce krajaňských učiteľov, jednak všeobecný stav výučby slovenského jazyka teraz už v širšom, dolnozemskej priestore. Kladným publikačným predobrazom Slovenčinára bol spoločne vydávaný Dolnozemský Slovák, ktorý už tiež mal za sebou viac ako poldruha desaťročnú skúsenosť.

Slovenčinár v tejto tretej fáze svojho rozvoja sa stal odzrkadlením novej, nevidanej kvantity a kvality spolupráce Slovákov z troch štátov ležiacich južne od krajiny predkov. Dolnozemske slovenské spolky, inštitúcie, samosprávy troch krajín – s účinnou pomocou Slovenskej republiky – z roka na rok realizujú vyše dvadsať rôznych spoločných projektov: odborné školenia, študentské súťaže, folklórne jarmoky a festivaly, spevácke prehliadky, stretnutia atď. Paleta spoločných projektov sa z roka na rok stáva pestrejšou a bohatšou.

Z iniciatívy Čabianskej organizácie Slovákov a Slovenského gymnázia, základnej školy, materskej školy a kolégia v októbri 2010 sa konalo v Békešskej Čabe 1. stretnutie slovenských dolnozemskej učiteľov. Od tohto obdobia sa pravidelne stretávajú kolegovia z troch štátov: z Maďarska, Rumunska a zo Srbska. Stretnutie má putovný charakter, realizuje sa každý rok v inom štáte.

V tretej fáze vývinu v našom časopise kostru príspevkov tvoria prednášky z tohto podujatia, v ktorých sa pedagógovia z najrôznejších aspektov pedagogiky, jazykovedy, literatúry a kultúrnej antropológie snažia docieľiť, aby sa aj v nastávajúcich časoch mohlo hovoriť o výučbe slovenského jazyka v priestoroch Dolnej zeme.

Príspevky slovenských pedagógov odrážajú súčasný stav slovenského dolnozemskej školstva: *Asociácia slovenských pedagógov a jej miesto v slovenskom menšinovom školstve vo Vojvodine* (Slovenčinár, 2008, s. 15.), *Národnostné školstvo v Rumunsku* (Slovenčinár, 2008, s. 15.), *Činnosť výboru pre vzdelávanie NRSNM v Srbsku* (Slovenčinár, 2008, s. 15.), *Postavenie slovenčiny vo vzdelávacom systéme v Srbsku* (Slovenčinár, 2010, s. 13.), *Ako sa učí v Mlynkoch* (Slovenčinár, 2011, s. 35.), *O doškolení pedagógov v Maďarsku* (Slovenčinár, 2012, s. 23.), *Celoživotné vzdelávanie učiteľov pôsobiacich na školách s vyučovacím jazykom slovenským v Rumunsku* (Slovenčinár, 2012, s. 27.), *Vyučovanie dejín a kultúry slovenského národa v Srbsku* (Slovenčinár, 2012, s. 50.), *Vyučovanie slovenského jazyka a kultúry v Slovenskom Komlóši* (Slovenčinár, 2013, s. 48.), *Slovenský svet v Bihore a v Salaji* (Slovenčinár, 2014, s. 31.) atď.

V časopise sa publikujú diskusné príspevky učiteľov: *Problémy vo vyučovaní slovenčiny vo Vojvodine* (Slovenčinár, 2008, s. 22.), *Úvaha o niektorých problémoch slovenského menšinového školstva vo Vojvodine* (Slovenčinár, 2010, s. 32.), *Aké moderné poslanie môže mať národnostná inštitúcia* (Slovenčinár, 2011, s. 15.), *Prečo mimoškolská činnosť na národnostnej škole?* (Slovenčinár, 2016, s. 53.), *Chcete nás poznať? Poznáte nás?* (Slovenčinár, 2016, s. 103.) atď.

V časopise sa i v tejto tretej fáze vývinu učiteľia venujú naďalej otázkam metodiky: *Moderné vyučovacie metódy a vyučovanie literatúry* (Slovenčinár, 2009, s. 47.), *Uplatnenie aktivít vo vyučovaní slovenčiny* (Slovenčinár, 2010, s. 16.), *Vyučovanie predmetu dejiny*

a tradície v Rumunsku pomocou nových vyučovacích metód (Slovenčinár, 2010, s. 35.), *Príprava na vyučovaciu hodinu* (Slovenčinár, 2011, s. 62.), *Vyučovanie predmetu slovenská vzdelanosť v národnostných školách v Maďarsku* (Slovenčinár, 2012, s. 33.), *Vyučovanie dejín a kultúry slovenského národa v Srbsku* (Slovenčinár, 2012, s. 50.) atď., rozoberajú problematiku učebných osnov: *Osnovy a vyučovanie slovenského jazyka a literatúry v Rumunsku* (Slovenčinár, 2008, s. 19.), *Literatúra Márie Kotvášovej Jonásovej v učebných osnovách v Srbsku* (Slovenčinár, 2011, s. 37.), *Súčasná koncepcia vyučovania slovenského jazyka a literatúry* (Slovenčinár, 2014, s. 48.) atď., zamýšľajú sa nad problematikou mimoškolskej činnosti: *Zachovávanie a oživovanie slovenského kultúrneho dedičstva v mimovyučovacom procese ZŠ v Sarvaši* (Slovenčinár, 2014, s. 27.), *Upevňovanie identity prostredníctvom mimoškolskej činnosti budapeštianskej školy* (Slovenčinár, 2016, s. 73.), *Mimoškolské aktivity a národná identita* (Slovenčinár, 2016, s. 93.) atď.

Na stránkach metodického časopisu vychádzajú aj príspevky, ktoré informujú o školskej činnosti v širšom, európskom rozsahu: *Mimoškolské aktivity a medzinárodná spolupráca našej školy so školami v Európe* (Slovenčinár, 2016, s. 99.), *Projekt Comenius v slovenskej základnej škole v Sarvaši* (Slovenčinár, 2009, s. 24.).

Kolegovia pokladajú za veľmi dôležité zamyslieť sa nad problematikou vyučovania literatúry v menšinovom prostredí: *Naše kultúrne tradície, udalosti, osobnosti. Jozef Gregor Tajovský, Hana Gregorová* (Slovenčinár, 2010, s. 56.), *Umelecký prednes poézie a prózy* (Slovenčinár, 2013, s. 68.) atď.

V tretej fáze vývinu metodického časopisu sa pravidelne hlásia so svojimi štúdiami vysokoškolskí odborníci z dolnozemskeho priestoru i zo Slovenska a do značnej miery prispievajú k zvyšovaniu odbornej kvality Slovenčinára. Hlásia sa prácami ako: *Krátko k tradičnému a postmodernému literárnemu mysleniu* (Slovenčinár, 2010, s. 59.), *Ukončený a neukončený dej v minulosti* (Slovenčinár, 2011, s. 46.), *Dvojazyčnosť a vzdelávanie* (Slovenčinár, 2012, +s. 54.), *Odkaz Ludovíta Štúra pre budúcnosť* (Slovenčinár, 2015, s. 29.), *Mimoškolské aktivity, etnicita a národnostná identita* (Slovenčinár, 2016, s. 43.), *Dve dimenzie minoritnej kultúry* (Slovenčinár, 2014, s. 75.), *Hranice kultúrnej identity dolnozemskejších Slovákov* (Slovenčinár, 2014, s. 64.), *Súčasná slovenská jazyková situácia v Maďarsku* (Slovenčinár, 2012, s. 62.) atď.

V roku 2012 Spoločnosť pre edukáciu a kultúru v Nadlaku (Rumunsko), Asociácia slovenských pedagógov (Srbsko) a Čabianska organizácia Slovákov (Maďarsko) v súčinnosti so Svetovým združením Slovákov v zahraničí spoločne založili Cenu Samuela Tešedíka. Každoročne sa udeľuje pri príležitosti Svetového dňa učiteľov za významnú pedagogickú, organizátorskú a riadiacu prácu v oblasti slovenského národnostného školstva v zahraničí, za didakticko-metodickú prácu, za mimoriadnu voľno časovú činnosť a za celoživotné dielo, ktorým sa vytvoril významný príspevok trvalej hodnoty pre rozvoj slovenskej vzdelanosti v zahraničí. Slovenčinár na svojich stránkach pravidelne informuje o odovzdávaní Ceny Samuela Tešedíka a publikuje laudácie na vyznamenaných s cieľom predstaviť ocenených širokému okruhu učiteľov.

Najnovšie čísla Slovenčinára od roku 2008 už majú pozmenený formát, príspevky nie sú zoradené do tradičných rubriek, ale časopis aj naďalej pokračuje v tom duchu, v akom bol založený. Jednotlivé príspevky metodického časopisu sa viažu na témy: aktuálny, metodika, naše dejiny a kultúra. V tejto tretej fáze svojho vývinu časopis má ustáleného vydavateľa. Je to Celoštátna slovenská samospráva v Maďarsku. Časopis typograficky prešiel značným vývinom, ustálil sa jeho tlačiarsky formát. Finančne ho podporuje zo svojich grantov Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Vychádza v náklade 500 výtlačkov a rozširuje sa medzi učiteľmi predovšetkým v Maďarsku, Rumunsku a v Srbsku, ale dostáva sa aj do širšieho, krajanského priestoru.

Niekoľko myšlienok na záver

Slovenčinár, metodický časopis, je spoločným výtvorom a neodkladným činom menšinových krajských učiteľov, ktorí pracujú v rôznych národnostných inštitúciách dolnozemskeho priestoru. Jeho založenie sa viaže ku kolektívu békeščabianskeho Slovenského gymnázia, základnej školy, materskej školy a kolégia. Metodický časopis počas svojej existencie bol poznačený zmenami, ktoré nastali predovšetkým v slovenskom národnostnom školstve v Maďarsku a odrážajú sa v ňom aj tie javy, ktoré až po súčasnosť ovplyvňujú dynamiku jeho rozvoja, ale teraz už v širšom, dolnozemskom kontexte.

Časopis diskutuje a sumarizuje, zároveň dokumentuje prácu pedagógov, informuje o modernizácii, o nových metódach a dobrých zvykoch, ktoré môžu prispievať k účinnejšiemu zachovávaní našich spoločných hodnôt.

Slovenčinár si počas svojej existencie postupne rozširoval tematiku a okruh prispievateľov. Venuje sa stále kľúčovým otázkam, ako je otázka výučby slovenského jazyka v menšinovom prostredí, otázka výučby regionálnej histórie a problematika pestovania slovenskej menšinovej identity.

Bibliografia

Uhrinová Alžbeta: *Slovenské písomníctvo v Maďarsku po roku 1989*. Bibliografia slovenských a dvojjazyčných publikácií. Békešská Čaba: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku (VÚSM) 2017. 430 p.

Uhrinová Alžbeta: *Súčasná slovenská jazyková situácia v Maďarsku*. Nadlak: Vydavateľstvo Ivan Krasko, v spolupráci s Výskumným ústavom Slovákov v Maďarsku 2011. 158 p.

Uhrinová Alžbeta: *Používanie slovenského jazyka v kruhu inteligencie v Békešskej Čabe. – A békéscsabai szlovák értelmiség anyanyelvhasználata*. Békešská Čaba: VÚSM 2004, 215/282 p.

Uhrinová Alžbeta: *Príprava slovenských národnostných učiteľov v Békešskej Čabe. – A békéscsabai szlovák tanítóképzés története*. Békešská Čaba: VÚSM 2004, 235 p.

Chlebnický Ján: Desať ročníkov metodického časopisu Slovenčinár – A Slovenčinár című módszertani folyóirat tíz évfolyama. In: *Používanie slovenského jazyka v Maďarsku. II*. Eds. A. Uhrinová – M. Žiláková. Békešská Čaba: VÚSM 2008, pp. 42 – 81.

Gyivicsán Anna: A szlovák kultúra intézményei Békéscsabán. In: *A nemzetiségi lét és kultúra dimenziói II*. Békéscsaba: (Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete) MSZKI 2003. pp. 320 – 356.

Tóth Alexander Ján: Používanie slovenského jazyka v školách – Szlovák nyelvhasználat az iskolákban. In: *Slovenský jazyk v Maďarsku – A szlovák nyelv Magyarországon I*. Eds. Alžbeta Uhrinová, Mária Žiláková. Békéscsaba: VÚSM 2008, pp. 244 – 262.

Jarmila BUCHOVÁ

ISEIA - Medzinárodný inštitút a asociácia slovenských vzdelávacích centier

Generačné výzvy pri posilňovaní národného povedomia Slovákov žijúcich v západnej Európe a zámorí

Počet Slovákov pracujúcich a prechodne žijúcich v krajinách západnej Európy zaznamenal od roku 2000 výrazný nárast. Podľa štúdie UMB BB sa ich počet v tomto období až trojnásobne zvýšil a odhaduje sa na cca 240 000 osôb. Často ide o rodiny s maloletými deťmi, ktoré majú záujem o udržiavanie slovenského jazyka a hľadajú možnosti vzdelávania v slovenskom jazyku. Táto možnosť však nie je zo strany Slovenskej republiky systematicky riešená ani legislatívne a ani organizačne. Preto sa na základe reálneho záujmu Slovákov

žijúcich v zahraničí, zahraničných Slovákov a aj občanov Slovenska zakladajú v týchto krajinách dobrovoľnícke vzdelávacie a kultúrne centrá, ktoré plnia túto chýbajúcu vzdelávaciu a výchovnú funkciu.

Činnosť vzdelávacích centier má v prostredí slovenských komunit významnú funkciu. Okrem edukačných aktivít v oblasti slovenského jazyka a slovenských reálií pre deti poskytujú aj priestor na stretnutia rodičov detí, priestor na výmenu skúseností medzi rodičmi, organizujú prednášky a informačné večery zamerané na pobyt v danej krajine. Taktiež organizujú kultúrne podujatia pre deti a rodičov. Motívy rodičov sú rôzne – cez záujem o budovanie, rozširovanie a zachovanie slovenčiny na úrovni komunikačného jazyka až po cieľenú prípravu na komisionálne skúšky, pretože rodičia majú záujem vrátiť sa a žiť na Slovensku.

Organizačne zabezpečujú tieto činnosti v centrách dobrovoľníci. Finančne sú projekty podporované čiastočne prostredníctvom dotačného systému Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, na ktoré však centrá musia každý rok podávať žiadosti o dotácie.

Vzhľadom na to, že vzdelávacie centrá vznikajú na báze dobrovoľnosti a ich činnosť nebola koordinovaná a metodicky riadená či usmerňovaná zo strany Slovenskej republiky, vznikla na podnet členov Komisie pre školstvo a vzdelávanie Úradu Slovákov žijúcich v zahraničí organizácia centier ISEIA, ktorá túto koordinačnú činnosť v súčasnosti zastrešuje. ISEIA je dobrovoľné združenie slovenských vzdelávacích centier, ktoré pôsobia v zahraničí. Vzniklo z iniciatívy zástupcov slovenských komunitných centier v zahraničí, ktorí sa stretli 29.10.2014 na Úrade pre Slovákov žijúcich v zahraničí v Bratislave na 1. zasadnutí Komisie pre školstvo a vzdelávanie Sekcie pre západnú Európu a zámorie. Cieľom združenia je podpora a rozvoj vzdelávania detí Slovákov žijúcich v zahraničí v ich materinskej reči a budovanie spolupráce medzi jednotlivými vzdelávacími centrami vo svete. Združenie sa organizačne člení na Asociáciu ISEIA a Inštitút ISEIA.

Asociácia ISEIA

Asociácia ISEIA spolupracuje s viac ako 30 slovenskými vzdelávacími centrami, ktoré pôsobia v oblasti neformálneho vzdelávania Slovákov žijúcich v zahraničí a pôsobia vo Veľkej Británii, Nemecku, Írsku, na Islande, na Cypre a vo Francúzsku, ale aj za oceánom v Austrálii, Argentíne, Amerike a Kanade. Asociácia plánuje, organizuje a riadi spoluprácu medzi centrami, organizuje spoločné projekty zamerané na výmenu skúseností medzi členskými centrami ako sú: Ahoj kamarát, Kráľovná/ Kráľ knižnice, Slovensko včera a dnes, Zapisník cestovateľov. V spolupráci s ÚSZZ, MŠVVaŠ SR, UMB BB a ČDV realizuje projekty Krajanské leto, Učíme sa o Slovensku po slovensky a Slovenčina na svahu. ISEIA zastupuje aj slovenské vzdelávacie centrá vo svete, ktoré poskytujú doplnkové vzdelávanie v slovenskom jazyku a zameriavajú sa na vzdelávanie žiakov plniacich si povinnú školskú dochádzku na školách mimo územia Slovenskej republiky. Týmto žiakom zo zákona vyplýva povinnosť vykonávať komisionálne skúšky minimálne po ukončení osobitného spôsobu plnenia povinnej školskej dochádzky. Asociácia ISEIA zastupuje vzdelávacie centrá a zúčastňuje sa rokovaní so štátnymi inštitúciami na Slovensku, konkrétne s Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí v rámci Sekcie pre západnú Európu a zámorie Komisie pre školstvo a vzdelávanie (ďalej len ÚSZZ), s Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR (ďalej len MŠVVaŠ), so Štátnym pedagogickým ústavom v Bratislave (ďalej ŠPÚ), ale aj s Univerzitou Mateja Bela v Banskej Bystrici (ďalej UMB BB), Centrom ďalšieho vzdelávania Univerzity Komenského v Bratislave (ČDV) a inými inštitúciami zaoberajúcimi sa problematikou neformálneho vzdelávania.

Inštitút ISEIA

Inštitút ISEIA pozostáva z troch centier. Prvým je Centrum vzdelávania ISEIA, ktoré zabezpečuje vzdelávanie učiteľov slovenčiny pôsobiacich v neformálnych vzdelávacích centrách v zahraničí. Úzko spolupracuje s MŠVVaŠ, UMB v BB a ČĎV. Výsledkom spolupráce sú výjazdové metodické školenia zamerané na konkrétne potreby učiteľov v rámci obsahu, foriem a metód vyučovania slovenčiny vo víkendových centrách.

Centrum vedy a výskumu ISEIA sa zaoberá otázkami stavu a vývoja vzdelávania Slovákov v zahraničí, realizuje prieskumy a ankety, zostavuje štatistiky a spolupracuje s inštitúciami zaoberajúcimi sa vzdelávaním. Centrum spolupracuje s Katedrou elementárnej a predškolskej pedagogiky UMB BB na príprave vstupných materiálov a sumarizácii údajov na rôzne projekty, napr. Zvyšovanie medzikultúrneho porozumenia v etnicky, kultúrne a jazykovo zmiešaných komunitách prostredníctvom vzdelávania.

Publikačné centrum ISEIA pripravuje metodický a didaktický materiál, učebnice, pracovné zošity, detskú beletriu a vydáva časopis: Ceruzky vo svete. Centrum sa zameriava aj na zjednotenie obsahu vyučovania v centrách. V rámci projektu Učíme sa o Slovensku po slovensky centrum v spolupráci s Katedrou elementárnej a predškolskej pedagogiky UMB BB pripravuje materiály na vyučovanie, pracovné listy a hracie kartičky.

Spolupráca ISEIA

Asociácia ISEIA zastupuje vzdelávacie centrá a zúčastňuje sa rokovaní na Úrade pre Slovákov žijúcich v zahraničí v rámci Sekcie pre západnú Európu a zámorie Komisie pre školstvo a vzdelávanie. Členovia ISEIA spolupracujú so Sekciou medzinárodnej spolupráce a európskych záležitostí Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu (MŠVVaŠ) výsledkom čoho sú výjazdové metodické školenia a projekty vzdelávania detí Učíme sa o Slovensku po slovensky a Slovenčina na svahu. Členovia ISEIA spolupracujú so Štátnym pedagogickým ústavom v Bratislave (ďalej ŠPÚ), ktorý v júni 2017 ustanovil pracovnú skupinu Komisiu pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Táto komisia vznikla s cieľom upriamiť pozornosť na problematiku vzdelávania detí, ktoré si plnia povinnú školskú dochádzku na školách mimo územia Slovenskej republiky. Pri vzniku Komisie mal ŠPÚ na pamäti jazykovú pestrosť, funkčnosť a operatívnosť pri riešení danej problematiky a otázok, ktoré vyplývajú z riešenia schválených úloh ŠPÚ. Predsedníčkou komisie je pani Mária Pacherová (Írsko), členovia komisie Alžbeta de la Bouvrie (Francúzsko), Jarmila Buchová (Nemecko), Renáta Kamenárová (USA/ Taliansko), Marta Kapusta (Austrália), Eva Palkovičová (Švajčiarsko), Dagmara Smalley (Veľká Británia) a tajomníčkou komisie Mária Mizerová (ŠPÚ).

Výsledkom spolupráce Komisie pre Slovákov žijúcich v zahraničí v súčinnosti s Úsekom pre tvorbu a rozvoj obsahu štátnych vzdelávacích programov v ŠPÚ a spolupráci MŠVVaŠ SR je zverejnenie dokumentu **Základný syllabus pre komisionálne skúšky z predmetu slovenský jazyk a literatúra pre žiakov, ktorí si plnia povinnú školskú dochádzku na školách mimo územia Slovenskej republiky**. Ide o metodický pokyn pre redukciu požadovaných výkonov vzdelávacích štandardov predmetu slovenský jazyk a literatúra, ktorý môžu využívať základné školy pri stanovení rozsahu komisionálnych skúšok. Dokument je na stiahnutie na stránkach ŠPÚ.

ISEIA úzko spolupracuje s Krajanskou redakciou Rádia Slovakia International RTVS, vďaka ktorému sa poslucháči dozvedajú o zaujímavých projektoch učiteľov a žiakov v slovenských vzdelávacích centrách v zahraničí. Čitatelia časopisu Ceruzky vo svete si môžu o týchto centrách prečítať v pravidelnej rubrike Zvuková pohľadnica. O týchto aktivitách a úspechoch informujú redaktori radia aj slovenského poslucháča vo víkendovom cykle „Slováci vo svete“ vysielaného na Rádiu Regina.

Základnými problémami, na ktoré sa zameriavame a snažíme upriamiť pozornosť sú hlavne:

- riešenie organizácie vzdelávania detí Slovákov žijúcich v zahraničí zo strany Slovenskej republiky (iné krajiny Európy majú vzdelávanie riešené konzulárnym systémom),
- riešenie systémového finančného zabezpečenia vzdelávania detí Slovákov v zahraničí zo strany Slovenskej republiky (priestorové, materiálne zabezpečenie)
- riešenie problematiky jednotných požiadaviek na komisionálne skúšky,
- riešenie problematiky ohodnocovania a kvalifikačného rastu učiteľov vyučujúcich v týchto centrách.

Združenie ISEIA: <http://www.iseia.eu/>

Časopis Ceruzky vo svete: <http://ceruzkyvosvete.iseia.eu/>

Viera HORCH

Slovensko-nemecký kultúrny klub v Mníchove

Slováci žijúci v zahraničí, pojem alebo skutočnosť.

Áno sme krajinou, ktorej príslušníci ešte aj dnes v dobe demokracie, ktorú sme si vybojovali a zatiaľ aj uchránili, ešte stále a, dalo by sa povedať neustále, odchádzajú za prácou do zahraničia, lebo si prajú lepší a dôstojnejší život, ako im to ešte aj dnes ponúka naša domovina. Netajme sa skutočnosťou, že prioritou každého z nás je žiť nielen materiálne ale aj spoločensky na vyššej úrovni, ako to bol voľakedy a tento sen je snom všetkých ľudí na celej zemeguli. Aj preto dnes žijeme v dobe sťahovania sa národov a hlavne do Európy, ktorá je pre mnohých tou vyvolenou oblasťou, snom a rajom.

Rajom pre Slovákov sú krajiny Západnej Európy, kde je životná úroveň aj platby za vykonanú prácu sú vyššie ako tu v Slovenskej republike. Každoročne sa do oblastí Západnej Európy odsťahujú stovky, ba aj tisícky Slovákov za lepším životom. Nemali by sme sa nad touto skutočnosťou zamyslieť a pokúsiť sa niečo zmeniť?

Odchádzajú mladí ľudia, ktorí tu vyštudovali, ktorých štúdium stálo tisícky eur a keď by mali vlasti vrátiť investíciu, tak odídu a naša malá krajina potom bojuje s nedostatkom odborníkov, vzdelaných a pripravených mladých ľudí, ktorí majú ideály a aj potenciál veci pohnúť dopredu a aj mnohé zmeniť.

Po príchode do zahraničia sa mladí snažia dostať aspoň v ťažkých začiatkoch do nejakej slovenskej komunity. Najviac sa to im podarí ihneď cez cirkev, lebo väčšina odchádzajúcich sú katolíckeho vierovyznania a práve katolícka cirkev má v Západnej Európe veľkú výhodu, že je podporovaná ako cirkev, ktorá kladie dôraz na celebrovanie božieho slova pre všetky národnosti a síce v ich materinskom jazyku. Toto je veľký rozdiel medzi štátnou a cirkevnou politikou. Cirkev vynakladá veľa peňazí na starostlivosti o božie dievky a aj vyvíja veľké úsilie, aby jej veriaci boli dobre zaopatrení. V Nemecku existujú pre veriacich takzvané misie. Sú na každej takto zriadenej misii kňazi, ktorí sú veriacim ako dôverníci vždy k dispozícii a dávajú im pocit istoty a aj ľuďom veľmi pomáhajú. Cirkev na základe jej možnosti a aj tým, že disponuje krásnymi priestormi, dáva krajanom aj možnosť, aby sa tam stretávali a vyvíjali rozličné aktivity. Starajú sa aj o rodiny s deťmi a vyvíjajú neoceniteľnú sociálnu činnosť, pretože zo strany štátu, tu sa myslí Slovenská republika, tu nič také pre krajanov neexistuje. Máme síce Generálny konzulát, ale ten, žiaľ, nedisponuje žiadnymi priestormi, kde by sa dali usporiadať nejaké pravidelné krajské aktivity. Je to účelová budova pre potreby konzulátu a na vybavovanie konzulárných záležitostí. Sme jedinou krajinou Európskej únie, kde konzuláty majú také malé priestory a kde sa nedajú

usporiadať žiadne krajské aktivity a ani výučba materinského jazyka pre deti Slovákov žijúcich v zahraničí.

Keď sa mladí ľudia ako tak v krajine, kam odišli, zorientujú a získajú istotu a zamestnanie, pomaly zavalení každodennou prácou, povinnosťami v práci a starostlivosťou o deti a rodinu, začínajú opúšťať krajskú komunitu a stávajú sa bežcami v každodennom živote, nemajúc viac času na stretnutia v krajskej komunite. Nehovoriac už o tom, byť v tejto komunite bezplatne pre krajské aktivity angažovaný. Často sa život v zahraničí nevydarí, alebo je túžba po domove veľmi silná a tu nastáva prvý problém. Rodiny, ktorých deti tu nemajú pravidelnú a potrebnú výučbu slovenského jazyka, majú pri návrate do vlasti veľké problémy. Aj nad týmto by sme sa mali zamyslieť.

V Bavorsku existuje už pomaly 45 rokov krajský spolok pod názvom Slovensko-nemecký kultúrny klub. e. V. Mníchov. Je to spolok, ktorý sa pokúša krajanov združovať a vyvíja mnohé kultúrne, spoločenské, ale aj sociálno-politické aktivity a snaží sa nielen pomôcť Slovákom v každodennom živote, ale aj prinášať do Bavorska slovenskú kultúru a slovenské vzdelávanie. Žiaľ sme bezdomovci, to znamená bez akýchkoľvek priestorov a možností prispievať k utužovaniu krajskej komunity.

Závidíme všetkým krajinám z Európske únie aj trom krajinám z Vyšehradskej štvorky, ktoré majú nielen oveľa lepšie vybavenie ich konzulátov, ale aj majú svojou domovskou krajinou a niektoré krajiny ako Česi a Poliaci aj Bavorským štátom platené kultúrne centrá s dobrou infraštruktúrou a aj pracovnými silami. O nás Slovákov v Bavorsku sa nik nestará, pripadáme si už roky veľmi úboho. Jedinú podporu, ktorú v oblasti školstva a kultúry dostávame je z Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, je to dotácia len na určité a vopred požiadané projekty. Ale táto podpora, ktorá nie je stála, ani zďaleka nepokrýva naše potreby a každý rok musíme žiadať a trpnúť, či niečo opäť dostaneme a budeme môcť pokračovať v dlhoročných a zaužívaných aktivitách. Samozrejme ani tieto poskytnuté dotácie neriešia náš najväčší problém - priestory. A prajeme si, aby sme už konečne po 45 rokoch prestali byť bezdomovci. Sme uznávanou a dobrou inštitúciou ale bez pomoci, ktorú nutne potrebujeme. Len v okolí Mníchova žije asi 40.000 Slovákov a keď sa nad tým zamyslíme, je to jedno veľké mesto, ktoré by potrebovalo aspoň minimálnu slovenskú infraštruktúru. Každý mestský úrad na malej dedine má aspoň jednu platenú silu a my, ako jediná nezávislá dobrovoľná SLOVENSKÁ inštitúcia, ktorá sa stará o potreby Slovákov na poli kultúry a školstva, sme neuznávaní a našou vlasťou zabudnutí.

Aktívni sme už desaťročia, ale od roku 2011 sme ako klub zintenzívnili aktivity zamerané na vzdelávanie detí v materinskom jazyku a v tejto aktivite pokračujeme aj naďalej uvedomujúc si, že sila nemeckého jazyka je obrovská a aj prostredie, v ktorom slovenské deti vyrastajú, je len nemecké a prispieva k rýchlej asimilácii a ku strate materinského jazyka. Máme veľa príkladov, kde už deti v druhej generácii, teda deti, ktorých rodičia tam pred niekoľkými rokmi odišli alebo deti, ktoré sa už v zahraničí narodili, po slovensky nehovoria. Je to obrovská strata pre národ a aj nešťastie pre rodičov, ktorí niekedy naozaj kvôli práci nemajú čas venovať sa deťom v ich rodnom jazyku.

Tu by sme očakávali špeciálnu pomoc zo Slovenska pre krajské spolky, aby mali nielen priestory, ale aj možnosti platenej sily na celú organizáciu a aj na pestovanie kontaktov a prevedie potrebných úradníckych prác v spolku. Vidiac dennodenne, ako nemecké prostredie svojim vplyvom pohlcuje materinské jazyky aj u iných národností, snažíme sa naše deti, aspoň niektoré, pred týmto uchrániť, ale nie vždy je to možné. Najviac sa to darí v čisto slovenských rodinách, kde sa aj doma hovorí po slovensky.

Pravdou je aj skutočnosť, že sa o tieto aktivity starajú v spolupráci s mladými viac momentálne starší. Nie preto, že by to tak veľmi chceli, ale aj preto, že takéto aktivity si vyžadujú obrovské množstvo neplateného voľného času a toto nik z mladých robiť nemôže.

Tu je tá generačná pomoc starších pre mladých a keď oni budú môcť, pôjde táto štafeta, ako dúfam, generačne ďalej.

Priali by sme si, aby sa príslušné orgány našej Slovenskej republiky zamysleli nad množstvom tých mladých ľudí, ktorí sú v cudzine, ktorých pomaly ale isto naša vlasť stráca, asi nie až tak celkom dobrovoľne, lebo životná perspektíva je tam predsa len o niečo lepšia a začalo sa niečo v tejto oblasti diať. Bolo by potrebné celú situáciu dôkladne zanalyzovať a vyvodiť patričné dôsledky, už aj z dôvodu obrovskej straty mladého pracovného potenciálu pre rozvoj a prosperitu našej vlasti. Lebo keď štát prestane mať záujem o svojich občanov a občania si to uvedomia, prestanú aj oni mať záujem o bývalú rodnú krajinu, a takto dôjde k nenávratnému odcudzeniu a strate štátnych príslušníkov.

Musíme si uvedomiť, čo chceme, či na to vynaložíme aj potrebné prostriedky. To sa týka hlavne výučby slovenského jazyka, kde sa štát o jeho výučbu v cudzine doposiaľ nestará tak, ako by to bolo potrebné, a očakáva, že to budú robiť len dobrovoľníci vo svojom voľnom čase. Takáto alternatíva sa musí zamietnuť, lebo toto nemá perspektívu a musia sa hľadať aktívne možnosti na zmenu situácie.

Prikladom nám môžu slúžiť naši priatelia z Vyšehradskej štvorky, u ktorých je všetko zorganizované štátom, nielen všestranná podpora krajanov na poli štátnom, šírenie vlastnej krajskej kultúry, ale tiež podpora vo forme miestností na pravidelné stretávanie sa krajskej komunity a aj vybavenie obrovskou finančnou a personálnou podporou, ktorú my, Slováci v Nemecku, doteraz vôbec nemáme. Veľmi nám chýba pomoc Slovenskej Republiky v tejto oblasti, pretože ju potrebujeme. Dúfajúc v skorú zmenu...

Pavel HLÁŠNIK

Spoločnosť pre edukáciu a kultúru v Nadlaku

ÚLOHA NÁRODNOSTNÉHO ŠKOLSTVA A VÝZVY NÁRODNOSTNEJ KOMUNITY V TREŤOM TISÍCROČÍ

Národnostná vzdelávacia inštitúcia má určité špecifické postavenie jednak v školskom systéme, ale aj v živote komunity. V kontexte systému vzdelávacích inštitúcií musí čeliť obštatii v konkurencii s inými školami, hlavne väčšinovými. Teda musí poskytovať aspoň také isté alebo o čosi kvalitnejšie podmienky, ako poskytuje kvalitná väčšinová škola, pretože súčasná spoločnosť začiatku tretieho milénia má inú hierarchiu priorít a nie je rozhodujúca len národná či národnostná zložka.

V živote komunity neraz práve národnostná škola supluje celý rad inštitúcií, ktoré komunite absentujú, a teda naplno vstupuje do komplexného národnostného života a predstavuje vitálny faktor pretrvania patričnej národnostnej komunity.

V takto nastavenej situácii na začiatku 21. storočia je nesmierne dôležité, aby národnostná škola mala atraktívnu ponuku vzdelávania. Ponuku, ktorá na jednej strane dôrazne prihliada na potreby uchovávanía národnostnej identity, tradícií a pod., ale ktorá v tom istom čase bude saturovať aj potreby súčasnej globalizujúcej sa spoločnosti a aspoň čiastočne bude prihliadať aj na záujmy súčasnej mladej generácie. Len takýmto spôsobom bude ozajstným kľúčovým ohnivom v mozaike národnostného života. Toho národnostného života, ktorý na jedinečnej slovenskej Dolnej zemi udržal po tri storočia živý slovenský duch práve vďaka výchove a vzdelávaniu v materinskom jazyku. A to je zhruba desať generácií v zmysle sociologických teórií, ak za jednu generáciu považujeme približne populáciu narodenú počas tridsiatich rokov. Môžeme konštatovať, že generačné výzvy pri posilňovaní národného

povedomia v tomto jedinečnom slovenskom regióne, ktorým je slovenská Dolná zem, naplno fungovali a fungujú.

Je preto obdivuhodné, ako naše národnostné školy dokážu cez majstrovstvo a profesionalizmus našich učiteľov vyvíjať celý rad činností v súlade s uvedenými potrebami. Na ich realizáciu sú veľmi vhodné o.i. aj mimoškolské, respektíve mimo vyučovacie činnosti, pretože v rámci nich je možné atraktívnym spôsobom ponúkať tradičné slovenské hodnoty, hodnoty prispievajúce k pestovaniu národného povedomia.

V súčasnej dobe je veľmi dôležité dokázať vhodne a lákavo odprezentovať našim zverencom práve tie hodnoty, ktoré prispievajú k udržaniu a rozvoju národného povedomia, k pestovaniu našich slovenských zvykov a tradícií, k poznaniu dejín a osobností našich slovenských komunít a pod. Ak to prostredníctvom našich učiteľov a osvetových pracovníkov dokážeme, tak aj naše špecifické národnostné hodnoty sa stanú atraktívnymi a vyhľadávanými.

Je zrejmé, že na toto všetko je potrebné vymedziť aj určité finančné prostriedky, ale nie vždy a všetko je len o peniazoch. Neraz adekvátne zohratý dynamický a flexibilný tím dokáže vytvoriť zázraky práve na báze dobrovoľníckej obetavej činnosti. Ale aj v tomto by mala byť tá špecifickosť národnostnej vzdelávacej inštitúcie. Je teda len na nás, či slovenské národnostné školy budú aj naďalej živými žriedlami, ktoré dokážu napájať zo studnice slovenskosti, alebo sa stanú určitými sterilnými skostnatými štruktúrami, ktoré nedokážu reagovať na generačné výzvy, ktoré sú pred nás kladené, na požiadavky súčasnej spoločnosti. Či si to chceme priznať alebo nie, žijeme v zlomových okamihoch existencie našich slovenských dolnozemskej komunít. Žijeme v období, kedy už nestačí odprezentovať určité zabrnkanie na city národné zo strany pána učiteľa či farára, najčastejšie toho luteránskeho. V súčasnosti aj príslušníci našich komunít očakávajú od nás oveľa viac. Len prostredníctvom takých aktivít, ktoré budú v tom istom čase prihliadať na požiadavky súčasných generácií rodičov a žiakov na jednej strane a na druhej strane sa budú snažiť maximálne využiť atraktívnu zložku národnostných hodnôt a včleniť ju do týchto požiadaviek, dokážeme pretrvať v súčasnej dobe globalizácie.

Priestor na skĺbenie uvedených potrieb nachádzame hlavne v oblasti mimo vyučovacieho času, a preto je nesmierne dôležitá zložka mimoškolských činností na našich slovenských národnostných školách, bez ohľadu na to, že akou formou sú organizované. V súčasnej hektickej dobe, v dobe globalizácie a uniformizácie, sa otvorene priznáva, že rodina má veľmi málo času na výchovu detí, že klasická rodinná výchova sa nenosí, že ona má byť nahradená organizovanými formami výchovy. Práve rôzne záujmové krúžky, tvorivé dielne a iné aktivity môžu úspešne zakomponovať aj národnú a národnostnú zložku do výchovy súčasných generácií našich zverencov.

V tomto duchu sme sa počas uplynulých piatich rokov snažili pracovať aj v rámci Sekcie pre strednú, južnú a východnú Európu Komisie pre školstvo a vzdelávanie Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, ktorú sme v aktuálnej podobe oživilí na pracovnom stretnutí v Nadlaku 4. novembra 2013 v nadväznosti na prácu Komisie pre školstvo a vzdelávanie, ktorá v pri Úrade pre Slovákov žijúcich v zahraničí fungovala v období 2006 - 2010. Táto sekcia sa snažila zmapovať potreby slovenských komunít z jednotlivých krajín v nej zastúpených (Česká republika, Chorvátsko, Maďarsko, Poľsko, Rumunsko, Srbsko, Ukrajina). Snažili sme sa identifikovať aj možné riešenia a taktiež komunikovať s príslušnými orgánmi štátnej správy a so špecializovanými inštitúciami Slovenskej republiky za účelom hľadania riešení pre identifikované problémové oblasti a za účelom riešenia výziev kladených pred nás súčasnou generáciou rodičov, detí a mládeže z našich slovenských komunít. Na jednotlivých pracovných stretnutiach sekcie boli prijaté závery a odporúčania. V súlade s nimi sa podarilo niektoré z nich aj presadiť, iné sú v štádiu riešenia a sú aj také, ktoré sa zatiaľ neriešili.

Po viacročnej snahe a opakovaných žiadostiach boli rozšírené štipendijné skupiny odborov. Pri udeľovaní štipendií vlády SR boli akceptované odbory z podskupiny lekárske vedy (počnúc akad. rokom 2015-2016), a taktiež aj aprobácie v kombinácii s cudzím jazykom v rámci podskupiny učiteľstvo, vychovávateľstvo a pedagogické vedy počnúc akad. rokom 2017-2018.

Taktiež na základe požiadaviek formulovaných našou sekciou boli poskytnuté z rezervy MŠVVaŠ SR disponibilné tituly učebníc pre školy s vyučovacím jazykom slovenským a pre vzdelávacie centrá v zahraničí. Toto riešenie je však podľa nášho názoru potrebné dopracovať tak, aby dlhodobu riešilo daný problém.

Z analýz a diskusií vzišiel aj návrh organizovať letné tábory pre deti navštevujúce školy s vyučovacím jazykom slovenským v zahraničí. Letné tábory im dávajú možnosť zdokonalenia sa v materčine, ale taktiež ich aj motivujú k navštevovaniu škôl s vyučovacím jazykom slovenským, respektíve s vyučovaním slovenského jazyka v zahraničí.

V rámci záverov však bolo aj viacero požiadaviek, ktoré sú nateraz nedoriešené:

- identifikovať pravidelný (každoročný) spôsob motivácie rodičov pre zápis svojich detí do slovenských škôl v zahraničí (napr. prvácke tašky, after school a pod.);
- otvoriť rokovania s Ministerstvom kultúry SR o vysielaní metodikov a osvetových pracovníkov na zabezpečenie aktivít podporujúcich zachovanie tradičnej slovenskej kultúry pre Slovákov žijúcich v zahraničí vzhľadom na skutočnosť, že požadované aktivity presahujú rámec rezortu školstva;
- organizovať konferenciu k otázkam slovenského národnostného školstva a zachovania národnostného povedomia v krajinách strednej, južnej a východnej Európy (kde sú Slováci uznanou národnostnou menšinou). Tu je požiadavka na ÚSZZ vyčleniť finančné prostriedky potrebné na jej realizáciu;

Opäť aj na tomto mieste apelujeme na vedenie ÚSZZ zachovať Sekciu pre strednú, južnú a východnú Európu KŠV ÚSZZ, nakoľko jej členmi sú zástupcovia krajských komunít zo štátov, v ktorých sú Slováci uznanou menšinou, slovenské národnostné školstvo funguje v nich inštitucionálne a jestvujú bilaterálne programy spolupráce na úrovni rezortov školstva medzi domovskými krajinami a Slovenskou republikou. Teda aj problémy týchto krajských komunít sú výrazne odlišné od problémov, s ktorými zápasia slovenské komunity v západnej Európe a v zámorí.

Majúc na zreteli skutočnosť, že ÚSZZ deklaroval opakovane prácu s deťmi a mládežou za svoju prioritu, ako aj fakt, že v súlade so Zákonom č. 474/2005, Z.z. oblasť vzdelávania patrí medzi základné oblasti činnosti ÚSZZ, sme sa snažili aj my v domovských krajinách stavať vlastné aktivity v oblasti výchovy a vzdelávania v materinskom jazyku v tomto duchu. Napríklad v rámci spoločných dolnozemskej projektov máme viacero zabehaných aktivít oblasti vzdelávania. Mám tu na mysli napríklad: putovnú súťaž zo slovenských dolnozemskej reálií pre stredoškôlkov, projekt Mladí dolnozemskej – tvorba a priateľstvo predovšetkým adresovaný žiakom druhého st. ZŠ, cena Samuela Tešedíka, seminár slovenských dolnozemskej pedagógov, metodický časopis Slovenčinár, seminár pre učiteľky materských škôl atď.

Prihliadajúc na výzvy súčasnej mladej generácie našich komunít, je potrebné neustále prispôsobovať aj profil nášho slovenského národnostného školstva tak, aby dokázalo v čo najväčšej miere zohľadniť predkladané nové výzvy. Pretože je len na nás, ako dlho slovenský duch bude živý v tom-ktorom regióne sveta.

Claude BALÁŽ

Združenie nezávislých expertov pre otázky dejín a života zahraničných Slovákov

**Národné povedomie a generačné výzvy v slovenskej diaspóre.
„Dedičstvo otcov zachovaj nám, Pane“**

V prostredí Ameriky krčma maľovaná,
do nej sa schádzajú tí naši krajanovia.
Keď sa poschádzajú, tak sa zhovárajú,
poďme, chlapci, domov, doma nás čakajú
(vyst'ahovalecká ľudová pieseň z 19. storočia)

Povedomie je vyšším stupňom uvedomenia, ktorý sa vyskytuje ako kolektívny jav. Národné povedomie je definované ako vedomý pocit spolupatričnosti príslušníkov národa. Štefan B. Roman prvý predseda Svetového kongresu Slovákov to na jeho zakladajúcom zhromaždení roku 1971 v Toronte charakterizoval takto „*Slovenská spolupatričnosť bola matkou všetkých akcií, všetkých úspechov, všetkých vyjadrení slovenských národných záujmov, ona je odkazom slovenských dejín pre naše pokolenie, roztratené po svete.*“

Historické vedomie je konštitutívnou súčasťou národnej identity, národná identita je nesporne jedna z najúspešnejších konštrukcií kolektívnej identity v histórii ľudstva porovnateľná iba s identitou náboženskou. Kedy sa stáva národ národom? Vtedy, keď má svoj jazyk, kultúru a územie. My to dnes všetko máme vďaka tomu, že mnohí naši predkovia tomu zasvätili životy a prinášali kvôli tomu obeť. Národy utvára spoločný jazyk, kultúra a tradície.

Čo sa deje dnes v našej spoločnosti? Mnohí neváhali a neváhajú zapredať vlastný národ, štát, kultúru za finančný obnos. Mnohí mladí sa hanbia za svoj slovanský a slovenský pôvod, vyhlasujú o sebe, že sú hrdí Európania. Staršia generácia sa o národnom obrodení podrobne učila, terajšia generácia len veľmi okrajovo. Národné povedomie a hrdosť sa rozvíjajú vtedy, keď ich podporujú hlavne tí, ktorí národ a štát vedú. V minulom, terajšími demokratmi oplývajúcom „režime“ sa národná hrdosť rozvíjala vydávaním literatúry, natáčaním filmov a seriálov, rozvíjaním tradícií, teraz sa všetko pomaličky potláča. Nie je dávno doba, keď bolo trestné hlásiť sa k národu a národovci boli označovaní za panslávov, ktorí boli často krát za svoje presvedčenie väznení a prichádzali o prácu. V dnešnej dobe sa ľudia, ktorí sa nehanbia za svoj národ a korene nazývajú nacionalistami a extrémistami. A možno nie je ďaleko doba, keď budú za to znova väznení.

Toto sa nedeje len u nás, ale v celej Európe. Je len na nás, či príde nová doba obrodenia a nedovolíme zničiť náš národ, našu krajinu, naše tradície. Je našou povinnosťou uchrániť toto všetko pre ďalšie generácie. Keď zoberiete človeku jeho rodinu a vlasť, stáva sa osamelým vyhnancom a tulákom. Je zraniteľným a stáva sa ľahkou korisťou ľudských predátorov. Keď zoberiete národu jeho korene - kultúru a tradície, jazyk, územie, zničíte a prekrútíte jeho históriu, tiež hynie. Je to horšia smrť ako tá fyzická. Je to smrť poddanstva a otroctva. Ale ak si nevážime vlastnú históriu, jazyk, tradície, kultúru a najmä vlasť, tak si to ani nezaslúžime.

Enklávy slovenského etnika vznikali na území strednej a juhovýchodnej Európy v rôznych historických a sociálnych súvislostiach. Koncom 17. a na začiatku 18. storočia odchádzali na Dolnú zem (územie na pomedzí dnešného Maďarska, Rumunska, srbskej Vojvodiny a chorvátskej Slavónie) až do Bulharska početné skupiny Slovákov. Utekali zo Slovenska jednak pred zhoršenými životnými podmienkami, dôsledkami feudálnych rozbrojov a vojen, ale aj pre nízku úroveň vtedajšieho majerského hospodárenia zemeľpánov. To všetko vyvolávalo chudobu a hlad, ktoré ich vyhánali. Odišli napriek tomu, že spôsob ich

života bol veľmi konzervatívny. Do zahraničia si odnášali aj vlastnú kultúru.

Slováci za hranicami sú rôzni a tvoria heterogénne spoločenstvo. Jedni sa stretávajú v krajaňských spolkoň, nostalgicky spomínajú na staré časy a pocit spolupatričnosti prechádza z generácie na generáciu. Iní sú emigranti z čias socializmu, z ktorých mnohí sa chceli po páde železnej opony vrátiť. No zistili, že sem už nepatria. Poslednou skupinou sú novodobí emigranti, ktorí odišli po roku 1989. Aj keď nie sú členmi žiadneho krajaňského spolku, k Slovensku sa hlásia, dianie doma sledujú - cez internet, telefonáty. Vrátiť sa väčšinou nechystajú. Na Slovensko môžu prísť kedykoľvek a na ako dlho chcú. Úplne iné problémy majú Slováci žijúci na Ukrajine, v Rumunsku, Srbsku, Chorvátsku, či v Kirgizsku.

Národne povedomie u osôb slovenského pôvodu na Slovensku a v cudzine má celú sériu generačných výziev. Generácia alebo pokolenie je súhrnné označenie pre ľudí narodených v pomerne rovnakom časovom období (spravidla 30 rokov) či roku, alebo ľudí s rovnakými záujmami vyplývajúcimi z ich narodenia v pomerne rovnakom časovom období, ako a aj označenie príslušného časového úseku ako takého. Existuje napríklad pokolenie ľudí spojených vekom, hodnotami a pod. Napríklad spolupodieľanie sa na hodnotách je dané tým, že príslušníci jednej generácie vstúpili do života v rovnakom historickom období, ich záujmy, ciele, potreby boli ovplyvnené zhruba rovnakým sociokultúrnym prostredím. Z hľadiska obsahového a chronologického môžeme použiť delenie generácii na viacero skupín charakterizovaných aktuálnym časovým úsekom a aktuálnymi problémami.

Prienikom globalizácie do našej kultúry a technologickým pokrokom sa k nám začalo šíriť nekontrolovateľné množstvo rôznych informácii, zmenou politického systému sa nám otvorila sloboda slova, neobmedzené možnosti cestovania, veľký takmer nekonečný výber potravín a služieb. Na strane druhej vplyvom kapitalizmu vidíme aj negatívne stránky, a to hlavne obrovské sociálne a regionálne rozdiely, nezamestnanosť, zlé medzi ľudské vzťahy, kriminalitu, chudobu, rozvodovosť, korupciu, morálny relativizmus, liberalizáciu hodnôt a ničenie národného povedomia. Všetky tieto faktory pôsobia nielen na nás, dospelých jedincov, ale vnímajú ich aj naše deti – mládež, žijúca v postmoderne, čo má veľký vplyv na ich životný štýl a formulovanie hodnôt.

Generácia dnešných tridsiatnikov je generáciou poznamenaná všeobecne násilím, samovraždami, drogami, beznádejou, sexuálnym násilím a pod. Mladí ľudia, ktorí vyrastajú v digitálnej kultúre, obklopení najnovšími technológiami a vynálezmi, dostali pomenovanie Generácia D alebo Miléniová generácia. Marketingoví pracovníci poznajú túto skupinu mladých narodených po roku 1978 ako Generáciu Y. Z.

Generačný konflikt je úplne prirodzená vec. Mladí nikdy nerešpektovali autority, pravidlá, tradície, no majú nápady. Starší zasa majú nadhľad a skúsenosti. Obdobne ako nás nechápe generácia, ktorá si neprežila našu skúsenosť, ani my sme nechápali a často ani nechápeme generácie pred nami. Ak budeme pozorne hľadať dôvod, vstanú mnohé, no jedným z najdôležitejších je *generačná skúsenosť*. Každá generácia si zažila svoje. Dnešná generácia má niekoľko dôvodov, prečo by mala poznať tradície spôsobu života vlastného národa. Predovšetkým sú súčasťou jej historickej a etnickej identity. Čím bude svet globalizovanejší, tým to bude mať väčší význam.

Prejavy národného povedomia majú svoju generačnú kontinuitu i generačnú výpoveď spojenú s generačnou pamäťou. Dejinná skúsenosť ukazuje, že generačná výpoveď u Slovákov na Slovensku a u Slovákov v zahraničí nie vždy je v súlade. Kým v minulosti sa navzájom doplňovali a prevládali spoločné snahy a prejavy, v boji za tú našu slovenčinu, proti maďarizácii, proti čechoslovakizmu, proti fašizmu, proti komunizmu, za vlastnú štátnosť a suverenitu, dnes sa ich cesty bežia paralelne vedľa seba, ale neraz sa aj rozchádzajú.

Hlavnou generačnou výzvou je boj za vlastné zachovanie, za rešpektovanie ich národnej spolupatričnosti a bilaterálna a multilaterálna spolupráca a styky so Slovenskou

republikou. Treba povedať otvorene, že nádeje zahraničných Slovákov spojené so vznikom Slovenskej republiky sa zatiaľ celkom nenaplnili.

Slovenské diaspóry nikdy v minulosti nezažili komplexy voči Slovensku ako rodnej krajine. Dnes sa objavil dovtedy neznámy pojem komplex menejcennosti. Komplex menejcennosti je komplex prameniáci z vedomia závislosti od druhých ľudí v modernej spoločnosti a spojený so snahou túto závislosť, menejcennosť prekonať získaním určitej sociálnej pozície, moci a pod.; pri zlyhaní únik do neurózy. Bez ucelenej dlhodobej štátnej neformálnej koncepcie starostlivosti o zahraničných Slovákov, slovenská diaspóra je odsúdená na postupné umieranie prostredníctvom všetkých foriem asimilácie až do definitívneho zániku. Neustále klesajúce počty Slovákov žijúcich v jednotlivých krajinách sú toho nevyvrátiteľným dôkazom. Ak sa tomuto trendu spoločne nepostavíme na odpor, pôjde o flagrantné zlyhanie štátnej politiky a naplnenie skutkového stavu trestného činu zanedbania článku 7a Ústavy Slovenskej republiky.

Majú zahraniční Slováci dôvod byť hrdí na starú vlasť, keď im ona nevie poskytnúť reciprocitu v oblasti, kultúry, literatúry, umenia, vedy výskumu, múzeí, pamätníkov. V minulosti mali na Slovensku špecializované štátne i neštátne inštitúcie akými bola Vysťahovalecká poradňa v Bratislave, Vedecký ústav pre zahraničných Slovákov, Slovenská liga na Slovensku, Krajanský odbor Matice slovenskej, Ústav pre zahraničných Slovákov, Krajanské múzeum, Krajanský odbor Ministerstva kultúry SR, Krajanský odbor Ministerstva zahraničných vecí, Dom zahraničných Slovákov, Generálny sekretariát pre zahraničných Slovákov pri Úrade vlády SR, Komisiu pre zahraničných Slovákov pri Zahraničnom výbore NR SR. To všetko zaniklo, dnes je tu jediná štátna organizácia Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí s obmedzenými kompetenciami a oklieštená od pôvodných kompetencií, odkázaná hlavne na vydávanie tzv. osvedčení o Slovákoch žijúcich v zahraničí a poskytovanie žobračeníek vo forme dotácii na podporu niektorých Slovákov žijúcich v zahraničí. V minulosti jestvovalo v zahraničí viacero kultúrnych a reštauračných zariadení. Krajanské krčmy vznikali a zanikali, podobne ako krajanské spolky, domy a kostoly, ostali len cintoríny a hroby významných zahraničných Slovákov ako súčasť slovenského duchovného a materiálneho kultúrneho dedičstva v zahraničí. Lepšie to nie je ani na Slovensku s výnimkou hrobov na Národnom cintoríne v Martine, kde spočívajú ostatky niektorých významných Slovákov zo zahraničia prenesené na Slovensko. Projekt starostlivosti o hroby Slovákov v zahraničí z roku 1998 zanikol spolu s jeho nositeľom Domom zahraničných Slovákov v Bratislave.

V jubilejnom roku 2000 sa zdalo, že sa blýska na lepšie časy, keď v Sade Janka Kráľa v Bratislave - Petržalke bol položený základný kameň budúceho pamätníka slovenského vysťahovalectva vysvätený zástupcami rímsko - katolíckej a evanjelickej cirkvi na Slovensku. A potom až dodnes 18 rokov nič, okrem prázdnych slov a nenaplnených uznesení vlády SR. Zdá sa, že v súčasnosti skôr prevažuje záujem o zábavno - reštauračné centrá ako o trvalé hodnoty v podobe národného pamätníka, ktorý by plnil úlohu dôstojného panteónu slovenskej diaspóry. V ostatnom emigračnom svete je to bežná vec, u nás nie. Na čo by ešte mohli byť hrdí Slováci zo zahraničia, snáď na diskriminačné opatrenia vo volebnom zákone, alebo nivelizáciu slovenského školstva v zahraničí, či nezáujem a frustráciu v spoločenskom vedomí a verejnej mienke na Slovensku ?

Pre ilustráciu pripájam niekoľko pohľadov zo zahraničia.

Známy slovenský aktivista v Maďarsku, spisovateľ, básnik a novinár pôvodom zo slovenskej obce Mlynky (Pilisszentkereszt) Imrich Fuhl takto odpovedal na položené otázky:

...napriek tomu, že ide o najslovenskejšiu obec v Maďarsku, tunajšia škola nie je slovenská, a dokonca ani dvojjazyčná. Je maďarská, pričom žiaci majú štyri hodiny slovenčiny týždenne. Prečo sa za éry starostu Havelku nezriadila slovenská škola?

„Najprv to neumožnil zákon, neskôr sa voči tomu postavili učitelia, že by mali viac povinností a nezvládali by to. A čo sme mali mlčať? Nové vedenie obce je krajne pravicovo orientované, viceprimátor sa zúčastňuje na demonštráciách strany Jobbik. Od starostu tiež nemôžeme očakávať, že bude priaznivo naladený voči Slovákom.“

...čo konkrétne robí proti vám?

„Znížili o polovicu národnostný príspevok učiteľom. Zákon to umožňuje, nie je to však veľkorysý. Ďalej prestali v obecných novinách uverejňovať články v slovenčine s tým, že ich kritizujeme.“

...dostávajú pomoc zo Slovenska?

„Sporadicky na konkrétne projekty, nie však na platy“

...prečo nemajú Slováci v Maďarsku silné národné povedomie?

“Vypadlo päť-šesť generácií, ktoré sa nezúčastnili na slovenskej výučbe. Týka sa to aj môjho deda a otca. Ja som študoval v Bratislave.“

Zo zasadnutia aktívu slovenčinárov v Báčskom Petrovci:

„Problémy v našich školách sú evidentné. Malý počet žiakov, nedostatočné kádrové zastúpenie a pod. Problémy evidujú aj učitelia, ktorí vyučujú slovenčinu s prvkami národnej kultúry. So zámerom definovať problémy, s ktorými sa stretávajú, ako aj ponúknuť určité návrhy na ich riešenie v pondelok 19. mája sa v miestnostiach NRSNM stretli členky Aktívu slovenčinárov, presnejšie učiteľky, ktoré tento predmet vyučujú v školách v Lube, Binguli, Šíde, Vojlovici, Báčkej Palanke a v Novom Sade. Bez ohľadu na prostredie – problémy sú rovnaké. Vo väčšine škôl učiteľky nemajú svoje učebne. Využívajú tie, ktoré sú v danej chvíli voľné. Problémom sú aj termíny hodín. Zvyčajne blok hodín majú po vyučovacích hodinách, keď sú deti príliš vyčerpané a ťažšie sa sústreďujú na vyučovaciu hodinu. Pozdáva sa, akoby tým bol materinský jazyk potláčaný do úzadia.“

Reverend **Matúš Jankola (1872 – 1916)**, slovenský rímskokatolícky kňaz, náboženský spisovateľ, dramatik, publicista, redaktor, vydavateľ, popredný krajský národný činiteľ a organizátor spolkového života amerických Slovákov“... bez slovenských škôl sa v priebehu jednej generácie zo slovenskej mládeže stanú amerikanizovaní Američania a zo slovenských kostolov sa stanú kostoly americké...“

Hlasy novodobých migrantov:

„Keď prídem na Slovensko je mi veľmi smutno. Vidím tam len zmätok a bezohľadnosť vo vzťahoch, bezzásadovosť hospodárskej a politickej špičky, tendenčnú pamäť alebo rýchlu zabudlivosť na vlastnú históriu (napr. rok 1968) a extrémne rýchlu devastáciu všetkého, čo tvorilo naše 'korene'.“

„Či sa hlásim ku Slovensku? O nič viac a ani menej ako predtým. Chodím sem pomerne často, občas čítam slovenskú tlač, telefonujem. Za svoj pôvod sa nehanbím. Slovensko mam rád, ale mojím domovom už nie je. Navždy však ostane krajinou, z ktorej pochádzam ja a moji predkovia.“

Niektorí Slováci žijúci v zahraničí si zo slovenskosti spravili živnosť a sú bezmála profesionálni Slováci, čo je často ich jediná úspešná identita v zahraničí. Obchodovanie so slovenským zahraničím, znižuje dôveru, podporuje vytváranie kultu osobnosti a korupciu, čím dehonestuje celé dejiny slovensko – slovenských vzťahov a vážne poškodzuje ideu slovenskej spolupatričnosti.

Hlavnou generačnou výzvou by mala byť generačná obnova suverenity slovenského krajského zahraničia. Generačná priepasť sa v posledných rokoch ešte prehĺbila. Preto generačná výmena spojená s obnovou by mala byť prioritou nového politického rámca, ktorý vznikne po najbližších parlamentných voľbách. To však neuberá nič zo zodpovednosti súčasnej vládnej koalície.

Je nezanedbateľnou povinnosťou Slovenskej republiky bdieť nad životom časti slovenského národa v zahraničí. Slováci žijúci v zahraničí potrebujú stabilnú a pre nich

žičlivú štátnu politiku Slovenskej republiky, a to bez ohľadu na prirodzené zmeny vo vnútropolitickom dianí na Slovensku.

Slováci žijúci v zahraničí sa nesmú stať predmetom vnútropolitických hier a nechcú byť zneužívaní na politické, skupinové, či osobné záujmy a v žiadnom prípade sa nesmú stať nástrojom politiky toho, či onoho štátu pri zasahovaní do vnútorných záležitostí druhého štátu.

Slováci žijúci v zahraničí očakávajú zefektívnenie organizácie a činnosti výkonnej a zákonodarnej moci Slovenskej republiky vo vzťahu k nim. Očakávajú, že slovenským menšinám a komunitám v diaspóre, bude venovaná zo strany štátu rovnaká pozornosť a podpora ako národnostným menšinám a etnickým skupinám v Slovenskej republike. Slováci žijúci v zahraničí právom očakávajú, že rozhodujúce politické sily v Slovenskej republike prejdú od slov a sľubov k činom.

Soňa KARIKOVÁ – Alena DOUŠKOVÁ - Zuzana KOVÁČOVÁ
Metodické centrum UMB pre Slovákov žijúcich v zahraničí

Rozprávky o Slovensku – didakticko-metodický materiál pre výučbu slovenského jazyka a reálií

Problematika výučby slovenského jazyka u krajanov v zahraničí je stále aktuálna. Týka sa to tak krajanov a ich detí, ktoré sa vzdelávajú v krajinách s národnostným školstvom, ako aj tých detí, ktoré trvalo/prechodne žijú v rôznych iných európskych krajinách a v zámorí. Podpora kvality vzdelávania bola aj predmetom riešeného projektu KEGA 012 UMB – 4/2017 s názvom „Koncept vzdelávania detí novodobých migrantov v západných krajinách EÚ“. Zároveň je aj vyústením niekoľkoročnej spolupráce Univerzity Mateja Bela s MŠVVaŠ SR – Sekciou medzinárodných vzťahov a európskych záležitostí.

Zo strany učiteľov pôsobiacich na národnostných školách, resp. vo vzdelávacích centrách vo svete, sa ozývajú požiadavky na zabezpečenie takého výučbového a metodického materiálu, ktorý by im umožnil skvalitniť a posilniť nielen výučbu SJ, ale aj zachovanie a upevňovanie národného povedomia a poznatkov o krajine svojich predkov.

Na základe analýzy vzdelávacích potrieb učiteľov sme zistili určitý deficit, ktorý sa týkal nielen výučby slovenského jazyka, ale aj slovenských reálií. Za jeden z nedostatkov považujú učitelia absenciu ucelených informácií o Slovensku – ako domovskej krajine, resp. krajine predkov detí. Súčasne bola akcelerovaná požiadavka výučby zážitkovou formou tak, aby si deti pomocou didaktických hier osvojili a prípadne upevnili svoje vedomosti a zručnosti z komunikácie v slovenskom jazyku a poznatky o Slovenskej republike. Za jeden z hlavných problémov pri výučbe bol vyjadrený aj nedostatok času, ktorý je s ohľadom na množstvo obsahov v oboch predmetoch považovaný za nevyhovujúci.

Z uvedených dôvodov pracovníčky Katedry elementárnej a predškolskej pedagogiky na PF UMB vypracovali projekt s názvom „Hráme sa o Slovensku po slovensky“. Jeho cieľom bolo vytvoriť taký učebný materiál, ktorý by umožnil spojiť vyučovanie slovenského jazyka a vlastivedy do jedného vyučovacieho celku, v ktorom by si žiaci zároveň pri získavaní informácií o Slovensku precvičovali práve tie oblasti v predmete slovenský jazyk, ktoré sa vo výskumnom zisťovaní ukázali ako problematické. Na základe vyššie uvedených skutočností bol v rámci projektu vytvorený didakticko – metodický materiál „Rozprávky o Slovensku“.

Charakteristika didaktického materiálu

Didakticko-metodický materiál pozostáva z troch samostatných celkov, ktoré predstavujú metodickú podporu výučby detí Slovákov žijúcich v zahraničí a ponúka možnosti

hrovou formou ľahko a rýchlo precvičovať slovenský jazyk a komunikáciu, opakovať si učivo o Slovensku a získavať o ňom nové poznatky. Súčasťou materiálu sú: Rozprávky o Slovensku, zábavná kartová hra Naše Slovensko a didaktická hra Hláskovo.

Rozprávky o Slovensku sú špecializované autorské rozprávkové texty zamerané na opakovanie a rozšírenie vlastivedného učiva a zároveň na opakovanie učiva slovenského jazyka pre žiakov primárneho stupňa základnej školy. Rozprávky o Slovensku sú sériou 8 rozprávok o jednotlivých krajoch Slovenska. Kompozične tvoria súbor rozprávky a séria pracovných listov, ktoré sa vždy venujú vlastivedne a geograficky vyčlenenému územiu (kraju).

Obsahom je putovanie dvoch sprievodných postáv Barbory a Adama, ktorí počas cestovania jednotlivými kraji Slovenska od západu na východ postupne stretávajú rôzne rozprávkové bytosti, ktoré symbolizujú konkrétny kraj a sú strážcami a sprievodcami v jednotlivých rozprávkach. Strážcovia predstavujú deťom jednotlivé kraje Slovenska a symbolicky ich obdarúvajú pamätnými predmetmi typickými pre konkrétny kraj a jeho zvyky. V rozprávkach sa vždy spomína metropola konkrétneho kraja a jej symboly a zároveň zaujímavé dominanty vlastivedného, historického, či prírodného významu.

Jednotlivé miesta, ktoré má žiak na konci primárneho stupňa vzdelávania poznať, sú aj súčasťou série pracovných listov ku každej rozprávke. Pracovné listy sú zostavené tak, že sa okrem rozširujúceho vlastivedného učiva venujú opakovaniu a utvrdzovaniu si vedomostí zo slovenského jazyka. Sú usporiadané podľa okruhov, aby si žiak pri práci s pracovnými listami zopakoval základné učivo zo slovenského jazyka na primárnom stupni, pričom umožňujú jednak spoločnú prácu s učiteľom, ako aj individuálnu prácu podľa vlastného tempa žiaka. Konkrétne ide o opakovanie a precvičovanie učiva 2., 3. a 4. ročníka, od rozdelenia hlások v slovenčine, cez vybrané slová až po slovné druhy a ich využitie. Pracovné listy obsahujú množstvo úloh, ktoré sú zostavené spôsobom špirálovitého precvičovania, kedy sa jednotlivé jazykové javy precvičujú v nových súvislostiach a v kombinácii s ďalšími novými javmi, ktoré s nimi súvisia a nadväzujú na ne. Jednotlivé prvky učiva tak neostávajú osamotené, ale nadobúdajú širší význam a praktické využitie v úlohách, ktoré prierezovo integrujú viaceré vyučovacie predmety (napríklad aj prírodovedu, vlastivedu apod.). Ukazujú využitie jazykového prvku v realite a hrovou formou v rôznych typoch úloh umožňujú prispôbenie vedomostiam, schopnostiam a zručnostiam žiaka – smerujú k individualizácii vyučovania.

Publikácia kladie dôraz na aktivitu žiaka, vyhýba sa siahodlým výkladom. Žiak si cvičeniami a prácou s pracovnými listami má už osvojené učivo z bežnej vyučovacej hodiny precvičiť v nových súvislostiach, prípadne si nové poznatky, ktoré doteraz nevedel, vytvárať priamo na vyučovaní riešením zadaných úloh, či precvičovať problematické učivo. Aktívna činnosť žiaka a netradičné úlohy majú veľký význam pre upevňovanie záujmu žiakov o vyučovací predmet, v tomto prípade slovenský jazyk a vlastivedu, a zároveň o jazyk a realie krajiny, z ktorej pochádza žiak alebo jeho predkovia. Žiak prichádza do priamej interakcie s učivom, ktoré mu je stručne predstavené v samostatných „bublinách“ ako základný obsah učiva SJL na 1. stupni formuláciou *Vieš, že... Pamätáš, si...? Nezabudni, že...* . Pri formulácii úloh a výbere metód sme kladli dôraz na to, aby vychádzali z reálnych situácií, súviseli s osvojovaným/ osvojeným učivom, poskytovali žiakom zážitok, motivovali ich k aktivite, poskytovali šancu na sebarealizáciu. Obohatením materiálu je spracovanie niektorých častí rozprávok formou komixu.

Učivo v pracovných listoch má logickú štruktúru, rešpektuje požiadavky obsahového a výkonového štandardu, ale treba poznamenať, že sa venuje výberovo tým obsahom a štruktúram učiva slovenského jazyka, u ktorých sa predpokladá ťažšie zapamätanie, náročnejšia práca s nimi a u ktorých sa javí, že na ich zvládnutie žiak potrebuje viac času a možností na ich precvičovanie, čo tieto pracovné listy umožňujú. Z hľadiska grafického usporiadania rozprávok a pracovných listov sme mali na zreteli najmä ich funkčnosť,

prehľadnosť a systematickosť. Použili sme rôzne typy členenia textu, zvyrazňovanie textu a na miestach, kde to bolo vhodné, aj orientačné symboly. Úroveň čitateľskej gramotnosti sme sa snažili zvyšovať aj použitím rôznych súvislých aj nesúvislých textov.

K Rozprávkam o Slovensku sú k dispozícii aj nahrávky prerozprávateľských textov rozprávok, aby sa kultivovaným prednesom nielen umocnil estetický zážitok z poznávania krajiny cez umelecký text, ale aj preto, aby žiaci mali kvalitný rečový vzor pri výslovnosti slovenských slov, nakoľko aj toto bola jedna z problematických oblastí pri výučbe žiakov v zahraničí.

Ciele, ktoré sme sledovali pri príprave tejto časti materiálu boli:

- vzbudiť záujem o Slovensko, jazyk a kultúru prostredníctvom špeciálnych (vlastných autorských) rozprávok a informačných textov;
- rôznorodými aktivizujúcimi úlohami, zaujímavým obrazovým materiálom a, samozrejme, aj špeciálne vytvorenými umeleckými textami budovať vzťah k Slovensku ako zaujímavej krajine v srdci Európy;
- štruktúrou úloh a cvičení posilniť pragmatickú funkciu jazyka, rozvíjať jazykové a komunikačné kompetencie detí mladšieho školského veku;
- výberom hlavných postáv blízkych deťom cieľovej skupiny umožniť prežiť autentické príbehy, pocity a emócie postáv (prostredníctvom zdieľania ich cestovateľských príbehov po Slovensku);
- štruktúrou a obsahom jednotlivých úloh pomôcť aj k príprave na komisionálne skúšky pre deti žijúce v zahraničí.

Naše Slovensko je zábavná kartová hra určená hráčom – deťom a žiakom mladšieho školského veku. Je zameraná na rozvoj jazykových, komunikačných a sociálnych kompetencií hráčov, prostredníctvom poznávania reálií Slovenska a vybraných údajov o človeku. Možno ju hrať v domácom i školskom prostredí v sprievode vedúceho hry – rodiča, pedagóga alebo iného skúsenejšieho hráča. Prostredníctvom hry deti/žiaci môžu pochopiť potrebu vzdelávania sa v cudzom jazyku prostredníctvom konkrétnych imitovaných situácií, rozvíjať si komunikačné kompetencie v slovenskom jazyku v oblasti rozprávania, počúvania, čítania a písania. Môžu poznávať, opakovať a upevňovať predstavy o slovenských reáliách, využívať poznatky z prvouky a vlastivedy a utvárať situácie, ktoré simulujú bežné komunikačné situácie z reálneho života a súčasne sprístupňujú objavovanie nových a fixovanie starších informácií o Slovensku.

Súčasťou balíčka kariet je aj metodický sprievodca určený učiteľom a rodičom. Obsahuje stručné metodické postupy na realizáciu vybraných učebných aktivít a pomocný didaktický materiál týkajúci sa výkladových kariet. Pravidelné zaraďovanie hry do učebných aktivít prispieva k tomu, že hráči v oblasti pragmatickej kompetencie dokážu:

- spájať slová alebo skupiny slov pomocou jednoduchých spojovacích výrazov a vedieť tvoriť krátke, väčšinou izolované a naučené výpovede;
- poznávať slovné druhy v rôznych tvaroch (flexia), nácvik ohýbania slovných druhov;
- sformulovať myšlienky v súlade s dohodnutou stratégiou (hovor o sebe, hádaj kto je to...), dokážu naplniť interakciu v situácii v súlade s textom a partnerom v komunikácii;
- používať vhodné jazykové vzťahy na spájanie viet do väčších celkov (jazykové - zámená, predložky, obsahové - časová línia, postupnosť krokov, prirovnávanie, téma a pod).;
- rozlišovať vhodné a nevhodné správanie v interakcii i inými ľuďmi, poznať pravidlá vhodného správania sa v určitých situáciách;

- získať informácie a rozvíjať si doterajšie poznanie (reálie Slovenska: samosprávne kraje, mestá, nížiny, pohoria, rieky, vodné plochy, hrady, zámky, osobnosti žijúce na Slovensku či významné osobnosti z histórie Slovenska);
- vytvoriť a prezentovať vlastný argumentačne podložený úsudok (Myslím si, že si tá osoba, pretože.. myslím si, že najbližšie k mestu je letisko v, pretože...

Zábavná kartová hra Naše Slovensko pozostáva zo súboru 157 hracích kariet rôznej náročnosti, ktoré sú rozdelené na :

- Obrázkové (identifikačné) karty – mladšie deti, staršie deti a mladí ľudia, osoby rôznych povolání a osoby s obľúbenými osobnosťami Slovenska;
- Výkladové karty: samosprávne kraje Slovenska, pohoria a nížiny, rieky a vodné plochy, hrady a zámky, osobnosti z histórie.

Hláskovo je súbor didaktických hier, pomocou ktorej si žiaci v hre precvičia základy komunikácie v slovenskom jazyku a vybrané gramatické a pravopisné javy. Hláskovo je krajina, v ktorej žijú všetky hlásky slovenskej abecedy, majú svoje domy, železnicu. Po tejto krajine chodia vláčiky, ktoré ich vozia zo stanice na stanicu, vláčiky sa spájajú do slov a viet, vznikajú nové naučné i zábavné texty. Aby sa dostali na námestie, musia plniť rôzne úlohy – najprv si precvičujú správnu výslovnosť, spájajú sa podľa pravopisných pravidiel a hrajú sa rôzne hry. Súčasťou tohto materiálu sú: spievajúca kniha, vláčiky, kvety, domino, pexeso a autokorektívne karty. Súbor je pripravený pre hru vo dvojiciach, v skupinách, ale aj pre jednotlivcov, čím plne spĺňa požiadavku individualizácie podľa stupňa, resp. úrovne zvládnutia spisovného slovenského jazyka. V tomto materiáli sa prioritne riešia tie jazykové javy, ktoré sa ukázali ako problematické pri výučbe slovenského jazyka detí Slovákov žijúcich v zahraničí. Predovšetkým je to výslovnosť, skloňovanie a tiež pravopis vybraných skupín slov. Tento súbor navyše pracuje s jedinečnou skupinou slov, ktorá umožňuje rozvoj aktívnej slovnej zásoby detí a ich porozumenia, pričom použitím v rôznych hrách, vždy v inom tvare, podobe, či význame sa otvára cesta k nácviku hlbšieho porozumenia ich obsahu.

Záver

Predkladaný materiál tvorí výsledok práce autorského kolektívu pedagógov z Pedagogickej fakulty UMB, v ktorom sme sa pokúsili riešiť problémy vo výučbe slovenských žiakov v zahraničí, resp. žiakov slovenského pôvodu. Na základe medzipredmetovej integrácie učiva vlastivedy a slovenského jazyka sme sa pokúsili vytvoriť taký materiál, ktorý umožní učiteľom vo vzdelávacích centrách a v školách v zahraničí skvalitniť a zároveň aj zatriktívniť výučbu slovenského jazyka pre žiakov v tých oblastiach, ktoré sa v danom prostredí javia ako náročné a problematické.

Zuzana DRUGOVÁ

Metodické centrum pre Slovákov žijúcich v zahraničí, UMB Banská Bystrica

Využitie prvkov tradičnej kultúry vo vzdelávaní detí a mládeže v krajskom prostredí (ako motivačný faktor pre vzdelávanie v slovenčine)

V roku 2016 som na Stálej konferencii prezentovala príspevok pod názvom Výskum povedomia etnickej príslušnosti u krajských detí – návratný výskum po tridsiatich rokoch. Podstatou príspevku bola prezentácia výskumu, ktorý som v roku 2016 realizovala na 290tich respondentoch – účastníkoch vzdelávacích pobytov organizovaných MC UMB na Slovensku. Výskum v roku 2016 vychádzal z práce prof. PhDr. Marty Botíkovej, CSc., ktorá v roku 1986

prezentovala výsledky svojho podobne zameraného výskumu. Výsledky oboch výskumov som následne porovnávala vo svojom príspevku v roku 2016.

Práve môj výskum realizovaný v roku 2016 bol aj čiastočnou motiváciou pre nasledujúce smerovanie činnosti MC UMB. Prečo? Pár slov na pripomenutie:

Výskum v roku 2016 bol realizovaný na spomínaných 290tich respondentoch, z toho bolo 51 u Poľska, 50 z Chorvátska, 23 z Maďarska, 44 z Rumunska, 37 zo Srbska, 47 z Ukrajiny, po 14 z Veľkej Británie a Nemecka, 3 z Rakúska, 4 z USA a 1 z Talianska. V dotazníku boli aj otázky, ktoré sa venovali tradičnej kultúre a činnosti detského respondenta vo folklórnom súbore. V odpovediach na tieto špecifické otázky som zaznamenala:

Činnosť vo folklórnom súbore, či súbore s podobným zameraním, uviedlo 19 respondentov z Chorvátska, 16 z Rumunska, 11 respondentov zo Srbska, 6 z Maďarska a 2 z Ukrajiny.

Na otázky týkajúce sa ľudového odevu, ktorý som v dotazníku nazvala krojom, iba 1 z respondentov zo Srbska odpovedal, že nepozná kroj Slovákov vo svojej krajine – ostatných 36 odpovedalo kladne. Podobné výsledky boli medzi respondentami z Maďarska, kde záporne odpovedali len 4 z 23, a z Rumunska, kde záporne odpovedali len 5 zo 44. Kladné odpovede na túto otázku najviac prevažovali v Chorvátsku, kde bola kladných 36 odpovedí z 50, ale aj v ostatných krajinách boli výsledky pozoruhodné: Poľsko 24 kladných odpovedí z 51, Ukrajina 25 zo 47,.

Na otázku, či respondenti – všetci vo veku do 15 rokov – mali, resp. majú svoj vlastný kroj, aspoň na jednu z týchto dvoch otázok odpovedalo kladne 33 respondentov zo Srbska, 11 z Maďarska, 19 z Poľska, 10 z Ukrajiny, 25 z Chorvátska, 34 z Rumunska.

Zaujímavé odpovede sme zaznamenali aj v krajinách západnej Európy. Spomedzi 36 respondentov kroj Slovákov poznalo 17 (Veľká Británia 6, Nemecko 4, USA 4, čo tvorilo 100% opýtaných, Rakúsko 2, Írsko 1). Väčšinou tí istí respondenti kladne odpovedali aspoň na jednu z otázok či mali, alebo majú svoj vlastný kroj – spolu sme zaznamenali 16 kladných odpovedí. Na obe otázky kladne odpovedali po dvaja respondenti z Veľkej Británie, USA aj Nemecka a 1 respondent z Rakúska.

Pomerne vysoké zastúpenie odpovedí, ktoré naznačovali isté prepojenie mladých Slovákov žijúcich v zahraničí na slovenské tradície či folklór, ma motivovalo k využitiu svojich vedomostí z etnológie aj dlhoročných skúseností z vedenia detského folklórneho súboru k ponúkaniu tzv. školičky ľudového tanca pre najmenších aj pre začiatočníkov. Vznikol tak projekt, pre ktorý som zdroje informácií získavala už od roku 2008 ako odborná garantka letnej školy ľudového tanca pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Bola to jedna z najobľúbenejších letných škôl, ktorú som pre MC UMB v gescii MŠVVaŠ SR realizovala od roku 2008 najprv ako externistka, posledný krát v roku 2014. Najpočetnejšia bola letná škola ľudového tanca a hudby v roku 2012, na ktorej sme zaznamenali účasť 111 účastníkov z 8 krajín. Už pri práci na jednotlivých ročníkoch letnej školy ľudového tanca som zisťovala, v akých diametrálne odlišných podmienkach pracujú detské folklórne súbory v krajskom prostredí:

- Špecifickú skupinu tvorili folklórne súbory z Dolnej zeme, kde bolo najdôležitejšie začať proces uvedomovania si vzácnosti špecifického, autochtónneho materiálu dolnozemských prostredí a komunít. Len veľmi postupne sme aj my presúvali záujem dolnozemských súborov z viac či menej kvalitného kopírovania slovenských regiónov, či ešte častejšie choreografií súborov zo Slovenska, na tvorbu a spracovanie svojich vlastných, autochtónnych materiálov, špecifických pre jednotlivé dolnozemske dediny.
- Špecifická je aj situácia v Poľsku a na Ukrajine, kde sa za Slovákov hlásia príslušníci etnických skupín Goralov a Rusínov – a tak je pochopiteľné, že folklór slovenských

a ukrajinských Rusínov, resp. slovenských a poľských Goralov dokážu rozlíšiť len oni sami – a odborníci etnológovia, folkloristi

- Úplne iná je situácia Slovákov žijúcich v západnej Európe a zámorí. Aj keď v jednotlivých krajinách boli aj dávnejšie migrácie, spravidla sa Slováci usídľovali diasporicky. Ak aj vznikla väčšia enkláva, nejednalo sa o usídľovanie skupín Slovákov z jedného regiónu. Pre tieto skupiny potom bolo prirodzené, že činnosť ich folklórnych súborov siahala po rôznych regiónoch zo Slovenska – prednosť mali buď regióny, z ktorých pochádzali krajanovia, alebo často aj región, z ktorého prišiel pozvaný tvorca, choreograf zo Slovenska.

Od roku 2016 sa moja spolupráca rozšírila aj na detské súbory v západnej Európe a zámorí.

- Od roku 2015 spolupracujem so Vzdelávacím centrom Margarétka v Paríži, ktorá je špecializovaná na ľudové tradície. Vede ju Zuzana Fodorová, rodáčka z Banskej Bystrice. V prostredí tejto škôlky vznikla myšlienka na realizáciu letnej školičky tradičnej kultúry pre deti banskobystrických rodáčok, ktorej už 4. ročník som realizovala v auguste 2018. Vzdelávacie centrum Margarétka vzniklo v roku 2014. Ako sami uvádzajú, okrem vzdelávania v slovenčine kladú dôraz aj na tradičnú slovenskú kultúru, snažia sa pomôcť rodičom zvládnuť dvoj aj viacjazyčnú výchovu detí. Pri orientácii na tradičnú kultúru si vytvorili predmet Studnica kultúry našich predkov. Takmer všetky deti navštevujúce vzdelávacie centrum tancujú aj v súbore, ktorý vedú ako jednu z činností vzdelávacieho centra.
- Spolupracovať s krajanskými súbormi sa dá aj na diaľku, opakovane už viac rokov konzultujem s vedúcimi detského súboru v Melbourne. Som nápomocná pri hľadaní a výbere materiálov na spracovanie do choreografie, aktuálne vypomáham s výberom vhodnej hudby, pred pár rokmi som posielala aj strihy na krojové súčiastky a radila som pri kúpe materiálu pre svojpomocné ušitie krojov pre detských členov súboru.
- Slovenské vzdelávacie centrum v Birminghame má kvalitne nastavenú vzdelávaciu činnosť. V roku 2017 ma poprosila vedúca tohto centra Danka Klampárová, či by som neprišla zrealizovať cez jeden víkend školenie k nim do Birminghamu. Chceli by totiž, aby popri ich vzdelávacom centre začal pracovať aj slovenský detský folklórny súbor. Skutočnosť však je, že žiadne z detí – a dokonca ani žiadny z dospelých – nikdy v žiadnom súbore netancovali.

Všetky uvedené postupne zisťované fakty a skutočnosti ma dovedli k myšlienke vytvorenia odborného etnologického materiálu, ktorý by bol vhodným materiálom pre začínajúce folklórne súbory Slovákov v zahraničí. Aj moja viac ako 25 ročná prax vo vedení detského súboru na Slovensku je výrazným zdrojom. Práve realizácia spomínanej školičky ako denného tábora pre deti banskobystrických rodáčok položila základ pripravovanej didaktiky pre najmenších a začiatočníkov v detských folklórnych súborech Slovákov v zahraničí. Vyskúšali sme si didaktické postupy na deťoch vo veku 3 – 8 rokov a prišla som aj k zisteniu, že pripravovaná didaktika je určená všeobecne pre začiatočníkov, pričom začiatočníkmi môžu byť nie len detskí tanečníci v útlom veku, ale aj starší začiatočníci. Obsahom pripravovanej didaktiky bude veľmi jednoduchým spôsobom podaný návod, na ktoré melódie môžu trénovať s deťmi ktoré základné tanečné prvky. Druhou súčasťou bude databáza inšpirácií – teda ukážky veľmi kvalitných, pre deti vhodných choreografií a tancov tak, ako ich máme na Slovensku.

Pripravovaná didaktika má však aj svoje odborné korene. V nasledujúcej časti siahnem po odbornej literatúre z viacerých oblastí – s cieľom potvrdenia faktu, že ľudové tradície a ich prezentácia prostredníctvom folklórnych súborov sú vhodným motivačným faktorom pre vzdelávanie detí v slovenských školách a vzdelávacích centrách v zahraničí.

Odborné východiská pre využitie tradičnej kultúry pri vzdelávaní Slovákov v zahraničí

Veľmi zaujímavé riešenie, ktoré je v pôvodnom určení zamerané na širokospektrálne vzdelávanie mladých muzikantov, navrhol japonský huslista Shinichi Suzuki (1898-1998), ktorého metóda začiatkom milénia prenikla do Európy a na Slovensko: „Jeho práca predstavuje komplexný spôsob rozvoja hudobnosti detí už od predškolského veku. Spočiatku sa aplikovala vo výučbe mladých huslistov, neskôr i vo vyučovaní hry na violončele, klavíri a flaute. Podstatou metódy nie je výchova profesionálov, ale rozvoj tvorivých schopností a všeobecnej kultúrnej úrovne všetkých detí. Jeho metóda je v mnohom protikladom našej metodiky. Suzuki odporúča prijímať deti do ZUŠ už od troch rokov a bez akýchkoľvek skúšok. **Žiaci v Suzukiho školách začínajú hrať naspamäť.** Súčasťou vyučovania je aj počúvanie profesionálnych nahrávok a interpretácie skladieb starších spolužiakov, hodiny ktorých dieťa navštevuje.... (Pravotiaková,G., 2004: s.87)

Autorka rovnako konštatuje ako úplne prirodzené, že „deti začínajú rozprávať, keď sú na to pripravené, čo je u každého jedinca odlišné. Podobne je to aj u žiaka prípravného ročníka klavírnej hry v Suzukiho triede. Žiaci musia byť mentálne a citovo pripravení a ochotní sa učiť hrať na klavíri. Ak raz ukážu záujem učiť sa, začnú vlastným tempom. **Suzuki učí rešpektovať každého žiaka a vidieť ho ako jedinečnú ľudskú individualitu.** (Pravotiaková,G., 2004: s.88)

Podobné princípy v minulosti využíval aj život tradičnej kultúry v pôvodnom prostredí a v pôvodných funkciách. Žiadne dieťa nechodilo do školy umenia, hrať a spievať sa učilo počúvaním svojich rodičov, starších súrodencov či neskôr kamarátov, ktorí úplne prirodzene odovzdávali svoje vedomosti a zároveň motivovali deti a mládež, aby sa k ostatným pripojili. Práve tento princíp je v mnohom využiteľný aj pri vzdelávaní v slovenských vzdelávacích centrách v zahraničí. Tradičná kultúra sa tak stáva zdrojom pre vzdelávanie využitím metódy, ktorú tak brilantne popísal Shinichi Suzuki.

Druhým zdrojom v tradičnej kultúre, ktorý je vhodný pre motiváciu k učeniu sa detí, je množstvo materiálov v podobe riekaniek, vyčítaniek, detských rytmických hier, rozprávok – iste nemusíme siahať len po Dobšinskom. Najprirodzenejší spôsob „výchovy“ a „vzdelávania“ v tradičnej slovenskej rodine bola hra: „Hra je činnosť, ktorej zmysel netkvie predovšetkým v jej výsledkoch, ale v nej samej, v zážitkoch, ktoré hra prináša človeku ako sled úkonov. Tieto sú nositeľmi významov spájajúcich hru so skutočnosťou a vyjadrujúcich potrebu i snahu pretvárať túto skutočnosť... Hra človeka ku skutočnosti približuje ako cvičné uplatnenie jeho schopností pri riešení úloh, ktoré sú analogické so skutočnými úlohami. To platí najmä o detskej hre – **dieťa hrou rozvíja svoje schopnosti a pripravuje sa na riešenie praktických úloh.**“ (Brožík,V., 1987: s.37)

V multietnických, a teda aj multikultúrnych prostrediach Slovákov žijúcich v zahraničí, sa núka na využitie aj ďalší faktor: „Keď analyzujeme a porovnáme jednotlivé definície kultúry a zoberieme do úvahy **edukačné ciele multikultúrnej výchovy**, môžeme za najdôležitejšie znaky a vlastnosti kultúry považovať:

- a) Poznanie, sociálne poznanie, jeho úroveň, charakter a realizáciu,
- b) Charakter komunikácie a prostriedky komunikácie, verbálne i neverbálne,
- c) Systém duchovných a materiálnych hodnôt (sem zaraďujeme aj vzorce správania, svetonázor, tradície, produkty, artefakty a podobne),
- d) Náležitost' k určitej sociálnej skupine
- e) Generačný prenos, ako nevyhnutnosť prenášania a rozvíjania kultúry.“ (Fridman,L., 2003: s.7)

Inšpiračných a motivačných zdrojov by sme iste v tradičnej kultúre našli podstatne viac, uviedla som len niektoré ako príklad a inšpiráciu pre ďalšie hľadanie.

Tradícia ako jedno z východísk pri vzdelávaní

V súčasnosti sa tradícia stáva modernou. Ak však je našim cieľom poukázať na význam zaradenia ľudových tradícií ako zdroja pre vzdelávanie detí a mladých generácií, pokladám za dôležité siahnuť po niektorých vysvetleniach, aby sme aspoň pre vzdelávanie používali tento termín v súlade s jeho chápaním v odbornej literatúre.

Na úvod si dovoľím motivačný citát: „Každý národ má svoje jedinečné národné tradície, svoju jedinečnú históriu, a tým sa odlišuje od iných národov. A v tom spočíva jeho jedinečnosť a zaujímavosť národných kultúr, ktoré každá vyšli vo svojej podstate z ľudovej kultúry. Ani vedci, a najmä spoločenskovední vedci by nemali podľahnúť unifikačným trendom v kultúre, a ani globalizačným tendenciám a to aj vo vede...“ (Profantová Z., 2013: str.26)

Tradícia v etnografii a folkloristike vyjadruje **prenášanie kultúrnych hodnôt koncentrovaných v kolektívnom vedomí z generácie na generáciu**. Tradícia nezahŕňa všetko, čo predchádzajúce generácie utvorili. **Je výberom ideí, kultúrnych vzorov a pravidiel**, ktoré majú povahu kolektívnych noriem a spoločenstvo ich preberá ako naďalej aktuálne.“ (Daniel Luther: 1995, str.263). Nestorka slovenskej etnológie Emília Horváthová vo vysokoškolskej učebnici vysvetľuje tento pojem aj s jeho historickým prierezom. „Slovo tradícia pochádza z klasickej latinčiny, kde vo forme *traditio* znamenalo jednak odovzdávanie, postupovanie a jednak rozprávanie, povest'. Aj sloveso *tradere* malo viac príbuzných významov, a to predovšetkým: odovzdávať, podávať, zanechávať, postupovať, odkazovať, zverovať, ale aj prednášať, vyučovať, zasväcovať do niečoho. Tento termín prenikol v približne rovnakých významoch aj do ostatných európskych jazykov.“ (Horváthová, 1995: str.58) Pri trochu poetickejšom vyjadrovaní „**Herder tradíciu obrazne nazval zlatou reťazou spájajúcou súčasníkov so všetkými predchádzajúcimi generáciami** a celkom jednoznačne ju považoval za bázu dejinného vývoja.“ (Horváthová, 1995: str.58)

Za základný znak tradície označila E. Horváthová „ustálenosť, čo však neznamená ustrnulosť, skostnatenosť, nemennosť. **Tradícia nie je statický, z generácie na generáciu jednoducho reprodukovateľný model, ale zložitý systém**, ktorý sa v jednotlivých zložkách dopĺňa, inovuje, vytvára i redukuje... tradícia je imanentnou a aj keď nie dynamizujúcou, predsa však dynamickou zložkou kultúry, pretože v evolučnom procese sa mení jej ideová i obsahová stránka, ako aj jej formy a rozsah (Horváthová, 1995: str.60-61)

Pre pochopenie významu pojmu tradícia záverečné zhrnutie: každá generácia vyberá z tradičného substrátu aktuálne alebo za aktuálne považované prvky, resp. akceptuje iba niektorú ich stránku (Horváthová E.,1982: str.46) (Hlôšková H.,2000: str.9). Pod tradíciou chápeme tú časť spoločenského vedomia, ktorú nastupujúca generácia preberá od predchádzajúcej. (Horváthová, 1995: str.58) Tradícia „vzniká ako sociálna forma odovzdávania informácií: nadindividuálne (kolektívne) komponenty kultúry, ktoré nadobudli relatívnu stabilitu (počas života jednej generácie), sa stanú tradíciou ak prejdú multigeneračnou transmisíou“ (Botík a kol. 1995: str.263).

Tradícia teda neznamená, že konzervujeme to, čo nám predchádzajúce generácie zanechali, ale vyberáme si z nich to, čo nám vyhovuje – a prispôbujeme si to našim súčasným požiadavkám a potrebám. Ak tieto zmeny preberú aj generácie po nás, stanú sa aj naše zmeny súčasťou tradície budúcich generácií.

Folklorizmus obsiahnutý v činnosti detského súboru ako prostriedok vzdelávania

Možnosti využitia folkloristiky na rast vzdelanosti mladých generácií sú v súčasnosti aj na Slovensku najviac využívané v záujmovo-umeleckej činnosti. Táto činnosť však vždy závisí od kvality a schopností osobnosti, ktorá sa vzdelávaniu v záujmovo-umeleckej činnosti venuje. Bohužiaľ najčastejším problémom je práve nedostatok vzdelania, nedostatok odborného prehľadu – a ak, tak len povrchný alebo jednostranne zameraný pohľad osoby

zodpovednej za vzdelávanie v tejto oblasti. Aj významný slovenský odborník charakterizuje základ tohto problému: „Je mi ľúto, keď „folkloristickí“ tvorcovia (samozrejme i početní interpreti) nemajú úctu k antropologickej hodnote prejavov, ktoré sprostredkujú. Pod pojmom úcta myslím vedomosť o veci a uvedomenie svojho poslania. Často vidia len cieľ svojho produktu – úspešnosť produkcie, t.j. tanec, film, koncert, povesť, štúdiu atď. Hodnotu práce, najmä v detských folklórnych súboroch, nie je potrebné vidieť v počtoch vystúpení a v oceneniach, ale vo výchovnej sfére. A popri interpretačných aktivitách je potrebné prihliadnuť i na vzdelávanie nenásilnou formou, adekvátnou veku. Zdá sa mi, že problematika vzdelávania je pre pochopenie významu tradičnej kultúry kľúčová.“ (Leščák, M., 2007: s.86) Činnosť folklórnych súborov Slovákov žijúcich v zahraničí má svoje nesporné významy. Tým najvšeobecnejším je motivácia k slovenskosti, motivácia k záujmu o kultúru svojich predkov, spájací prvok s krajinou pôvodu. Nemôžeme však opomenúť špecifickosť jednotlivých enkláv a diaspór, v ktorých Slováci v zahraničí žijú.

Pre **charakteristiku situácie dolnozemsých súborov uvediem myšlienky** PhDr. Stanislava Dúžeka, CSc., v úvode k Metodickému DVD, ktoré vzniklo výskumom slovenských ľudových tancov z Banátu, Báčky a Srijemu v archívoch na Slovensku v rokoch 2012 – 2013: Ľudové tance a zvyky Slovákov v regiónoch Vojvodiny a Chorvátska majú svoj vlastný, viac ako dvestoročný vývoj, ktorého prirodzenou súčasťou sú tiež vplyvy prostredia i prejavy susediacich etník s ktorými tunajší Slováci prichádzali bežne do styku. Viac menej obdobne je to i v iných regiónoch a krajinách. Takéto vplyvy, ich účinky a výpožičky netreba považovať za neprijateľné, jednoznačne cudzie. Ľudia totiž novoty, ak im vyhovovali nielen prijímali, ale si ich aj prispôbovali a menili. Aj dnešný stav v oblasti ľudových tancov je výsledkom takéhoto vývoja nielen v Banáte, Báčke, Srijeme, Slavónsku, ale aj inde. Ľudovú hudbu, tanec a niekedy i ďalšie prejavy ľudovej kultúry v určitých, aj tunajších územných celkoch, oblastiach, regiónoch behom času nadobudli osobité spoločné znaky, štruktúry, štýly a pod. Obdobne ako v jazykovede označujeme ich ako nárečia, dialekty. Ľudové kultúrno-umelecké dialekty Slovákov v Srbsku a Chorvátsku obohacujú pestrosť folklórnych dialektov Slovákov vôbec a v ich špecifickej podobe ich nenájde ani na Slovensku, ani inde vo svete. Niekdajšie i dnešné podoby tunajšieho folklóru a materiálnej ľudovej kultúry sú teda jedinečné. Keďže sa neustále menia a žiaľ, niektoré ich súčasti, formy a funkcie zanikajú, je žiaduce ich uchovať, pestovať, alebo aspoň zaznamenať a zviditeľňovať. (Dúžek, 2013) Táto charakteristika sa pri rešpektovaní zmienených lokálnych a regionálnych špecifik môže aplikovať na folklórne súbory, ktoré pracujú v prostredí enkláv na Dolnej zemi všeobecne.

Situácia vo folklórnych súboroch diaspór v západnej Európe a zámorí je však odlišná. Slováci žijúci v diaspórach západnej Európy a zámoria nemajú svoj vlastný folklór, činnosť vo folklórnych súboroch je pre nich spôsobom pripomínania si svojich národných väzieb na Slovensko. V diaspórach žijú Slováci z rôznych regiónov Slovenska – to všetko dáva súhlasné stanovisko pre činnosť krajských súborov, ktoré si pozývajú choreografov zo Slovenska – a tí pripravujú choreografie z jednotlivých slovenských regiónov. Tento spôsob je logický a zmysluplný, ale len pre diasporické krajské komunity v západnej Európe a zámorí. (Drugová, 2014). Pre presnejšiu charakteristiku situácie v krajinách západnej Európy a zámoria siahneme trochu aj do histórie: V 70.-80. rokoch 20. storočia viacerí významní choreografi amatérskych folklórnych súborov zo Slovenska začali pomáhať slovenským folklórnym súborom v zahraničí. Pokiaľ bola táto pomoc smerovaná k diaspóram Slovákov v západnej Európe a v zámorí, bolo celkom prirodzené, že slovenskí choreografi vyvážali svoju pôvodnú slovenskú choreografickú tvorbu aj do zahraničia. Nebolo zriedkavosťou, že v prostredí krajských súborov potom vznikali druhé aj tretie verzie na Slovensku známych a už používaných choreografií. Musíme si uvedomiť špecifiká vtedajšieho obdobia: krajské súbory sa na Slovensko takmer nedostali, internet nefungoval

tak masívne ako dnes a teda sa na Slovensko nedostali ani rôzne záznamy vystúpení týchto súborov – a teda neexistovala takmer žiadna spätná väzba realizovaných choreografií v zahraničí. Splnili však svoj dôležitý cieľ – podporili krajskú komunitu. (Drugová, 2014)

V súčasnosti na Slovensku zažíva folklór aj folklorizmus vo všetkých jeho prejavoch veľký návrat až masového charakteru. Je tu príležitosť zoznámiť sa aj s rôznymi smerovaniami javu, ktorým folklorizmus je.

Najvšeobecnejšou charakteristikou, pri ktorej aj samotný názov folklorizmus vznikol, je druhý život folklóru, alebo život folklóru na scéne. Podstatou je, že folklór za svojho prirodzeného prostredia napríklad svadiieb a tanečných zábav dostal na scénu a začal byť scénicky upravovaný a prispôsobovaný. Postupne sa však tzv. druhý život rozšíril aj na prvky iných častí tradičnej kultúry – napríklad na odev, ľudové remeslá, bývanie a podobne. Aj pre tieto „druhé životy“ si používatelia prevzali pojem „folklorizmus“

S folklorizmom súvisia aj viaceré pojmy, s ktorými sa dnes záujemca o tradičnú kultúru či folklorizmus môže stretnúť. Napríklad už v roku 1950 americký folklorista Richard M. Dorson zaviedol v článku v *American Mercury* neologizmus **fakelore** (fake = falošný, nepravý), ktorým navrhoval označovať javy kultúry, vydávajúce sa prostredníctvom ich „tvorcov“ za folklór. Bola to priama reakcia univerzitného folkloristu na situáciu v americkej folkloristike v prvých desaťročiach 20. storočia na bohatú a komerčne úspešnú produkciu amerických nakladateľstiev v 40. rokoch 20. storočia. Na Dorsonove štúdie z rokov 1969 a 1976 nadviazal Alan Dundes, ktorý sa pokúsil fenomén fakelore zasadiť do historicko-politického kontextu a poukázal na jeho existenciu i v kultúrnych systémoch iných krajín. Svoju koncepciu postavil na psychologických aspektoch medziľudských vzťahov, pričom vyslovil tézu, že **„fakelore má svoje korene v pocitoch národnej alebo kultúrnej menejcennosti, podriadenosti“**. (Hlôšková, H., 2009: s.4)

V roku 1996 sa v štúdiu E. Lafazanovského objavuje aj ďalší dnes používaný termín, ktorým je termín folklove. Koncept K. Kóstlina z roku 1994 o etnizácii kultúry Lafazanovský nahrádza termínom folklorizácia kultúry, ktorý vo vývoji kultúry vo východnej Európe úzko súvisí s folklorizmom ako s formou reprezentácie a symbolizácie identity. Folklove považuje za termín, ktorým je možné sa vyhnúť negatívnym konotáciám, spojeným s termínmi folklorizmus či fakelore. (Hlôšková, H., 2009: s.5) Práve termín folklove pokladám za vhodné označenie vývoja na Slovensku v posledných dvoch rokoch, ktorého prerastanie do prostredia slovenského zahraničia pokladám za absolútne prirodzené.

Použitá literatúra:

Botík, J.-Slavkovský, P., 1995: Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska 2. Bratislava: Veda. 1995

Brožík, V., 1987: Estetika všedného dňa. Smena Bratislava 1987

Drugová, Zuzana: Výskum povedomia etnickej príslušnosti u krajských detí. Návratný výskum po tridsiatich rokoch. IN: Stála konferencia Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí 2016. Bratislava 2016, s.115 – 127

Drugová, Zuzana: Výskum slovenských ľudových tancov z Banátu, Báčky a Sriemu v archívoch na Slovensku – vydanie metodického DVD a jeho možnosti pre návrat k dolnozemskej koreňom. Príspevok na konferencii v Nadlacu, 21.-22.3.2014

Dúžek, Stanislav: Úvod k sprievodnému bulletinu metodického DVD. IN: Dúžek, Stanislav – Drugová, Zuzana: Výskum slovenských ľudových tancov z Banátu, Báčky a Sriemu v archívoch na Slovensku. Memoriálne stredisko Dr. Janka Bulíka, Kovačica 2013.

Fridman, L., 2003: Možnosti hudobnej a estetickej výchovy pri realizácii cieľov multikultúrnej výchovy. FHV UMB Banská Bystrica 2003.

Hanzlíková, A., 1980: Vkus a nevkus okolo nás. Smena, Bratislava 1980.

- Hlôšková H.,2000: Problematika medzigeneračnej transmisie z pohľadu etnológie (K výsledkom štúdia problematiky v slovenskej etnológii) IN: Tradičná kultúra a generácie. Ústav etnológie SAV. Bratislava 2000.
- Hlôšková,H., 2008: Individuálna a kolektívna historická pamäť (vybrané folkloristické aspekty). Univerzita Komenského Bratislava 2008.
- Hlôšková,H.,2009: „Folklór“ či „folklove“? IN: Folklorizmus a jeho fenomény včera a dnes. SM – MLT Banská Bystrica 2009.
- Horváthová E., 1995: Emília Horváthová: Úvod do etnológie. Vysokoškolské skriptá. Filozofická fakulta Univerzity Komenského. Bratislava 1995
- Horváthová E., 1982: K teoretickým aspektom problematiky tradície. Slovenský národopis, 30, str. 54
- Horváthová E., 1989: Dynamika tradície v oblasti duchovnej kultúry. Slovenský národopis 1989, roč.34, č.1,2, str.92-104
- Hudobná estetika v kontexte dejín umenia I. Od praveku po stredovek. Pdf UMB Banská Bystrica 2007
- Korim,V., 1998: doc.PaedDr.Vojtech Korim, CSc.: Historická zložka vlastivedného vzdelávania. Pedagogická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, Banská Bystrica 1998
- Leščák,M.2007: Folklór a scénický folklorizmus. Národné osvetové centrum Bratislava 2007. (Úvod do folkloristiky 2006)
- Luther M.,1995: Heslo Tradícia IN: Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska 2. Ústav etnológie SAV Bratislava, 1995
- Luther,D.2005: Hranice folklorizmu. In: Etnologické rozpravy XII, č.1, 2005, s.13-14.
- Pavlicová,M.- Uhlíková,L.,1997: (eds): Od folkloru k folklorizmu. Slovník folklorního hnutí na Moravě a ve Slezsku. Strážnice 1997, s.6.
- Pavlicová,M.- Uhlíková,L.,2008: Folklor, folklorizmus a etnokulturní tradice. Příspěvek k terminologické diskusi. IN:Etnologie – současnost a terminologické otázky. Národní ústav lidové kultury, Strážnice 2008, s.50
- Pravotiaková,G.,2004: Suzukiho metoda a jej možnosti aplikácie u nás. S.87 IN: Zborník Katedry hudby UMB Banská Bystrica 2004
- Profantová,Z.,2013: Folklór a folkloristika vo sete post moderny. Ústav etnológie SAV Bratislava 2013. ISBN: 978-80-88997-51-1
- Švehlák, S.,1975: Folkloristika a folklorizmus. Slovenský národopis XXIII, 1975, č.4, s.603
- Švehlák,S.,1980: Sociálne a kultúrno-historické korene súčasného folklorizmu. IN: Folklór a umenie dneška. Osvetový ústav, Bratislava 1980, s.22-23
- Švehlák,S.,1983: K inšpiratívnej úlohe ľudového umenia... Slovenský národopis XXXI, 1983, 4.1, s.19

Dušan MIKOLAJ

nadácia Národný pamätník slovenského vysťahovalectva

Odkazy generácií emigrantov do súčasných migračných pohyboch

V predvečer tohtoročného pamätného Dňa zahraničných Slovákov, teda 4. júla bola nadácia Pamätníka slovenského vysťahovalectva súčinná pri organizovaní 9. diskusného Okrúhleho stola, tento raz venovanému problematike slovenskej diaspóry vo svete. Už tretí raz sa stretnutie konalo na parlamentnej pôde, tento rok pod záštitou Anny Verešovej, predsedníčky Výboru Národnej rady Slovenskej republiky pre ľudské práva a národnostné menšiny. Opätovne sme na nej rekapitulovali i doterajšie snahy členov našej nadácie Národný

pamätník slovenského vyst'ahovalecva o získanie verejnej podpory na postavenie v hlavnom meste Slovenskej republiky architektonicko-sochárskeho monumentu venovanému prvým a následným generáciám Slovákom, ktorí odchádzali za prácou do blízkeho i vzdialeného okolia, neraz až do zámorských končín.

Nadácia si práve v ten deň pripomínala piate výročie svojho ustanovujúce zhromaždenia, nebudem však účastníkov konferencie zdržiavať vymenúvaním toho, čo sme pre naplnenie našich predstáv a úprimných túžob vykonali. Informovali sme o tom opakovane najvyššie inštanície Slovenskej republiky aj krajanské komunity. Nedočkali sme sa nijakých konkrétnych odoziev, a teda zákonite ani sme nedostali žiadne konkrétne ponuky na prípadnú spoluprácu. Na verejnosti „nezabrala“ ani vizualizácia navrhovaného *Námestia vyst'ahovalecva*, hoci Bratislava novými architektonickými objektmi priam hýri. V súčasnom stavbárskom boome zanikajú oveľa mocnejšie hlasy, než má nezisková organizácia, ktorej komorná zostava vkladá vlastné prostriedky na to, aby si na základe stanovených pravidiel pre mimovládne združenia udržala základnú existenciu.

Kým sa dostanem k téme, ktorá je predmetom tejto konferencie, chcem pripomenúť, že predstavou o potrebe Národného pamätníka slovenského vyst'ahovalecva sme neblafovali sťa „potemkinovskou dedinou“. Architektonický návrh na pripomenutie života vypracovala – podotýkam že bezplatne – popredná bratislavská projekčná kancelária, ktorá odbornú kvalitu práce svojho kolektívu potvrdila napríklad projektovaním komplexu Eurovea v susedstve nového Slovenského národného divadla. Práve v priestore medzi historickou a novou časťou mesta sa pred budovou Filozofickej fakulty na Gondovej ulici pri Starom moste nachádza neupravené parkovisko. V súkromí sa opakovane vraciam ku škiciam, ktoré priam nabádali zmeniť nevelký priestor dunajského nábregia na moderné námestie s odkazmi na významný úsek našej národnej histórie. Ak by si návrh osvojila Slovenská republika, mohli sme sa národne hrdo a zároveň sebaisto prihlásiť aj k európskym integračným tendenciám. Zaujať sme ním chceli občanov Slovenska i návštevníkov zo sveta. Na pozíciu nášho štátu by upozorňovala symbolická mapa Zeme, stvárňujúca všetky svetové kontinenty a oceány. Ich obrysy, zakotvené na dlažbe námestia a na trávnatých plochách s krovínami a kvetmi, by ideovo spájali štyri architektonické objekty. Zelené časti s terasami a lavičkami na oddych a relaxáciu umiestnené v teréne klesajúcom od Starého mosta, kompozíciu priestoru by dopĺňali kaviarne a služby s občerstvením. Ústrednú kompozičnú súčasť návrhu tvorili pódium na aktuálne výstavy, koncerty a iné kultúrno-spoločenské podujatia a významne aj prezentačný pavilón ponúkajúci obsažné elektronické informácie o slovenskej emigrácii a migrácii. Význam a funkciu celého priestoru zvýrazňovalo moderné architektonické prevedenie. Symbolickým prvkom mal byť Múr vyst'ahovalcov – stena s menami a bustami významných vedcov, vynálezcov, umelcov a iných tvorivých osobností, ktorí opustili svoju vlasť a svojou prácou v zahraničí šírili dobré meno aj Slovensku. Kampanila ako tradičný architektonický objekt bola inšpiráciou pre súčasný monument pamätníka symbolizujúceho vyst'ahovalecvo, emigráciu aj migráciu. Mal byť situovaný v nástupnom priestore od Šafárikovho námestia tak, aby špica jeho vertikály rešpektovala výšku budovy Filozofickej fakulty na Gondovej ulici, čím by sa stala príťažlivým orientačným bodom do tejto mestskej časti.

Architektonický návrh na Námestie vyst'ahovalecva so sochárskym monumentom neprešiel ani na základnej úrovni, teda na mestskom zastupiteľstve. Nevzdávali sme sa, ako ďalší priestor na postavenie pamätníka sme vyhládli za novou budovou Slovenského národného divadla medzi Landererovou, Čulenovou a Olejkárskou ulicou na mieste provizórneho parkoviska, ktorý sa má premeniť na verejný park. Mestské zastupiteľstvo hlavného mesta SR Bratislavy náš podnet odsúhlasilo v júni 2015. Tento priestor je v majetku štátu, nadácia trpezlivo čaká na odozvu. Pre mňa osobne ako člena správnej rady nadácie Národný pamätník slovenského vyst'ahovalecva ostáva návrh na *Námestie vyst'ahovalecva*

archívny svedectvom o prebiehajúcich časoch, keď sme hlboko zahľadení do prítomnosti a napredujeme cestami pragmatických ziskov. Návraty do reálnej histórie sa v tejto klíme vnímajú ako staromódna sentimentalita, neraz s ňou brzda, čo bráni plynulej integrácii Slovenska do európskych a transatlantických štruktúr.

Som presvedčený, že téma prebiehajúcej konferencie sa bude niesť v inom duchu. Obsah jej prvej časti – *národné povedomie* – si každý Slovák a Slovenka vytvárajú osobnostne, nosia ho v sebe tak prirodzene, aké boli ich rodinná výchova, kvalita školského vzdelávania, kultúrne a tvorivé zázemie, duchovnosť v jednotnom zmysle viery a etiky. (Treba však pripúšťať i skutočnosť, na nejedného migrujúceho rovnako ako doma usadeného našinca pôsobí pojem národné povedomie bezducho – pre túto rozvetvenú skupinu budú konferenčné výstupy však celkom zbytočné). Druhá časť témy – *generačné výzvy v slovenskej diaspóre* – je výsostne celospoločenská a s ohľadom na migračné pohyby v ostatnom povedzme štvrtstoročí ponúka mnohé paralely porovnateľné s najmocnejšími emigračnými vlnami v dejinách slovenského vystažovalctva. Akékoľvek aktualizované porovnanie s relatívne pradávny časmi sa nám bude utápať v nedostatočnom osobnostnom poznaní a rozrastajúcom sa spoločenskom nezaujme o históriu siahajúcu čo len pred rok 1989, nieto k predchádzajúcim storočiam. Ak sa do histórie 20. storočia aj vraciame, vytŕča z toho neraz silné politikum, ktoré uprednostňuje ideologické prehodnocovania pred analýzami života a skutkov konkrétnych sociálnych a občianskych vrstiev.

Téma Národné povedomie a generačné výzvy v slovenskej diaspóre je priam šitá na vyjadrenia účastníkov konferencie zo zahraničia. Vnímam ju ako výsostne potrebnú a zároveň obsahovo náročnú v tom, že poslucháči by sa nemali uspokojovať s vymenúvaním svojich pravidelných aktivít. Širší zmysel budú dávať predovšetkým príspevky, ktorými vyjadria svoje bytostné postavenie vo svete a v jeho konkrétnej lokalite. Teda tam, kde sa narodili, vyrastali, na mieste, ktoré si dobrovoľne zvolili za nový domov a v ktorom chcú spoznať sami seba. A z geografického odstupu aj svoje rodné Slovensko, aby vlastnými skúsenosťami vyhodnotili pojem *diaspóry* a racionálne zvážili, či v komunite „tam vonku“ ešte nesie konkrétny prívlastok *slovenskej*.

Na pozadí poznania osobných skúseností starších generácií slovenských vystažovalcov a exulantov je ohromne náročné hovoriť ku generačnej vrstve mladých súčasníkov – lebo najmä o nich by mala byť druhá čas konferenčnej témy. Očakávam ich úprimné vyjadrenia a otvorené názory na základe vlastných skúseností, nie preberaním útržkov z medializovaných tém. Iba takéto vyznania súčasných migrantov môžu byť všeobecnejšie prospešné, ba priam nenahraditeľne podnetné pre Slovenskú republiku. Pretože najmä ona ako štátny útvar je výkonným garantom už tradičnej konferencie, čo je napokon uvedené v samotnom jej zhlaví. Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí je organizačnou zložkou jedného z ministerstiev a ako verejná inštitúcia predovšetkým zaznamenáva to, čo tu odznieva a čo sa preniesie do formulácií v záverečných ustanoveniach.

Na výkonných zamestnancov úradu nemožno klásť celú ťarchu povinností, ktoré treba plniť neformálne a koncepcne. Neradím, ani nenabádam. To si nedovolím už preto, lebo záujem o slovenskú diaspóru vo svete má mať na zreteli väčšina rezortov vlády SR na ten spôsob, aby analytickým poznaním a vecným posúdením vyústili do praktických podnetov a následných konkrétnych výkonov. Za seba si dovoľm na záver vysloviť niekoľko túžobných očakávaní od ministerstva kultúry. Pred dvoma desaťročiami som v ňom totiž viedol sekciu, v ktorej pracoval i krajanský odbor. Zanedlho po roku 1998 sa zo štruktúry vytratil nielen odbor. Ministerstvo sa zbavilo akejkolvek zodpovednosti za túto sféru, akoby kultúra už nemala na zreteli, že práve ona významne formuje národné povedomia občana. A občania slovenského pôvodu žijúci v zahraničí potrebujú kultúrne podnety a kvalifikovanú pomoc zo Slovenska viacnásobne než my domáci. Zoznam toho, čo by Ministerstvo kultúry SR malo robiť, by bol dlhý. Po osobných skúsenostiach z návštev tohto úradu, keď sme

v nadácii Národný pamätník slovenského vyst'ahovalectva hľadali súčinnú pomoc, to považujem za zbytočné. Čo úradníci nemajú zakotvené priamo vo svojich povinnostiach, to akoby pre národnú kultúru ani neexistovalo.

Ostáva mi teda iba konštatovať, že tézy, čo vyplynú z tejto konferencie, by sa odbornejšie a funkčnejšie naplňali vtedy, ak by sa splnilo aspoň jedno z toho, čo sme mali v nadácii na zreteli pri Národnom pamätníku slovenského vyst'ahovalectva. Teda následné zaradenie do siete menšinových inštitúcií Slovenského národného múzea i Múzeum slovenského vyst'ahovalectva. Aby nedošlo k dezinterpretácii, spresňujem, že zaradeniu musí predchádzať zriadenie múzea s plnohodnotným štatútom. Vyslovujem úprimné presvedčenie, že sa to stane skôr, ako bude na pôde hlavného mesta Slovenskej republiky stáť spomínaný pamätník. Za seba iba dodávam verejný prísľub, že ako nadačný aktivista zriadeniu potrebnej muzeálnej inštitúcie nebudem klásť nijaké prekážky. Na konkrétnu pomoc sa zatiaľ nehlásim. Jeden nikdy nevie, či sa nedostane do podozrenia i za dobre mienené a úprimné aktivity.

Monika NECPALOVÁ

Thalia Teatro

Dajte deťom piesok (i pieskovisko) a postavia vám hrad

PODTITUL:

(Slovenské slovo sa v zahraničí oplatí učiť cez pohyb na javisku)

Lahko pobadať v nadpise metaforu. Ukrýva práve toto spojenie cestu ako posilniť národné povedomie u mladých Slovákov žijúcich v zahraničí? Keďže pohľadov na tému Stálej konferencie môže byť nespočetné množstvo, rovnako ako pohľadov na generácie vôbec, rada by som sa dotkla len otázky posilňovania národného povedomia u súčasnej mladej generácie a u najmladšej generácie: Generácie mladých Slovákov žijúcich v zahraničí v produktívnom veku. Generácie slovenských detí žijúcich v zahraničí.

Tohto roku sme spoločne s Organizáciou slovenskej mládeže v Maďarsku pracovali na predstavení bytového divadla. V tomto čase stále prebiehajúci projekt sa podarilo uskutočniť s podporou Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Keď som zistila, aká téma je zvolená pre Stálu konferenciu 2018, uvedomila som si, že to je to, o čom sme hrali. Dovoľte mi v tejto chvíli zreferovať vám v skratke hlavné myšlienky predstavenia a ich súvis s témou konferencie.

Vychádzajúc z divadelných dielní kreatívneho písania sme pripravili a uviedli autorské bytové predstavenie približujúce sa divadlu poézie s prvkami bábkohry pre dospelých, v ktorom sa predstavili mladí slovensky hovoriaci herci z Maďarska. Workshopy kreatívneho písania prebiehali na slovenskom gymnáziu v Budapešti, na univerzite ELTE v Budapešti a zapojili sa do nich nielen študenti, ale aj niekoľkí pedagógovia, mladí novinári a kultúrni pracovníci. Popri tom sa na výtvarnej, kostýmovej zložke predstavenia podieľali ďalší mladí ľudia - tieto tvorivé workshopy prebiehali v Sarvaši. Okrem autorských myšlienok mladých ľudí v predstavení sú zakomponované fragmenty z literárnej tvorby slovenských spisovateľov, ktorých výročia si pripomíname v roku 2018 (Juraj Dolnozemský, Milan Rúfus, Martin Rázus, Ivan Krasko, Ján Smrek). Téma predstavenia - domov, návraty, odchody a migrácia - vďaka nadčasovej poézii týchto básnikov je výsostne aktuálna aj pre dnešnú dobu. Zároveň je to téma, ktorá sa týka všetkých krajanov. Dodajme, že predstavenie malo premiéru v Slovenskom inštitúte v Budapešti 4. októbra 2018.

Predstavenie KOREN(i)E ŽIVOTA okrem kultúrnej hodnoty má pre Slovákov žijúcich v zahraničí zmysel informačný. Dielo informuje divákov o súčasných myšlienkach slovensky hovoriacej mládeže. Sčasti ide o akúsi aplikovanú úlohu divadla, kedy poznatky

získané v procese tvorby a ich kvalifikácia môžu pomôcť aj orgánom menšinovej samosprávy pochopiť stav života súčasnej generácie mladých ľudí, spoznať situáciu, hľadať účinné formy na budovanie národného povedomia mladých ľudí, ktorí majú byť budúcnosťou Slovákov žijúcich v zahraničí. Uvedme, že proces tvorby mal kvalitatívny dopad na temer štyridsať mladých ľudí vo veku 16 – 35 rokov. Každý jeden z nich mal tak možnosť vedome sa dotknúť témy migrácie, domova, vzťahu k slovenčine a slovenským presahom a písať o tom. Uvedomenie a uvedomovanie si týchto pojmov a ich významov nastávalo počas jednotlivých workshopov a to možno považovať za jednu z najdôležitejších vecí celého bytového divadla. Ako teda čeliť generačným výzvam pri posilňovaní národného povedomia? Asi tak, že vymeníme slovo čeliť za slovo prijať výzvu. Nestavať dva múry oproti sebe – staršiu a mladšiu generáciu. Ale vytvoriť dialóg. Na jednej strane je ten, ktorý chce počúvať a na druhej strane ten, ktorý chce hovoriť.

V praxi sa nie raz osvedčilo, že je len a len dobre, keď tí starší a skúsenejší ponúknu spoluprácu mladším. Zveria im do rúk zodpovednosť. A potom sa môžu diať veci. Lebo len to, čo si sami vytvoríme, má pre nás cenu. Dajte deťom piesok a postavia vám hrad. Presnejšie dajte deťom pieskovisko, vytvorte deťom a mladým podmienky a to ostatné nechajte na nich – postavia vám na tom pieskovisku hrad. Z psychologického hľadiska platí, že len to, na čo sme vynaložili vlastnú energiu, obetovali vlastný čas, do čoho sme vložili vlastné nápady, považujeme aj za svoje. (Inak nerozmýšľajú ani mladí a deti.) Za to bojujeme, keď prídu zlé časy. Toho sa zastaneme, keď nám to iní budú chcieť vziať, alebo si privlastniť. Ak teda očakávame od mladších generácií, že budú pôsobiť a zveľaďovať slovenskú kultúru, reč, hájiť záujmy aj Slovenskej republiky za hranici štátu, potom jedine tak, že im zveríme časť moci a zároveň čas zodpovednosti.

Hovorí sa, že mladí sú apatickí. Sú! Ak vidia, že akékoľvek ich pokusy sú hatené. Ale keď medzi Slovákami žijúcimi v zahraničí zbadáte takého, ktorý niečo chce a podchytíte ho, on to ocení, a potom mu už ani náhodou nebude všetko jedno.

V Maďarsku ma medzi mladými Slovákami milo zaskočilo, že mnohí z nich hoci nie sú Slováci, alebo nevedia ešte, za koho sa považujú, predsa vidia slovenčinu ako benefit. Netešme sa predčasne, dovoľte objasnenie: Skôr je to tak, že slovenčinu viacerí z nich – či už ich národnosť je poľská, maďarská alebo iná, vnímajú ako okno do sveta. Mohli by sme sa hrdiť tým, že práve títo „študenti slovenčiny“ vidia neraz možno to, čo medzi ostatnou mládežou - tou so slovenskou národnosťou - je tak trochu opomínané. Avšak na moje milé prekvapenie, hoci väčšina mladých sa privraví po maďarsky, a nie po slovensky, všetci napokon nahlas priznávajú, ako si slovenský jazyk cenia a chceli by ním hovoriť. Viacerým je ľúto, že sa k nemu v rodine nedostávali častejšie. Takže to, že slovenským jazykom nehovoria, je skôr z pocitu ostychu, že daný jazyk neovládajú perfektne, alebo že mozgu je ľahšie hovoriť po maďarsky. Flegmatizmus mládeže je typický pre mladú generáciu a súvisí s mládežou všeobecne, nie len s mládežou krajanskou, či mladými Slovákami žijúcimi v zahraničí.

V predstavení bytového divadla Koren(i)e života sa objavili texty mladých potenciálnych autorov. Presnejšie ľudí, v ktorých tí pozornejší z nás môžu zbadat' autorský potenciál. Ak však máte šesťnásť či dvadsať rokov, nikto vám nemôže nič prikázať a ani my nemôžeme nikoho nútiť, aby sa do slovenských projektov zapojil. Odozva musí byť aj na strane tých mladých. Ako teda vyburcovať mládež k aktivite na slovenskom zahraničnom poli? Oslovili sme desiatky študentov, žiakov, medzi inými mladých učiteľov, novinárov, pedagógov. Niektorí z nich s odhodlaním na niečom participovať sa pridali sami a viacerí sa po prvom stretnutí neukázali. Otázka je to, či je to vec Slovákov v zahraničí, alebo ide zas o súčasnú príznačnosť pre participáciu na kultúrnom živote. Veď kde boli na premiére všetci tí mladí, tí pre ktorých to bolo určené najviac a tí, ktorí sa podieľali na tvorbe? Treba byť féroví na oboch stranách – zodpovednosť je aj na strane mladých a aj na strane starších.

Hovoríme o tínedžeroch a mladých dospelých ľuďoch, ktorých netreba zastávať a treba sa aj tu pozeráť kriticky. Rovnako hovoríme o staršej generácii, ktorá má tiež niest' svoju zodpovednosť a aj tu sú na mieste konštruktívne podnety. Ak dvaja – traja majú z mladých záujem o rozvoj seba v slovenskom zahraničnom svete – pomaly to treba považovať za úspech (pravdaže vzhľadom k počtom/histórii/enkláve/atď. Slovákov v tej-ktorej krajine). Ak takých nájdeme štyroch až piatich je to udivujúce. Ak ich bude šesť až desať, vzdávať treba poctu staršej generácii, nielen rodičom, ale aj príslušným orgánom na poli vzdelávania, kultúry, voľného času, že ich až toľkých s takou vervou udržali do 24 rokov života. Potom je to už na dobrej ceste a títo mladí ľudia sú dostatočne vyzbrojení pocitom toho, že tvoria, pracujú, podporujú slovenské aktivity v zahraničí, že môžu ako mladí lídri viesť mladších od seba.

Lepšia, podľa môjho dojmu, je situácia u najmladšej slovenskej generácie v Maďarsku. Deti sa ešte dajú viesť. Nie nadarmo sa hovorí: Ohýbaj ma mamko, pokiaľ som ja Janko. Keď ja budem Jano, neohneš ma mamó. Maličkí, mysliac na deti od 5 do 14 rokov sú ešte tí hraví, tí, ktorých možno usmerňovať, ľahšie motivovať. Ľahšie sa učia, ľahšie si zapamätávajú a ľahšie myslia (azda to je tým, že viac cítia). V slovenskom divadelnom tábore, ktorý organizuje Slovenské divadlo Vertigo, som sa zúčastnila ako lektorka a režisérka mladšej skupiny. Bol to pre mňa udivujúci týždeň. Čo dokáže divadlo, je ohromné. Nehovorím, že je to najsprávnejšia metóda, ale nejaký význam má. Deti z Maďarska sa naučili scenár v slovenčine. A to tak dobre, že by ste u niektorých nespozorovali rozdiel oproti deťom zo Slovenska. Ako sa ten scenár naučili, či cez noc – či cez pauzy, je pre mňa záhadou. Jednoducho, asi chceli. Príbehu Černokňazník (na motívy Dobšinského rozprávky), pointe, scénosledu, charakterom postáv rozumeli – akoby aj nie, veď na to sa skúša. Ale či rozumeli slovám v slovenskom jazyku – všetkým slovám? To je otázka aj pre mňa. Hoci sa v päťdňovom tábore prvý deň aj tlmočilo, nebola som ako režisérka z pedagogického hľadiska za to. Už na druhý deň mali zhodou okolností všetci ochotní tlmočníci dosť inej roboty a tlmočiť v našej skupine sa zrazu nestíhalo. Neverili by ste, ako sa razu zlepšila komunikácia medzi mnou ako režisérkou a deťmi ako účastníkmi. Nevznikali žiadne nedorozumenia, ktoré paradoxne nastávali pri tlmočení. Deti sa viac sústredili na slovenské slová, nemýlil ich žiadne ďalšie hlasy, boli koncentrované a ich mozog začal naplno pracovať a prekročil hranicu prirodzenej ľudskej pohodlnosti a detského špekulantstva – nebudem počúvať v slovenčine, veď mi to aj tak povedia po maďarsky.

Vrátim sa ešte raz späť k neuveriteľnej kapacite detského mozgu – kde sa im do hlávky ukryli všetky repliky v slovenčine, z ktorých (sama pred sebou priznám, že scenár som pripravila dosť ťažký) poznali azda len polovicu slov a polovica bola pre nich úplne nových, to zostáva pre mňa záhadou. Zároveň žasnem nad vôľou detí naučiť sa aj to, čomu úplne nerozumejú. Azda ich teda divadlo a všetko okolo toho naozaj bavilo. Cvičenia, aktivity, tréning. Bola to „makačka“ a ony sa preto rozhodli vo svojich detských hlávkach, že aj keď to bude pre nich niečo ako pre nás štátnice z astrofyziky (z ktorej asi väčšina z nás polovicu terminológie nepozná a význam viet nechápe), chcú to zvládnuť. Chcú sa naučiť, chcú účinkovať, chcú byť členom divadelného tímu, chcú sa predviesť. Chcú samé sebe dokázať, že to zvládnu. Pamätám si, že v stredu ešte skoro nikto nevedel scenár. Začala som mať vážne obavy, ak toto všetko dopadne. Azda budeme robiť nonverbálne divadlo.... triasla som sa v duchu, lebo môj cieľ bol nielen rozvinúť ich divadelné schopnosti, ale aj rozvinúť ich schopnosti vyjadrovania v slovenčine prostredníctvom divadla. Zdalo sa mi, že som možno zle odhadla úroveň jazyka – odôvodnene som sa začala obávať, ale stále som tým deckám verila. A potom prišiel štvrtok (v piatok mala byť premiéra). Ráno sme začali skúšať a tie deťúrence hovorili z hlavy scenár slovo po slove. Boli sme zachránení. Sami vieme: nikto sa za nikoho nič naučiť nedokáže. A ak sa niekto naučiť nechce, všetky naše overené pedagogické metódy, rodičovské a výchovné dohovárania, sú zbytočné. Takže je to jasné, oni

- tí malí - to s tou slovenčinou myslia dobre. Chcú ju vedieť – je to pre nich výzva a deti výzvy milujú! Máme nádej.

Slovo sa lepí na človeka cez pohyb. Vrátim sa ešte na chvíľu k mladým dospelým. V bytovom divadle KOREN(i)E ŽIVOTA máme dve herečky. Jedna s poľskými koreňmi hovorí po slovensky lepšie ako viacerí mladí Slováci v Maďarsku (ale to sme rozoberali v úvode príspevku – kto vidí benefit v slovenčine). A tá druhá, tá mala slovenčinu sprvu slabú. Takú slabú, že sa so mnou bála stretnúť bez tlmočníka. Ale napokon na naše slovensko-maďarsko, vo finále anglické, stretnutie bez tlmočníka aj tak došlo. Zistili sme pritom, že jej vôľa zahrať si divadlo, a to rovno to slovenské, je taká veľká, že to chce s tou slovenčinou skúsiť. Jej herecké nadanie už po prvej skúške prevyšovalo jej znalosť slovenčiny. Pri skúškach slovenského verbálneho predstavenia plného autorských slovenských textov a neľahkých básní slovenských autorov často došlo na vysvetľovanie v angličtine. Lenže kopu archaizmov a trópov nepreložíte. Ešteže to divadlo umožňuje názornosť! Dievča, ktoré chcelo len pár viet (ani ja ako režisérka a dramaturgička tohto predstavenia som nechcela riskovať a dať jej priveľa textu), po niekoľkých dňoch prišlo na skúšku a vedelo básne, ktoré vôbec vedieť nemuselo. Jednoducho sa na ňu pritom pohybe na javisku počas skúšok nalepili. A tak sa z malej úlohy stala rovnocenná veľká úloha.

V prípade tejto slečny zafungovalo to isté, čo u detí – vlastné chcenie a radosť z hrania. Nech sú všetci títo mladí i malí vzorom toho, že jazyk je živý element. Dá sa doňho vžiť. Dá sa s ním zžiť. Dá sa ním neskôr v dospelosti aj žiť... Spomenuté divadelné projekty prepájajú generácie. Starší, mladí, ešte mladší i tí najmladší... sa pri ich organizácii i realizácii stretávajú, dávajú si navzájom šancu a ponúkajú si navzájom niečo dobré. Uvedené projekty zažili svoj úspech a mali svoj význam práve vďaka tomu, že sa všetci zástupcovia týchto viacerých generácií rozhodli, že chcú spolupracovať. Možno sú aj iné cesty k formovaniu a posilňovaniu národného povedomia v rámci jednotlivých generácií. Cesta, rozpracovaná v tomto konferenčnom príspevku, je bezbolestná, je dobrovoľná. Jediná náročnosť spočíva práve v tej dobrovoľnosti...

Zuzana PAVELCOVÁ

Krajanské múzeum Matice slovenskej

Činnosť Matice slovenskej v oblasti krajanskej problematiky a jej budúce vízie

Vážení krajanovia, milí priatelia,

na ostatnej Stálej konferencii *Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí* som sa zaoberala kompetenciami MS v oblasti krajanskej problematiky. Zákon o Matici slovenskej č. 68/1997, ktorý vymedzuje základné úlohy určené pre činnosť MS dopĺňajú Stanovy MS, ktoré presne určujú a vymedzujú oblasť nášho pôsobenia na úrovni spolupráce so Slováckmi žijúcimi v zahraničí. I napriek tomu, že činnosť MS je primárne orientovaná na podporu aktivít matičných subjektov na území Slovenska, Matica slovenská na krajanskú problematiku nezabúda a snaží sa ju implementovať prostredníctvom práce ústredného pracoviska pre styk a spolupráce so zahraničnými Slováckmi, Krajanského múzea, i do činnosti D MS, MO MS, VO a ZO MM (najmä činnosti Mladej Matice).

Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí vznikol osobitným štatútom na pokrytie potrieb krajanov (v oblasti štátnej politiky, grantovej podpory či legislatívy) a prebral agendu, ktorú dlhoročne zabezpečovala Matica slovenská. Matica slovenská spolupracuje s krajanmi v ostatných oblastiach, ktoré majú rozličný charakter. Jej činnosť je orientovaná nielen „do seba“ – na výkon vlastných úloh, ale profilujú ju i osobitné požiadavky krajanov: bádateľské a výpožičné služby, zabezpečovanie pobytu krajanov na Slovensku, výlety, tábory, kontakt

s domácimi folklórnymi, divadelnými a kultúrnymi zoskupeniami, projektová spolupráca, ale aj finančná či hmotná podpora aktivít krajanov či vybavovanie zásielok kníh, učebníc a realizácie zbierok.

Matica slovenská sa snaží plniť všetky požiadavky krajanov, okrem tých, ktoré určujú priamu finančnú podporu. Je potrebné vysvetliť, že Matica slovenská finančne podporuje vlastné, riadne registrované miestne odbory na Slovensku, cez osobitý program regionálna kultúra. Cez tento program MS o financie žiadajú nielen slovenské MO MS, ale i zahraničný MO MS Rijeka, ktorého členstvo v MS oprávňuje k čerpaniu tejto dotácie.

Matica slovenská programovo v krajanovej problematike plní najmä závery zo zasadania Rady pre Slovákov žijúcich v zahraničí pri MS – najvyššieho poradného orgánu MS v oblasti krajanovej problematiky. Na ostatnom spoločnom zasadaní bolo určených 9 záverov, ktorá sa MS počas roka snaží naplniť. Medzi požiadavkami krajanov bolo napr.: žiadosť o vyvinutie úsilia v udeľovaní štátnych občianstiev krajanov, navýšenie účelovej dotácie MS pre činnosť krajanov, oslovenie univerzít s ponukou robiť výskumy „Ako ďalej Slováci...“, prezentovať cez matičné informačné kanály krajanovú problematiku (SNN, magazín Slovensko, web, FB), posilniť činnosť krajanov osobnou účasťou činovníkov MS na ich podujatiach, informovať o knižnej produkcii MS, podporovať vznik Centra slovenského zahraničia, ako aj odporúčať ÚSZZ racionálnejšie prerozdeľovať financie z grantovej štruktúry ÚSZZ. MS opäť navrhuje, aby objem financií určený na projektové aktivity, bol garantovaný zákonom a aby sa jeho objem vrátil minimálne na sumu, ktorá bola krajanom prisľúbená.

Matica slovenská sa snaží plniť najrozličnejšie požiadavky tak jednotlivcov, ako aj inštitúcií žijúcich mimo územia SR počas celého roka. Aj v tomto roku MS a ÚSZZ pripravili pre krajanové deti Medzinárodný letný tábor MS.

Je potrebné zdôrazniť, že MS aj napriek veľmi obmedzenej možnosti pomáhať krajanom finančne, je pripravená a otvorená riešiť akúkoľvek požiadavku i potrebu krajanov, s ktorou sa na ňu obrátia.

V ostatnom čase sa Matica začala orientovať najmä mladú generáciu Slovákov a slovenský folklór. Aj budúci rok pripraví Národný zraz Mladej Matice, kde pozve i mladých krajanov do veku 35 rokov. Na Národných zrazoch MM sme mali zastúpených krajanov zo Srbska, Poľska, Rumunska i Ukrajiny. Taktiež sa snažíme zachovávať tradíciu prizvania aspoň jedného krajanového folklórneho telesa na Matičné národné slávnosti. Do budúca sa budeme snažiť naše aktivity posilniť aj krajanovou účasťou najmä v oblasti vzdelávacích a kultúrnych aktivít, sme však otvorení i nápadom na spoluprácu z radov krajanov.

Matica pri svojej celoslovenskej pôsobnosti spolupracuje aj na lokálnych úrovniach. Naše D MS a tiež MO MS, ZO a VO spolupracujú aj v oblasti krajanovej problematiky. Počas roka sa pripraví niekoľko desiatok podujatí, kde sú krajanovia zastúpení, existuje aj programová a dlhoročná spolupráca (MO MS Trstená a Spolok Slovákov v Poľsku, MO MS Zvolenská Slatina a Slováci zo Srbska, D MS Michalovce a Slováci z Ukrajiny, D MS Nitra a Slováci z Chorvátska) a tiež občasné výmeny a návštevy matičiarov s krajanmi. V prípade rozbehnutia spolupráce na akejkoľvek úrovni je MS pripravená a bude rada spolupracovať.

Jozef SCHWARZ
sociológ

Podporte slovenstvo autochtónnych Sloveniek a Slovákov

Téma tohoročnej stálej konferencie znie „Generačné výzvy pri posilňovaní národného povedomia Slovákov žijúcich v zahraničí“. Predpokladom posilňovania národného povedomia Slovákov žijúcich v zahraničí je poznanie jeho súčasného stavu. Na tomto základe možno koncipovať ciele a prostriedky (generačné výzvy) jeho posilňovania.

Čo je to národné povedomie? Slovník slovenského jazyka uvádza 5 významov slova povedomie: 1. základ ľudského uvedomovania, vedomie, 2. uvedomenie, uvedomovanie si niečoho, vedomosť o niečom. V našom prípade ide o tretí význam: vyšší stupeň nejakého uvedomenia, vyskytujúci sa ako kolektívny jav: národné povedomie, triedne povedomie. Ostatné dva významy sú už zastarané a pre našu úvahu sú bezpredmetné. Národné povedomie je kolektívny jav vyššieho stupňa uvedomenia. Slovenské národné povedomie je kolektívny jav slovenského uvedomenia, vedomia slovenskosti, príslušnosti k slovenskému národu. Z toho vyplýva, že nositelia slovenského národného povedomia sú Slováci. Určujúce trendy „kvality“ slovenského národného povedomia vznikajú v Slovenskej republike. Dá sa tvrdiť, že miera posilňovania národného povedomia Slovákov v zahraničí závisí a priamo úmerne od sily slovenského povedomia v materskej krajine. Sledovanie stavu národného povedomia Slovákov žijúcich v zahraničí je v priamej závislosti zo stavom národného povedomia Slovákov, žijúcich v Slovenskej republike.

Súčasnosť si žiada vedecky spracovať „veľkosť“ súčasného národného povedomia materského národa (slovenského národa v Slovenskej republike) vo všeobecnosti a tak zistiť mieru jeho asertivity voči Slovákom žijúcim v zahraničí. Taktiež odkryť i formy novej pomoci slovenskej diaspóre a v neposlednom mieste aj mieru ich ochoty poskytnúť pomoc.

Neodvolávať sa len na Ústavu SR a k tomu poverený inštitút – Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí a prijatú koncepciu práce so Slovákami vo svete. V tejto súvislosti dávam opäť do pozornosti svoje podnety a návrhy, ktoré som vyjadril na predchádzajúcich dvoch „stálych konferenciách“. Mnohé sú aktuálne.

Účinnosť posilňovania slovenského národného povedomia u Slovákov žijúcich v zahraničí významne a výrazne závisí od existencie a miery (kvality, veľkosti, atď) národného povedomia materského národa (Slovákov v zahraničí). Často konštatujeme, že naše slovenské národné povedomie charakterizuje nízka miera objektívneho i subjektívneho poznania a prijateľného emotívneho prežívania národného povedomia. Mnohokrát sa zjednodušuje táto otázka na problém slovenského nacionalizmu. Občan Slovenskej republiky, Slováčok (ale nebodaj aj inej národnosti hlásiaci sa k slovenskej identite) je v lepšom prípade nacionalista, v horšom „hejslovák“. Tzv. vzorom je „čisté“ občianstvo nepoškvrnené národným povedomím. Opakujem, je to v rozpore s celosvetovým trendom. Na rozdiel od Maďarov, Poliakov, Čechov ale i trebárs občanov USA, kde občan je charakterizovaný najprv ako Maďar, Poliak, Čech, Severoameričan. Národnosť ((nationality) je súbežná so štátnosťou. Ich štáty sú národné štáty. Konštatujú to aj ich základné zákony. Z toho vyplýva aj vrelý vzťah Maďarska, Poľska, USA atď k svojim občanom bez ohľadu či žijú v materskej krajine alebo niekde inde a ich absolútna ochrana všade vo svete. My v Slovenskej republike rozlišujeme medzi národovcom (vlastencom, patriotom) a občanom. Kozmopolita je často ideál aj niektorých politikov. Avšak - občanovi bez národnej hodnoty je jedno, kde žije. Preto ani nevidí význam práce materskej krajiny s krajanmi roztrúsenými po svete. Niekedy sa to premieta aj do našej práce pri posilňovaní národného povedomia – negatívne. Samozrejme takáto štúdia nie je úlohou Stálej konferencie, ale pre poznanie situácie a zlepšovanie práce so Slovákami v zahraničí by sa mala dostať do pozornosti ústredných orgánov Slovenskej republiky.

Účinnosť posilňovania slovenského národného povedomia u Slovákov žijúcich v zahraničí tiež závisí od správnej identifikácie objektu (zahraničných Slovákov) v kontexte vývoja migrácie, v kontexte vzniku ich zahraničnej charakteristiky. Dnešní Slováci žijúci v zahraničí sú dvojakého pôvodu. Absolútna väčšina sú vystaľovalci za prácou, ekonomickí migranti. Masová migrácia Slovákov sa datuje od poslednej tretiny 19. storočia. Časť z nich mala aj politické dôvody na odchod. Vystaľovalci opúšťali rodnú zem, ktorá sa volala Uhorsko, neskôr Československo a dnes Slovensko. Pomerne výrazná je aj následná emigrácia Slovákov z krajín, ktoré zdedili Slovákov po rozpade Uhorska. Známi sú najmä komunity Slovákov pôvodom z Juhoslávie a nielen z nej, v Kanade, Austrálii. Aký má tento typ migrácie vplyv na ich národné povedomie? Pre Slovákov žijúcich v zahraničí z vlastného rozhodnutia (čo ako vynúteného vonkajšími okolnosťami) je typický ekonomický rozmer ich rozhodovania (lepší život, pracovné príležitosti, osobný príjem). Slováci začali s emigráciou vo veľkom v 19. storočí. Cieľom bola západná Európa ale i cárske Rusko a najmä zámorie – severná Amerika. Isto u niektorých sa vyskytoval i politický motív. Ekonomické vystaľovalectvo do západnej Európy i zámoria pokračovalo aj za prvej ČSR, čiastočne aj do sovietskeho Ruska – Interhelpo. Od roku 1938 dostáva sa do popredia vystaľovalectvo s politickým podtónom, ktoré sa tak prejavuje ako odliv aj v roku 1945, 1948 a 1968. Po roku 1989 nastáva najväčšia vlna slovenského vystaľovalectva, tentoraz jednoznačne z ekonomických dôvodov a trvá dodnes.

Posledná súčasná vlna našej emigrácie sa vyznačuje (a najmä v podmienkach Európy) pohyblivosťou. Povedané slovami sociológa Z. Baumana – tekutosťou. Prekážky migrovania za novým lepším životom sú minimálne (nevšímam si Brexit), migrant často nevie či jeho odchod bude trvalý, prechodný, opakovane prechodný alebo jednorazový. Toto tvorí dnešný zhluk Slovákov v zahraničí na západ od rieky Moravy. Mnohí z nich - načim zistiť aspoň približné štatistické rozdelenie - nemajú záujem o slovenskú povedomú väzbu, niektorí z nich len fakultatívne. Od toho sa má odvíjať aj práca s nimi. Práca na posilňovaní ich národného povedomia z tohto pohľadu je skutočne novou výzvou. S určitým obmedzením. Tí z nich, ktorí príjmu novú štátnu identitu a integrujú sa do nových štátnych spoločenstiev zrejme nepotrebujú posilniť slovenské národné vedomie. Prípadnú slovenskú nostalgiu treba rešpektovať, ale nie je a nemá byť prvoradým cieľom štátnej politiky. Miesto Slovenskej republiky vo vzťahu ku komunitám Slovákov takto vznikajúcim vo svete vidím v prispievaní (najmä organizačnom) pri mapovaní dejín slovenskosti v tej ktorej krajine a komunitě, a tak podporiť ich hrdosť na slovenské korene.

Druhú menej početnú skupinu zahraničných Slovákov tvoria Slováci, ktorí zostali na rodnej hrude po zániku Uhorska. V roku 1918 sa Slováci z dnešného Maďarska, Rumunska, Chorvátska a Srbska stali Slovákami v zahraničí, Hornooravskí a spišskí Slováci sa stali zahraničnými Slovákami v roku 1920 a Slováci z Ukrajiny v roku 1945. Len jednoduchým škrtom na mape, nepohli sa zo svojho domova, zo svojej rodnej zeme. Národné povedomie týchto Slovákov v zahraničí musí byť stredobodom záujmu Slovenskej republiky. Ich slovenstvo je národným povedomím autochtónnych Slovákov, Slovákov, ktorý ešte pred 100 rokmi žili v jednom administratívnom štátnom celku Uhorsku. V štáte, ktorý bol aj našou slovenskou domovinou. Vlastňou prestala byť vtedy, keď uhorská/maďarská vláda sa macošsky správala k Slovákom a iným nemaďarským národom a národnostiam. Preto Uhorsko pred 100 rokmi skončilo svoju existenciu. Ale Slováci zostali tu žiť naďalej. Najvýraznejšie v Maďarsku (Pilišska oblasť, južný Novohrad, Bukové a Zemplínske vrchy, juhovýchod Peštianskej župy a Dolná zem od Sarvaša po Bekešskú Čabu a nielen tam). Známe sú osídlenia slovenskou národnostnou menšinou aj v dnešnom Srbsku, Rumunsku a Chorvátsku.

Pokiaľ národnému povedomiu Slovákov v Rumunsku a v Juhoslávii sa nekládli prekážky, alebo len minimálne, tak v Maďarsku hrozila Slovákom od samého počiatku (a ešte

aj pred zrodom Maďarska) násilná asimilácia. Na tom sa nič nezmenilo, či vládol Horthy, ľudová demokracia alebo dnešná demokracia. Slováci v Maďarsku začali strácať národné povedomie dvomi spôsobmi. Politikou vládnucej administratívy, ktorá málokedy bola im naklonená, česť výnimkám. A nezáujmom materskej krajiny. Jediná svetlá chvíľka pre Slovákov v Maďarsku prenikla cez mračná zániku národného povedomia v rokoch 1946 až 1948. Volala sa výmena obyvateľstva. Znamenala záchranu národného povedomia pre necelých 80 tisíc Slovákov. Tento proces čiastočnej záchranu Slovákov z Maďarska pred odnárodnením sa často znevažuje, že vraj znamenal pohromu pre slovenskú budúcnosť v Maďarsku. Nie je to pravda! Najväčšiu vinu na nelichotivom stave slovenského národného povedomia v dnešnom Maďarsku nesie národnostná politika maďarského štátu. Predovšetkým likvidačná školská politika. Maďarsko nemá záujem na zachovaní slovenskosti. Svoj podiel na stave nedostatočnom slovenskom povedomí Slovákov v Maďarsku má aj slovenská politická reprezentácia. V československých časoch sme sa mohli vyhovárať na Čechov, ale ostatné štvrtstoročie nečinnosti v posilňovaní slovenského národného povedomia je plne v slovenskej réžii. Podobný proces deslovakizácie prebiehal a prebieha aj v Poľsku. Spolok Slovákov v Poľsku napriek tomu urobil a robí dobrú prácu pri dokumentovaní svojho postavenia a výsledného stavu.

Slováci žijúci v zahraničí na území bývalého Uhorska musia mať absolútnu prednosť aj v práci Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Už pred dvomi rokmi zaznelo: *Úrad pre starostlivosť o Slovákov v zahraničí „pri plnení zámerov štátnej politiky spolupracuje s organizáciami, predstaviteľmi a osobnosťami slovenských komunít v západnej Európe a v zámorí, s národnostnými menšinami v strednej a východnej Európe a so Svetovým združením Slovákov v zahraničí.* Keď odhliadnem od spolupráce so Svetovým združením Slovákov v zahraničí, tak možno pozorovať, že Slovenská republika rozlišuje „dva typy“ zahraničných Slovákov. Prvým sú: slovenské komunity, druhým slovenské národnostné menšiny. Práve toto členenie a závery z neho považujem za kľúčové pre nasledujúce obdobie práce so Slovákami v zahraničí. Slovenská republika (USZZ a iní) si uvedomuje rozdiel medzi slovenskými komunitami a slovenskými menšinami a tento rozdiel treba premietnuť aj do politiky SR voči Slovákom žijúcim v zahraničí. Presne tak ako o tom píšem v prvej časti svojho príspevku.

Tohtoročná stála konferencia požaduje odpovede na generačné výzvy pri posilňovaní národného povedomia Slovákov (v zahraničí). Z predchádzajúceho sa odvíjajú aj moje postrehy a odporúčania čo sa týkajú obsahu, organizácie a postupov práce so zahraničnými Slovákami. Pretrváva poznanie, že naša práca so Slovákami žijúcimi v zahraničí je stále poplatná obdobiu pred vznikom dnešnej Slovenskej republiky. Dobe, ktorá prácu s národom mala na okraji svojej pozornosti. Dobe, ktorá slovenskosť nezdôrazňovala. Dnes máme zvrchovanú samostatnú a úspešnú Slovenskú republiku trvajúcu už viac ako štvrtstoročie. To je viac ako existovala prvá Československá republika o ktorej tvrdíme, že zanechala nezmazateľné stopy vo vývoji demokracie a záchrane slovenského národa. Preto úspešnosť slovenského príbehu treba pretaviť aj do posilnenia slovenského národného povedomia doma i vo svete. To je výzva dnešných generácií Slovákov. Slovenské povedomie je rovnocenné povedomiam iných národov. To znamená, že budeme nielen posilňovať národné povedomie ale ho aj chrániť pred znevažovaním, či násilným potláčaním. V tomto smere bude vhodné sa inšpirovať Maďarmi, našim deväť storočným partnerom v spoločnom štáte – v Uhorsku. Odkukať a prevziať všetko čo je dobré a správne pri budovaní národného povedomia a vyvarovať sa prípadnému nekalému až šovinistickému správaniu. V našej podpore posilňovania národného povedomia treba pridať aj trochu zdravého sebavedomia.

Stále platí, že jednotný globálne orientovaný systém podpory národného povedomia Slovákov v zahraničí bez reflektovania rozdielov vzniku ich diaspór a z toho vyplývajúci jednotný, rovný postup je však z hľadiska jeho efektivity, kvality a účinnosti nedostatočný. V prípade rovnostárskeho prístupu k uvedeným slovenským národnostným menšinám tak ako

ku slovenským komunitám v ostatnom svete je zánik slovenského národného povedomia u autochtónnych Slovákov neodvratný. A to v priebehu jednej – dvoch generácií. Naším prvoradým cieľom je zachovať pôvodných uhorských Slovákov v čo najvyššej kvalitatívnej i kvantitatívnej miere takrečeno „in situ“. Zdôrazňujem skutočnosť, že oni z domoviny neodišli, ich opustila vlasť. Majú právo na slovenský život (pokiaľ chcú) a my (Slovenská republika) máme povinnosť im vychádzať v ústrety.

Posilňovanie národného povedomia prostredníctvom dotácií na slovenský spev, tanec, slovenskú knihu je určite sympatické a vhodné, nemáme však k dispozícii účinný komplexný systém opatrení na prežitie, slovenské prežitie Slovákov – slovenských národnostných menšín vo východnej Európe (bývalom Uhorsku). Ten systém musíme vytvoriť šitý na mieru konkrétnych národnostných menšín. Určite bude iný pre Slovákov z Chorvátska, Srbska a Rumunska. A zase iný pre Slovákov z Ukrajiny. Úplne odlišný musí byť prístup k Slovákom v Poľsku. Najviac podlžností ma Slovenská republika voči Slovákom v Maďarsku. Práve z konkrétnych špecifik ich postavenia v tej onej krajine spracovať koncepcie. To platí nielen pre USZZ ale aj pre iné slovenské inštitúty a inštitúcie.

Pri posilňovaní ich slovenského národného povedomia sústrediť činnosť do týchto oblastí:

- zmapovať a zdokumentovať „slovenskosť“ v jednotlivých postuhorských štátoch. Prispievať koncepcie, metodicky, finančne a personálne krajanským inštitúciám a organizáciám tam kde existujú. Vyčleniť v slovenských múzeách, galériách a iných kultúrne orientovaných zariadení (SNG, SNM a iní, Krajanské múzeum MS a pod) prostriedky pre odbornú pozornosť pri zachovávaní tamojšej slovenskej pamäte.

- systémovo podporovať slovenskú pamäť v priestore, pomníky, pamätníky a iné pripomienky aby nedochádzalo k takým „faut-pas“ akým bolo v máji 2018 odhalenie pamätníka slovenským zakladateľom mesta Malý Kereš vyhotoveného iba v maďarčine a dokonca za prítomnosti predsedu NRSR, ktorý ani neprotestoval. Postupovať sústredene využívaným aj doterajších možností. V platnom zákone o Matici slovenskej sa okrem iného hovorí o úlohách, ktoré sú podľa mňa vo všeobecnosti platné aj na zahraničných Slovákov. Napríklad: upevňovať slovenské vlastenectvo, prehlbovať vzťah občanov k slovenskej štátnosti, združovať tvorcov a priaznivcov slovenskej kultúry a vedy vo svete, podporovať propagáciu Slovenskej republiky aj vlastnými informačnými a kultúrnymi strediskami utvorenými v zahraničí.

- podporiť zachovanie slovenského jazyka na verejnosti, predovšetkým v Maďarsku.

- zachytiť súčasný trend globálneho rozmachu médií a spracovať postupy pre posilňovanie slovenskosti prostredníctvom elektronizácie

- vyvolať, organizovať a koordinovať dobrovoľnícku činnosť posilňovania slovenského národného povedomia uhorských Slovákov (čiže slovenských národnostných menšín vo východnej Európe) - najlepšie pod patronátom USZZ. Som otvorený aj iným možnostiam

- zriadiť v SR Dom uhorských Slovákov. Ako nosný prvok posilnenia národného povedomia Toto môžu byť adekvátne odpovede na dnešné generačné výzvy pri posilňovaní národného povedomia

Už pred dvomi rokmi som navrhol - Odporúčam rozpracovať koncepciu štátnej politiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí duálne: **Koncepcia podpory rozvoja slovenských národnostných menšín žijúcich v zahraničí a koncepcia podpory slovenských komunit žijúcich v zahraničí.** Platí to stále.

Mária ANDRÁŠIKOVÁ

Asociácia slovenských pedagógov v Srbsku

ČAROSLOV

Objektívny prínos v posilňovaní a zachovávaní národného a jazykového povedomia mladých generácií vo Vojvodine v Srbsku.

„Jazyk náš materinský je najvernejším obrazom našej duše.“

Jozef Štolc

Abstrakt: *Čaroslov* je jediný internetový spoločný časopis žiakov slovenských škôl vo Vojvodine, ktorý každému žiakovi a učiteľovi umožňuje podieľať sa na jeho tvorbe, ako prostriedku komunikácie medzi žiakmi a verejnosťou. Desať rokov a desať čísel internetového *Čaroslovu* slovenskí žiaci základných a stredných škôl ponúkajú čitateľom priehľadnú žiackej fantázie, hravosti a tvorivej energie. Desať rokov spoločne vytvárajú zaujímavý, prehľadný a aktuálny internetový obsah a odovzdávajú ho širšej verejnosti. *Čaroslov* má svoje miesto v slovenskom menšinovom školstve vo Vojvodine a učiteľom môže poslúžiť ako motivačný nástroj neustáleho pestovania a zveľaďovania národnej identity, jazykovej a kultúrnej identity u mladých generácií. Tento jedinečný spoločný časopis slovenských žiakov vo Vojvodine podnecuje žiakov a učiteľov v slovenských komunitách v zahraničí na vytváranie spoločného časopisu on-line, ktorý by posilňoval pocit spolupatričnosti a napomáhal úsilie o zachovanie národnej identity, jazyka a kultúry slovenských komunit v zahraničí.

Kľúčové slová: školské časopisy, spoločný internetový časopis žiakov slovenských škôl vo Vojvodine – *Čaroslov*, upevňovanie národného a jazykového povedomia a kultúrnej identity u žiakov, učiteľov, všeobecne vojvodinských Slovákov, pocit spolupatričnosti, zviditeľňovanie slovenského menšinového školstva vo Vojvodine, myšlienka spoločného internetového časopisu slovenských komunit v zahraničí.

Dejiny tlače vojvodinských Slovákov sú bohaté na detské časopisy. Zanietenci už v 19. storočí vydávali periodiká pre tunajšie slovenské deti. Osobitné miesto v dejinách tlače vojvodinských Slovákov mali časopisy *Slávik*, *Zornička*, *Mravec*, *Naše slniečko*, *Naši pionieri*, *Pionieri* a v súčasnosti *Vzlet*, *Zornička* a *Mravec*. Do pomerne bohatých dejín detských časopisov u nás vo Vojvodine možno zaradiť aj naše školské časopisy (v súčasnosti ich je úhrne 16), ktoré vychovávajú, poučajú, rozvíjajú tvorivosť žiakov (slohovú a výtvarnú) a u žiakov pestujú lásku k materinskému jazyku. Nie bez dôvodov, sem som zaradila i *Čaroslov* – jediný spoločný časopis žiakov slovenských škôl vo Vojvodine. *Čaroslov* je on-line časopis, ktorý každému žiakovi umožňuje podieľať sa na jeho tvorbe, ako prostriedku komunikácie medzi žiakmi a verejnosťou. Nadväzuje sa na webovej stránku www.caroslov.rs.

VOJVODINSKÍ ČARO SLOVÁCI ZAČAROVALI

Čo sa všetko robí na tom, aby sa zachovala slovenská identita vo Vojvodine v Srbsku a na aký spôsob, ako sa drží krok s dobou, so súčasnou technikou a technológiou, prezrádza stále jediný spoločný časopis slovenských žiakov a učiteľov – *Čaroslov*.

Po desaťročnom časovom úseku *Čaroslováci* – čaro Slováci slovami začarovali a spoločnými silami a finančným príspevom ÚŠZZ z Bratislavy vydali 10 čísel internetového *Čaroslovu*. Desať ráz *Čaroslováci* spoločne narábali so slovami, desať ráz odhaľovali a spoločne si vychutnávali čaro slova. Svoje tvorivé nápady a fantáziu nenechali si iba sami pre seba, ale ich desať ráz nesebecky prezentovali v spoločnom časopise. V ňom s dobrým

pocitom z dobre urobenej práce zverejnili a archivovali množstvo informácií a fotografií o daniach v našich školách, zverejnili množstvo vlastnej literárnej a výtvarnej tvorby.

Takto sa to začalo

V poradí druhý seminár pre žiakov – členov redakcií školských časopisov pod názvom *Komparáciou k lepšiemu výsledku* prebiehal v roku 2010 v priestoroch petrovskej školy a absolvovali ho žiaci a učitelia slovenčinári z jedenástich vojvodinských základných škôl s vyučovacím jazykom slovenským (základné školy z Aradáča, Erdevíka, Kovačice, Starej Pazovy, Pivnice, Selenče, Kysáča, Kulpína, Hložian a z Báčskeho Petrovca). Seminár sa začal prezentáciami a zhodnotením kvality školských časopisov účinkujúcich škôl.

Redaktori týždenníka Hlas ľudu Anna Francistyová a Jaroslav Čiep pre 34 účinkujúcich žiakov zorganizovali tvorivú dielňu, v ktorej zostavili koncepciu ukážkového spoločného časopisu (s cieľom pokračovať v jeho vydávaní), ktorý pomenovali **Čaroslov**. Formovali redakčnú radu, rozdelili si úlohy a spolu určili slovnú a grafickú podobu časopisu. „Novinári“ v teréne navštívili petrovske gymnázium a internát, písali interview, slohové práce a básne, ilustrovali, fotografovali a tvorili krížovky. Nakoniec to všetko dali do elektronickej podoby a umiestnili na webovú stránku.

Mladí „novinári“ na seminári priamo získali informácie o žurnalistike, dostali možnosť na sebarealizáciu, na nové nápady, na neformálne učenie, na skvelú zábavu a na nadviazanie nových priateľstiev. Anna Francistyová, redaktorka týždenníka Hlas ľudu (v súčasnosti zástupkyňa úradujúceho redaktora NVU Hlas ľudu), v úvodných slovách 2. čísla internetového *Čaroslovu* napísala: „Náš *Čaroslov* žije aj ďalej. Dokonca sleduje súčasné trendy a jeho druhé číslo je už on-line...V tomto čísle nášho časopisu sa dozviete čo – to o každej z našich škôl. Veríme, že nám to všetkým pomôže, aby sme sa ešte lepšie poznali a aj do budúca úspešne spolupracovali.“

Čaroslovákov a *Čaroslovenky* v úvodníku 3. čísla *Čaroslovu* oslovila slovenská vojvodinská spisovateľka Viera Benková. „Aké je toto slovo „čaroslov“ zvláštne, keď ho dobre poprekrúcame máme z toho zrovna to, čo sme ani netušili – nový charakteristický význam – čaro – slov, môžeme toto čítať aj ako čarodejní Slováci!, čo poviete a sme nimi? Ako každý národ na svete aj my sme čaroslovní, ak máme fantáziu,“ napísala Viera Benková a úvodník ukončila odkazom „Dajte si nimi i vy počariť, píšete, vytvárajte svoj svet a pohrajte sa so slovami, jazykom, metaforami a budete nadšení ako z obyčajných najobyčajnejších slov zrazu nastala báseň, poviedočka, krátka úvaha... Majte sa a píšete, tvorte, vymýšľajte, toto sú Vaše stránky a Vaša chvíľa, nezabudnite!“

Kvalita *Čaroslovu* z roka na rok stúpa. V 4. čísle badať značný pokrok, ako po obsahovej, tak po stránke grafickej. Stúpa aj počet strán. V úvodníku štvrtého *Čaroslovu* učiteľka slovenčiny Vesna Valihorová-Filipovičová odhaľuje obsah, ktorý je „venovaný minulosti, spätnému pohľadu na dávne zvyky, obyčaje, tradíciu, dejiny slovenských dedín, národné povedomie a uplatnenie toho všetkého v materinskom jazyku.“ Zlomky spomienok z pera žiakov, videoprezentácie, pestré fotografie, zaujímavé odkazy a hry obohacujú kvalitu štvrtého internetového *Čaroslovu*.

Piate číslo *Čaroslovu* je tematické a nesie sa v duchu osláv 150. výročia narodenia (2013) a 70. výročia úmrtia (2014) zaslúžilého učiteľa, spisovateľa, redaktora, ústrednej osobnosti kultúrnej a osvetovej aktivity vojvodinských dolnozemskej Slovákov – Jána Čajaka. Žiaci a učitelia z rôznych vojvodinských škôl s vyučovacím jazykom slovenským spoločne vytvorili zaujímavý internetový obsah. Takto si čitatelia mohli prečítať o 5. žiakom seminári *Vychutnajme si filmárske remeslo*, kde žiaci spolu so svojimi učiteľkami – slovenčinárkami a v spolupráci s TV Petrovec natočili svoj prvý spoločný dokumentárny film s názvom *Ján Čajak v našich spomienkach*. Tento jedinečný dokumentárny film slovenských

vojvodinských žiakov, v ktorom každý žiak dal kúsok seba s úctou a vďakou Jánovi Čajakovi, je zverejnený nielen v *Čaroslove*, ale aj na YouTube.

V Čajakovom *Čaroslove*, okrem iného je aj správa, fotografie zo 14. Čajakovskej makovičky, na ktorej žiaci rôznymi výtvarnými technikami vypracovali podobizeň Jána Čajaka, taktiež aj fotografie z dokumentárnej výstavy a spisovateľka Viera Benková si esejisticky zaspomínala na Jána Čajaka.

Po krátkom časovom úseku vo februári 2014 slovenskí žiaci z vojvodinských základných škôl vydali 6. číslo *Čaroslovu*. Aj tentoraz sa usilovali zachovať kontinuitu s predchádzajúcou koncepciou časopisu, a preto ani v tom čísle nechýbala vlastná tvorba, básne, úvahy, či správy, zaujímavosti a skúsenosti žiakov. Šiesty internetový *Čaroslov* má úhrnne 80 strán a so svojim zaujímavým a aktuálnym internetovým obsahom svedčí o všestrannosti slovenských žiakov vo Vojvodine, ale aj ich učiteľov. Ilustrovaný je žiackymi výkresmi a výstižnými fotografiami. Ale predovšetkým si v ňom žiaci cibría, zachovávajú a pestujú svoju materinskú reč, čo je jeden zo základných cieľov existencie tohto internetového časopisu.

Náplň *Čaroslovu* čo do kvality, čo do kvantity stúpa. V priebehu roka 2015 vyšli dve čísla internetového *Čaroslovu*. Okrem toho, že si siedmy *Čaroslov* zachoval kontinuitu s predchádzajúcou koncepciou časopisu, novinkou je gymnaziálny časopis *Sládkovič* (časopis žiakov Gymnázia Jána Kollára) a *Internatóriúm* (časopis žiakov petrovskeho žiackeho domova) ako aj časopis žiakov petrovskej školy, časopis v anglickom jazyku *School Days*. V úvodných slovách siedmeho *Čaroslovu* stredoškolská učiteľka slovenčiny Anna Boldocká-Grbičová analyzuje dnešnú digitalizovanú dobu, odkazuje budúcim novinárom, či spisovateľom, aby boli originálni, neopakovateľní a dáva im takúto radu: „Predpokladá to dosť veľkú a sústavnú drinu: naprávať, cibriť, trénovať, „tríbiť“, čítať, písať, odhaľovať nové slová, hrať sa so slovom. K tomu ale veľa snívať, prežívať, fantazírovať, inšpirovať sa...“ Na úhrnne 138 strán siedmy *Čaroslov* zverejnil a archivoval množstvo fotografií a informácií zo 6. žiackeho seminára *Po literárnych stopách vojvodinských Slovákov* (prvý žiacky kvíz pre slovenských žiakov vo Vojvodine) a vlastnej nielen literárnej ale aj výtvarnej tvorby.

Na sklonku roka, presnejšie v decembri 2015 *Čaroslováci* vydali 8. číslo, ktoré potvrdzuje, čo sa vo vojvodinských školách s vyučovacím jazykom slovenským všetko robí na tom, aby sa zachovala slovenská identita. Ôsmy raz slovenskí vojvodinskí žiaci spoločne zverejnili a archivovali množstvo informácií a fotografií o daniach v našich školách (slovom a fotografiami informujú o 7. seminári pre žiakov pod heslom *Etnicita a viacjazyčná výchova* a o prvom dolnozemskej stretnutí petrovskeých a nadlackskeých žiakov z Rumunska v rámci projektu *Mladí dolnozemskej – tvorba a priateľstvo predovšetkým...*). Čitatelia si taktiež môžu nielen prečítať, ale aj pozrieť najúspešnejšie prezentácie žiackych rodokmeňov. Okrem iného k *Čaroslovu* sa pridala časopis – *Deutsch ist prima*, je to ďalší školský časopis petrovskej školy, tentoraz v nemeckom jazyku.

Po dvojročnej prestávke na sklonku decembra 2017 vyšlo nové rozšírené vydanie dvojčíslo 9/10 v rozsahu 164 strán. Dvojčíslo je prítlačlivé svojim vzhľadom a má zaujímavý inšpiratívny a povzbudzujúci obsah. Po úvodných slovách Michala Ďurovku, učiteľa, výtvarníka a novinára, naši základnoškoláci a stredoškoláci z 12 vojvodinských škôl znovu si vychutnali čaro slov a zverejnili a archivovali množstvo informácií o daniach v našich školách. Aj tentoraz za sebou ponechali stopy svojej literárnej a výtvarnej tvorivosti. Zverejnené dvojčíslo *Čaroslovu* tentoraz vyšlo s finančným príspevom Pokrajinského sekretariátu pre vzdelávanie, predpisy, správu a národnostné menšiny – národnostné spoločenstvá.

Potrebuju slovenskí vojvodinskí žiaci *Čaroslov*?

Mnohí si možno položia otázku, či je potrebné písať o školskom časopise, konkrétne o spoločnom internetovom časopise žiakov z rôznych slovenských škôl vo Vojvodine v Srbsku,

kde už takmer tri storočia žije komunita zahraničných Slovákov vo svete. Veď vo Vojvodine v Srbsku máme časopisy, ktoré majú svoju vysokú umeleckú úroveň a bohatú grafickú úpravu. Hodnotenie týchto časopisov ponechám skúseným, už osvedčeným literárnym pracovníkom.

Napriek možným skeptickým postojom internetový *Čaroslov* je jedinečný tým, že pomáha v procese upevňovania národného a jazykového povedomia u žiakov, učiteľov, všeobecne vojvodinských Slovákov. Je to spoločný časopis, ktorý utužuje pocit spolupatričnosti, zviditeľňuje školské časopisy, povzbudzuje lásku k slovenčine, literatúre, všeobecne umeleckej kreativite a zjednocuje základné a stredné školy vo Vojvodine v Srbsku. Práve preto *Čaroslov* má svoje miesto v slovenskom menšinovom školstve vo Vojvodine a učiteľom môže poslúžiť ako motivačný nástroj neustáleho pestovania a zveľad'ovania národnej identity, jazykovej a kultúrnej identity u mladých generácií.

Internetový *Čaroslov* nemá ustálenú koncepciu, ustálené rubriky. Jeho obsah závisí od samotných žiakov, od ich nálady a ochoty. Titulná strana časopisu obsahuje názov časopisu, údaje o čase vydania a číslo. Táto strana je bohato ilustrovaná žiackymi výkresmi alebo maľbami. Súčasťou *Čaroslovu* je zoznam členov redakčnej rady (tvoria ju žiaci a učitelia zo základných škôl, gymnázia a žiackeho domova), úvodník (píšu učitelia, spisovatelia ...) a *Galéria Čaroslovu*, ktorá afirmuje žiacke ilustrácie, maľby a iné kreatívne práce žiakov.

Časopis *Čaroslov* zvyšuje sebedovomie slovenských žiakov a svojim čitateľom zvyšuje povedomie o význame vojvodinských škôl v zachovávaní a upevňovaní národnej identity, jazyka a kultúry u žiakov. *Čaroslov* je prostriedkom na zviditeľnenie slovenského menšinového školstva v zahraničí.

Bohatá spolupráca slovenských vojvodinských žiakov a učiteľov so slovenskými žiakmi a učiteľmi napríklad v Rumunsku, Maďarsku v Chorvátsku ako aj v iných krajinách, kde sa vyučuje po slovensky, nastoľuje myšlienku spoločného internetového časopisu – moderného média, ktoré nie je obmedzené časom ani priestorom a dáva možnosť priamej komunikácie prostredníctvom komentárov a vkladaním vlastných príspevkov. Čitateľom by takýto časopis mohol umožniť nakuknúť do života slovenských žiakov v rôznych slovenských komunitách, bol by úložiskom informácií o ich živote, tvorbe. Zároveň by posilňoval pocit spolupatričnosti a napomáhal úsilie o zachovanie národnej identity, jazyka a kultúry slovenských komunit v zahraničí.

My, slovenskí vojvodinskí učitelia, sme si vedomí dôležitosti poslania *Čaroslovu*. Predsa, čas ukáže jeho objektívny prínos v posilňovaní a zachovávaní národného povedomia mladých generácií vo Vojvodine v Srbsku.

Nájdite si *Čaroslov* a zalistujte si v ňom. Určite neoľutujete!

Juraj ČERVENÁK

Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny

(Ne)možnosti politického organizovania Slovákov v Srbsku

Slováci v Srbsku majú získané práva ešte z niekdajšej Juhoslávie. Stále sa hovorí, že tie práva v novom štáte (Srbsko) sa nesmú zmenšovať, realizácia je veľmi ťažká. Je potrebné dennodenne bojovať, aby sme kolektívne práva nestratili alebo aby nám ich nezrušili. Zvlášť je to aktuálne v oblasti školstva, pri zamestnávaní v štátnych službách a verejných podnikoch.

Najľahší spôsob zachovania práv je prostredníctvom politických predstaviteľov v parlamentoch a v štátnej exekutive. Do parlamentu sa môže dostať len ten, kto je politicky angažovaný, a to je husársky kúsok. V súčasnosti Slováci majú svojich predstaviteľov

v oboch parlamentoch (srbskom i vojvodinskom), ide o vytypovaných Slovákov, členov vládnucej srbskej strany, Srbskej pokrokovej strany. Aj skôr to bolo tak, len strana bola iná. Hoci sú tí ľudia Slováci, oni v parlamentoch nepredstavujú náš národ, ale svoju stranu, teda môžu poukazovať iba na to, čo im strana dovolí. To znamená, že o menšinovej problematike nesmú nič povedať. O tom by mohli hovoriť iba tí predstavitelia, ktorých by vlastný národ zvolil, a to je podľa platných zákonov nemožné.

Boli pokusy zakladania slovenských politických strán (aj sú), ale to boli minoritné strany, ktoré neboli schopné osloviť celú menšinu. Sú dôvody, prečo sa to Slovákom nedarí. Hlavný dôvod je ten, že sa to nepáči politickým stranám väčšinového národa a hneď v štarte cez svojich členov Slovákov to rozbíjajú. Prečo to stranám väčšinového národa nezodpovedá? Nuž preto, že potom by nemohli slovenskú komunitu kontrolovať, lepšie povedané manipulovať ňou. Takto cez jedného-dvoch Slovákov, svojich členov, ktorí sú iba „fikusy“, nadiktujú, čo jedna menšina potrebuje aj ako sa má správať, ako sa má postaviť za hranicami, ako má vychvalovať existujúci režim. Prečo srbské zákony nedovoľujú, aby si slovenská komunita priamo do parlamentu zvolila svojho predstaviteľa Slováka, ktorý bude hájiť slovenské záujmy, volebný zákon s pozitívnou diskrimináciou? Taká prax je známa v regióne (Chorvátsko, Rumunsko...). Poslanci zvolení takým spôsobom by mali legitimitu byť predstaviteľmi slovenského národa v Srbsku. Dnes sú to ľudia, ktorých šéf z Belehradu vymenuje. Tak zvolení poslanci by boli aj partnermi štátnych orgánov v Slovenskej republike, a nie ako dnes predstavitelia Slovákov vymenovaní dekrétom z Belehradu. Myslím si, že by tieto skutočnosti mali mať na zreteli aj predstavitelia exekutívy Slovenskej republiky, počas svojich návštev Belehradu by mali upozorňovať na túto problematiku zvlášť teraz, keď je Srbsko na európskej ceste a je šanca takéto veci riešiť.

Oba štáty, aj Srbsko aj Slovensko, sú pyšné na nás ako kooperatívnu menšinu, ale nikto nič nepodnikol, keď aktuálna exekutíva zrušila súd v Báčskom Petrovci. To sa v dejinách Petrovca stalo prvýkrát!!!

Toto sú iba námety, viacej na konferencii z rečnickej tribúny!

Anna HORVÁTOVÁ

NVU Hlas ľudu

Jazykové sentencie

Život sám osebe je výzva. Výzvy podnecujú, udržujú nás nad vodou. Byť nečinný a nemať vízie, výzvy, motiváciu, privádza ku nečinnosti, ktorá prerastá do všeobecného nezájmu. Ako prekonať nezáujem, keď v spoločnosti začína vládnuť všeobecná ľahostajnosť k spoločenským dianiam, kultúrnym obsahom a následne tomu aj nezáujem o materinský jazyk. Keď generácie, ktoré prichádzajú, žiaľ, zanevierajú na materinský jazyk! Keď chybujú silné jazykové a národné povedomie?! Čoraz viac sa prichádzajúcim generáciám stáva materčina záťažou, ba vysmieľajú sa z nej, pociťujú ju ako bremeno, ťarchu, a privlastňujú si slovné prehrešky, srbizmy, ktoré šikovne poslovenčia, typu „súmňať“ – pochybovať, „naprímer“ – napríklad, „prepačujem sa“ – ospravedlňujem sa, „sigúrňe“ – určite, „tuširaj“ – sprchovať... Na každom kroku sa, žiaľ, s takýmito prekladateľskými nepodarkami stretáme, ale s poľutovaním treba konštatovať, že sme proti tej invázii nespisovnosti, nevedomosti, odpudzujúcemu správaniu a nezodpovednému konaniu veľmi, veľmi slabí. Je nás iba niekoľko v boji proti posrbčovaniu a degenerovaniu slovenských slov, tak ako iba hŕstka tu medzi vojvodinskými Slovákami bojuje o zachovanie spisovnej slovenčiny. A k tomu namiesto vyjadrenia nie ani vďaky, ale len podpory, naráža na kritiky, odsudzovanie, nepochopenie, nevedomosť a nedostatočné, veľmi slabé jazykové vedomie. Ale zároveň je to silná výzva,

aby ani tá hŕstka neodstúpila od svojej práce, ale aby pomáhala ubolenej slovenčine aj naďalej pretrvávajúť na týchto vojvodinských priestranstvách, na ktorých pretrvávame dve a pol desaťročia. Naši predkovia mali víziu. Vízia je čiastočne racionálna a čiastočne emocionálna, ale zato poslanie je sústredené na súčasnosť, kým vízia je zahľadená do budúcnosti. Poslanie nemôže jestvovať bez vízie, lebo by sa za krátky čas znehodnotilo. Vízia bez poslania je výplodom fantázie. Tie výzvy, ktoré nás podnecujú v boji o čistotu spisovnej slovenčiny, sú preto naším poslaním, zároveň aj povinnosťou a veľkým dlhom voči našim predkom.

Preto aj prostredníctvom týždenníka Hlas ľudu vynakladáme obrovské úsilie, snahy a bojujeme o zachovanie spisovnej slovenčiny, ale pod väčšinou to vychádza nazmar. Silným úderom nepochopenia je vystavený aj mládežnícky časopis Vzlet, prostredníctvom ktorého sa snažíme prilákať a dobyť si na stranu jazykovej uvedomelosti mladých ľudí. Je to boj s veternými mlynmami, pri ktorom slabší prehráva. S poľutovaním musím skonštatovať, že v tomto prípade je to mládežnícky časopis Vzlet. Ako teda pristupovať k posilňovaniu národného povedomia Slovákov v Srbsku?! Národné povedomie nie je ani také slabé, nakoľko je pod úrovňou nezaujím o spisovnú slovenčinu, neochota osvojovať si slovenské výrazy, veľmi veľká prispôsobivosť väčšinovému, u nás v Srbsku srbskému národu a „bohatá“ slovná zásoba poslovenčených srbsoslovenských slov. Naši predkovia nenarážali na také problémy, slovenčinu si chránili, aby sa aj po takmer tristo rokoch prebývania tu na Dolnej zemi hrdo vystatovali k svojmu slovenskému pôvodu. Čo sa ale stáva s mladými generáciami? Kam sa podel nezaujím o všetko, čo má pôvod slovenský, kam sa podel nezaujím o našu slovenskú reč? Navidomoči sa utráca ľubozvučná slovenčina z našich škôl, z našich elektronických médií, aj z domácností. Prevláda srbsoslovenčina.

Zásadný problém spočíva v komunikácii už v útlohu veku. Aby pokračoval potom aj medzi generáciami. Aj keď všetci akože hovoria spoločným jazykom a používajú relatívne rovnaké slová, starí mladým a mladí starým často jednoducho nerozumejú a, žiaľ, vari ani nechcú rozumieť. Často žasnú, že čo vlastne jedni od druhých požadujú. Stojí medzi nimi priepasť doby, generačný komunikačný šum. Vo väčšine prípadov sa predsa starší mladším prispôsobujú aj na úkor svojho zmýšľania, predovšetkým keď ide o vyjadrovanie. Tak pod vplyvom mladšej generácie vyslovia bežne: „smárat“, zo srbského smarati, čo v slovenčine neobstojí, vystriedať sa dá slovami: otravovať, znepokojovať, alebo na vyjadrenie dní v týždni: „nedeľou“, „pondelkom“, „utorkom“, zo srbčiny nedeljom, ponedeljkom, utorkom,... teda v nedeľu, v pondelok...

Preto nezanevierajme na náš spisovný jazyk, chráňme si ho a zveľaďujme, veď bez materinského jazyka sme iba tieňom. Devastáciu úrovne materinského jazyka spôsobujeme my sami, preto nedovoľme ďalšie znehodnocovanie. Veď jeho nedostatočná znalosť je znížením priechodnosti toku informácií, obmedzenie schopnosti tvorivého myslenia, a zároveň ľudská obmedzenosť. Nech nám je výzvou ďalší boj a sústavný boj o zachovanie čistoty, zveľaďovanie a šírenie nášho materinského jazyka.

Anna MEDVEĎOVÁ

Gymnázium Jána Kollára so žiackym domovom

Horizonty stredoškolského vzdelávania pri posilňovaní národného povedomia alebo možnosti stredoškolského vzdelávania v slovenskom jazyku v Srbsku

Od samotného začiatku, teda od príchodu Slovákov na priestory dnešnej Vojvodiny v Srbsku, bola snaha o lepší a kvalitnejší život, tak materiálny, ako aj duchovný, snaha o lepšiu perspektívu, práva, slobody a demokraciu. Tento fakt odjakživa podnecoval ľudí

vzdelávať sa. Bez určitého stupňa vzdelania sotva môžeme hovoriť o rozvitej spoločnosti, systémov fungovania, fungovania vyspelého štátu, a podobne. Pri rozvoji spoločnosti, či konkrétne menšinového spoločenstva bol kľúčovým faktorom rozvoj školstva, nastavenie systému vzdelávania každého druhu, tak aby bol prístupný najširším vrstvám ľudu, na čo najširšom priestranstve.

V príspevku sa pokúsim priblížiť prehľad mechanizmu stredoškolského vzdelávania v slovenskej reči vo Vojvodine, v Srbsku. Zmienim sa o prvých návrhoch zakladania stredných škôl, o zakladaní prvých škôl až po situáciu v súčasnosti. Začnem chronologicky od 19. storočia, kedy vznikali prvé návrhy na otvorenie gymnázia v Báčke a vyučoval sa slovenský jazyk na strednej škole.

Návrhy na založenie gymnázia v 19. Storočí

Od príchodu Slovákov na Dolnú zem polovicou 18. storočia školy boli iba cirkevné, čo hovorí o spätosti ľudu s cirkvou. Na najstaršom nižšom senionárnom evanjelickom gymnáziu v Novom Vrbasi (založené v roku 1822) sa intenzívne vyučovala slovenčina najmä v rokoch pôsobenia Michala Godru (1836-1868). Prvé slovenské spoločnosti zakladali Michal Godra a P. J. Šafárik, ktorí v roku 1829 založili Slovenskú učenú spoločnosť v Báčke. Evanjelický káplan Štefan Homola roku 1845 v Petrovci založil prvú Nedeľnú školu na Dolnej zemi, ako aj Čitateľskú spoločnosť učiteľov, čo pozitívne vplývalo na organizovanejší rozvoj slovenského školstva v týchto končinách.

Prvý návrh na založenie gymnázia medzi Slovákami v Báčke vypracoval Ján Kollár vo svojom rukopise *Dobrozdani o školstve*, v roku 1849 na podnet rakúskeho ministerstva vnútra vo Viedni, v ktorom určil Petrovec ako sídlo nižšieho gymnázia pre slovenskú enklávu v Báčke. Ján Kollár pôsobil 30 rokov v Pešti a preto dobre poznal pomery a kultúrno-spoločenské potreby Slovákov na tzv. Alföld - Dolnej zemi.

Druhý návrh, resp. pokus na založenie slovenského gymnázia vyšiel z podnetu cirkevného konventu patentálne zriadeného báčskeho seniorátu, ktorý sa konal na podnet seniora Daniela Kolenyho 14. júla 1867 v Petrovci.

Zakladanie prvého slovenského gymnázia mimo hraníc materskej krajiny

Konkrétne kroky pri zakladaní slovenského gymnázia boli podniknuté v auguste v roku 1919 na ľudovom zhromaždení Slovenskej národnej strany v Petrovci, počas prvých Slovenských národných slávností, kedy sa formovalo gymnaziálne kuratórium. Na ustanovujúcom zasadnutí, ktoré sa konalo 8. septembra 1919, a ktorého iniciátor bol Július Kubány, učiteľ a správca Základnej školy v Petrovci, Kubány prítomným členom oznámil, že Slováci budú mať svoje gymnázium v Petrovci. Hneď sa pristúpilo ku konkrétnym krokom. Z prítomných 18 členov za predsedu gymnaziálneho kuratória bol zvolený petrovský farár Samuel Štarke. Na zasadnutí sa konkretizovali aj práce späté so začiatkom vyučovania na Slovenskom štátnom gymnáziu a to nasledovne: uzhodlo sa že gymnázium bude reálne, menovaní boli prví profesori, určil sa čas zápisu (od 22. do 30. septembra), určil sa začiatok vyučovania (1. október), Július Kubány bol menovaný za dočasného riaditeľa gymnázia a určili sa komisie, ktoré mali vypracovať učebné osnovy, zabezpečiť prenájom miestností, zabezpečiť nábytok, kurivo atď., proste všetky podmienky na to, aby gymnázium mohlo fungovať.

V samotných začiatkoch sa vyučovalo v priestoroch štátnej základnej školy. V najbližšom čase sa aktivity kuratória v čele s Júliusom Kubánym a Samuelom Štarkem rozprúdili v smere výstavby vlastnej budovy zbieraním dobrovoľných príspevkov po slovenských dedinách. Československá vláda ako prejav úcty a podpory vtedy poskytla na výstavbu gymnaziálnej budovy 2.500.000 dinárov (milión korún). Slovenskí vystaňovalci žijúci v Amerike darovali na výstavbu gymnázia vyše 8800 dolárov. S výstavbou budovy

gymnázia sa začalo v roku 1922 a o rok neskôr v školskom roku 1923/24 už na gymnáziu prebiehalo vyučovanie v slovenčine v novopostavenej budove. Druhá časť budovy bola postavená v roku 1927. V pôvodnom rúchu s malými rekonštrukciami tieto budovy tu stoja dodnes, sú pevným „fundamentom“ pre poskytovanie vzdelávania už takmer storočie tisíckam žiakov z celej Vojvodiny.

Na pôde gymnázia sa formovali a odohrali významné historicko-spoločenské procesy a udalosti spejúce k rozvoju celo-menšinovej spoločnosti Slovákov v Srbsku. Tak v roku 1932 na nádvorí gymnázia bola založená Matica slovenská v Juhoslávii, čo gymnáziu dáva významnejší kultúrno-spoločenský rozmer.

V prvej polovici svojho pôsobenia gymnázium ukončilo 1080 maturantov. Po 99 ročnom pôsobení, čiže dodnes počítame 4608 úspešných maturantov nášho gymnázia. Z radov vyše štyritisíc maturantov petrovského gymnázia vzišlo kvantum intelektuálov, úspešných osobností vo všetkých sférach, ktorých nie je možné v jednom článku obsiahnuť a preto sa menovaniu radšej vyhnem. Mnohí pôsobili a pôsobia ako riaditelia popredných inštitúcií či doma alebo v zahraničí, profesori na vysokých školách a vedeckí pracovníci. Rovnako absolventmi gymnázia sú mnohí úspešní umelci v každej oblasti umenia, profesori stredných škôl, lekári, či vedecko-výskumní pracovníci.

Gymnázium vyprodukovalo za necelé storočie odborníkov z najrôznejších oblastí a pýši sa úspechmi aj mnohých mladých úspešných ľudí, ktorí pôsobia doma alebo v zahraničí. V súčasnej dobe, v sekularizovanom svete 21. storočia, kedy je pohyb, migrovanie obyvateľstva celkom pochopiteľné, mnohí z radov absolventov práve pôsobia v zahraničí. Migrácia je prirodzený, v podstate nezastaviteľný proces. Tak ako naši predkovia prišli za „chlebom“ a slobodou v dávnom roku 1745, jednotlivci aj o čosi skôr, do priestoru dnešnej Vojvodiny, rovnako dnes každý z nás hľadá dostatočný chlieb, čiže čo najlepšie uplatnenie a perspektívu aj za hranicami štátu.

Petrovské gymnázium má aj ďalšiu významnú kredibilitu, ktorá spočíva v tom, že sa prvýkrát v dejinách slovenského stredoškolského vzdelávania mimo hraníc Slovenskej republiky začalo vyučovanie v slovenskej, materinskej reči práve na Štátnom gymnáziu v Petrovci v dávnom roku 1919.

Gymnázium sa vždy prispôbovalo dobe a reformám vo výchovno-vzdelávacom procese, ktoré určuje štát. V priebehu svojej takmer 100 ročnej existencie prežilo viacero štátnych útvarov. Štátne slovenské reálne gymnázium prežilo aj nepriaznivé vojnové roky, keď ho premenovali na Štátne slovenské gymnázium, a následne na Slovenské gymnázium v Petrovci. V neprajných rokoch 1959 až 1969, si podľa slov akademika Jána Kmeťa gymnázium vydobylo „konečnú tvárnosť vo vývine a perspektíve“. V tom čase sa na gymnáziu zvýšil počet žiakov a zväčšil počet tried v zmysle otvorenia tried so srbským vyučovacím jazykom. V rokoch 1975 až 1990 prebiehali v juhoslovanskom školstve zmeny a školy boli transformované na vzdelávacie strediská, gymnázium bolo premenované na Strednú školu Jána Kollára. Čo prakticky znamená, že aj výučba na gymnáziu bola rozdelená na dve časti, dvojročné – spoločné stredné vzdelávanie a dvojročné usmernené stredné vzdelávanie v rôznych odboroch.

V roku 1990 gymnázium získalo znovu charakter všeobecno-vzdelávacej inštitúcie a pomenovanie Gymnázium Jána Kollára v Petrovci. V tých rokoch gymnázium bolo jednou z tých škôl, ktorá ponúkala kvalitné stredoškolské štúdium, ale nemala vyriešené ubytovanie cezpoľných žiakov.

Myšlienka o výstavbe žiackeho domova pri gymnáziu bola verifikovaná na zasadnutí Matice slovenskej v Juhoslávii roku 1994. Ideu o výstavbe žiackeho domova vtedajšia riaditeľka gymnázia Viera Boldocká prezentovala predstaviteľom Vlády Slovenskej republiky a Republiky Srbsko na oslavách 75. výročia Gymnázia. Ministri dvoch štátov a predstavitelia lokálnej samosprávy sľúbili spoločne financovať výstavbu žiackeho domova. Celková

politicko-hospodárska situácia v krajine bola mimoriadne zložitá a nepriaznivá, preto prakticky deväťdesiatimi percentami výstavbu internátu financovali spoločne Slovenská republika a Republika Srbsko. Treba zdôrazniť, že by sa bez ochoty Vlády Slovenskej republiky a jednotlivcov v tom čase veľmi riziková investícia nepodarila. 10. júna 1995 roku predstavitelia oboch štátov položili základný kameň žiackeho domova a 30. januára 1997 bol internát slávnostne otvorený. Od začiatku školského roka 1997/98 škola bola premenovaná na Gymnázium Jána Kollára so žiackym domovom a pod týmto názvom pôsobí dodnes.

V súčasnej, nie veľmi priaznivej dobe v Srbsku, kedy sa na školách všeobecne rapídne znižuje počet žiakov, spájajú sa triedy, dokonca niektoré menšie stredné školy bojujú s existenciou, do nie tak dávnych zmien na gymnáziu fungoval model všeobecného gymnázia s vyučovacím jazykom slovenským, kde sa do roku 2015 každoročne otvárali tri triedy slovenské a jedna trieda s vyučovacím jazykom srbským. V posledných rokoch sa počet zapísaných žiakov do slovenských tried zmenšoval, a preto boli podniknuté ďalšie kroky smerujúce k udržaniu záujmu žiakov o štúdium. Vďaka húževnatej práci dnešného vedenia gymnázia a jeho kolektívu, Ministerstvo školstva, vedy a technologického vývinu v Srbsku schválilo Gymnázium Jana Kollára so žiackym domovom otvorenie nových odborov. Po predbežnom prieskume, anketách na školách, v spolupráci s patričnými inštitúciami, najmä Výborom pre vzdelávanie NRSNM v Srbsku a zistení záujmu a potrieb doby, bol v školskom roku 2017/2018 na gymnáziu otvorený trojročný odbor pre kuchárov v slovenskej vyučovacej reči. Gymnázium si stanovilo za cieľ držať krok s dobou, čo si vyžaduje zabezpečenie adekvátnych náplní prác pri otváraní nových vyučovacích odborov, odborné kádre, ktoré sú v súlade s aktuálnymi školskými reformami v Srbsku s cieľom zabezpečiť jednak kvalitu a kvantitu žiakov a taktiež udržať pracovné miesta na škole. S týmto cieľom pre aktuálny školský rok 2018/2019 je schválený akreditovaný štvorročný odbor pre žiakov s osobitnými schopnosťami pre výpočtovú techniku a informatiku gymnaziálneho zamerania. Aj napriek všetkej snahe zabezpečiť otvorenie perspektívneho IT odboru, s ľútosťou konštatujem, že sa tohto roku takáto trieda na gymnáziu neotvorila pre malý počet žiakov, ktorí splnili požadované podmienky, teda nesplnili podmienky prijímacích skúšok. Odbor je otvorený, odborníci pripravení, vybavenie učebni je zabezpečené a pevne verím, že v školskom roku 2019/2020 budeme vítať talentovaných mladých budúcich IT špecialistov v školských laviciach.

V októbri 2018 Gymnázium Jána Kollára so žiackym domovom oslávilo 99 rokov pôsobenia a 22 rokov práce žiackeho domova. Na gymnáziu aktuálne máme 290 žiakov z 26 Vojvodinských osád. V žiackom domove je ubytovaných 80 žiakov z 22 osád, čím je kapacita internátu maximálne využitá.

V súčasnosti vyučovanie na gymnáziu prebieha v 14 triedach. Z 12 tried všeobecného gymnázia sa v 8 triedach vyučuje v slovenskej vyučovacej reči a v 4 triedach v srbskej vyučovacej reči. Už druhý ročník, teda dve triedy, máme kuchárskeho odborného trojročného zamerania v slovenskom vyučovacom jazyku. Podmienky pre prácu na škole sú na vysokej úrovni. Vyučuje sa v dvoch účelových budovách, kabinety sú vybavené súčasnými technológiami a učebnými pomôckami. Na škole a v žiackom domove pracuje úhrne 60 zamestnancov.

Potvrdením, že Gymnázium Jana Kollára so žiackym domovom kráča s dobou a je v mnohom hlavne technologicky prelomové, nasvedčuje aj kategorizácia stredoškolských domovov Srbska z roku 2016, podľa ktorej sa žiacky domov gymnázia nachádza na piatom mieste najkvalitnejších stredoškolských domovov v Srbsku.

Žiaci gymnázia počas školenia získavajú kvalitné vzdelanie, zapájajú sa do početných mimoškolských aktivít, záujmových krúžkov, zúčastňujú sa regionálnych, vojvodinských a celoštátnych súťaží, kde dosahujú najvyššie ocenenia ako v kultúrno-umeleckej, prírodovednej či v technickej oblasti. Zo štatistík vyplýva, že takmer 70 percent maturantov

gymnázia úspešne absolvuje vysoké školy u nás a v zahraničí. Najmä v posledných desaťročiach mnohí maturanti pokračovali a pokračujú na doktorandských štúdiách a pôsobia ako špičkoví odborníci v rôznych odboroch po celom svete.

V takmer storočnej histórii vedenie gymnázia a kolégium neraz čelili nepriaznivým nátlakom, prispôbovali sa požiadavkám doby a zmenám vo výchovno-vzdelávacom systéme. Vyhľadávali nové cesty a spôsoby, ktoré boli v súlade so základnými princípmi existencie školy a v prospech slovenského školstva vôbec. Zatiaľ sa to podarilo.

Gymnázium Jána Kollára so žiackym domovom v Báčskom Petrovci je s právom plnohodnotne významnou kultúrno-vzdelávacou inštitúciou Slovákov vo Vojvodine. Vždy malo a má dobré meno a renomé na úrovni štátu, ale aj za hranicami nášho štátu už bezmála celé storočie. Jeho prvoradým poslaním je – vzdelávanie predovšetkým slovenského ľudu. Na základe poskytovania možnosti vzdelania v slovenskom materinskom jazyku prispieva k upevňovaniu národného povedomia, spolupatričnosti a v konečnom dôsledku zotrvania slovenskej menšiny na týchto priestoroch.

Otvorenie Učiteľskej školy pri Gymnázium Jána Kollára

V období po druhej svetovej vojne bolo zo strany príslušníkov slovenskej národnostnej menšiny vynaložené veľké úsilie, aby sa vzdelávali aj učitelia vo Vojvodine v materinskom jazyku. Už v novembri v roku 1947 Ministerstvo osvety Srbskej ľudovej republiky vynieslo rozhodnutie, aby sa pri Gymnázium v Petrovci založila učiteľská škola, ktorá onedlho začala aj s prácou. V tomto období do roku 1966 strednú učiteľskú školu ukončilo až 216 slovenských učiteľov.

S cieľom zvýšiť odbornú a vzdelanostnú úroveň učiteľov bol na gymnázium v polovici 70-tých rokov 20. storočia otvorený osvetový smer s vyučovacím jazykom slovenským.

Z dôvodu nedostatku učiteľov s vyučovacím jazykom slovenským vznikla potreba vzdelávania ďalších učiteľov. Ohľaduplnosť v tomto smere preukázala Učiteľská fakulta zo Somboru otvorením detašovaného pracoviska v slovenskej vyučovacej reči na Gymnázium Jána Kollára v školskom roku 1996/97. Do roku 2010, dokedy toto detašované pracovisko fungovalo, vysokoškolský diplom získali ďalšie generácie slovenských učiteľov, čím boli doriešené nedostatky odborných učiteľov na základných školách so slovenským vyučovacím jazykom v Srbsku.

Vývin stredoškolského vzdelávania v Kovačici

História stredných škôl v slovenskom vyučovacom jazyku v Kovačici sa začala písať v roku 1936, od kedy datujú najstaršie zachované triedne knihy. Bola to odborná remeselnícka škola na ktorej žiaci získavali tradičné školenie remeselníkov majstrov v niekoľkých odboroch. Medzi všeobecnými vyučovacími predmetmi bol aj slovenský jazyk a väčšina prednášajúcich boli Slováci. Ďalšia stredná škola bola otvorená 1. októbra 1943 ako Štátna zmiešaná meštiacka škola. Celkový počet žiakov v prvom ročníku bol 122, z troch tried sa v dvoch triedach vyučovalo po slovensky a v jednej triede po srbsky. Už o rok neskôr 16. decembra 1944 štátne orgány meštiacke školy zrušili a založilo sa neúplné gymnázium (6 ročné). V školskom roku 1945/46 sa začalo vyučovať na tomto gymnázium pre žiakov prvého a druhého ročníka aj v slovenskom jazyku. Väčší počet žiakov kovačického neúplného gymnázia pokračoval v školení na Gymnázium v Báčskom Petrovci. Kovačické gymnázium navštevovali žiaci aj z okolitých osád a preto bol pri gymnázium založený aj internát. Neskôr boli neúplné gymnázia zrušené, keďže sa založili osemročné základné školy.

Občania Kovačice sa zasadzovali o zakladanie gymnázia už od roku 1919. Po druhýkrát sa o to pokúsili v roku 1952, ale narazili na nepochopenie štátnych činiteľov. Požiadavka Kovačičanov otvoriť strednú školu vo svojom meste bola zohľadnená otvorením

Ekonomickej školy v roku 1962. Výučba sa konala v srbskom jazyku a pre slovenských žiakov sa organizovala iba výučba pestovania materinského jazyka.

Záujem žiakov získať stredoškolské vzdelanie, ktoré poskytuje kvalitné základy pre vysokoškolské štúdium, neklesal. Z tých dôvodov zamestnanci a vedenie školy stáli za tým, aby sa vyhovelo potrebám a záujmu prostredia. Obecné zhromaždenie dňa 9. apríla 1968 rozhodlo o zrušení strednej odbornej školy a schválilo otvorenie Gymnázia Mihajla Pupina s dvomi odbormi: spoločensko-jazykovým a prírodovedno-matematickým. Vyučovacím jazykom bola srbčina a žiaci národností (slovenskej, maďarskej a rumunskej) mali ako predmet ich materinský jazyk. Gymnázium od roku 1969 do dnes pracuje v novopostavenej budove školy.

Od školského roku 1975/76 stredné školy prežili veľkú reformu školskej systému. Gymnázia sa transformovali na vzdelávacie strediská od roku 1975. Spoločné stredné vzdelávanie pre všetkých žiakov trvalo dva roky. V 3. a vo 4. ročníku si žiaci volili odborne smerujúce vzdelávanie rôznych vzdelávacích odborov. Pre veľký počet žiakov v prvých dvoch ročníkoch sa vyučovanie organizovalo aj v okolitých mestách v Padine, Debeljači, Crepaji a v Uzdiine. Vyučovalo sa v štyroch jazykoch v slovenčine, srbčine, maďarčine a v rumunčine. Všetci žiaci mali aj osobitný predmet jazyk prostredia alebo pestovanie materinského jazyka a kultúry.

Ďalšia reforma stredných škôl sa uskutočnila roku 1990. Na Gymnázium Mihajla Pupina boli otvorené 3 alebo 4 triedy v jednotlivých ročníkoch, a jedna trieda v slovenskom vyučovacom jazyku v každom ročníku. Počet žiakov na Gymnázium Mihajla Pupina klesal, čo prinútilo vedenie školy a kolektív kovačického gymnázia hľadať možnosti rozšírenia ponuky vyhľadávaných odborov a tak v školskom roku 2017/2018 bol otvorený nový odbor - elektrotechnik informačných technológií v srbskom vyučovacom jazyku. Na tento spôsob sa umožnilo fungovanie školy a okrem uvedeného odboru sa žiaci aj ďalej vzdelávajú v gymnaziálnom odbore v srbčine a slovenčine.

V súčasnosti kovačické gymnázium zmenilo aj názov, pôsobí ako Stredná škola Mihajla Pupina, na ktorej sa vzdeláva úhrne 234 žiakov. Aktuálne má 10 tried, z toho v slovenskom jazyku 4 triedy všeobecného gymnaziálneho odboru a v ostatných triedach sa vyučuje v srbčine, kde majú možnosť učiť sa fakultatívne slovenský jazyk. Žiaci kovačickej školy sú z Kovačice a okolitých osád. Aj keď škola podľa veľkosti patrí k menším školám, žiaci na početných súťaženiach dosahujú pozoruhodné úspechy v rôznych oblastiach. Keďže sa charakter prostredia vyznačuje viacjazyčnosťou a multikonfesionalnosťou 43 členný kolektív strednej školy pristupuje k žiakom s osobitnou starostlivosťou a úctou.

Prehľad práce stredných škôl v Starej Pazove

Koncom I. svetovej vojny, v roku 1918 z iniciatívy Vladimíra K. Hurbana (VHV) – evanjelického farára v Starej Pazove bolo založené súkromné reálne gymnázium. V prvom ročníku bolo zapísaných iba 6 žiakov a záverečné skúšky robili ako súkromní žiaci na Reálnom gymnázium v Zemune. Vyučovanie bolo v srbskom jazyku, iba po troch rokoch žiaci slovenskej národnosti mali možnosť robiť skúšku z predmetu slovenský jazyk. Po štyroch rokoch práce súkromné gymnázium v Starej Pazove zaniklo.

Veľký význam pre vzdelávanie Staropazovčanov mala Meštianska škola vyššieho stupňa (1933 – 1945) kde sa vyučovalo iba po srbsky. Neúplné gymnázium (alebo pro gymnázium) vystriedalo Meštiacku školu. Keďže do školy chodil väčší počet slovenských žiakov každý rok sa otvárali aj slovenské oddelenia, aj keď škola nemala dostatočný počet učiteľov Slovákov. Úplné osemročné gymnázium vzniklo z predchádzajúceho pro gymnázia v päťdesiatych rokoch minulého storočia. Vyučovanie v nižších ročníkoch gymnázia bolo v slovenčine. V roku 1954 boli nižšie triedy gymnázia prebraté do slovenskej základnej osemročnej školy.

Práca gymnázia bola obnovená v roku 1962 pod menom Gymnázium 25. mája. Vyučovanie sa konalo v srbčine v dvoch odboroch spoločensko – jazykový a prírodo – matematický. Od školského roku 1969/70 sa začalo aj s vyučovaním slovenského jazyka s počtom tri hodiny týždenne. Do vlastnej budovy sa gymnázium presťahovalo v roku 1970, kde pôsobí do dnes. Od roku 1990 gymnázium nesie meno významného básnika Branka Radičeviča. V súčasnosti je Gymnázium Branka Radičeviča všeobecného zamerania, počíta 16 tried z vyše 500 žiakmi. S poľutovaním konštatujeme, že sa slovenský jazyk ako vyučovaci predmet na troch stredných školách v Starej Pazove už roky nevyučuje, pretrváva iba výberový predmet slovenčina s prvkami národnej kultúry.

Stredná zdravotnícka škola v Novom Sade

Stredná zdravotnícka škola 7. apríl v Novom Sade začala s prácou 1946 roku. Desaťročia školí žiakov rôznych zdravotníckych odborov. Z iniciatívy Národnostnej rady slovenskej národnostnej menšiny v Srbsku sa od roku 2013 na škole učia zdravotné sestričky aj v slovenskom vyučovacom jazyku. Záujem žiakov Slovákov je dostatočný na to, aby sa každý rok otvorila jedna trieda uvedeného odboru.

Po úspešnom otvorení odboru v slovenskom vzdelávacom jazyku na Strednej zdravotníckej škole 7. apríl v Novom Sade boli pokusy o otvorenie odborov v slovenskom vyučovacom jazyku na odborných školách vo Futogu a v Báci a to v odbore poľnohospodársky technik. Žiaľ pre malý záujem žiakov sa triedy neotvorili a od návrhov sa ustúpilo.

Vyučovanie slovenčiny s prvkami národnej kultúry

V súčasnosti sa na stredných školách v Srbsku vyučuje slovenčina s prvkami národnej kultúry v Starej Pazove, v Báčskej Palanke a v Šíde. Od školského roku 2019 sa plánuje fakultatívne vyučovanie slovenčiny s prvkami národnej kultúry ponúknuť aj žiakom eminentného Gymnázia Jovana Jovanovića Zmaja v Novom Sade.

Na záver si dovoľím uviesť citát našej eminentnej jazykovedkyni Dr. Márii Myjavcovej o pocitoch národnostného dneška:

„...*To predtým a potom* je také veľavravné, že jednou svojou zložkou budí vo mne zlé predtuchy. Dnes sa totiž ešte tešíme, čo všetko sme ako národnosť doposiaľ dokázali na rozličných poliach nášho národnostného života, povedzme na poli literárnej tvorby, literárnej vedy, jazykovedy, školstva, kultúry aj inde, ale všetko to už pomaly zapadá do priechyňa *predtým*. Nakoľko zatiaľ ešte vládzem sledovať, čo nové sa deje v oblasti našej tunajšej slovenskej kultúry, stále mi na jednotlivých uvedených úsekoch akosi chýba „mlad' jará“, ktorá by sa mala činiť *potom*, keď toto dnešné už bude mať etiketu *predtým*“.

Použitá literatúra:

1. Petrovské gymnázium vo vývine slovenskej kultúry vo Vojvodine, zborník prác zo sympózia v Petrovci, Nový Sad, 1970
2. Pamätnica 50 rokov Slovenského gymnázia v Petrovci, Báčsky Petrovec, 1969
3. Pamätnica II. 60 rokov Gymnázia v Petrovci, Báčsky Petrovec, 1979
4. Pamätnica 75 rokov Slovenského gymnázia v Petrovci, Báčsky Petrovec, 1979
5. Pamätnica Gymnázium Jána Kollára so žiackym domovom v Petrovci 1994-2004, Báčsky Petrovec, 2004
6. Pamätnica Gymnázium Jána Kollára so žiackym domovom v Petrovci 2004-2014, Báčsky Petrovec, 2014
7. Žiacky domov v Petrovci 1997-2007, Báčsky Petrovec, 2007
8. Žiacky domov v Petrovci II. 2007-2017, Báčsky Petrovec, 2017
9. Kovačica 1802 – 2002, zborník prác pri dvestoročnici mesta, Kovačica, 2002
10. Stará Pazova 1770 – 1970, zborník štúdií a článkov, Nový Sad 1972

Katarína MELEGOVÁ MELICHOVÁ
Matica slovenská v Srbsku

**Úloha Rádia Petrovec v zachovaní národnostnej identity
alebo
ako zachovávať národnostnú identitu a nepochovať seba**

Vzhľadom na to, že vlni sa naplnilo polstoročie odkedy Rádio Petrovec informuje nielen občanov Petrovca, ale aj širšieho okolia, prevažne v slovenskom jazyku, skrátka uvediem osobný preukaz tohto média.

Prvý raz sa Rádio Petrovec prihovoril svojim poslucháčom 8. marca roku 1967. O pár mesiacov neskoršie v tom istom roku Zhromaždenie obce Báčsky Petrovec svojim rozhodnutím sa stalo zakladateľom tohto informačného prostriedku. V začiatkoch Štefan Ožvát Baťo bol v rozhlase všetkým: novinárom, hlásateľom, technikom a údržbárom. On bol rozhlasom. Sám. Pracoval celé dni a zakončil v ňom aj svoju životnú púť. V priebehu polstoročnej existencie rozhlas tvorili ľudia: šéfredaktori, ale aj novinári a početní spolupracovníci rôznych profilov.

V 90-tych rokoch sa z dedinského „pougára“ podarilo vyprofilovať sledované médium. Nielen Petrovčania a občania Báčskopetrovskej obce (okresu), ale aj Čelarevčania, Kysáčania, Lužania, Novosadčania, Silbašania, Pivničania, dokonca aj Iločania sa naučili nemeniť vlny. Rádio začalo vysielat' 24 hodín denne, s minimálnym kádrovým zabezpečením, novými vysielaniami „na živo“.

Z vlastných zdrojov sa rádio vybavilo počítačovou technikou v čase, keď o tom ani pokrajinské elektronické médiá nechyrovali. S podporou Ministerstva kultúry a informovania a Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí Rádio vydalo 3 CD platne našich najstarších rozhlasových spevákov: Pavla Čániho, Boženy Miklovicovej a Pavla Speváka, digitalizovalo svoju fonotéku, zmodernizovalo vysielaciu techniku, spolu s Rádiom Stará Pazova, Kovačica, Báč, Šíd, Kysáč a Odžaci, realizovalo niekoľko rokov za sebou spoločné vysielanie Aktuality z Vojvodiny, v rámci ktorého všetky tieto rádiá si vymieňali príspevky a informovali týždenne poslucháčov o najdôležitejších udalostiach v slovenských prostrediach.

Uvedieme iba niektoré projekty, ktoré realizovalo Rádio Petrovec v poslednom desaťročí: zadovážilo si kvalitnú profesionálnu terénnu nahrávaciu techniku, realizovali sme seriál detských a mládežníckych vysielaní, seriál o slovenských salašoch a salašníkoch v našich chotároch, seriál rozhovorov s vynikajúcimi slovenskými vojvodinskými osobnosťami z hospodárstva, vedy, kultúry, vzdelávania, športu... Za také svoje pôsobenie Rádio Petrovec získalo roku 2017 vysoké uznanie – Plaketu Národnostnej rady slovenskej národnostnej menšiny za prínos v oblasti informovania.

Podporu pre svoje projekty Rádio Petrovec nachádzalo tak v Ministerstve kultúry a informovania Srbskej republiky, Pokrajinskom sekretariáte za kultúru, verejné informovanie a vzťahy s náboženskými spoločenstvami a v Obci Báčsky Petrovec.

Obdobie privatizačných procesov médií v našej krajine začalo roku 2002 a Rádio Petrovec, ako aj ostatné lokálne médiá, ktoré vysielajú program v rečiach menšín, mu úspešne čelilo s podporou NRSNM až do ultimatívneho nastolenia privatizácie roku 2015. Odvtedy mnohé lokálne rádiá, zvlášť tie, ktoré vysielali v rečiach národností alebo viacrečovo, zmĺkli. Našťastie Rádio Petrovec sa takému osudu vyhlo. Našlo si svojho nového majiteľa v Hložanoch v Spoločnosti s ručením obmedzeným Agropod. Zodpovednosť za fungovanie rádia, súputníka mnohých občanov Báčskopetrovskej obce a okolia, prevzala menom a priezviskom jeho nová majiteľka a riaditeľka Jarmila Bohušová.

Dnes Rádio Petrovec vysielá 24 hodín denne, väčšinou po slovensky. Program stvára tým pozostávajúci zo štyroch zamestnancov, ale je tu ešte rad honorárnych

spolupracovníkov: redaktorov, novinárov, hercov, odborníkov, technikov... Iba tak je možné pripravovať rôznorodý program, v ktorom je dôraz na vysielaniach, ktoré upevňujú národnostné a jazykové povedomie poslucháčov: Jazyková poradňa, Naše móresy, Manželské rozhovory, Lekárska poradňa, vysielanie pre deti, humoristické hrané pásmo...

Prioritou redakčnej politiky Rádia Petrovec bolo a zostalo načas a pravdivo informovať svojich poslucháčov, ale nikdy nestratilo zo zreteľa výsostnú úlohu menšinového média – upevňovať národnostnú a jazykovú identitu a povedomie, približovať a objasňovať mladým ľuďom jednak historické skutočnosti ako aj kultúrne a národné hodnoty, ktoré budú v nich vzbudzovať a živiť pocit hrdosti z príslušnosti k slovenskému národu.

Majiteľka sa snaží zachovať toto médium tak, ako bolo programovo nasmerované aj predtým, aj keď je z roka na rok finančná podpora prostredníctvom projektov už či na lokálnej, pokrajinskej alebo republikovej úrovni menšinovým informačným prostriedkom čoraz nižšia. A média v Srbsku, okrem verejného servisu, sa financujú jedine prostredníctvom projektov. V tomto roku od lokálnej samosprávy na ročnej úrovni to bolo 400 000 dinárov, čiže niečo málo pod 3 350 € (3347), z čoho sa v podobe nájmu vráti zakladateľovi čiže jeho inštitúcii – SVD – 300 000 dinárov, čiže 75 percent sumy (niečo viac ako 2 500 eur). Z pokrajinskej úrovne v bežnom roku Rádio bolo podporené sumou 150 000 dinárov, čiže s 1 255 €. Keďže ročné prevádzkovanie Rádia Petrovec vynáša 5 500 000 dinárov (zhruba 46 000 eur), a vlastní príjmy sú 1200 000 dinárov (niečo viac ako 10 000 eur) majiteľka musí obrovskú sumu každoročne vyčleňovať z iných zárobkových zdrojov firiem, ktoré vlastní, aby zabezpečila chod Rádia Petrovec. Na ročnej úrovni to vynáša 3 750 000 dinárov (asi 31 380 eur). Lebo priestor na zárobok z marketingu pri médiách v rečiach národností je obmedzený a vynáša zhruba 22 percent, kým prostriedky na projekty nepresahujú v tomto roku 10 percent z prevádzkových nákladov. Na jednej strane si chceme zachovať médium v našej materinskej reči a na strane druhej je to obmedzujúci faktor, keď ide o možnosť príjmov z marketingu.

Podobne ako po poslednom dopade Zákona o privatizácii médií natrvalo zmĺklo až 22 lokálnych médií, ktoré vysielali aj menšinový program, štyri lokálne médiá ani neboli zaradené do privatizácie a prestali pracovať, medzi nimi aj Rádio Kysáč (po viac ako 50 rokoch), dve médiá – Rádio Požarevac a RTV Kovačica, ktoré majú tiež viacrečový program, sa neprivatizovali a podľa spomenutého zákona sú vlastne „pirátske“ médiá lebo ešte stále vysielajú. Pravdaže zmĺklo aj mnoho lokálnych médií väčšinového národa.

Teda zákon nielenže pôsobil v lokálnych elektronických médiách ako mor, ale aj to sa udialo selektívne. Len nevedno, v čom spočíva imunita niektorých médií na uplatnenie tohto zákona, pretože ním žiadne výnimky z privatizácie predvídané nie sú.

Keďže od svojho vzniku už či obecné, teda okresné, pokrajinské a republikové médiá boli financované zo spomenutých úrovní, národnostné rady menšín a znalci mediálnej oblasti upozorňovali na nebezpečenstvo, ktoré hrozí a ktoré sa niekde už i splnilo a inde je otázkou času, kedy k zahaseniu ďalších médií v rečiach národností dôjde. Totiž programy súkromných vysielateľov nie sú ekonomicky udržateľné, lebo ich cieľové skupiny sú málopočetné. Sieť elektronických lokálnych médií bola rozvetvená v celom Srbsku, v rečiach národnostných menšín zvlášť vo Vojvodine.

V Akčnom pláne ku Kapitole 23 prístupových rozhovorov s EÚ z roku 2016 v časti o informovaní a médiách v rečiach menšín Srbsko sa zaviazalo okrem iného, že zabezpečí dostatok prostriedkov, ktoré zaručia udržateľnosť médií v rečiach menšín, že rozšíri program v rečiach menšín vo verejnom servise, ktorého programy sprístupní na celom území Srbska (nedostupnosť trvá vo Vojvodine od bombardovania roku 1999) a zabezpečí účasť menšín pri voľbe členov Rady Regulačného telesa pre elektronické médiá a pri voľbe zodpovedných redaktorov programov vo verejnom servise v rečiach menšín. A ukázalo sa ako veľakrát predtým, že u nás v Srbsku nemáme problém schváliť dobré zákony alebo vypracovať dobré dokumenty, či plány. Ani ich schváliť. Oveľa horšie a ťažšie to ide z ich realizáciou. Tak je

tomu aj s Akčným plánom: prostriedky na mediálne programy v rečiach menšín sa nenavýšili, program a redakcie v slovenskej reči v posledných rokoch sa iba zoštíhľovali a účasť menšín pri voľbe Rady Regulačného telesa pre elektronické médiá okrem novinárov, ktorí netrpia autocenzúrou, dnes nikto ani nespomenie.

Po privatizácii Rádio Petrovec z 24-hodinového denného programu 4/5 vysiela v slovenčine. Stará Pazova má denne 3-hodinový program v slovenskej reči a v sobotu 6-hodinový. V Kovačici sa vysiela viac ako 4 hodiny denne v slovenčine ale vzhľadom na to, že je status tohto média otázný, nevie sa dokedy. Po slovensky raz týždenne hodinu vysiela aj privatizované Rádio Far v Alibunare, Rádio Bač, Rádio Regije v Báčskej Topoli a Rádio Indija. V závislosti od projektového financovania buď vysiela alebo nevysiela program v slovenčine Rádio Srem v Rume. Dvakrát týždenne vysiela v slovenčine súkromné Rádio Šíd a Rádio Odžaci. Program v slovenčine prestali vysielať Rádio Fedra v Zreňanine, Rádio Kysáč, ktoré malo celodenný program v slovenčine, Rádio Sunce v Belej Crkve, regionálne Rádio Zreňanin, Rádio Impuls v Báčskej Palanke a internet Rádio D 65 Deronje.

Čo sa týka lokálnych televíznych programov, každodenne má svoj program v slovenčine a preberá do 24 hodín program televíznych staníc zo Slovenska súkromná TV Petrovec. RTV OK Kovačica vysiela 3 x týždenne dve hodiny v slovenskej reči, Novosadská televízia uvádza denne správy v slovenčine, týždenne polhodinové vysiela v slovenčine uvádza TV Pančevo a TV Stará Pazova týždenne hodinové vysiela a denne správy. Program v slovenčine kvôli nedostatku prostriedkov viac nevysiela Srijemska TV a TV 25 Odžake.

Teda od uplatnenia najnovšieho Zákona o verejnom informovaní a médiách slovenská menšina stratila hodne programov v materinskej reči a podobná situácia je aj s ostatnými menšinami v Srbsku. Totiž zákonom stanovený a jedine možný spôsob projektového spolufinancovania médií sa v praxi neosvedčil. Udelenie prostriedkov na návrh komisií, v ktorých by museli byť odborníci v mediálnej sfére, v praxi sa zvrhlo na rozdelenie prostriedkov zvlášť na obecnej (okresnej) úrovni na financovanie portálov, internetových médií a novín, ktoré sú vo vlastníctve ľudí blízkej vládnucej strane. Tak v komisii v Obci Báčsky Petrovec boli novinári zo Zreňaninu, Belej Crkvy a Loznice, z ktorých dvaja riaditelia súkromných médií a jeden samostatný odborník – novinár, ako stálo v rozhodnutí. Neudivuje preto, ale šokuje, že prostriedky daňových poplatníkov Báčskopetrovskej obce vyčlenené na informovanie na ročnej úrovni vo výške 4 000 000 dinárov (necelých 33500 eur), komisia udelila štyrom súkromným televíziám v Novom Sade 2 860 000 dinárov (necelých 24000 eur), združeniam, ktoré žiadny program nevyrábajú ani žiadne médium nevlastnia: Zväzu Srbov v regióne a Syndikátu novinárov Srbska 340 000 dinárov (necelých 3 000 eur), jedným novinám a portálu v srbčine v Novom Sade 300 000 dinárov (niečo viac ako 2500 eur) a médiám v slovenskej reči: SVC za časopis Rovina a Rádio Petrovec úhrne 500 000 dinárov (necelých 4200 eur). Z celkovej sumy vyčlenenej na informovanie v Báčskopetrovskej lokálnej samospráve, kde sú Slováci ešte stále väčšinovým obyvateľstvom, na informovanie v slovenčine sa schválilo teda necelých 8 percent (7.976%).

Namiesto toho, aby sa aj naša lokálna samospráva riadila pravidlom a zabudovala do súbehu, že nárok na financie majú iba médiá z územia našej lokálnej samosprávy, my rozšafne z tých málo prostriedkov vyčlenených na informovanie financujeme médiá z územia iných obcí, alebo združenia, ktoré žiadne médiá ani nevlastnia.

Ak sa chcú zachovať médiá a programy v rečiach menšín štát okrem toho, že bude spolufinancovať mediálne projekty, musí nájsť spôsob vo forme verejno-súkromného partnerstva financovať na lokálnej úrovni lokálne menšinové médiá či programy. Takto problém navrhujú riešiť aj nezávislé novinárske združenia v Srbsku a mediálni experti, ktorí upozorňujú, že aj ďalej hrozí zánik menšinových médií na lokálnej úrovni. Treba si uvedomiť,

že tieto nie sú balastom, ale každodennou potrebou a už získaným právom príslušníkov menšín na informovanie v materinskej reči

Keďže sú platy novinárov v menšinových redakciách v priemere 300 eur, čo znamená aj o niečo vyššie, ale aj o niečo nižšie, nie div, že sa niektorí rozhodnú odísť: buď do inej sféry, alebo odísť napr. na Slovensko a pôsobiť v normálnych podmienkach, bez strachu z cenzúry, alebo bez hanby z autocenzúry. Lebo niekedy je to jediným spôsobom prežitia v búrlivých mediálnych vodách.

Okrem toho v posledných rokoch je čoraz viac útokov na novinárov. Roku 2008 Nezávislé združenie novinárov Srbska, a od roku 2013 robí tak aj s podporou Ministerstva kultúry a informovania Srbskej republiky, začalo vytvárať databázu o útokoch na novinárov. Uvádzame údaje, ku ktorým sa dopracovalo a ktoré sú dostupné verejnosti:

ROK	<u>počet</u> <u>útokov</u>	<u>fyzické</u> <u>útoky</u>	<u>útoky na</u> <u>majetok</u>	<u>hrozby</u> <u>majetku</u>	<u>nátlaky</u>	<u>verbálne</u> <u>hrozby</u>
2008	144	69	9	8	25	33
2009	35	8	7	0	11	9
2010	34	11	2	0	8	13
2011	73	16	10	1	29	17
2012	31	11	2	0	0	18
2013	23	6	2	0	0	15
2014	36	11	2	0	9	14
2015	58	12	4	0	17	25
2016	69	9	1	0	33	26
2017	92	6	2	0	62	22
2018	73...	5	0	0	52	16

Ako vidno, v Srbsku byť novinárom nie je jednoduché, ani príjemné. Pracovníci v médiách sú často šikanovaní, vystavení verbálnym a fyzickým útokom a, žiaľ, niektoré prípady skončili aj tragicky. Nezávislé združenie novinárov sa snaží od roku 2008 zaznamenať každý taký incident a dožaduje sa zaň aj sankcií. V civilizovanej spoločnosti sa aj týmto meria stupeň (ne)demokracie. Združenie takto chce vytvoriť novinárom normálne podmienky pre prácu, chrániť ich pred útokmi a nátlakmi hocijakého druhu a ak k tomu dôjde, aby aj sankcie boli celkom zaužívaným postupom. Ak situácia, aká je v súčasnosti, potrvá, ak sa novinári od politikov budú vyhlasovať za štátnych nepriateľov, obávam sa, že aj tí najvytrvalejší bežci mediálneho maratónu stratia dych alebo vôľu a silu zotrvať na tejto dráhe, lebo čoraz je menej aj tých, kvôli ktorým sa to oplatí robiť.

A vraciam sa na začiatok. K Rádiu Petrovec, ktoré nám poslúžilo cez jeho prizmu konkretizovať situáciu s našimi lokálnymi menšinovými médiami alebo programami. Roky ubehli, Rádio Petrovec prežilo kruté deväťdesiate, prežilo privatizáciu a žije aj dnes. Je z neho päťdesiatnik. Celkom sa má k svetu aj v tomto veku, ale potrebuje oporu. Aby aj ďalej kráčalo vzpriamene a rezkým krokom ako súputník Slovákom, ktorí sa, navzdory časom, ešte nechystajú opustiť svoje rodné dediny a svojich predkov na cintorínoch.

Katarína MOSNÁKOVÁ BAGĽAŠOVÁ
Slovenský kultúrny klub v Srbsku

Slovenský svetový kalendár vo funkcii posilňovania národného povedomia Slovákov v zahraničí a na Slovensku

Národná identita bola v minulosti iba jednou z mnohých identít, ktorými sa jednotlivci alebo komunita orientovali v systéme hodnôt. Podobne dôležitú funkciu mali štátna príslušnosť, príslušnosť k cirkvi, k politickej strane a pod. Dnes procesy globalizácie, internacionalizácie, multikulturizácie a individualizácie oslabujú celistvosť komunity, ktorú spája hodnota menovaná národné povedomie. Vidno to na „veľkých“ národoch a vo vyspelých demokratických štátoch, ale badať to aj v menšinových komunitách vo svete.

Významnú úlohu v pestovaní národného povedomia zahraničných Slovákov zohrávalo (a zohráva) školstvo a vzdelávanie všeobecne. Vyučovanie materinského jazyka, slovenského dejepisu, zemepisu, kultúry a tradícií prispieva k udržovaniu a posilňovaniu národnej identity. Silnou oporou vždy bola cirkev, ale aj sieť spolkov, organizácií a združení, ktoré vo väčšine prípadov nevedome a necielene mali pozitívny dopad na zachovanie slovenských tradícií a kultúrneho dedičstva. V autochtónnych slovenských komunitách, najmä na území Dolnej zeme, sa však urobil aj krok dopredu tým, že sa okrem zachovávanía kultúrneho dedičstva začalo pestovať a rozvíjať aj umenie (slovenská literatúra, tlač, divadelníctvo, výtvarné umenie, hudba, dokonca aj film a audiovizuálne umenie), ktoré tiež prispieva k posilňovaniu národnej identity a životaschopnosti menšiny.

Základnú a azda najdôležitejšiu funkciu pri zachovávaní národného povedomia mala a aj v súčasnosti má rodina. Rodina, ktorá vstúpuje potomkom lásku k svojej predovšetkým z nejakého vnútorného osobného presvedčenia. Práve tento segment potvrdzuje fakt, že vlastenectvo predsa len nie je záležitosťou rácia a logického usudzovania, ale predovšetkým emócia, ktorá sa neargumentuje. Tak ako láska k inému človeku nemá racionálne opodstatnenie, nemá ho ani láska k vlastnému národu a vlasti.

Predsa sa však nastoľuje otázka, či sa národné povedomie v kontexte zahraničných Slovákov dokáže vyrovnáť s výzvami doby, udržať sa v zmenách, presadiť sa ako dôležitý prvok vo formovaní identity moderného človeka. Ktoré projekty v procese globalizácie prispievajú k tomu, aby národné povedomie bolo pozitívna sila, opora kultúry a zdroj súdržnosti? Odpovede na tieto otázky by mali definovať inštitúcie, ktoré sa zaoberajú problematikou zahraničných Slovákov či už na Slovensku, alebo v slovenskom zahraničí. To nám poukazuje, že v dnešnom modernom svete nestačí iba starostlivosť rodiny o národné povedomie, ale je priam žiaduce, aby ono malo inštitucionálne zázemie a podporu. Národné povedomie teda musí byť systematicky udržiavané, kultivované a rozvíjané.

Ako redaktorka Slovenského svetového kalendára – ročenky zahraničných Slovákov, zasa kladiem sebe otázku, či tento projekt ako taký dokáže aspoň v malej miere prispieť k posilňovaniu národného povedomia krajanov. V minulosti národné, resp. ľudové kalendáre boli jedným zo základných zdrojov poučenia a najrozšírenejšou a najobľúbenejšou knihou medzi pospolitým ľudom na Slovensku. Podobne boli tieto periodiká obľúbené aj medzi zahraničnými Slovákami. O tom svedčí aj fakt, že sa vydávali v početných krajinách sveta, akými sú Argentína, USA, Kanada, Austrália, Ukrajina, Maďarsko, Rumunsko a Srbsko. Začali sa vydávať koncom 19. storočia, boli populárne najmä v 20. storočí a niektoré z nich si aj dodnes zachovali svoju periodicitu. Priazeň si získali v prvom rade svojím rozmanitým obsahom (zverejňovali sa v nich príspevky na rôzne témy, od vedeckých a odborných článkov, cez populárne príspevky až po umelecké texty), prístupnosťou pre rôzne vekové kategórie a predovšetkým poslaním, ktorým v kontexte zahraničných slovenských kalendárov

bolo pestovať slovenský jazyk, povzbudzovať národnú identitu a zachovávať kultúrne a iné tradície. V minulosti to bolo čítanie, ktoré pri sviečke spájalo celú rodinu, viaceré generácie, ľudí rôznych povolaní a vekových kategórií. Jedným slovom, bola to publikácia, ktorá spájala komunitu.

Práve v roku 2010 bol kalendár zdrojom, ktorý spojil viaceré ustanovizne, výskumných pracovníkov, publicistov a redaktorov z Dolnej zeme a zo Slovenska na konferencii venovanej 90. výročiu založenia Čabianskeho kalendára v Maďarsku a Národného kalendára v Srbsku. Konferenciu organizovala Čabianska organizácia Slovákov – Dom slovenskej kultúry a príspevky z konferencie vyšli nie v podobe zborníka, ale v podobe Svetového kalendára Slovákov na rok 2011² (redaktorka Anna Ištvanová a zodpovedná redaktorka Alžbeta Hollerová-Račková). Okrem bežných kalendárových tém svoje miesto si tu našli aj príspevky o slovenských kalendároch v Zámorí (Lubica Bartalská), Národnom kalendári v Srbsku (Vladimír Valentík), Čabianskom kalendári (Tünde Tušková), o 60-ročnom Našom kalendári (Alžbeta Hollerová-Račková), Pazovskom kalendári (Miroslav Demák), ako aj o slovenských kalendároch vydávaných v zahraničí v knižniciach na Slovensku (Gabriela Hamranová). Možno povedať, že je tento kalendár základným zdrojom na výskum kalendárov v slovenskom zahraničí. Na Slovensku základným zdrojom na výskum kalendárov je Bibliografia slovenských a inorečových kalendárov 1701 – 1965, ktorá bola publikovaná v roku 1984. Dielo obsahuje tlačenú produkciu kalendárov na území bývalého Československa, ale aj v zahraničí, najmä v Maďarsku. V rozpätí viac ako dvesto rokov je v nej zaznamenaných 379 slovenských a 403 inorečových titulov kalendárov. Zostavovateľky sú Mária Kipsová, Tatiana Vančová a Želmíra Gešková.³ Výskumom kalendárov pozornosť venoval aj literárny vedec a bibliograf Peter Liba a početné príspevky o kalendároch v kontexte dejín knižnej kultúry napísala Želmíra Gešová. V roku 2015 z Kabinetu retrospektívnej bibliografie Univerzitetnej knižnice v Bratislave vyšiel zborník prác *Fragmenty z kultúrnej histórie v kalendároch*⁴, ktorej cieľom je priblížiť dôležitosť knižných kalendárov v dejinách kultúry a vzdelanosti na Slovensku.

Stručný prehľad vydávania kalendárov na Slovensku a v slovenskom zahraničí možno čítať v zborníku z poslednej Stálej konferencie. Vtedy sme po prvýkrát verejnosti predstavili nový knižný titul zahraničných Slovákov – Slovenský svetový kalendár. Je to ročenka, ktorá vychádza v Báčskom Petrovci, v Srbsku, vo vydaní Slovenského kultúrneho klubu. Spravidla vychádza na sklonku roka a *Kalendárium* posvieti na kalendárne údaje v nasledujúcom roku, meniny, významné dátumy a pod. Zároveň je obohatená textami o zahraničných Slovákoch, o ich komunitách, združeniach, organizáciách, spolkoch, školách, osobnostiach, o spôsobe zachovávaní slovenskej identity a iných zaujímavostiach. Zakladateľom a šéfredaktorom Slovenského svetového kalendára je Vladimír Valentík, vydavateľ, redaktor, publicista, výtvarný kritik a organizátor kultúrneho života Slovákov v Srbsku, riaditeľ Slovenského vydavateľského centra v Báčskom Petrovci a predseda Slovenského kultúrneho klubu v Srbsku. Pri vydaní prvého čísla tohto kalendára V. Valentík poznamenal: „Spoločná minulosť, rozosiata prítomnosť a neurčitá budúcnosť sú dostatočné dôvody – dať vedieť o

² HOLLEROVÁ-RAČKOVÁ, Alžbeta – IŠTVÁNOVÁ, Anna (eds.). *Svetový kalendár Slovákov na rok 2011*. Békešská Čaba: Čabianska organizácia Slovákov – Dom slovenskej kultúry, 2011, 127 s.

³ KIPSOVÁ, Mária – VANČOVÁ, Tatiana – GEŠKOVÁ, Želmíra. *Bibliografia slovenských a inorečových kalendárov 1701 – 1965*. Martin: Matica slovenská, 1984. 823 s.

⁴ PEKAŘOVÁ, Katarína. *Fragmenty z kultúrnej histórie v kalendároch*. Bratislava: Univerzitná knižnica, 2015, 188 s.

sebe. Na počiatku bolo Slovo... ono trvá a dúfame, že ešte dlho zotrvá. Tento kalendár má za úlohu slovenské slovo udržať a priblížiť, zhromaždiť na jednom mieste. Lepšie poznajúc seba, ľahšie sa zachováme. Ľahšie zachováme naše Slovo ako Slováci. Ľahšie zachováme našu reč a vlastné bytie. Slovenské slovo je prítomné v celom svete, od Austrálie až po Ameriku. Naša nová ročenka má za úlohu uložiť ho, nadnes a nazajtra, pre prítomnosť a pre budúcnosť.“

Koncepciu ročenky tvoria rubriky: *Kalendárium* (na rok 2018 ho krásia fotografie slovenských kostolov z rôznych kútov sveta, pokým na rok 2019 pripravujeme reprodukcie obrazov krajanských akademických maliarov), *Slováci vo svete*, *Krajaniam na Slovensku* a *Krajanská téma*. Najrozsiahlejšia je druhá rubrika, ktorá v roku 2017 prináša informácie o živote Slovákov žijúcich v Argentíne, Austrálii, na Cypre, v Česku, Čiernej Hore, Francúzsku, Chorvátsku, Kanade, Maďarsku, na Malte, v Nemecku, Poľsku, Rumunsku, Srbsku, Švajčiarsku, Švédsku, na Ukrajine, v USA a vo Veľkej Británii. V Slovenskom svetovom kalendári na rok 2018 sa sem pridali aj Slováci žijúci v Taliansku, Kambodži, Bosne a Hercegovine a v Číne, pokým na rok 2019 máme aj príspevky o Slovákoch v Rakúsku, Luxemburgsku, Libanone, Mexiku a Ekvádore. Spolu je to zatiaľ 30 krajín sveta. Rubrika *Krajaniam na Slovensku* čitateľovi približuje *Vznik Rady vlády Slovenskej republiky pre krajanské otázky*, *Viac o zahraničných Slovákoch v školách na Slovensku*, *Činnosť Metodického centra pri UMB v Banskej Bystrici*, *Krajanský fond v depozitároch Slovenského národného múzea – Historického múzea v Bratislave*, *Krajanské kultúrne podujatia na Slovensku*, *Z Martina do celého slovenského sveta*, *Miss Folklór Slovenska*, kde prvýkrát účinkovali zahraničné Slovenky, a *Nové číslo vedeckej ročenky Slováci v zahraničí*. V *Našej téme* sa pozornosť venuje 300-ročnici založenia Békešskej Čaby. V novom ročníku na rok 2019 sú i témy *Škola dolnozemskej tancov* a *20 rokov Rádia Slovakia international*.

Už z náčrtu tém spracovaných v najnovších dvoch ročníkoch kalendára a z veľkého počtu autorov a spolupracovníkov (bezmála 100!) vidno, že táto ročenka skutočne spája Slovákov z rôznych kútov sveta a zo Slovenska. Spája nás preto, že nám je v záujme navzájom sa podporovať, inšpirovať, informovať a prispievať k rozvoju našich komunít a upevňovaniu našej národnej identity. Veľkú podporu máme v Úrade pre Slovákov žijúcich v zahraničí, ktorý financuje tlač kalendára, ale i podporu významných osobností, profesorov, literátov, historikov, etnológov a kultúrnych pracovníkov na Slovensku, ako sú Ľubomír Feldek, Jaroslav Rezník starší a Jaroslav Rezník mladší, Dalimír Hajko, Jaroslav Čukan, Zuzana Drugová, Mojmír Benža, Gustáv Murín, Martin Kasarda, Jozef Leikert, Miroslav Kmeť a Michal Babiak, ktorí sa o kalendári aj zmienili, čo uverejňujeme v druhom ročníku. Do kalendára začali prispievať aj poprední slovenskí spisovatelia ako sú Miroslav Bielik a Boris Filan.

Dôležitou úlohou pre redakciu tohto kalendára je jeho propagácia tak v širokej verejnosti, ako i vo vedeckých kruhoch. Práve preto Slovenský svetový kalendár (a tým aj činnosť zahraničných Slovákov) prezentujeme na knižných veľtrhoch; zatiaľ sme boli v Belehrade, Novom Sade a Bratislave. Zúčastnili sme sa na vedeckej konferencii *Periodiká v súčasnosti a minulosti*, ktorú v roku 2017 zorganizovala Univerzitná knižnica v Bratislave, tiež sme kalendár predstavili v Békešskej Čabe, Banskej Bystrici a v Poľsku v Novej Belej na konferencii venovanej 60. výročiu slovenského časopisu *Život*. O kalendári informovali verejnoprávna Tlačová agentúra Slovenskej republiky TASR, magazín *Slovensko*, Literárny týždenník, vedecká ročenka *Slováci v zahraničí*, ako aj početné krajanské médiá. Dva roky prezentujeme kalendár na *Krajanskom dvore* v Detve v rámci *Folklórnych slávností pod Polanou* v Detve, kde pre čitateľov pripravujeme zaujímavé darčeky a odmeny.

Aby ročenka oslovila čo najväčší počet čitateľov, redakcia kalendára na Deň zahraničných Slovákov, 5. 7. 2017, spustila webovú stránku www.slovenkykalendar.com Stránka má za cieľ v prvom rade prezentovať a dokumentovať obsahy každého ročníka

kalendára, ale aj vytvoriť možnosť na objednávku kalendára, či na komunikáciu s redakciou, výmenu názorov, skúseností a praktických znalostí. Všetko to s cieľom vzájomnej podpory a šírenia dobrého mena zahraničných Slovákov. Zverejňovaním jednotlivých príspevkov z kalendára sa postupne bude formovať elektronická databáza o živote Slovákov žijúcich v Argentíne, USA, Kanade, cez početné európske krajiny až po Austráliu. Navyše sú tu recenzie kalendára zverejnené na Slovensku a v periodikách zahraničných Slovákov, ako aj správy z aktuálnych dní ohľadom tohto krajanského periodika. Týmto spôsobom oslovujeme najmä tú mladšiu generáciu čitateľov a na základe ich spätnej väzby zisťujeme, že aj elektronické vydanie publikácií tohto typu môže prispievať k posilňovaniu národného povedomia zahraničných Slovákov.

Vedomí sme si toho, že národná identita má pomalý evolučný charakter a že sa konštituuje v dlhom časovom úseku a predovšetkým systematicky. Projekt ako je Slovenský svetový kalendár k jej udržiavaniu môže prispieť iba čiastočne, lebo aj on sám je ešte na začiatkoch. No dôležité je, že existuje snaha, tak zo strany redakcie, ako i zo strany samotných autorov a spolupracovníkov. Snaha čítať, písať a myslieť po slovensky. Snaha o to, aby posilňovanie národného povedomia nezostalo iba na úrovni teórie alebo ako zvyšok kolektivistických ideológií 19. storočia, ale aby bola súčasťou širšieho kolektívneho povedomia, v ktorom väzba na krajinu obývanú krajanmi, vzťah k iným obyvateľom tej krajiny, zohráva dôležitú úlohu pri formovaní vlastnej identity.

Michal SPEVÁK
Slováci a spolužitie

Boj trvá

Už celé tri desaťročia hovorím verejne o geopolitických problémoch Slovákov žijúcich v Petrovci, v Báčke, vo Vojvodine, v Srbsku.

Chcem podotknúť, že na sčítaní obyvateľstva v roku 2002 nás bolo 56 637, na rovnakom sčítaní obyvateľstva nás bolo 50 320 a dnešný odhad, v druhej polovici 2018 je že nás je na priestoroch Vojvodiny nejakých 40 000. Čo mladé zutekalo, to staré nevládalo.

“Ako ďalej vojvodinskí Slováci?” - pýtala sa verejne dávnejšie organizácia Slováci a spolužitie z Petrovca, ktorej som predsedom. Organizáciu sme založili v roku 2013, aby sme zachraňovali čo sa ešte zachrániť dá. Slováci a spolužitie boli a budú vždy na strane svojho národa, národa slovenského, tých, obyčajných malých ľudí. Dokázali sme to neraz v minulosti.

Za posledné dva roky od poslednej Stálej konferencie 2016 mali sme niekoľko nových udalostí. Dlhو sa o mnohých veciach špekulovalo. **Narazili sme na nejaké kompromitujúce informácie a nebola absolútne žiadna prekážka pre nás, ísť s tým von.** Zachovali sme sa štandardne a museli sme si prejsť zdroje, zistiť dôkazy a fakty. Verní sme demokratickým hodnotám. Upozorňovali sme verejnosť doma i v zahraničí na rôzne veci, objavovali anomálie v spoločnosti, apelovali, a snažili sme sa napraviť tú často prítomnú nepravosť a nespravodlivosť. Riadime sa svetonázorom, že Božie mlyny melú pomaly ale iste. Sme veriaci ľudia a veríme, že všetko čo na tuzemskej púti vykonáme, odmenu si tam hore nájdeme. To nás neminie. Celkom slušný výsledok sme dosiahli v rezorte spravodlivosti.

Vyhrali sme súdne spory s okresom Báčsky Petrovec ohľadom nespravodlivej komasácie. Taktiež na Ústavnom súde Srbska sme zrušili nezákonné samozdanenie. V období, keď sme okresných mocnárov a vtedajšieho starostu okresu Pavla Marčoka upozorňovali na nezákonné počínanie, povedali nám suverénne, že nič nezmeníme. A zmenili sme - okres prehral dve veľké kauzy, lebo konal na škodu vlastných občanov, porušujúc zákon a predpisy.

Odhaliли sme aj, že srbský bývalý minister poľnohospodárstva Saša Dragin (2008-2011) nekonal podľa zákona a na základe našich poznatkov (vymenili sme si s nim zopár listov) skončil za mrežami. Ukázalo sa, že tento minister pracoval pre oligarchov a finančné skupiny a nie pre národ. Nie všetko sa dá kúpiť za peniaze.

Čuduj sa svete, zažalovala nás aj Anna Tomanová Makanová, ktorú sme argumentovane kritizovali, lebo sme si boli istí, že nepracuje vo verejnom záujme, ale koná mimo zákona a predpisov. Súd sme napokon vyhrali. Na každé naše tvrdenie o jej zneužití právomoci sme mali dôkaz v podobe písomností, video alebo audio nahrávky. Súd nám dal za pravdu. Mali sme smelosť povedať pravdu a sme na našu prácu hrdý.

Ludovít Štúr mal známy výrok: „Za osud národa je zodpovedný národ sám.“

Dňa 4. novembra 2018 sa budú konať voľby do orgánu slovenskej samosprávy v Srbsku, ktorú nazvali Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny (NRSNM). Občania Srbska slovenskej národnosti majú možnosť demokraticky si zvoliť vedenie na obdobie štyroch rokov 2018-2022. Máme možnosť prejaviť životaschopnosť nášho spoločenstva, lebo akých reprezentantov si zvolíme, tak nám bude.

Dňa 5. novembra 2018 ráno slnko pravdepodobne vyjde na východe, víťaz volieb sa pravdepodobne bude tešiť. Keďže sme sa dobre poučili z minulosti na margo týchto volieb navrhujem mojim krajanom niekoľko vecí, ktoré budú v prospech spoločenstva (takzvaných Spevákových desaťero príkazaní):

1. **Zjednotiť všetky pozostalé sily**, pokiaľ ich ešte máme : slovenské politické organizácie, cirkev, Maticu slovenskú v Srbsku, mimovládne organizácie a iných, ktorí pracujú na roli národa dedičnej, a pokúsiť sa ťahať za jeden koniec povrazu pre blahobyt celého spoločenstva.
2. **Zabezpečiť slobodu tlače a objektívne informovanie**, bez cenzúry ak je možné aspoň v tých médiách, ktoré sa financujú z rozpočtu. Zárukou objektivity, kvality a tradície by mal byť náš týždenník Hlas ľudu. Kvalitných médií je u nás strašne málo, konkurencia je veľmi úzka z dôsledku malej komunity.
3. **Pripraviť kultúrnu a vzdelávaciu stratégiu** na rozvoj spoločnosti a implementovať projekty osobitného významu na štátnej a medzinárodnej úrovni.
4. **Transparentnosť**. Činnosť NRSNM musí byť otvorených dverí a transparentná. Práca predstaviteľov spoločenstva má byť práca pre ľud a s ľuďmi, nie sedieť v kabinetoch v kreslách, odtrhnúť od reality a na konferenciách. V minulosti vedenie nereagovalo na ohrozovanie základných ľudských práv našej komunity (o čom svedčí aféra Junirisk Kovačica, protesty poľnohospodárov, incidenty na futbalovom zápase v Petrovci).
5. **Pracovať pre spoločenstvo** a nie pre seba a členov rodiny (vzťahuje sa na členov NRSNM). Rozpočtové prostriedky nemíňať neúčelovo na obedy, jelene, zlato, šperky, ale prostriedky investovať do vecí národných. Vedúci inštitúcií, ktorých menuje NRSNM by mali byť ľudia s čistým štítom, nepripustné je, aby tam boli jednotlivci bez morálky, uprednosťujúci osobný záujem pred blahobytom celého spoločenstva.
6. **Nedovoliť rodinkárstvo, klientelizmus, kronizmus**. Povedať nie dovidenia, ale jasné ZBOHOM, tým predstaviteľom, ktorí viac ako desaťročie zastávajú rôzne funkcie.. Ak sa znovu objaví nová chobotnica v budúcnosti v zárodku znemožniť a seknuť jej chápadlá. Dať šancu novým tváram, predovšetkým mladým ľuďom.
7. **Zamedziť, zastaviť, nedovoliť kumuláciu – hromadenie funkcií**. Človek ak chce poctivo a naplno vykonávať funkciu - na môj veru- stačí mu iba jedna. V prípade ak sa chce tomu seriózne venovať. V minulosti sme mali situáciu, že jedna osoba mala až

sedem funkcií. Nevieme iba ako to stíhala, ale vieme aký bol katastrofálny výsledok takých praktík pre spoločenstvo.

8. **Nepripustiť účasť vo volebnej kampani politikov zo zahraničia**, lebo ako iste viete mali sme zlú skúsenosť keď chodili a lobovali (písal sa rok 2003, 2010, a 2014) a ako iste vidíte nedopadlo to dobre pre spoločenstvo. Odporúčali nám vedúcu ktorá, spoločenstvu nepomohla (možno iba tým lobistom osobne). Nedovoliť politikom a funkcionárom zo zahraničia ovplyvňovať voličov.
9. **Nepripustiť vplyv politických strán na fungovanie NRSNM** a nedovoliť aby niekto, iba vďaka tomu, že deklaruje, že je príslušník slovenského spoločenstva na úkor všetkých nás budoval kariéru. Non verba, acta.
10. **Menej sľubovať a viac plniť sľuby**. Lebo už sme tu mali Potemkynovu dedinu zo štátneho dlhu SFRJ voči ČSFR, výstavby Múzea vojvodinských Slovákov (MVS) a pod..

Vladimír VALENTÍK

Slovenské vydavateľské centrum v Srbsku

Výzva k zachovaniu slovenského písaného a tlačeného slova v zahraničí

Keď polovicou 19. storočia vznikla fotografia, vytvorila sa zároveň aj civilizačná obava, čo sa stane s bohatou tradíciou maliarskej tvorby. Laické a odborné prognózy napovedali, že sa priblížil koniec výtvornej maliarskej tvorby, lebo pri fotografii sa stane zbytočná. Obavy však boli neopodstatnené, prognózy nesprávne - a nestalo sa tak.

Keď na prelome 19. a 20. storočia vznikol film, vytvorila sa nová civilizačná obava, že divadelná tradícia zotrúvajúcna stáročiami končí svoju púť a znovu k tomu neprišlo.

Z rozširovaním elektronických médií najnovšie vznikla aktuálna civilizačná obava, že to zapríčini zánik novín, časopisov a kníh, obava, či presvedčenie, že Gutenbergova galaxia – civilizácia kníh končí. Mám však pocit, že aj tentoraz ide o omyl. Médium tlačeného slova určite obstojí a zotrvá. Nepotrebuje to nejakú osobitnú argumentáciu. Stačí urobiť historickú paralelu s už spomenutými fotografiou a filmom.

Slovenské písané a tlačené slovo vo svete, mimo hraníc Slovenska, má svoju bohatú tradíciu, najmä v Spojených štátoch amerických, ale aj v niektorých európskych krajinách. V USA aj v súčasnosti vychádza hádam najstaršie slovenské periodikum vo svete Jednota, tiež Slováč v Amerike, či Kanadský Slováč v Kanade. V kanadskej Britskej Kolumbii úspešne vychádza Slovo z Britskej Kolumbie. V Európe takmer každá slovenská enkláva vydáva jeden alebo aj viac slovenských časopisov alebo novín (Ľudové noviny v Maďarsku, jubilujúci Život v Poľsku, Dotyky v Česku, Naše snahy v Rumunsku, Pohľady v Rakúsku...). Jednotlivé slovenské spoločenstvá vo svete vydávajú aj knihy. Osobne nemám pocit, že vznik a rozširovanie sa internetu v súčasnosti ohrozuje slovenské písané či tlačené slovo vo svete... Ak je ohrozené a ak s niečím zápasí, tak je to nedostatok prostriedkov na vlastné udržanie a zmenšený záujem o tieto periodické tlačené médiá, lebo asimilačný stupeň tak pokročil, že čítať v materinskom jazyku je už problém a je sťažené. A to nie náhodou... Prírodný proces odnárodňovania, či asimilácie, má svoj postup a svoj priebeh. Príslušníci národnostnej minority v postupnom procese asimilácie najprv strácajú schopnosť písať, či písomne sa vyjadrovať vo svojom materinskom jazyku, najmä v jeho spisovnej podobe. Ďalší stupienok sú už ťažkosti pri čítaní a nakoniec príde na rad ohrozenie hovoreného slova. Keď sa aj to stratí, málo zostáva, takmer nič, z prvkov, ktoré národnostnú príslušnosť ako takú charakterizujú. Možno ľudové kroje a príležitostné piknikové tancovačky na ľudovú nôtu.

Keď si uvedenú skutočnosť a proces, s ktorým zápasia všetci naši krajanovia vo svete, uvedomíme, je nám jasné, že nenávratnému prirodzenému procesu asimilácie treba čeliť už na jeho prvom stupni, a to je zachovávanie vlastného písaného a tlačeného slova čím dlhšie. Pokým vieme v materinskom jazyku písať a čítať, strácanie podstatných národnostných charakteristík našich jednotlivých enkláv vo svete nie je vážnejšie ohrozené. Práve preto treba podporiť snahu Slovenskej republiky a Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí: pomocou grantov, ale aj inými spôsobmi, aj naďalej podporovať vydávanie slovenských novín, časopisov, kalendárov a kníh v zahraničí.

Slovenská periodická tlač na území dnešného Srbska má dlhú a bohatú tradíciu. Prvý pokus vydávať slovenské časopisy sa tu uskutočnil ešte roku 1864 v Novom Sade. (Jozef Podhradský vydával časopisy pre deti a mládež Slávik a Zornička.) Aj v súčasnosti tu vychádza niekoľko slovenských nekonfesijných periodík akými sú týždenník Hlas ľudu, mládežnícky časopis Vzlet, časopis pre deti Zornička, literárny časopis Nový život, rodinný magazín Rovina a ročenka Národný kalendár, ktorý sa blíži k storočnici vychádzania. Najnovšie v Srbsku vydávame aj ročenku pre všetkých Slovákov vo svete, ale aj na Slovensku – Slovenský svetový kalendár. Rok 2019 bude pre vojvodinských Slovákov rokom početných jubileí. Okrem storočnice slovenského gymnázia v Petrovci storočnicu by si mala pripomenúť aj slovenská tlačiareň v Petrovci, bez ktorej by sa slovenské tlačené slovo na priestoroch dnešného Srbska určite nebolo tak rozšírilo a tak upevnilo. Aj jednotlivé periodiká majú pred sebou jubilejný rok. Tak časopis pre deti Zornička oslávi svoje osemdesiate narodeniny, týždenník Hlas ľudu bude mať 75 rokov, časopis pre literatúru a kultúru Nový život – 70 rokov a rodinný magazín Rovina oslávi 25 rokov. Slováci v Srbsku okrem jubilovania ich najvýznamnejšej osvetovej inštitúcie – gymnázia v Petrovci a storočnice najväčšieho kultúrneho podujatia – Slovenských národných slávností, by si mali pripomenúť predovšetkým svoju nevšednú a bohatú tradíciu slovenského tlačeného slova. Ak máme na zreteli počet novín a časopisov, ako aj slovenských knižných titulov, ktoré v priebehu 20. storočia vyšli v Báčskom Petrovci. Toto nevelké slovenské mestečko v Srbsku by sme právom mohli nazvať strediskom slovenského tlačeného slova v svetových rámcoch, ktorému je ťažko nájsť obmenu. Práve preto si prajem, aby tento môj príspevok k Stálej konferencii vyznel ako ďalšia výzva k zachovaniu slovenského písaného a tlačeného slova v zahraničí.

Zdenka VALENTOVÁ-BELIČOVÁ

Nový život, mesačník pre literatúru a kultúru

Formuje sa ešte nová generácia slovenských vojvodinských spisovateľov?

Už dlhšie sa položartovne, avšak s celkom vážnou príčinou, hovorí o smrti literárneho kontextu slovenskej vojvodinskej literatúry. Tieto tvrdenia môžu pôsobiť prehnane, lebo všetky indikátory, ktoré by mohli byť relevantné na ocenenie vitality literárneho kontextu (pôvodná tvorba, kritika, literárne prezentácie, iné literárne podujatia, časopisy, súťaže atď.) existujú. Avšak kvalitatívno-kvantitatívne zmeny, ktoré si všímame už dlhšiu dobu v súčasnej pôvodnej tvorbe v slovenskej vojvodinskej literatúre, nasvedčujú, že keď ide o rozvoj literárneho kontextu ako jedného z najmarkantnejších príznakov národnej identity, táto výstražná lampička svieti odôvodnene.

Už od druhej polovice 18. storočia, hneď po príchode vojvodinskí Slováci si uvedomovali význam vzdelania a gramotnosti a preto spolu s nimi na Dolnú zem prichádzali aj kňazi a učitelia. Literárne pôsobenie dlho bolo tesne súvisiace s národnobuditeľským programom a v určitej miere je táto identifikačná funkcia literatúry dodnes prítomná a jedna z jej najvýraznejších vlastností. V období klasicizmu a najmä v následnom romantizme bol

národnobuditeľský ráz literatúry príznačný pre celonárodnú slovenskú literatúru a prirodzene, ešte príznačnejšie sa prejavil na jej okrajoch. Málopočetná inteligencia, resp. kňazi a učitelia, mali v komunite významnú úlohu, práve oni najčastejšie boli spisovatelia a hybnou silou kultúrneho života. Malo to okrem iného za následok aj silnejšiu prítomnosť didaktických prvkov v literatúre. Literárne začiatky dolnozemskej Slovákov mali informatívnu zložku a tým bol výraznejší rozvoj publicistických žánrov. Umelecká próza sa zjavuje až sto rokov po ich príchode, v poslednej štvrtine 19. storočia. Aj keď jej začiatky nemožno presne určiť, súvisia s tvorbou Jána Kutlíka (1806-1890), Félixu Kutlíka (1843-1890), Karola Miloslava Lehotského (1846-1915) a doznievajúcim romantizmom.

Koniec 20. a začiatok 21. storočia je poznačený postmodernou, v duchu ktorej sa hovorilo nielen o smrti slovenskej vojvodinskej literatúry, ale o smrti literatúry všeobecne. Tieto tvrdenia vznikli v dôsledku pocitu vyčerpanosti doby, ako následok postojov, že literatúra a súčasní autori už nemajú čo nové povedať, že je všetko napísané a že je naša generácia odsúdená na recyklovanie starých myšlienok. Hovorilo sa, že sa literatúra vyčerpala vo formálnom, ale aj v esteticko-východiskovom aspekte. Spisovatelia mali pocit, že keďže nemôžu nič nové povedať, to znamená, že je ich literatúra anachronická, že sú to diela podobné tým, ktoré pred nimi už niekto napísal a ktoré dobe a súčasnej spoločnosti neprinášajú nič nové. „Ale tak, ako Nietzsche povedal, že Boh zomrel, to neznamenal, že zomrela potreba ľudí po Bohu, po náboženstve. Tak aj ak zomrela literatúra, to neznamenal, že už ďalej nebude existovať.“ Toto sú slová Ladislava Čániho slovenského vojvodinského básnika, ktorý patrí do ešte stále najmladšej generácie básnikov slovenskej vojvodinskej literatúry tzv. *Generácie X*. Príčinu blikania spomenutej výstražnej lampičky pochopíme, keď zdôrazníme, že je to už pomaly generácia šesťdesiatnikov. *Generáciu X* tvoria: Martin Prebudila (1960), Katarína Hricová (1967), Ladislav Čáni (1961), Ján Salčák (1961) a Ľubomír Častven (1959), ktorému včasná smrť prerušila spisovateľskú kariéru. Dlhú sa zdalo, že sa s touto generáciou básnikov slovenská literatúra aj skončí, lebo prípadní mladší autori, ak sa aj občas takí zjavia, buď kvalitou tvorby zostávajú na úrovni začiatočníkov, alebo píšú len sporadicky. Možno posledné dva roky priniesli určitú zmenu, a určite priniesli náznak formovania novej generácie spisovateľov.

Kvantitatívno-kvalitatívny úpadok slovenskej vojvodinskej literatúry nie je nový jav. Jeho korene možno sledovať aj niekoľko desaťročí dozadu. Hoci sedemdesiate a osemdesiate roky 20. storočia predstavujú vrchol tejto literatúry a vtedy súčasne publikovalo viac generácii autorov, už vtedy zasvätencom bolo jasné, že takýto stav nezotrvá dlho. Dlhoročný úspešný šéfredaktor Nového života Vít'azoslav Hronec sa prostredníctvom tohto časopisu, tiež knižných vydaní, dodržiavaním prísnych estetických kritérií, ale predovšetkým pravidelným redaktorským „vylepšovaním“ príspevkov našich autorov a najmä sústavným uverejňovaním textov podľa jeho mienky „nesporných“ antologických estetických hodnôt najvýznamnejších svetových autorov usiloval usmerňovať nielen čitateľov tohto časopisu, ale i spisovateľov-prispievateľov a na ten spôsob dvíhať estetickú úroveň Nového života a zároveň i celkovej našej literatúry a kultúry. Bol v tom úspešný. Nielen že zdvihol úroveň Nového života a urobil z neho kvalitný literárny a umelecký časopis, ktorý v jednom období, najviac v druhej polovici 80. rokov minulého storočia, nadobudol i značný celoslovenský význam. Svojou nespornou kompetenciou, erudíciou, zanietenosťou a veľkou tvorivou energiou Hronec tento časopis posúval vysoko nad „naše pomery“, literárne a kultúrne, no tým v podstate budoval akési „potemkinove dediny“, lebo „skrášľoval“ súdobý obraz celkového stavu slovenskej vojvodinskej literatúry a kultúry. Pritom svojou viac ako aktívnou „redaktorskou“ pomocou niektorým autorom robil zrejme medvediu službu, čoho dokladom je, že neskôr sami, teda bez Hroncovej „vylepšovacej“ pomoci, už málo čo napísali a uverejnili.

Od začiatku 21. storočia sa nedostatok mladých začínajúcich autorov, ktorých bolo z roka na rok čoraz menej, aj napriek veľkému úsiliu dať im dostatočný priestor v literárnych

časopisoch a všestranne ich povzbudzovať k ďalšej literárnej tvorbe, javí ako alarmujúci. Niektorí z nich síce pokračovali i neskôr vo viac-menej sústavnom písaní literatúry, zatiaľ čo však väčšina nadaných začiatočníkov (napríklad Marína Petrášová, Stevan Lenhart, Vladimír Hric, Andrea Speváková a iní) po začiatočných sľubných debutoch neskôr prakticky rezignovali na literárnu, respektíve literárnokritickú tvorbu. To je iste najväčší problém tejto literatúry, lebo bez pôvodnej tvorby z pera „mladých“ autorov, ktorí sú tiež štyridsiatnici, je odsúdená na postupný zánik. Medzi mladších autorov by sme mohli zaradiť Michala Bíreša (1975), Miroslavu Dudkovú (1979), Katarínu Mosnákovú-Bagľašovú (1984), Anetu Lomenovú (1991) a autorku tohto textu Zdenku Valentovú-Beličovú (1975), ale o týchto autoroch sa ešte stále nikdy neuvažovalo ako o novej generácii. Aspoň dosiaľ. Predovšetkým z dôvodu sporadickosti publikovania alebo z dôvodu relatívne neskorého vstupu do literatúry. Aby sme vekovo príbuzných autorov mohli považovať za generáciu v literárnom zmysle, bola by potrebná aj poetická príbuznosť, príbuznosť filozoficko-estetických východísk, svetonáborov a pravdaže systematická tvorba, čo je azda najväčším kameňom úrazu. Michal Bíreš vydal jednu básnickú zbierku *Juliette* (2011), ktorá na vydanie, žiaľ, dlho čakala (a možno to čakanie negatívne vplývalo na jeho životné usmernenie) a niekoľko básnických cyklov uverejnil časopisecky. V súčasnosti sa pravdepodobne nevenuje písaniu. Miroslava Dudková je už afirmovaná autorka, dosť včas vydala svoju prvú básnickú zbierku *Suchý rok* (2003), a neskôr ešte dve *Nahá myseľ* (2011) *Pokrčené verše* (2015). Miroslava aj dnes píše, ale uverejňuje veľmi zriedkavo, avšak musíme napomenúť, že už dve desaťročia žije na Slovensku. Vojvodinskí Slováci ju zaraďujú do svojej literatúry na základe jej pôvodu, ale mienime, že je dôležité napomenúť túto skutočnosť. Katarína Mosnáková-Bagľašová, v prvom rade spisovateľka pre deti, sporadicky píšuca pre dospelých, vydala jednu zbierku pre dospelých *Škvrnky* (2017) a knihu poviedok pre deti *Jednozubý úsmev* (2014) ako aj komiks *Každý deň sa niečo nové naučím* (2018). Katarína je tiež zostavovateľka viacerých výberov zo slovenského vojvodinského detského folklóru, v tejto oblasti je asi najproduktívnejšia, a je redaktorka *Svetového slovenského kalendára*. Katarína tiež žije s rodinou na Slovensku, ale keďže sa len relatívne nedávno presťahovali, berieme si ju vo Vojvodine ako našu. Aneta Lomenová napísala knihu poviedok pre deti *Náš dedo je huncút* (2016), píše tiež aj poviedky pre dospelých, ktoré dosiaľ uverejňovala v Novom živote. Vzhľadom na jej mladý vek, vnímame ju ako nádejnú spisovateľku. V tejto chvíli žije v Kysáci, pracuje v Novom Sade, ale tiež uvažuje o odchode na Slovensko. Zdenka Valentová-Beličová vydala až tohto roku svoju prvú básnickú zbierku *Éterizácia* (2018), ktorá je dvojazyčná – napísaná je aj v srbčine aj v slovenčine, s tým, že niektoré verše vznikali v jednom a iné zasa v druhom jazyku. Pôsobí ako redaktorka časopisu *Nový život* a píše tiež aj prózu, eseje a kritiku, ktoré dosiaľ uverejňovala časopisecky tiež v oboch jazykoch. Žije v Novom Sade, aktívne sa zapája do slovenského vojvodinského prostredia, ale tiež aj do srbského kultúrneho a literárneho kontextu.

Vzhľadom na malý počet tvoriacich autorov a ich zriedkavé publikovanie, najväčší problém, s ktorým sa redaktori literárnych časopisov musia vysporiadať, azda najlepšie sformuloval Hronec pri vzdávaní sa redaktorstva, keď vyhlásil, že je jeho redaktorská zásuvka prázdna. Bola to zrejme hyperbolizovaná výstraha, čoho dokladom je i fakt, že *Nový život* aj napriek „redaktorovej prázdnej zásuvky“ aj dnes ešte vychádza, teda má prispievateľov, aj keď iste nie takých a toľkých, akých mal, povedzme, v zlatých 80. rokoch slovenskej vojvodinskej literatúry. Tento evidentný problém drastického ubúdania pôvodnej literárnej tvorby je komplexného, systémového rázu. Súvisí nielen s osudom literatúry a kultúry vznikajúcej v podmienkach malej, odumierajúcej enklávy, akou je slovenská vojvodinská, ale je produkovaný i súčasnými tendenciami v materialisticky a výlučne na trh orientovanej civilizácii, kde sa kultúra a literatúra z niekdajších výsadných pozícií nevyhnutne dostávajú na okraj spoločenských záujmov a diania. S týmto súvisí aj prudký pokles čitateľov, ktorý sa síce

môže čiastočne amortizovať niektorými „populistickými“ metódami, no iste nie znižovaním estetickej úrovne, ale skôr prispôbením sa „duchu času“, v akom artefakty vznikajú. Myslím tu hlavne na cieľavedomé využívanie súčasných technických výtvarných, najmä internetu a spoločenských sietí...

Téma našej konferencie znie: Generačné výzvy pri posilňovaní národného povedomia Slovákov žijúcich v zahraničí. My sme sa v tomto príspevku sústredili na túto výzvu v oblasti formovania literárnej generácie a na literárnu tvorbu ako subtílny indikátor podobný jemnému lakmusovému papieru, ktorý včas a jasne poukazuje na hĺbkové zmeny v jazykovej kolektívnej identite. Na rozdiel od iných indikátorov identity ako sú folklór, zvyky, obyčaje, národné mýty, gastronómia a pod., jazyk a najmä jeho estetická funkcia je to, čo ako prvé vymizne v menšinových, medzikontextových a medzijazykových prostrediach v asimilačných procesoch.

Vieme, že literatúra má svoje pevné miesto a funkciu v symbolickom svete nazvanom imaginárno, ktorý je neoddeliteľný od spoločenskej a kultúrnej štruktúry. Literatúra je dôležitá pre spoločnosť, lebo prostredníctvom nej (aj takáto malilinká, národnostná) vidí iných, pozoruje seba, o sebe píše, premýšľa a sníva. Literatúra je vektor komunikácie medzi ľuďmi, medzi spoločenstvom a zvyškom sveta, dokonca priestor dialógu jednotlivca samého so sebou. Literatúra je obraz druhých (heteroimage) a seba samého (autoimage).

Pestovanie literatúry na udržiavanie národného povedomia je dôležité aj preto, lebo sa ňou pestuje materinský jazyk. Jazyk, za pomoci ktorého spoznávame svet, ktorý nás obkolesuje, sa zároveň stáva stavebným materiálom, ktorý definuje naše mentálne mapy. Materinský jazyk sa stáva neoddeliteľnou súčasťou našej bytosti, je imanentný v našich kognitívnych, psychických, duchovných, mentálnych, intelektuálnych a všetkých iných vnútorných sférach; kód, matrica, za pomoci ktorej neskôr v živote dekodujeme vonkajšie impulzy. Tento jazyk nasiaknutý je kolektívnym vedomím radu našich predkov, obsahuje usadeninu ich skúsenosti, konotácie, ktoré sú storočiami nadstavané, kondenzované radosti, úsilie, zúfanie a nádej. V tom jazyku sa nachádzajú sémantické nuansy, idiómy, ktoré tvoria jednoznačnú alebo len vytušenú zložku reči.

Identita nie je zafixovaná, ale je to dynamická kategória. Netvrdím preto, že nás taktiež nepoznačujú aj iné jazyky, ktoré sa lepšie či slabšie naučíme neskôr v živote, ale to nové sa na nás lepí len zvonku. Ako nový sneh na snehovú guľu, pokým to pôvodné a archetypálne zostava v nás navždy uväznené. V regresívnej fáze života, keď získané postupne až po najhlbšiu vrstvu začne odpadávať, najprv uniká vrstva, ktorá sa zalepila ako posledná. Tým sa materinský jazyk podobá časovej kapsule, v ktorej natrvalo zostáva uschovaná naša ľudská podstata. Mircea Eliade povedal, že bez ohľadu na to, "v akej miere je človek slobodný, navždy zostane otrokom svojich archetypálnych intuícií." Materinský jazyk je jedným z nich. Samozrejme, sú aj bilingvisti, ktorí nemajú len jeden vnútorný jazyk, lebo oba svoje jazyky zdolávali vo včasnom detstve. Oni zo skúsenosti tvrdia, že odlišne myslia, keď rozmýšľajú v jednom zo svojich jazykov, ten jazyk akoby myslel pre nich. Každý jazyk predstavuje jeden zorný uhol a pohľad na svet, jednu civilizáciu, tie isté slová majú iný význam, iný obsah saussurovského znaku. Od samozrejmych javov, že si mesiac inak predstavujeme, ak je vo našom jazyku mužského a inak, ak je ženského rodu, až po omnoho komplexnejšie fluidné javy. Keď sa vyjadrujeme v cudzom jazyku, cítiť vo výpovedi ozvenu materinského, nielen na úrovni štrukturálnej a gramatickej, ale aj na logickej rovine. Dr. Adam Svetlík v rozhovore, uverejnenom u týždenníku Hlasu ľudu povedal, že skúsenosť iných nám hovorí, že napríklad slovenské tance, petrovské klobásky a aradácke herovky budú ešte dlho existovať aj vtedy, keď v týchto končinách už žiadneho Slováka nebude. Ale vo chvíli, keď nám zanikne literárna tvorba v materinskom jazyku, bude to iste začiatok konca nášho, dolnozemskeho experimentu. Svetlík tým neúmyselne vyslovil, že akákoľvek je táto naša literatúra z poetického, estetického aspektu, ona aj naďalej v menšinových pomeroch

spĺňa identifikačnú funkciu a že je pre nás veľmi dôležitá preto, že je dôkazom našej identity a existencie.

Kvantitatívno-kvalitatívnym zmenám, o ktorým sa tu zmieňujeme, zrejme neprispieva zmena spoločenskej funkcie literatúry. Vzťah medzi jazykom, literatúrou a identitou je zložitý a vzájomne podmienený. Na jednej strane jazyk určuje identitu literatúry a na druhej strane literatúra za pomoci jazyka prispieva k vytváraniu národných identít. Literatúra zohrala veľmi dôležitú úlohu napríklad v procesoch vytvárania moderných národov. V procese vzniku národov, ktorý sa konal v 18. storočí, aby sa jeden národ „vytvoril“ potrebné bolo, aby si všetci príslušníci navzájom dobre rozumeli v zmysle jazykovom. Literatúra bola dôležitá skrze (takzvaného) spisovného jazyka, presnejšie štátneho jazyka a jednotnej jazykovej normy. Vďaka tomu spisovatelia dostali veľmi vysunuté miesto v spoločnosti a literatúra integratívnu funkciu - boli súčasťou (podmienečne povedané) veľkého ideologického projektu.

Analogicky toto platí aj pre formovanie národnostných menšín. Napríklad vo Vojvodine po pripojení Vojvodiny ku Kráľovstvu Srbov, Chorvátov a Slovincov po prvej svetovej vojne (podobný proces pokračoval po druhej svetovej vojne), keď sa príslušníci početných národnostných menšín ocitli oddelení od svojich materinských štátov (predovšetkým Slováci, Maďari, Rumuni a Rusíni), začali vytvárať svoje vlastné autochtónne literárne kontexty. Spoločenské postavenie ich spisovateľov vtedy bolo vysunuté, lebo boli zapojení do štandardizácie jazyka (variantu) a do ideologického projektu formovania osobitných kultúrnych a literárnych kontextov. Tak sa nielen zemepisná poloha, folklórne špecifiká, ale aj osobitný variant jazyka poznačený medzijazykovou interferenciou s kontaktovým jazykom, zafarbený lokálnym koloritom panónskej roviny a literatúra písaná v tomto jazyku stali integratívnym prvkom vo formovaní osobitnej národnostnej identity, ktorá je variantom alebo poddruhom národnej identity. Preto mienime, že literatúra zohrala dôležitú úlohu vo formovaní alebo inými slovami v kultúrnom diferencovaní národnostných spoločenských – národnostných menšín vo Vojvodine, lebo jej bolo zverené ideologické prevychovávanie príslušníkov menšiny a zabezpečovanie pomoci vo formovaní úplne novej entity, čiže identity.

Zdôrazňujeme túto identifikačnú funkciu literatúry. Spisovateľské generácie na udržanie literárneho kontextu a tým aj hĺbkovej slovenskej identity pôsobia omnoho silnejšie ako ojedinelí spisovatelia, píšuci sporadicky. Preto ako výrazne dôležité vnímame podporovanie literatúry, ktorá, ak chce dodržať úroveň umeleckú, nemôže byť ponechaná na trhové hodnoty a musí byť podporovaná. Vnímame ako veľmi dôležitú podporu knižných vydaní z Národnostnej rady slovenskej národnostnej menšiny, z Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, finančnú a organizačnú podporu časopisu *Nový život*, lebo časopisy sú ako agencie literatúry a kultúry. Na stranách časopisov sa zjavujú nové mená a tu sa formujú literárne generácie. Ako dôležité úsilie vyzdvihujeme aj literárne súbehy *Čo dokáže pekné slovo*, *Nového života* a *Zorničky*, ale aj Literárne snemovanie, Cenu Nového života, Semináre kreatívneho písania...

Keďže súčasná doba literatúre nežičí a globalizačné procesy zasiahli všetky a tak aj túto spoločenskú oblasť, je zrejme, že ak chceme zachovať slovenskú vojvodinskú literatúru ako osobitný invariant celoslovenskej literatúry, ako identifikačný činiteľ na formovaní slovenskej identity vo Vojvodine a ako integračný činiteľ tejto komunity, musíme osobitnú pozornosť venovať formovaniu novej generácie spisovateľov, lebo len generačným usúvzťahovaním, môže literatúra predstavovať spoločensky relevantný prvok. Výzvou našej generácie je na tento dlhý rad našich predkov a starších kolegov sa nadviazať a nedovoliť, aby sme boli práve tým pokolením, ktoré dovolí, aby táto literatúra zanikla. Vytvoríme tým aspoň predpoklad kontinuity pre budúce generácie.

Svetlana ZOLŇANOVÁ

Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny

Úloha školy pri posilnení slovenského národného povedomia

Školský rok 2017/2018 poznačil vzdelávanie novými legislatívnymi aktami, ktoré by mali prispieť k skvalitneniu vzdelávacieho procesu v Srbsku. Pre menšiny toto obdobie má významnú úlohu pri realizácii početných aktivít, ktoré vyplývajú z kapitole 23 pred prístupových aktivít na ceste integrácií Srbska do Európskej spoločnosti a z Akčného plánu pre uskutočnenie menšinových práv, aj z oblasti vzdelávania.

Národnostné rady národnostných menšín uskutočňujú v tomto období početné aktivity pri vypracovaní nových učebných osnov z materinského jazyka a jazyka s prvkami národnej kultúry. V tejto chvíli sú schválené osnovy pre 1. a 5. ročník základnej školy a 1. ročník gymnázií. Na schválenie čakajú osnovy – programy pre 2. a 6. ročník základnej školy. Osnovy obsahujú novú formu programu vyučovania a učenia založenú na vzdelávacích výkonoch. Dôraz sa kladie na medzipredmetové kompetencie a nadväznosť učiva a stredobodom vyučovacieho procesu je žiak s jeho schopnosťami a záujmami. Národnostné menšiny pokladajú za výhodu nové postavenie voliteľného predmetu Materinský jazyk s prvkami národnej kultúry, ktorý je definovaný pre 15 menšín žijúcich v Srbsku. Totiž tento predmet zostal ako jediný voliteľný, teda bez konkurencie, pre žiakov, ktorých rodičia sa na začiatku školského roka rozhodnú, aby sa ich deti vyučovali svoj materinský jazyk. Pre školy je v ministerstve vypracovaný osobitný anketový lístok a každá škola je povinná anketovať žiakov behom júna, alebo pri zápise do 1. ročníka. Tak počet žiakov, ktorí sa vyučujú slovenčinu s prvkami národnej kultúry v minulom školskom roku stúpol zo 648 na 943 a slovenčina sa vyučuje aj v nových prostrediach ako napr. v Kulpíne, Báci a v Magliči.

Významnú úlohu zohráva aj podpora NRSNM pri vyučovaní slovenčiny v Bielom Blate, Čeláreve, Báčskej Palanke a v Novom Sade na úrovni predškolských ustanovizní, čo prispelo k navýšeniu počtu žiakov, ktorí navštevujú hodiny slovenčiny s prvkami národnej kultúry na základných školách v týchto prostrediach. Menej prajná je pozícia tohto predmetu na úrovni stredných škôl, lebo je predmet fakultatívny, teda jeho uskutočňovanie na školách nefinancuje ministerstvo, preto NRSNM aj naďalej podporuje učiteľov, ktorí tento predmet vyučujú v Báčskej Palanke, Kovačici, Šíde a v Starej Pazove. Národnostné rady národnostných menšín za podpory Národnej osvetovej rady predložili ministerstvu žiadosť o vypracovanie programov vyučovania a učenia pre fakultatívne vyučovanie materinského jazyka na stredných školách.

V zmysle Zákona o národnostných radách národnostných menšín, Národnostné rady predkladajú ministerstvu programy vyučovania a učenia pre materinský jazyk a jazyk s prvkami národnej kultúry. V súlade s uvedením, sa Národnostné rady slovenskej, rumunskej, maďarskej, rusínskej, chorvátskej a bosniackej menšiny rozhodli ministerstvu predložiť aj dodatky k programom vyučovania a učenia zo sveta okolo nás, dejepisu, výtvarnej kultúry a hudobnej kultúry pre základné a stredné školy. Tieto návrhy sa stali súčasťou vyučovacích programov z uvedených predmetov, a tak sa národnostné spoločenstvá v rámci týchto predmetov budú vyučovať aj vlastnú národnú a kultúrnu identitu, dejiny a ľudové tradície svojho národa na týchto priestoroch a v materskom štáte. Považujeme toto za úspech, lebo je to správna cesta, v rámci systému, ktorá u detí v školskom veku zabezpečuje budovanie národného povedomia, cit k spolupatričnosti k slovenskému národu, obohacuje deti poznatkami o svojej národnej a kultúrnej identite a vyzdvihuje väzby medzi slovenským a srbským národom v minulosti, čím sa prispieva ku kladnému postojú a národnej vzájomnej znášanlivosti.

Za podpory Rady Európy sa vypracoval výskum o zastúpení národnostných spoločenstiev v programoch vyučovania a učenia a v učebniciach pre väčšinový národ. Vychádzalo sa zo skutočnosti, že v Srbsku žije 16,7% nesrbského obyvateľstva, tak sa predpokladá, že ani jedna trieda v Srbsku nie je etnicky čistá. Nové programy a učebnice by mali prihliadať na to, aby obsahy boli obohatené prvkami, ktoré naznačia jestvovanie a historické a kultúrne bohatstvo národnostných spoločenstiev, ktoré žijú stáročia na týchto priestoroch a stali sa súčasťou národného a kultúrneho dedičstva srbského štátu.

Všetky uvedené programy vyučovania a učenia ako aj dodatky k jednotlivým programom sleduje aj vypracovanie nových učebníc. Národnostne rady 8. národnostných menšín podpísali v roku 2016 memorandum (a v roku 2017 aj doplnok k memorandu) o vydávaní učebníc v jazykoch národnostných spoločenstiev, ktoré uskutočňujú vyučovanie vo svojom materinskom jazyku pre základné školy. Memorandum podpísané s ministerstvom a Ústavom pre vydávanie učebníc, zabezpečuje vydávanie autorských a prekladových učebníc pre základné školy. Tak sa slovenskej menšine podarilo vypracovať nové CD k učebniciam z hudobnej kultúry pre 3., 4. a 5. ročník a CD ku čítankám pre prvý stupeň základnej školy a pre slovenčinu s prvkami národnej kultúry, dodatky k učebniciam zo sveta okolo nás, prírody a spoločnosti, dejepisu a výtvarnej kultúry, kým pre materinský jazyk a hudobnú kultúru aj ďalej budeme mať autorské učebnice. Ďalším krokom je vydávanie prekladových učebníc súkromných vydavateľov, ktoré si naši učitelia zvolili na nasledovné štvorročné obdobie. NRSNM spolupracuje s vydavateľstvom Klett a Nový logos a prekladové učebnice pre 1. ročník základnej školy môžeme očakávať v septembri a v októbri aj učebnice pre 5. ročník. V budúcnosti pre menšiny učebnice bude vydávať novozaložené Centrum pre nízko nákladové učebnice, čo by malo natrvalo doriešiť vydávanie učebníc pre základné školy.

Učebnice pre stredné školy sú aj naďalej kameňom úrazu, lebo sa používajú staré a pre odborné predmety s dovozu z materskej krajiny s povolením ministra.

O Slovákoch v zahraničí aj v osnovách stredoškôľakov na Slovensku

Na príkaz Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky Štátny pedagogický ústav v Bratislave formoval Komisiu expertov zo Slovenskej republiky a z radov Slovákov žijúcich v zahraničí (Srbsko, Rumunsko a Maďarsko), ktorá má za úlohu vypracovať osnovy, teda vzdelávacie štandardy a obsahy, o Slovákoch v zahraničí. Ide o voliteľný predmet pre žiakov stredných škôľ na Slovensku, ktorý by sa mal vyučovať jeden školský rok. Cieľom predmetu je oboznamovanie mladých ľudí žijúcich na Slovensku o historických, ekonomických a spoločenských dôvodoch migrácií Slovákov v minulosti a v súčasnej dobe, o ich presadení sa do spoločenského života v jednotlivých krajinách sveta o ich prínos v oblasti kultúry a zachovávaní národnej identity.

Záver

V časoch, keď evidujeme veľký odliv mladých ľudí hlavne do materskej krajiny a odchod celých rodín, v našich školách konštatujeme čoraz menší počet žiakov, čím je ohrozené prežitie našich slovenských tried a dokonca aj celých škôľ, úloha slovenského učiteľa je čoraz zodpovednejšia. Plne si uvedomujeme, že zachovanie našej identity a kvalita života našich rodín je na pleciach nás, učiteľov. Len kvalitné vzdelávanie, čo zabezpečujú predovšetkým zodpovedne premyslené a kvalitné programy vyučovania a učenia a kvalitné pomôcky, ktorých sú súčasťou aj naše učebnice, umožní výchovu mladých ľudí, ktorí sa budú vedieť zapojiť do spoločenského života v našom štáte. Len vzdelaní a národne a kultúrne posilnení mladí ľudia sa dokážu zapojiť do spoločnosti, bojovať o svoje miesto v spoločenskom živote, kde sa mu potom umožní aj vyjadriť svoju národnú identitu a dôsledne a dôstojne ju prezentovať s národnou hrdosťou a patriotizmom.

Elena CENGELOVÁ CARINA
ZKPS Miláno, Taliansko

"Nevyhnutnosť spolupráce krajanových spolkov s lokálnymi inštitúciami viazanými na Slovensko"

Vážené predsedníctvo, dámy a páni.

V mene našej organizácie, dovoľte, aby som sa poďakovala za pozvanie a za možnosť zúčastniť sa na tejto konferencii, ktorá už tradične spája nás Slovákov, ktorí žijeme roztrúsení vo svete. Môj stručný príspevok možno nadviaže na niektoré témy a problémy, ktoré tu už boli spomínané. Špecifickosť problematiky jednotlivých slovenských asociácií, spoločenstiev a kultúrnych organizácií vo svete nastoľuje problém, že akým spôsobom priblížiť, zviditeľniť a upevniť slovenskú pospolitosť a vyučovanie slovenského jazyka v zahraničí, teraz hovorím konkrétne o Taliansku.

V krajinách, kde sú komunity Slovákov početné, kde existujú slovenské školy na rôznych stupňoch, divadlá a iné kultúrne inštitúcie, je tento problém odlišný ako tam, kde sú zoskupenia Slovákov menšie a roztrúsené na pomerne veľkom území, ako je tomu napr. v Taliansku, a kde mnohí z členov neovládajú dobre alebo vôbec slovenský jazyk.

Miláno je centrom kultúry, nielen talianskej, ale celosvetovej, je miestom dôležitých inštitúcií, business-centier, módných salónov, veľtrhov. Presadiť sa a zviditeľniť sa v tejto dravej konkurencii nie je naozaj ľahké a jednoduché. Napriek tomu, v posledných mesiacoch, či rokoch naše Slovensko sa dostalo do pozitívnej pozornosti a úcty nielen talianskych podnikateľov ale vôbec občanov.

Táto skutočnosť je, samozrejme, pre nás všetkých vítaná a užitočná, ale zas na druhej strane, sa zdá, akoby tieto možnosti „rýchleho vývinu vzťahov“, oslabili spojenie našich krajanov s krajanovými organizáciami a akoby sa stali prejavom akejsi pasivity a menšieho zánietenia pre aktívnu spoluprácu. Naše združenie bolo miestom agregácie krajanov, miestom výmeny poznatkov, skúseností, kultúrno-osvetového pôsobenia a predovšetkým upevňovania a udržiavania našej slovenskej identity, ktorá sa prejavovala hlavne v pozitívnom postoji a dôstojnej reprezentácii našej krajiny.

Žiť ďaleko od domova je často citovo náročné. Prerušiť denné kontakty s rodinou, priateľmi a slovenským prostredím vedie často k silným emotívnym reakciám. Práve tu sa dá využiť katarktická úloha slovného prejavu zachyteného vo vlastných veršoch, piesni či próze. Dlhoročná skúsenosť nám potvrdila, že jedným z najzaujímavejších a najefektívnejších prostriedkov, ako priblížiť našu materinskú reč talianskym občanom, ale hlavne slovenským deťom už narodených v Taliansku, je okrem filmového a hudobného prejavu práve literárna tvorba z radov členov, ktorá okrem toho, že prináša osobnú realizáciu a potešenie, je jedným z nevtieravých prostriedkov, ako zaujať poslucháčov pri počúvaní slovenskej básne, piesne, alebo i krátkej prózy.

Takmer denne prichádza na adresu našej asociácie „Združenie Krajanov a Priateľov Slovenska v Miláne“ množstvo listov, telefonátov, faxov, e-mailov s požiadavkou o sprostredkovanie / intermediálnu činnosť - kontaktov medzi slovenskými a talianskymi partnermi, a to v najrôznejších oblastiach: priemyslu, obchodu, kultúry, turistiky, investícií, finančnej pomoci atď. Obracajú sa na nás malovýrobcovia, remeselníci, ale aj folkloristické skupiny, samostatní umelci, výtvarníci a iné súkromné osoby, ktoré chcú ísť za lacné ceny do Talianska na turistiku alebo za prácou, ako aj menšie podniky, ktoré hľadajú investorov a taktiež rôzne ustanovizne, asociácie a jednotlivci, ktorí žiadajú o finančnú pomoc.

Dnes, žiaľ, im už nemôžeme veľmi pomôcť, lebo nemáme na to finančné prostriedky a neraz stane, že aj dôležité jednanie či stretnutie musíme organizovať priamo v súkromných

bytoch alebo sa skladať na vysoký nájom pre zabezpečenie miestnosti na jednotlivé konkrétne podujatia. Tohto príkladom bolo aj stretnutie s JUDr. Varšom a slovenskou delegáciou. Bolo to naozaj veľmi ťažké zabezpečiť toto stretnutie na Honorárnom Konzuláte. Podarilo sa to len vďaka zainteresovanosti Slovenského Konzulátu v Ríme a priameho zásahu ÚŠZZ v Bratislave.

Práve v tomto by sme potrebovali priamu pomoc, a to s akýmikoľvek lokálnymi inštitúciami alebo podnikmi viazanými na Slovensko, ktoré pôsobia v Taliansku. Dnes je to pre nás priam nevyhnutné, lebo len takýto spôsob spolupráce môže zachrániť ZKPS od jeho zániku. My o nich často nevieme, ťažké je ich hľadať, ale prostredníctvom slovenských zastupiteľských úradov je to možné. Oni nám môžu sprostredkovať kontakt a tým nám pomôcť. Pre nás sú potrební sponzorskí partneri na financovanie menších kultúrno-propagačných podujatí. Samozrejme naším snom naďalej ostáva vytvorenie Stáleho slovenského kultúrneho strediska v Miláne.

Tento príspevok je možno príliš optimistický, ale pre nás Slovákov žijúcich v Taliansku, či už prechodne alebo trvalo, by to bol impulz k národnému sebavedomiu a k hrdosti na náš materský štát. Žiaľ, v Miláne stále chýba vládna inštitúcia, akou bol generálny slovenský konzulát, ktorý nás všemožne podporoval a mal záujem o našu činnosť. Zatiaľ existuje len honorárny konzulát a ten, ako sa zdá, má viac komerčný charakter a o nás nejaví veľký záujem.

Ďakujem za pozornosť.

Karolína D'ALONZO BUKOVIČOVÁ
Česká a slovenská kultúrna asociácia

Vážené dámy, páni, krajanovia,

som veľmi rada a poctená, že sa môžem zúčastniť tejto veľaváženej konferencie, organizovanej pre Slovákov žijúcich v zahraničí, tu v Bratislave, v hlavnom meste našej Slovenskej republiky.

Musím sa priznať, že táto konferencia ma veľmi nadchla svojou veľkoleposťou, kde sa my Slováci, ktorí žijeme mimo svojej krásnej domoviny, v každom kúte sveta vo svojich komunitách sa snažíme v ťažkej konkurencii presadiť, ukázať to, čo vieme, čo nás naša vlasť naučila, čomu sme hrdí a pyšní. Prezentujeme svoju krásnu vlasť, dobrosrdečnosť národa Slovenského, jej pohostinnosť a šikovnosť. Z historického hľadiska vieme, že Slováci išli za prácou do zahraničia, kde sa nikdy nestratili a boli uznávanými a vychýrenými odborníkmi vo svojich remeslách. Boli práve oni, kto prezentovali Slovákov vo veľkom svete a vybudovali prvé komunity.

Vážená konferencia,

národ Slovenský je malý, ale za to veľmi hrdý, družný, obetavý a veľmi pracovitý. Máme svoje tradície, zvyklosti a naším hlavným cieľom a zámerom je na jednej strane prezentovať ich a na druhej strane prenechať ich pre ďalšie generácie. Je príjemné a aj dôležité vedieť kde patríme. Je taktiež veľmi dôležité nesklamať svoju vlasť a to dokážeme len tak, keď budeme prezentovať všetko to krásne, čo nám naša vlasť dala.

Okrem toho je potrebné neustále upevňovať národné povedomie s cieľom čo najviac rozvíjať kultúrne a duchovné hodnoty nás Slovákov, ktorí žijeme v zahraničí. Národné povedomie je práve tá oblasť, kde my všetci môžeme, ba dokonca musíme urobiť ešte viac. Určite súhlasíte s mnou, že každý z nás má rezervy. Stačí len prehodnotiť sám seba a odpoveď dostaneme. Pravda je taká, že toto jedno za nás nikto iní neurobí. Môže to urobiť

len a len Slovák. Keď sa zamyslíme nad sebou, zistíme, že si vieme navzájom viac pomôcť, viac sa stretávať, viac si vymieňať svoje názory, životné skúsenosti, ba vieme dokonca hovoriť o svojich zážitkoch a dojmach. Je tu veľmi široká škála možností. Každý sme nejako začínali mimo Svoju vlasť. Niektorí to mal ľahšie, niektorí ťažšie. Možno keby sme vtedy vedeli o týchto možnostiach, ten terajší život by sme mali ešte kvalitnejší.

Vieme, že v jednote je sila a spoločne vieme ľahšie napredovať a dokážme oveľa viac urobiť a dosiahnuť. Stačí sa len viac spoznať, vymieňať si životné skúsenosti. Tí, ktorí sú vekom starší, majú obrovský potenciál, tvorený bohatou životnou skúsenosťou. Mladí, na druhej strane, i keď menej skúsení, predstavujú našu budúcnosť. Preto je veľmi potrebné maximálne zapájať mladú generáciu do komunít, aby vedeli potom prevziať štafetu so čťou a ďalej ju rozvíjať.

Z histórie vieme, že ten národ, ktorý sa o svojich nestaral, postupne zanikol, aj napriek tomu, že boli medzi nimi aj veľmi veľké a bohaté národy. Pravda je taká, že keď je človek mimo svoju vlasť, si uvedomí, ako mu v skutočnosti chýba. Doma by tak citlivo nereagoval na skutočnosti v patričnosti k svojej vlasti.

Ako som už spomínala, máme svoje zvyklosti, tradície a kultúru, na ktoré vieme aj v budúcnosti ďalej stavať a budovať a v neposlednom rade aj napredovať. Naším cieľom je ich zachovať pre ďalšie generácie. Národné povedomie je práve tá oblasť, kde my všetci môžeme urobiť ešte viac a ktorého cieľom je pocit spolupatričnosti k nášmu národu. Máme prekrásny ľubozvučný jazyk, jazyk náš slovenský. Náš ľudový folklór je vo svete známy, s čím sa aj prezentujeme. Naše kultúrne dedičstvo sú kroje, výrobky z dreva, hudba a ďalšie. Človek nikdy nesmie zabudnúť na svoje korene. Je to prvý rodný list. Som Slovenka/Slovák. Vieme aj to, že národné povedomie a hrdosť sa neustále rozvíjajú len vtedy, keď ich vedome podporujeme, prezentujeme, vydávame svoju literatúru, zachytávame ich na filmových plátnach, prípadne digitálne zachytávame svoje tradície, zvyky, zvyklosti, s cieľom uchrániť toto dedičstvo pre ďalšie generácie. Urobme všetko preto, aby národ Slovenský rozkvital, rozvíjal sa a velebil nielen na Slovensku ale aj v zahraničí. Som hrdá, že som Slovenska a som toho názoru, že aj Vy všetci, tu prítomní.

V ďalšej časti by som sa rada dotkla otázky tzv. generačnej výmeny. Myslím si, že veľmi veľa mladých ľudí je v zahraničí a v skutočnosti o nich ani nemáme vedomosti. Ale na druhej strane nie každá osoba, ktorá vycestovala do zahraničia má vedomosti o tom, že existujú všade vo svete slovenské komunity.

Myslím si, že by potrebné zlepšiť osvetu. Mladých treba pozývať do našich komunít, v ktorých sa môžu realizovať a zviditeľniť. Mladá sila je obrovský potenciál, len ich treba správne podchytiť. Mládež je budúcnosť, presnejšie naša nádej, že štafetu povedú ďalej. Čím ich lepšie podchytiť, tým máme väčšiu istotu, že Slovenský národ sa bude v zahraničí aj naďalej rozvíjať a kvitnúť.

Máme spoločnú úlohu, a to vynaložiť väčšie úsilie na spropagovanie života Slovákov v zahraničí. Je potrebné sa zviditeľniť a spolupracovať v prospech spoločnej veci. Viac kultúrnych akcií s cieľom viac zapojiť našich krajanov. Mladšia generácia je veľmi dynamická, žije rýchlejšim životom, chce stihnúť všetko. Niektoré veci však potrebujú čas. Staršia má životné skúsenosti. Je potrebné zjednotiť silu všetkých a spoločne napredovať.

Som toho názoru, že je potrebné sa stretávať, rozprávať sa medzi sebou, upevňovať vzťahy a byť jeden druhému nápomocný a stále mať na zreteli, že sme hrdí na národ slovenský. Európa sa mení do dňa na deň. Nezostáva nám nič iné, len sa zomknúť, držať spolu, pomáhať si navzájom v prospech jedného cieľa. Krajanské inštitúcie a Slovenská republika musia ísť ruka v ruku.

Maja STRAKOVÁ a Lucia KUBICOVÁ
Združenie priateľov Slovenska My@Vy

**“Generačné výzvy pri posilňovaní národného povedomia Slovákov žijúcich v zahraničí“
26. - 27. októbra 2018**

Združenie oficiálne vzniklo 1. septembra 2006 v deň oslavy SR a vzniku slovenskej ústavy. Sme teda združenie pomerne mladé, ale máme hlboké korene. Mali sme vtedy za sebou vyše 30 rokov aktivity a usilovnej práce naplnenej vášňou a túžbou zachovať si naše rodné korene. V tom období sme my, Slováci v Taliansku, mali spoločného menovateľa: každý z nás, v istom období svojho života, opustil z rôznych dôvodov svoju rodnú zem, Slovensko. Každý z nás prešiel inou, v mnohých prípadoch ťažkou trnistou cestou, pri hľadaní uplatnenia v novej domovskej krajine. Nosíme v sebe skúsenosti milé a príjemné, ale aj veľmi bolestivé. Vtedy sme boli všetci hrdí na našu slovenskú identitu a priali sme si urobiť všetko preto, aby sme nielen udržiavali, ale i rozvíjali naše národné povedomie. Na informačnom bulletinu združenia, ktorý sme vydali pri vzniku združenia sme na prvej strane umiestnili tieto slová:

“...Slovensko, to je pieseň po prvé, i po druhé, i po tretie, nepochopíte ho, ak milovať a trpieť neviete...”

Teodor Križka, Kytica

Boli prejavom našej lásky k našej rodnej zemi, utvrdením našej kultúrnej identity.

Urobili sme naozaj veľký kus práce. Stretnutia, semináre, výstavy, koncerty, družobné univerzitné programy, spolupráca v zdravotníctve, výmenné programy, športové akcie, spolupráca s rôznymi slovenskými inštitúciami, mnoho akcií v oblasti občanov s invaliditou, enogastronomické večierky, oslavy tradičných slovenských sviatkov, duchovné akcie.

Odpovedali sme však aj na všetky výzvy zo strany našej novej domovskej krajiny, Talianska. Tieto výzvy nás postavili pred nové úlohy a nové vzťahy, ktoré sme si museli riešiť sami, bez podpory našej rodnej krajiny. A to preto, že tieto úlohy, podľa smerníc slovenskej vládnej politiky pre Slovákov žijúcich v zahraničí, nespádali pod našu, vašu, ich kompetenciu. Avšak my sme boli a sme neustále vyzývaní ich plniť. Na aktuálnej svetovej scéne sa naskoľujú veľmi komplikované problémy rôzneho charakteru: emigrácia, vojny a konflikty, klimatické zmeny, prírodné katastrofy, ochrana životného prostredia, chudoba a bohatstvo, vzťahy medzi členskými krajinami v rámci EÚ a EÚ vo svete, solidarita a ešte stále, resp. znova obnovené studené vojny, vzdelávanie a mnohé ďalšie. K týmto otázkam sa vyjadrujeme ako Slováci, ako členovia svetovej slovenskej komunity, ako občania SR. Musíme sa k tomu postaviť bez zainteresovania našej materskej zeme, nášho rodného Slovenska. Vzdelávacie procesy pre slovenský jazyk a udržiavanie slovenských tradícií, hlavná náplň vládnych smerníc, nám na takéto úlohy nestačí. Preto sa boríme sami, pomocou internetu, článkov, kníh, Youtube, sociálnych médií, slovenských priateľov a rodinných príslušníkov, ktorí žijú na Slovensku. Pri riešení týchto úloh v tomto smere nedostávame žiadnu podporu. Dovolím si citovať slová jednej blogerky denníka Pravda:

“Keď vytrhnú strom aj s koreňmi a snažia sa ho presadiť do nového prostredia stáva sa, že takýto drastický zákrok neprežije.

Ak stromu pretnú korene, zničia jeho silu, strom hynie. Z jeho dreva možno vyrobiť niečo pekné, zaujímavé a užitočné, ale už to bude len mŕtve drevo.

V horšom prípade z neho môžu vyrobiť toaletný papier alebo ho spáliť pri výrobe tepla... Tak zanikne úplne.

To isté sa stáva aj človeku, ak stratí svoje korene, ale aj s celým národom. Keď zoberiete človeku jeho rodinu a vlasť stáva sa osamelým vyhnancom a tulákom. Je

zraniteľným a stáva sa ľahkou korisťou ľudských predátorov.

Keď zoberiete národu jeho korene - kultúru a tradície, jazyk, územie, zničíte a prekrútite jeho históriu - tiež hynie. Je to horšia smrť ako tá fyzická. Je to smrť poddanstva a otroctva.”

My sme malý národ, ale stále máme naše korene. Naša slovenskosť je v našom vnútri, avšak v tomto pojme sú veľké medzigenerčné rozdiely a jeho ponímanie prešlo v posledných rokoch veľkými zmenami. Naše národné povedomie má svoje korene v národnom obrodení v dobe osvietenstva, keď začali vznikať moderné štáty. Mnohí naši predkovia zasvätili celý život alebo ho aj dali za naše národné korene: jazyk, kultúru a územie. Dnes je však situácia úplne iná. Staršie generácie majú hlboko v sebe zakorenenú svoju slovenskosť a svoju kultúrnu identitu. Národné povedomie bolo vyučované podrobne aj v školách, odovzdali ho nám rodičia, starí rodičia ale i naša krajina, náš štát, naše územie. Mladšie generácie však tieto korene strácajú a dokonca ich úplne stratili. Nehlásia sa k vlastnému národu, ku štátu, ku našej kultúre. Nepovažujú náš štát za atraktívny pre ich osobné potreby: politika, zdravie, bývanie, pracovné príležitosti, kultúra, duchovné potreby, náboženstvo, ľudské práva. Nevedia sa identifikovať so štátom, ani so sociálnou skupinou z ktorej pochádzajú oni alebo ich rodičia, a už dokonca ani s rodinou. Považujú sa za Európanov, o slovenskosti sa učili len okrajovo alebo vôbec nie a s našou rodnou krajinou sa nikdy nedokázali identifikovať. Preto nepovažujú za potrebné hrdosť hlásiť k Slovákom a pestovať v sebe svoje slovenské korene. Nový domovský štát je pre nich atraktívnejší, napĺňa ich osobné potreby a ponúka im širšie možnosti uplatnenia. Ľudia emigrujú z rôznych motívov: politické, ekonomické, pracovné, vzdelávacie. Taliansko nie je pre Slovákov emigračná krajina, kde sa odchádza pre ekonomické dôvody. Slovenská komunita v Taliansku nemá sociálne požiadavky, nepýta sociálne podpory. Nová emigračná vlna chodí do Talianska za profesiou vysokej kvality, tzv. excelencia, za štúdiom a ďalším vzdelávaním: hudba, jazyk, design, móda, umenie atď., naďalej pretrvávajú tzv. love emigration, sťahuje sa za partnermi. Nové generácie – deti a vnuci starších emigrantov sú úplne zaradení do talianskej spoločnosti, vyštudovali na talianskych školách a Slovensko je pre nich viacmenej atrakcia ako krajina pôvodu a jeho koreňov. Preto sa nedokážu identifikovať s aktivitou krajanov a nereflektujú ani na ponuky, ktoré prichádzajú zo Slovenska: letné tábory, štúdium a podoba.

V tomto smere však vyslovujeme názor, že národná príslušnosť, hrdosť, národné povedomie sa vyvíja vtedy, keď ho podporujú hlavne tí, ktorí národ a štát vedú.

Vzhľadom na Slovákov žijúcich v zahraničí existuje síce vládna politika, ktorá prostredníctvom stretnutí na Slovensku a v zahraničí so slovenskými komunitami, cez finančné dotácie a status Slováka žijúceho v zahraničí realizuje vládne smernice. Avšak v Taliansku žije približne 15 tisíc krajanov, možno aj viac. Nie sme uznaní ako národnostná menšina a nemáme teda finančné podpory od talianskeho, ale ani od slovenského štátu. V dotačnom konkurze sa uprednostňuje výuka slovenského jazyka a akcie folkloristického charakteru. Ostatné žiadosti a finančnú podporu akcií iného charakteru sú v poslednom období obyčajne zamietnuté. Preto sme museli aj v tomto roku uzavrieť našu webovú stránku, nemáme financie na jej udržiavanie a inováciu. Slovenskú tlač čítame cez internet každý individuálne a slovenskú TV môžu sledovať len tí, ktorí si kúpia satelit a tiež kartu na satelit. V tomto smere nás naša rodná vlasť opustila, nemá o nás záujem. Tak sa boríme sami a často odpovedať na každodenné výzvy je pre nás ťažké a komplikované.

Istotne je na nás udržať slovenskú identitu, národné povedomie, náš národ, našu krajinu, jej tradície a zachovať všetko pre ďalšie generácie. Okrem histórie, jazyka, kultúry si musíme však vážiť hlavne našu vlasť. V tomto rámci by vládna politika pre Slovákov žijúcich v zahraničí mala venovať pozornosť sensibilizácii mladších generácií v nie prvom rade po jazykovej a folklórnej stránke, ale hlavne vzhľadom na našu krajinu, náš štát, naše politické zaradenie v EÚ, našu atraktívnosť vzhľadom na každodenné životné potreby. Ako pán

predseda Varšo aj ja som stretla v Amerike ľudí, ktorí vedeli po slovesnky jedno-dve slová, ale mali neuveriteľné vedomosti o našej vlasti a boli hrdí na svojich predkov pochádzajúcich zo Slovenska, boli viac Slovákami ako naši samotní občania. Preto, napríklad, nepovažujeme výučbu slovenského jazyka ako prvoradú potrebu pri posilňovaní národného povedomia.

Ešte si dovoľím spomenúť jednu osobnú skúsenosť, ktorá mi nedovolila vrátiť sa na Slovensko, domov. Po odchode do penzie po 40 ročnej praxi, najprv na slovenskej univerzite a potom v talianskom národnom zdravotnom systéme a na talianskej univerzite ako psychológ na plný úväzok, som sa rozhodla vrátiť sa na Slovensko. Obrátila som sa na Slovenskú komoru psychológov o vydanie licencie na prácu psychológa. Bola to neuveriteľne trpká skúsenosť. Po odovzdaní všetkých dokladov v originále a s úradným prekladom mi prezident komory arogantne povedal: *Ja vám prax v Taliansku nikdy neuznám, Talianko sú špagety a futbal, kdeže prax na psychiatrii a učenie na univerzite, aj to bude humbuk.* Poslal ma študovať na 4 ročné štúdium na súkromnej zdravotnej škole s vysokým štúdiným poplatkom, kde on osobne vyučoval, kde som mala študovať predmety, ktoré som dlhé roky učila na talianskej univerzite a viedla som semináre a vzdelávacie projekty po celom Taliansku. Po tejto skúsenosti som návrat na Slovensko zrušila, pretože v štáte, kde je prezidentom dôležitej štátnej inštitúcie taký arogantný človek plný predsudkov a korupčného prístupu k riešeniu otázok, by som nemohla pracovať. Mohla by som len študovať, to čo by ma dotýčny štátny predstaviteľ učil za drahé peniaze, pretože on žiadnu Európsku úniu neuznáva a už vôbec nie žiadne štúdium ani prácu v zahraničí a už vôbec nie v Taliansku!

V marci tohoto roku sme v rámci nášho združenia uskutočnili anketu o problémoch, s ktorými ako predsedníctvo združenia každodenne bojujeme. Prenechám slovo podpredsedkyni združenia Lucii Kubicovej, ktorá vám ich zhrnie. (nasleduje analýza tabuľky)

Aký záver vyplýva z tejto štatistiky a tohto nášho príspevku?

Ako vedenie združenia sa nám nedarí v budovaní národného povedomia u mladej generácie, sme prakticky bez potrebných nástrojov a podpory. Slovenská vládna politika voči zahraničným Slovákom sa pretransformovala do podoby, ktorá nezohľadňuje reálne potreby Európanov a vôbec celosvetové dianie. Preferované podpory výučby Sj a folklóru boli opodstatnené v období bez internetu. Odvtedy moderné technológie išli míľovými krokmi dopredu. Dnešný svet je celý technologicky a sociálne prepojený, odbúrali sa vzdialenosti. Všetko sa mení mimoriadne vysokým tempom. Vznikli nové potreby, nové vzťahy, nové výzvy, nové záujmy, nové situácie. Máme viac práce s tlmočením slovenčiny v talianskych väzniciach a s prekladmi súdnych a právnických dokladov ako so zmluvami o slovensko-talianskej spolupráci na všetkých úrovniach. Mali by sme sa vrátiť ku kvalitne vyučovanej občianskej výchove na školách na Slovensku a podporovať takúto aktivitu aj cez spolky a združenia krajanov v zahraničí. Mali by sme prezentovať Slovensko ako atraktívnu krajinu. Predstaviť jej klady, jej štátne usporiadanie, ľudské práva a sociálne výhody, jej ekonomiku, priemyselný rast či rast poľnohospodárskej výroby, jej začlenenie do štruktúry EÚ. Nielen hovoriť o prírodných krásach. Dnes je Slovensko často v médiách spomínané ako člen Vyšehradskej štvorky a s tým, my Slováci v Taliansku, denne dostávame otázky najrôznejšieho charakteru, ako napr. prečo naša rodná zem nechce zobrať žiadnych emigrantov. Ako predstavitelia slovenskej komunity podliehame rôznym konfrontáciám a chceli by sme našu materskú zem čo naj dôstojnejšie reprezentovať.

Známe príslovie: „*Pomôž si človeče sám, aj Boh ti pomôže*“ – sme ako vedenie združenia vyčerпали – teraz je rad na vláde SR, ako sa postaví k tejto **Generačnej výzve pri posilňovaní národného povedomia Slovákov nielen žijúcich v zahraničí, ale hlavne doma na Slovensku.** Tento generačný problém vznikol zvnútra, zo Slovenska. Staršie generácie majú dobre zakorenené národné povedomie, hrdosť a spolupatričnosť. Toto však celkom chýba mladším – slobodným generáciám, ktoré vyrastali po páde Berlínskeho múru. Bez riešenia tejto otázky v našom materskom štáte to my, zahraniční Slováci, hlavne v krajinách

kde nie sme uznanou národnostnou menšinou, takúto náročnú výzvu nemôžeme zvládnuť sami. Ďakujeme za pozornosť

Ivan LATKO

Užhorodský spolok Slovákov

Propagácia slovenskej kultúry a tradícií na Ukrajine Užhorodským spolkom Slovákov.

Užhorodský spolok Slovákov bol založený a zaevidovaný Užhorodským mestským úradom v roku 1996. Počas svojej existencie spolok vykonal veľký kus práce z hľadiska propagandy slovenskej kultúry a tradície najmä v Zakarpatskej oblasti, kde je kompaktné žijúca slovenská menšina.

Podľa posledného sčítaním ľudu /ktoré bolo vykonané asi pred 20 rokmi/ na Ukrajine ku slovenskej menšine sa ohlásili blízko 8 tisíc Slovákov, ale podľa nášho názoru a názoru slovenských Spolkov pôsobiacich na Zakarpatsku ich v štáte žije 15-17 tisíc. O tom svedčí aj to, že počas posledných rokov obyvatelia najmä nášho kraja, ale aj obyvatelia Rovnickej a Volynskej oblasti, podávajú žiadosti do štátnych archívov Bratislavy /Národný archív/ a Prahy /štátny archív/, kde sa snažia nájsť svojich predkov z 2. až 4. generácie a získavajú pozitívnu odpoveď. V tomto vyhľadávaní našim Slovákom pomáha najmä Rada Užhorodského spolku Slovákov. Len v posledných rokoch vďaka potvrdzujúcim dokladom z archívov a potvrdeniach o slovenských koreňoch predkov viac ako 450 ľudí dostalo osvedčenie zahraničného Slováka. Čiže časť ľudí potvrdzujú svoju identitu, stavajú sa propagátormi slovenského smeru, svojich slovenských koreňov a druhá časť z nich sa priamo aktívne zúčastňuje na propagácii a rozvoji slovenskosti v regióne, pracujú v Užhorodskom spolku Slovákov a v iných slovenských spolkoch regionálneho charakteru.

Užhorodský spolok Slovákov sa líši svojimi aktivitami od iných spolkov /oblastný Spolok Ľudovíta Štúra, slovenský spolok žien Dôvera, Matica slovenská na Zakarpatsku/. Zatiaľ čo spomínané slovenské spolky sa zaoberajú viac vývojom slovenského školstva a folklóru alebo organizujú pre slovenské deti tábory, tak hlavným cieľom USS je aj aktívna publikačná činnosť /vydávanie každoročného kalendára, reedície publikácií z 1. Československej republiky, otváranie pomníkov, búst a pamätných tabúl na počesť významných slovenských dejateľov) v obciach na Zakarpatsku, kde žijú Slováci.

Začínajúc od roku 1996 až do dneska Užhorodský spolok Slovákov vydáva svoj kultúrno-historický kalendár v dvoch jazykoch: slovenský a ukrajinský. Cez stĺpce tejto publikácie USS informuje o svojej aktívnej činnosti, poskytuje množstvo materiálov z dejín života Slovákov a rozvoj kultúry Slovákov, ktorí sa sem presídlili ešte počas Rakúsko – Uhorskej impérie, publikuje unikátne fotografie zo života Slovákov rôznych pokolení, predstavuje slávne slovenské osobitosti. Bolo vydaných viac ako 20 publikácií na tieto témy. Taktiež boli pripravené a vydané knihy *Náš M.R. Štefánik* (o príprave a otvorení bronzovej dosky M.R. Štefánika vo V. Bereznom), *Stopami slovenských buditeľov* (o významných Slovákoch: Karol Kuzmány, Ľudovít Štúr, Samo Chalúпка, Janko Kráľ, Jonáš Záborský a iných), *Lastovička* (slovenské básničky slovenskej pani Angeliny Turákovéj) a nedávno bola vydaná ukrajinsko-slovenská konverzácia a podporené vydanie unikátnej knihy autorov *Svitlany Pachomovovej* a *Jaroslava Džoganíka* *Slovenský jazyk*.

Spolok, spolupracujúc s Klubom T.G. Masaryka, prepísal takmer 25 publikácií z 1. Československej republiky, ktoré boli po roku 1945 zničené alebo zakázané... a ktoré prakticky neboli známe na Ukrajine... Teraz historici, študenti, etnografi tieto publikácie môžu používať pre svoje potreby. Tu sú predstavené len niekoľko vydaní, ktoré boli prepísané: A. Kužminová. *Podkarpatská Rus*, 1922, 1932, *Podkarpatská Rus*, 1936, *Technická*

práca na Podkarpatské Rusi, 1933, Mukačevo, 1934, Užhorod, 1935, Chust v Marmoroshi, 1933, Podkarpatská Rus a Československo, 1935, Podkarpatská rus v minulosti a prítomnosti, 1931, Jaroslav Dostal. Podkarpatská Rus (turistika), 1936, Podkarpatská Rus, její přírodní a zemědělské poměry, 1921 a ďalšie.

Užhorodský spolok Slovákov spolupracuje s mnohými zahraničnými inštitúciami, pomocou ktorých tiež je možnosť propagovať slovenskú kultúru na Ukrajine, najmä prostredníctvom masmédií, rozhlasu a časopisov. Tak napríklad, dlhoročná spolupráca so Slovákami z Békešskej Čabe (Maďarsko) dala možnosť nie len na návštevy, ale aj čas od času vydávať články o Slovákoch zo Zakarpatska v ich každoročnom slovenskom kalendári. Spolok spolupracuje s československými inštitúciami v zahraničí (Československé ústavy zahraničné) v Prahe a Bratislave. Tieto organizácie informujú aj o činnosti Užhorodského spolku Slovákov a aj jeho vydateľskej činnosti. Taktiež boli vytlačené materiály o aktivitách spolku v Slovenskom svetovom kalendári za rok 2017 a 2018. O činnosti Užhorodského spolku Slovákov bolo informované niekoľko krát v novinách SME, odznel rozhovor s predsedom organizácie v Slovenskom rozhlase a miestnej televízii SIRIUS.

Ale najdôležitejším prvkom v činnosti USS je inštalovanie pamätníkov, pamätných tabúl a búst na počesť významných Slovákov. Rada organizácie naplánovala ich otvorenie vo všetkých osídleniach, kde kompaktné žijú Slováci. A je to takmer 13 miest a dedín Zakarpatska... Časť práce v tomto smere už bola vykonaná a zrealizovaná. Tak napríklad 15. novembra 2013 Užhorodský spolok Slovákov otvoril bronzovú tabuľu na počesť významného Slováka, politika a demokrata Milana Rastislava Štefánika vo Veľkom Bereznom (na ulici, ktorá je menovaná na jeho počesť). Tabuľa bola otvorená najmä tu, lebo v tejto lokalite žijú Slováci, predkovia ktorých sa sem presťahovali ešte počas Rakúsko-Uhorska z mestečka Liptovský Mikuláš. Na otvárací slávnosti sa zúčastnil minister zahraničných vecí Slovenskej republiky pán Miroslav Lajčák, vtedajší veľvyslanec SR na Ukrajine pán Pavol Hamžík, predstavitelia oblastného a okresného úradu, hostia zo Slovenska a členovia USS. 14.10.2015 spolupracujúc s Klubom T.G. Masaryka v Užhorode, slovenský spolok otvára pamätnú tabuľu na počesť M.R. Štefánika a T.G. Masaryka, zakladateľov 1. Československého štátu v meste Perečín, kde tiež žijú Slováci. Neskôr 18.10.2016 náš slovenský spolok otvoril pamätnú tabuľu na počesť kodifikátora slovenského jazyka významného Slováka Ľudovíta Štúra v dedine Turia Remeta, ktorá sa nachádza v Perečinskom rajóne, a 05.10.2017 v dedine Antalovci, Užhorodský rajón. Dňa 02.10.2018 je naplánované otvorenie pamätnej tabule na počesť Ľudovíta Štúra v dedine Klenovec, Mukačevský rajón. Práve v týchto dedinách od dávnych čias kompaktné žijú Slováci a otvorenie takýchto dosiek potvrdilo, že menšina tam žije aj doteraz a chce nielen propagovať svoje korene, ale dokázať, že aj naďalej žijú v pokoji ...

A čo bude ďalej...pripomeňme, že v tomto roku spolok oficiálne dostal povolenie na inštaláciu pamätných tabúl na počesť kodifikátora slovenského jazyka Ľ. Štúra v dedine Guta, Užhorodský rajón, a v meste Sval'ava. Otvorenie týchto pamätníkov sa uskutoční v roku 2019. V procese vyriešenia otázky ohľadne inštalácie takýchto tabúl, prebiehajú rokovania so štátnymi štruktúrami Ukrajiny v dedinách Storožnytsia (Jovra) a Serednie, ktoré sa nachádzajú v Užhorodskom rajóne. V perspektíve realizácie našich plánov dedina Lysyčovo a Dovhe v Iršavskom rajóne, kde žijú Slováci.

Pri realizácii našich plánov vydateľského charakteru a otvorení pamätníkov na počesť Slovákov, nemali sme problémov a zanedbávania zo strany štátnych orgánov Ukrajiny, vždy sme dostávali a aj dostávame finančnú podporu od Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí a morálnu a propagačnú podporu zo strany Generálneho konzulátu Slovenskej republiky v Užhorode. Škoda, ale za celú dobu existencie Užhorodského spolku Slovákov sme ešte nikdy nedostali finančnú podporu od štátnych orgánov Ukrajiny. Takže dobre vedieť, akú finančnú podporu dostávajú Ukrajinci na Slovensku. Myslíme si, že nie

takú ako my... Ale veríme, že slovenská menšina, a najmä Užhorodský spolok Slovákov, nebudú mať problémy, pokiaľ ide o propagandu svojej kultúry a histórie, budú môcť aj naďalej otvárať pamätníky na počesť významných Slovákov, robiť aktívnu propagačnú a vydavateľskú aktivitu.

Michael PETER

Spolok slovenských výtvarných umelcov Zakarpattia

Vplyv umenia na život Slovákov v Zakarpatsku

Milí krajanovia!

Geopoliticky sa stalo tak, že Slováci žijúci v časti ukrajinského Zakarpatska. Sú zahraniční už 77 rokov od doby, kedy nás štátna hranica v roku 1939 rozdelila. Stali sme sa diaspórou, ktorá dôstojne nesie národnú kultúru a život v ukrajinskom prostredí.

Občianske združenie Spolok slovenských umelcov Zakarpatska je oblastnou organizáciou, ktorá na základe spoločných kultúrnych a umeleckých záujmov združuje občanov Ukrajiny, ktorí majú slovenské korene (ktorí majú postavenie Slováka žijúceho v zahraničí alebo archívne potvrdenie o slovenskom pôvode) a pracuje pre ochranu a oživenie kultúrnych a historických hodnôt na podporu úsilia slovenskej národnostnej menšiny žijúcej na území Zakarpattia o zachovanie a rozvoj svojich národných tradícií a kultúrnych hodnôt, obnovenie intelektuálnej a umeleckej úrovne v komunite slovenskej menšiny.

Cieľom činnosti spolku je zabezpečenie a ochrana zákonných sociálnych, ekonomických, umeleckých, dlhodobých národnostno-kultúrnych a iných spoločných záujmov umelcov, ktorí sú členmi Národnej asociácie výtvarných umelcov Ukrajiny, združujúca členov najvyššej úrovne v profesionálnom umení Ukrajiny. Členmi spolku sú desiatky vysoko uznávaných umelcov, ktorých štát uznal za najlepších, medzi nimi sú národný umelec Ukrajiny, akademik Volodymyr Mykyta, zaslúžilý umelec Ukrajiny Michael Peter, sochár Vasil' Sočka a ďalší.

Umelcov nášho spolku poznajú nielen na Ukrajine ale aj ďaleko za hranicami nášho štátu, v krajinách Európskej únie, Amerike, Kanade, Austrálii, a najmä v našej pravlasti na Slovensku.

Veľkú podporu v činnosti nášho spolku a pomoc poskytuje Generálny konzulát Slovenskej republiky v Užhorode pod vedením generálnej konzulky p. Janky Burianovej, ktorej sa podarilo zjednotiť spolky a pod jej vedením sa otvárajú skupinové a samostatné výstavy umelcov pri príležitosti rôznych slovenských štátnych sviatkov, využívajúc sály v Centre slovenskej kultúry a na Generálnom konzuláte. Tým dôstojne reprezentujeme našu slávnu Zakarpatskú maliarsku školu, ktorá je uznávaná po celom svete.

Odvolávajú sa na medzivojnovú históriu naši krajanovia urobili základ pre vzájomné vzťahy medzi umelcami, napríklad Josyp Bokšaj maľoval biblické výjavy v kostoloch na Východnom Slovensku, a Andrij Kocka, Vasil' Habda, Adal'bert Erdélyi, Ernest Kondratovyč svojimi obrazmi dopĺňali výstavy slovenských umelcov, ktorí v tej dobe pracovali spolu a cibřili vysoký európsky štýl.

Okrem výstavnej činnosti sme na Slovensku organizovali workshopy v Ždiari, boli sme účastníkmi medzinárodných plenérov v Humennom a Snine, ktorých sa zúčastnili aj zahraniční Slováci z USA, Poľska, Česka a Ukrajiny. Členovia nášho spolku sa uviedli desiatkami výstav na Slovensku a darovali múzeám vysoko umelecké diela pre našich krajanov, aby obohatili ich umelecké zbierky a pripomínali silnú Zakarpatskú umeleckú školu, ktorá dopĺňa európske umenie. Majúc blízke vzťahy so spolkom Slovenská beseda a kultúrными centrami na území Slovenska, prinášame všestrannosť a toleranciu v

sebavyjadrení ako slovenskej, tak aj ukrajinskej kultúry, pretože sme všetci Slovania ...Naše obrazy nás zjednotia skôr ako politici a na Podkarpatskej zemi to dobre cítíme.

Je povzbudivé, že slovenskí umelci na Ukrajine ukázali pozoruhodnú aktivitu v zachovaní svojej histórie, kultúry, národných tradícií, jazyka a snahy o jednotu svojho národa a prispeli k rozvoju úzkej spolupráce s predstaviteľmi iných národností, ktorých máme v Zakarpatskej oblasti viac ako 100. To je kľúčom k etnickému zmiereniu a demokratickému rozvoju ukrajinsko-slovenskej spoločnosti.

Nech nevyčerpatel'ná aktivita a nadšenie Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí aj naďalej slúži dobrým skutkom pre zachovanie a rozvoj kultúrnych hodnôt, vzdelávania, zvykov a tradícií slovenského národa, ktorý nezabúda na svojich krajanov.

Estera MILCH

Česká a slovenská asociácia

Kde je môj domov

Pred jedným z našich Gala plesov som uväzovala o téme môjho krátkeho príhovoru a bola ňou téma "Kde je môj domov a národná hymna". Národná hymna bývalého Československa "Kde domov muj" vo mne rezonovala, obe časti samozrejme. Keďže žijem v Spojených štátoch amerických, jedna vec mi neunikla. Prvý krát sa spievala na verejnosti budúca americká hymna "Star spangled banner" v roku 1814 v Baltimore pred premiérov hry "Conspiracy of Kamchatka, gróf Móric Beňovský" a hneď tu máme slovenskú konekciiu.

Domov je tam, kde sa práve nachádzame, domov sme my, domov sú ľudia, čo nás obklopujú, či je to rodina, známi, či neznámi. Domovina alebo rodný kraj bude stále tam, kde sme sa narodili, to nám nikto nemôže zobrať.

Dlhé roky som uväzovala, že naše Slovensko, a v tom čase Československo, mi umožnilo dobrý základ štúdia, s ktorým sme mohli vykročiť pevne vpred. Niektorých nás zavial vietor ďaleko, niektorých blízko, ale základy boli položené, a to v prenesenom zmysle slova. Trvalo mi to pár rokov, kým som sa postavila na nohy finančne v novej krajine a uvažovala som, koľko energie či investície každá jedna krajina na svete vkladá do deti, žiakov a študentov, aby sa stali produktívnymi členmi svojej vlasti. A čo my, ktorí nežijeme vo svojej rodnej vlasti? Našou prácou pre krajské organizácie, či už dobrovoľnou, ako je to v mojom prípade, alebo inak, sme naplnili tento zámer či cieľ v zahraničí. Stovkami či tisícami hodín, ktoré všetci prítomní krajanovia dávame na posilnenie slovenského národného vedomia v zahraničí, sme definitívne naplnili tento cieľ a vrátili našej milovanej vlasti, čo do nás investovala. Mnohí ľudia, čo tu nie sú, dávajú svoje srdce slovenskému národu v zahraničí tak ako my. Mne sa podarilo prísť na túto konferenciu prvý krát od založenia našej organizácie v roku 2004, ale bola som v spojení s oddanými ľuďmi z Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí od ich vzniku. Osobne mám vyčíslený čas, hodiny, dni, týždne, mesiace za skoro pätnásť rokov existencie nasej organizácie, že by mi to splatilo ešte moju zostávajúcu hypotéku na našom dome, keby som niekde pracovala na primeranej pozícii. A to sú silne slová, možno to znie extrémne, ale keď som to spočítala, tak ma to samu prekvapilo. A to ste aj vy, milí kolegovia a kolegyně. Tisíce hodín venované krajanom, krajine, národu v zahraničí.

Priznám sa, že sa mi o tom snívalo, že niečo musím urobiť pre svoju rodnú krajinu. Ved' som to sľúbila v televízii v CBS night watch news v USA v roku 1990 po tom, čom som sa zúčastnila programu "Reverse peace Corp" v Bostone, kde som zastupovala bývalé Českoslovenko a ďalší človek bol z Ghany, prvej krajiny, kde Peace Corp začal v

ššťdesiatych rokoch za prezidenta Johna Fitzeralda Kennedyho. Jeho veľmi známe krédo bolo a je “Ask not what your country can do for you, ask what you can do for your country” Generačné pociťujem, že nová generácia emigrantov ignoruje dianie komunity v zahraničí, však môžu voľne lietať domov, sú napojení na internet, youtube, skype a podobne, asimiluje sa do amerického života alebo života inej krajiny. Kto chce, tak si nájde cestu, kto nie, ten si nenájde.

U nás v Bostone bol najprv založený Česko - Slovenský klub po vzniku Československa, ale aj Sokol, ktorý bol predaný po druhej svetovej vojne, myslím tým fyzickú budovu. Veľmi dobre tu potom fungoval Masarykov klub, ktorý sa nikdy nezaregistroval ako oficiálna nezisková organizácia, a to z rôznych dôvodov. V deväťdesiatych rokoch ešte veľmi pekne fungoval tento klub, ale na prelome 20 a 21 storočia sa postupne dialo menej a menej a predchádzajúce vedenie už nemalo toľko energie, aby usporiadalo akcie pre mladé rodiny. Najprv sme ponúkli ruku Masarykovmu klubu, že im pomôžeme s organizovaním. A oni ju chceli a nechceli prijať. V konečnom dôsledku sme sa stretli so Slovenkami, Češkami, krajankami a založili sme si oficiálnu neziskovú. Neskôr sme zažiadali aj o tzv. 501 © 3 štatút, to znamená, že dotácie do tejto organizácii sú odpísateľné z daní v USA. S registráciou súvisí neúrekom administratívy, ktorú posielame daňovému úradu ale aj prokurátorovi a tajomníkovi štátu, v našom prípade je to Massachusetts.

Myslím, že sociálne médiá nám pomohli spopularizovať aj Slovenskú víkendovú školu v Bostone a pred piatimi rokmi sme ju rozbehli plným prúdom. Jazyk, história, folklór sú neoddeliteľnou súčasťou vyučovania a za to vďačíme našim úžasným učiteľkám Anke Bezac a Renáte Kamenárovej ako aj Alene Kotlan z Lúčnice.

Dokonca sme viedli priame vysielanie v BNN TV, kde sme pozývali zaujímavých ľudí z komunity a, ak sme organizovali koncert, tak sme do štúdia pozývali aj legendy popu, či soul muziky ako Mishu, Olympic, astrofyzikov, konzulov, spisovateľov, muzikantov a pod.

Generačne je neoddeliteľnou súčasťou náš slovenský folklór, cez najstarších po tých najmenších muzika a tanec znie v našich ušiach. Napísaním básničky Kde je môj domov a potom spracovaním do pesničky Jurajom Holodom z Colorful people sa začal pilierik k spracovaniu krátkeho filmu, ktorý stále odkladáme, ale dúfam, že v budúcnosti naozaj zrealizujeme.

Tento rok sme ani nepodali žiadosť o dotáciu, nechcela som, aby to vyznelo ako tzv. “Conflict of Interest” z mojej strany. Pre mňa, a myslím, nás všetkých je dôležitejší tzv. networking medzi krajinami, aby sme si navzájom vymenili skúsenosti, poznatky. Peniaze a financie nie sú všetko. “Knowledge is power” ale financie určite pomôžu. Preto oslovujem Vás, milí krajanovia vo svete, ak chcete byť časťou projektu “Kde je môj domov”, srdečné to uvítam. V niektorých lokalitách, krajinách budeme filmovať rôzne príbehy a lokálna slovenská kolekcia by bola príjemná a priam neoceniteľná. Tak, ako som pred pätnástimi rokmi snívala o našej krajskej organizácii, tak snívam o tomto projekte a tejto spolupráci.

Jeden z mojich pokrvných pra, pra ...pra starých otcov, ktorého možno poznáte, alebo aj nepoznate, bol náš svetobežník, francúzsky generál a taktiež takzvaný kráľ Madagaskaru Móric Beňovský. V 18. storočí napísal bestseller Pamäti a cesty a ja som sa nechtiac dostala do situácie, že som si musela oveľa viac naštudovať o jeho osobnosti, poslaní a cestách. Mnohé z krajín, ktoré on sám precestoval, som už navštívila, ale v tom čase nie so zámerom spracovania a dokumentovania mojich poznatkov a ich spájania s jeho osobnosťou. K mojim päťdesiatym narodeninám mi moja komunita a pozvaní stodvadsiaty hostia darovali certifikát na výlet na Madagaskar, aby som šla po stopách Mórica Beňovského. Mnohí ani netušili, aké spojenie mám práve s touto historickou osobnosťou. Bola to pre mňa zodpovednosť a uvedomila som si, koľko toho o ňom neviem. Koncom roku 2016 sa mi naozaj podarilo navštíviť Madagaskar, ale bol to pre mňa celý rok príprav, čítania a kontaktovania ľudí. Je to

veľký ostrov svojou rozlohou a nie je až také ľahké sa dostať na miesto jeho posledného pôsobenia. Hlavne ak prejdete päťdesiat kilometrov za päť hodín v niektorých častiach, kým sa dostanete na Cap East z mestečka Antalaha, a to nehovorím, ako dlho trvalo dostať sa tam.

V Bostone máme pár nadšených dievčat, ktoré si tu založili E-časopis Knihomolček. Poprosili ma, aby som napísala príspevok špecificky o Móricovi Beňovskom. Nakoniec som im to poskytla vo forme otázok, ktoré by mali deti v slovenskej škole naštudovať a zodpovedať do konca novembra s tým, že urobíme spoločnú besiedku. Vyskúšala som si to aj s deťmi mojej známej v Košiciach, ktoré prišli navštíviť moju chorľavú mamičku a na prekvapenie to bola veľmi živá a produktívna debata. Kamarátom sme v detstve za socializmu nevykladali náš pôvod a samo ich to prekvapilo, keď sedeli pod obrazom vnučky Mórica Beňovského. V tom čase nám to mohlo uškodiť.

A tak sa dostávame aj do takejto generačnej výzvy, že určité záležitosti, v akom období žijeme, či vôbec môžeme odhaliť svoj pôvod a nebyť za to potrestaní. Teraz to môže znieť, že prehánam, ale spomeňte si a bolo to len nedávno. Naša mama nemohla vyštudovať vysokú a kam šla najprv robiť? Do bane a v pokročilom štádiu tehotenstva sa ešte plazila na zemi v bani. Tuším, že to bolo neskôr zakázané OSN.

Žijeme v čase sociálnych médií, v čase informovanosti a dezinformovanosti. Každý sa môže hrať na experta v danej oblasti, či situácii, a to len kliknutím myšou na počítači. Myslíme si, že všetko, čo je čierne na bielom vo Wikipedii, je pravdivé. Možno sa mýlime. V našej generácii a aj po nás budú generačné výzvy a budú chápané odlišným spôsobom.

Väzení a milí hostia, drahí krajanovia. Bolo mi ťažké sa tento rok dostať na túto konferenciu i keď to znamenalo, že práve nepracujem a musela som sa vymknúť z rúk mojej mamičky, ktorú možno už neuvidím. To sú rozhodnutia, ktoré v živote robíme a niekedy tie spontánne majú dlhodobý efekt na celý život.

Práve som písala mail jednej pani z úžasnej generácie, ktorá viedla našu komunitu po druhej svetovej vojne. Ich činnosť žiaľ už pred pár rokmi pomaly ochabla. Dám Vám príklad. Náhle som musela odcestovať z Bostonu do Košíc a ešte pred odchodom som požiadala naše učiteľky a rodičov, aby nám pomohli s organizovaním dožínok v mojej neprítomnosti. Nevedela som, či sa vrátim načas. Oni sa toho ujali s takou úžasnou energiou a odhodlaním a entuziazmom. a preto je úplne jasné, že ak sa mladšej generácii dá priestor a majú sa o čo oprieť, môžu nás, či Vás, veľmi príjemne prekvapiť. S určitou pýchou na novú generáciu musím povedať, že “ they stepped in and I was so impressed”. O to tu ide, že je tu budúcnosť, záujem a keď sa mladým dá priestor, aby vynikli, tak vyniknú. To je naším cieľom, aby pokračovali v tom, čo sme začali. Nedržať sa žezla kľčovito, či už človek bol zakladateľom alebo prezidentom alebo vo výkonnej rade, dať im priestor.

Posledných 24 rokov žijem v meste Boston v Spojených štátoch amerických, kde sa beží najstarší maratón na svete. Prvých 24 rokov svojho života som žila v meste Košice na Slovensku, kde sa beží najstarší maratón v Európe a zároveň druhý najstarší vo svete. Aká je to irónia, že žijem alebo som žila práve v týchto dvoch mestách väčšinu svojho života. Po tom, čo som sa musela neočakávane starať a mamičku 24 hodín denne, som mohla konečne vybehnúť na dve hodinky a zažiť tu úžasnú atmosféru Medzinárodného maratónu mieru v Košiciach. Každoročne sa uskutočňuje prvú októbrovú nedeľu. Keby moja mamka neochorela, tak by som tam sto percentne nebola. Napätie záverečných par minút bolo sprevádzané tým, kto bude víťazom, či bežci z Etiópie alebo z Keni. A bola to nakoniec Keňa.

Pri mojom odlete z Košíc do Istanbulu s korekciou letu do Bostonu sme boli obklopení bežcami. Len na konci letu, keď nás posadili späť do sedadiel, aby sme trpezlivo čakali, kým neskončí tzv. taxing po letisku, som sa zadívala do tvare jednej z bežkýň. Pripomínala mi niekoho, koho som videla na stupni víťazov Košického maratónu. Potvrdila mi to jej kolegyňa z tímu, že sa umiestnila na tretom mieste. Zároveň tam bol ďalší bežec z Etiópie, ktorý sa umiestnil na druhom mieste. Tento človek sa stal skoro víťazom, dal všetky

svoje sily do záveru a bol druhý, ale bol to jeho osobný rekord a bol šťastný, i keď bol druhý. Uvedomila som si, že sme leteli s najlepšimi bežcami maratónu na svete, bežcami z Etiópie, celého tímu bežcov z Etiópie. Ak v živote dáme do úsilia všetko čo máme, i keď nie vždy zvíťazíme, môžeme byť na seba hrdí.

Preto, moji milí slovenskí kolegovia, slovenské kolegyně zo zahraničia, krajanovia, ak dáme do nášho úsilia pri posilňovaní slovenkeho povedomia vo svete všetko, čo máme, čo nám naše podmienky dovoľia a všetci ich máme iné, čo nám naše financie dovoľia a všetci ich máme iné, čo nám čas dovolí i keď je, žiaľ, obmedzený, môžeme byť spokojní. Matka Tereza raz povedala: „Dobre veci, ktoré si v živote urobil, budú zabudnuté, ale stále ich rob“. Naša činnosť, a to každého z nás, bude zabudnutá rokmi, ale stále ich robme. Dovoľte mi touto cestou vysloviť aspoň v tejto chvíli každému z Vás zo srdca a s úctou ďakujem.

Nina HOLÁ

Slovenská liga v Amerike

Slováci v Amerike a ich budúcnosť

Slováci v Amerike, pomenovaní tiež ako americkí Slováci, sú početne najväčšou slovenskou menšinou v zahraničí. Ich počet v tomto čase v USA odhadujeme na milión sto či dvesto tisíc. Do tohto počtu zahrňujeme len tých, ktorí ešte majú národné povedomie, podporujú slovenské časopisy, spolky, farnosti a národné podujatia a tiež fraternalistické (svojpomocné poisťujúce) organizácie a pod. Je možné, že počet Slovákov v Amerike je aj väčší. V sčítaní ľudu v r. 1990 sa prihlásilo k slovenskej národnosti 1.85 milióna amerických občanov a v malej čiastke aj dočasných rezidentov. Vtedy však bola na cenzusových formulároch otázka o národnosti a tá bola pre Slovákov veľmi priaznivá. Znela - Akou rečou okrem angličtiny sa hovorí vo vašej domácnosti (otázku nedávam do úvodzoviek, lebo neviem, či je moja verzia presná).

A tu si dovoľím poznamenať, že táto otázka sa dostala do cenzusových formulárov zásluhou Slovenskej ligy v Amerike. Bol to vplyvný a rešpektovaný autor a politológ prof. Michal Novák (doživotný člen Slovenskej ligy a člen redakčnej rady Slovenska), ktorý spolu so Slovenskou ligou požiadal cenzusový úrad o spresnenie otázky o národnosti. Výsledok bol zvolanie konferencie v Bielom dome, na ktorej predstavitelia Slovenskej ligy, gen. tajomník Ján Holý a člen Výkonného výboru Dr. Marian Stolárik predniesli v užšom výbore návrh na otázku a prof. Novák mal hlavný prejav, v ktorom vysvetlil potrebu spresnenia otázky o národnosti, aby bolo známe, ktoré národnosti či menšiny tvoria súčasť Ameriku. Táto otázka obsahovala viaceré pomenovania rečí a v príkladoch bola uvedená aj slovenčina. Žiaľ, v nasledujúcich cenzusoch kládli väčší dôraz na zisťovanie rasovej príslušnosti - Hispanics, Asians, Afro-Americans, Whites, atď. ako národnostnej.

Ako som už uviedla, Slováci v Amerike tvoria najväčšiu slovenskú menšinu v zahraničí. Ale v porovnaní s inými národnostnými menšinami v USA slovenská menšina patrí medzi tie menšie. Tvoria menej ako pol percenta obyvateľov USA. Čo nám však umožňuje udržiavať slovenský život v Amerike je okolnosť, že slovenskí prisťahovalci a ich potomkovia sú sústredení v niekoľkých východných a stredoamerických štátoch. Najväčšie enklávy, ktoré dosiaľ prežívajú, sú vo veľkých mestách a ich okolí ako New York, Pittsburgh, Chicago, Cleveland, spojené mestá Scranton-Wilkes Barre a aj niektoré menšie mestá, hlavne v Pensylvánii, v New Jersey, Ohio a Illinois.

Slovenskí prisťahovalci už v 2. polovici 19. storočia budovali svoje kostoly a združovali sa okolo nich. Ešte v polovici minulého storočia sme mali približne 250

katolíckych kostolov, niekoľko desiatok gréckokatolíckych. Tie sa však postupne strácali. Príčiny boli rôzne. V niektorých farnostiach sa slovenskí farníci vystaňovali z mestského prostredia, keď sa tam nastaňovali iné národnosti – napr. krásny a mohutný kostol sv. Cyrila a Metoda v Detroitě Slováci "predali" Afro-Američanom za jeden dolár a v Newarku, NJ im dali kostol sv. Štefana zadarmo. Druhou, a to hlavnou, bol nedostatok slovenských kňazov. Keď nebolo slovenských kňazov, biskupstvá postupne spájali slovenské farnosti s neslovenskými alebo vytvárali z nich teritoriálne farnosti. A tak dnes máme z približne 350 kostolov, ktoré vybudovali Slováci, už menej ako 15 so slovenskými bohoslužbami. Keď sme stratili kostoly, stratili sme aj slovenské haly a spolkové miestnosti, v ktorých sa udržoval slovenský život.

Aká je budúcnosť slovenského života v Amerike v tejto situácii?

Na túto otázku je nie jednoduchá odpoveď. Asimilácia nahloďava slovenské etnikum a to nielen z nedostatku slovenských kostolov a spolkových centier, ale hlavne generačným postupom, keď mladé, už v Amerike vycňované generácie, odchádzajú zo slovenských stredísk za lepším zamestnaním, za lepším počasím a pod. Niekdajšie generácie spájali a oduševňovali boj za samostatnosť a proti komunizmu. V tomto skoro 100-ročnom zápase sa konali zhromaždenia, zbierky, apely na Kongres a vládu. To ich zapájalo do národných akcií a posilňovalo v nich národné povedomie. Mladšie generácie túto spájajúcu ideu nemajú, lebo komunizmus už skrachoval a samostatnosť vybojovali predchádzajúce generácie. Mnohí prisťahovalci si zachovávajú národné povedomie, ale keď sú roztratení po celej Amerike strácajú kontakt so slovenskými spolkami a inštitúciami.

Veľký počet novších prisťahovalcov našiel nový domov v Amerike v tradičných slovenských centrách a z nich sa aspoň malý počet zapája do slovenského života. Je to však malý počet na to, aby zachránil slabnúce národné inštitúcie.

V Amerike máme silné a bohaté tzv. fraternalistické - svojpomocné organizácie. Dve z nich dosahujú majetok jednej miliardy dolárov. Tie vo veľkej miere udržujú národné povedomie, ale spravujú ich už v Amerike narodení vedúci, ktorí po slovensky nevedia - s malými výnimkami. Vydávajú mesačné časopisy, v ktorých je slovenčiny veľmi málo. Majú však do 200 miestnych spolkov. V niektorých z nich ešte rokovacou rečou je slovenčina. Tieto spolky sa snažia (s malým úspechom) pritiaľnúť do spolupráce novších prisťahovalcov, ktorí sa snažia v prvom rade nájsť si vhodné zamestnanie, kúpiť si autá, domy, nájsť lepšie školy a pod. Isteže im to nemožno zazlievať, veď prišli za lepším životom. Sú aj výnimky, ale tých je málo na to, aby sa slabnúci slovenský život v USA mohol udržať aspoň na terajšej úrovni. V niektorých mestách sa novší prisťahovalci stali aktívnymi členmi existujúcich združení alebo prevzali v nich vedenia (v NYC Slovensko-americké kultúrne stredisko, v Detroitě 34. zbor Slovenskej ligy, Slovenský festival v New Jersey a iné). Novým prisťahovalcom treba dať uznanie za založenie a udržovanie slovenských škôl (najznámejšie sú v Linden, NJ, v Clifstone, NJ, dve školy v NYC a v Pittsburghu, PA). Ešte máme aj niekoľko ľudových súborov, ktoré propagujú slovenský folklór a kultúru nielen medzi nami, ale aj mimo Slovenska. Slovenskú identitu v Amerike udržuje aj americkoslovenská tlač aj napriek tomu, že je v nej málo slovenčiny (výnimkou je časopis Jednota, ktorý má najviac slovenských strán). Mesačník Slovák v Amerike je jediný časopis, ktorého 28 strán sú písaných len v slovenčine.

Ako som už povedala, na otázku aká je budúcnosť slovenského života v Amerike, nie je ľahko odpoveďať. Mnohí vedúci slovenských organizácií a iných združení sa dívajú na budúcnosť s optimizmom. Sú aj pesimisti a dávajú slovenskej identite v Amerike dve-tri desaťročia. Ja mám na túto otázku diplomatickú odpoveď: EŠTE NEMELIEME Z POSLEDNÉHO. Ďakujem Vám.

**Generačné výzvy pri posilňovaní národného povedomia Slovákov žijúcich v zahraničí –
prierezové témy: školstvo, vzdelávacie centrá, veda, kultúra.**

Spisovateľ Karel Čapek povedal: „Mladá generácia má pocit, že s ňou prichádza lepší svet. Stará garda má pocit, že s ňou ten lepší svet odchádza.“ Tento citát významného českého spisovateľa má hlbokú výpovednú hodnotu a núti nás premýšľať nad tým, ako sa vyrovnáť s generačnými rozdielmi nielen v bežnom živote, ale aj ako si môžu jednotlivé generácie nájsť medzi sebou názorové a morálne prieniky. Približné delenia hraníc generácií sú v tridsaťročných periódach, a tak štyridsiatnici či päťdesiatnici čelia výzvam a ich počiny sleduje a hodnotí generácia o tridsať rokov staršia. Je to tak vo všetkých kultúrach, je to tak v najmenšej sociologickej bunke, v rodine. S výzvami sa stretávame v spoločenstvách, v komunitách, všade. Popravde môžeme napísať aj toto: „Každá generácia si myslí, že je inteligentnejšia, než tá predošlá, a múdrejšia ako tá nasledujúca“.⁵ No podstatné je najmä to, že každá generácia vytvorila mnohé hodnoty, získala životné skúsenosti, z ktorých nasledujúca generácia žije a čerpá. Je to neustály kolobeh, cyklus, progres.

Keď však obrazné preberanie štafety generácií začneme vsadzovať do rôznych prostredí, zisťujeme, že generácie, ktoré boli v ich životnom príbehu nútené alebo aj vlastným rozhodnutím premiestnené z jednej geografickej a kultúrnej oblasti do druhej, začnú intenzívnejšie presadzovať kultúrny a etnický aspektu do ich aktivít a nepriamo tak začínajú formovať postoj mladšej generácie. Sú to obojstranné výzvy. Spočiatku sú podprahové, ale postupom času sa vyvinú v konkrétne činy s reálnymi výsledkami. Rozviesť tému generačnej výzvy sa môže zdať jednoduché, ale len ten, ktorý sa aktívne zapája do spoločenského, kultúrneho a nikdy nekončiaceho celoživotného vzdelania v zahraničí, sa stretne s generačnou výzvou, ktorá ho pozitívne núti byť aktívnym, spolupodieľať sa na upevňovaní väzieb medzi generáciami, a tak implementovať rokmi nadobudnuté skúsenosti do tvorivej práce. Táto výzva obzvlášť rezonuje medzi Slovákami žijúcimi v zahraničí, ktorí pokračujú v ich živí za hranicami Slovenska v mnohých generáciách.

Slovenské vyst'ahovalctvo bolo súčasťou migračných vln, ktoré zasiahli Európu koncom 19. storočia a začiatkom 20. storočia. Najväčšia časť slovenských vyst'ahovalcov v tomto období smerovala do USA ako súčasť tretej vyst'ahovaleckej vlny začiatkom osemdesiatych rokov. Práve v tomto období ustupuje do pozadia tradičná európska migrácia z krajín západnej Európy a do popredia sa naopak dostávajú vyst'ahovalci z východnej Európy. Stojí za zmienku pripomenúť si raritnú informáciu: Slováci sa zúčastňovali na migrácii a emigrácii do USA už aj v predošlom období. Už v 16. storočí prvým známym Slovákom, ktorý navštívil Ameriku bol Štefan Štitnický – Parmennius, ktorý sa v roku 1583 zúčastnil s Angličanom Richardom Hakluytom a sirom Humphereyom Gilbertom na výprave, v rámci ktorej objavili ostrov New Foundland. Väčšie množstvo Slovákov sa dostávalo do USA od šesťdesiatych rokov 19. storočia. Americké štatistiky evidujú prvých prisťahovalcov z vtedajšieho Rakúsko-Uhorska prvýkrát v roku 1861, a to 51 osôb.⁶ V nasledujúcich rokoch tento počet neustále narastá. O masovom charaktere slovenského vyst'ahovalctva hovoríme až od osemdesiatych rokov 19. storočia. Na základe vyst'ahovaleckých dotazníkov sa dá určiť aj to, aké boli hlavné dôvody, ktoré udávali vyst'ahovalci ako príčiny svojho odchodu. Môžeme ich rozdeliť do týchto kategórií: sociálno-ekonomické, rodinné a iné. Rodinné

⁵ George Orwell, anglický spisovateľ a novinár 1903 - 1950

⁶ DILLINGHAM, W. P. a kol.: Reports of the immigration commission. Statistical Review of immigration 1820 – 1910. Distribution of immigrants 1850 – 1900, Washington Government Printing office, Washington 1911, Table 9. -Immigration to the United States, 1820 to 1910. s. 27

dôvody prevládali v kategórii vo veku 0 – 10 rokov a 50 – 80 rokov, sociálno-ekonomické príčiny prevládali u osôb vo veku 21 – 50 rokov.⁷

Dnes je v Spojených štátoch amerických najviac aktívna generácia narodená v sedemdesiatych a v polovici osemdesiatych rokoch XX. storočia, tzv. Husákové deti. Myslí sa tým generácia, ktorá sa narodila ešte v Československu a prvých dvadsať až dvadsaťpäť rokov žila vo východnom bloku. Po páde komunizmu sa predstavitelia tejto vekovej skupiny rozhodli využiť možnosti, ktoré ponúkala vtedajšia politická situácia. Ich nástup do spoločenského života medzi rodákov bol priam raketový. Generačná výzva začala prinášať svoje plody. Skúsení a životom ostrieľaní slovenskí starousadlíci, ktorí s vypätím všetkých síl udržiavali spojenie s blízkymi v socialistickom Československu, (zakladali v Severnej, Južnej Amerike, v Kanade ale aj v Austrálii, čiže v zámorí, krajanské spolky, v ktorých sa nesmierne intenzívne venovali slovenskej ľudovej kultúre a tradíciám), zrazu dostali nový prílev energie v podobe prichádzajúcej emigračnej vlny zo začiatku deväťdesiatych rokov XX. storočia. Rekapitulovať minulosť dvadsať rokov naspäť je v dnešnej dobe našou pýchou. V rámci generačných výziev je tu nádej, že slovenská enkláva ani v najbližších rokoch nebude mať núdzu o aktívnych potomkov Slovákov. Je priam symbolické, že práve v období konania Stálej konferencie si pripomíname 100. výročie založenia Československa a s týmto historickým medzníkom je spätá Pittsburská dohoda podpísaná 31. mája 1918, ktorej však predchádza Clevelandská dohoda podpísaná 22. októbra 1915. Tieto medzníky musíme pripomenúť, pretože je to neoddeliteľná časť amerického života Slovákov a aj toto bola generačná výzva veľmi ekonomicky a lobisticky silnej generácie Slovákov dvadsiatych rokov minulého storočia. O sto rokov neskôr dnešná generácia stále stojí na pevných národných základoch, udržiava tradície a úspešne sa etabluje aj v oblastiach života, ktoré sú úzko prepojené s americkým životom. Máme pomerne veľký počet vedeckých pracovníkov, ktorí spolupracujú v rôznych amerických inštitútoch a sú úspešní. Veľký záujem je o jazykové centrá, tzv. slovenské víkendové školy, ktoré sú garantom, že generačné výzvy budú mať svoje opodstatnenie a vzdelávací proces v týchto centrách sa bude vždy opierať o tradície, kultúru jazyka, slovenskú ľudovú tvorivosť. Existencia týchto centier garantuje, že v nich vyrastú ďalší potomkovia Slovákov, ktorí prevezmú žezlo od nás, momentálne aktívnej generácie a budú sa pasovať s výzvou, s akou sme sa borili my a aj tí pred nami: udržiavať kultúrne povedomie, pestovať lásku k Slovensku, usporadúvať festivaly, stretávať sa na slovenských bohoslužbách, stmelovať aktivity slovenskej komunity po celých Spojených štátoch.

Podľa poslednej oficiálnej demografickej štúdie, žije v zahraničí 1 500 000 Slovákov⁸⁴. Je tu však aj odhad neoficiálny, ktorý zvyšuje tento počet rádo o niekoľko desiat tisícok. Vieme, že mimo Európskej únie žijú Slováci, ktorí nemajú doteraz vysporiadaný ich imigračný status, ale ktorí sa aj napriek tomu aktívne zapájajú do spoločenského života slovenskej komunity a mnohokrát sú to práve oni, ktorí sú konfrontovaní s tým, že nesmierna túžba po domovine ich poháňa zhmotniť ich pocity a túžby, a tak implementovať toto všetko do aktivít, ktoré vedú ku generačným výzvam. Aj v XXI. Storočí sme postavení pred skutočnosť, že nie všetci Slováci v zámorí mali to šťastie, aby aj napriek tomu, že zo Slovenska odišli, mohli sa vrátiť späť, navštíviť rodinu, pokochať sa slovenskou prírodou a odísť naspäť do krajiny, v ktorej momentálne žijú a vytvárajú hodnoty tam. Závisí to však iba od nich, ako sa s touto ich súkromnou výzvou popasujú. Ku generačným výzvam môžeme pokojne zaradiť aj pomerne aktívne rozrastanie sa rodín, ako základnej bunky každej spoločnosti. Nie je ničím výnimočným, že Slováci žijúci v zámorí, majú vo veku 30 – 45 rokov tri a aj štyri deti a naozaj veľmi aktívne svoje rodiny zapájajú do

⁷ BELEJ, M.: K demografickým aspektom vysťahovalectva z východného Slovenska do USA pred I. svetovou vojnou a v medzivojnovom období. In: Obyvateľstvo karpatskej kotliny I. Prešov : UNIVERSUM, 1997, s. 88.

⁸ www. Teraz.sk, 8. júl 2018

komunitného života. Národné povedomie a priznávanie sa k slovenskému naturelu je aj citel'né v zmiešaných rodinách, kde jeden z rodičov je Slovákom alebo potomkom Slovákov. Pováčšine sú to ženy, ktoré sa vydávajú do rodín inej ako slovenskej národnosti, s potešením sa dá napísať, že ich ratolesti navštevujú slovenské vzdelávacie centrá, aj keď podľa pôvodu otca by mohli navštevovať poľské, grécke, indické, portorické a iné komunitné spoločenstvá.

Veľa sa za posledných tridsať rokov v živote Slovákov v zámorí zmenilo, objavujú sa stále noví a šikovní mladí ľudia, ktorí cítia, že je ich povinnosťou zanechať odkaz pre ďalšie generácie. Sú zakladateľmi firiem, ktoré vyvíjajú diagnostické metódy v oblasti onkológie⁹, pracujú ako úspešní emigrační právnici¹⁰, pôsobia v IT firmách a popri tom spravujú dobrovoľné organizácie združujúce mladých Slovákov, ktorí sa úspešne včlenili do často krát agresívneho a rýchleho pracovného kolotoča¹¹, úspešne pôsobia na realitnom trhu¹² a máme tu aj slovenský manželský pár, ktorý vychoval hráča NHL¹³. Všetko toto úzko súvisí s tým, že každá generácia Slovákov vtláča nezmazateľnú pečať do pomyslenej kroniky, v ktorej môžu ďalšie generácie hľadať inšpirácie a pokračovať v úspešnom trende - zviditeľňovať Slovensko, jeho kultúru, tradície, prírodné bohatstvo. Každý Slovákom, ktorý je agilný vo svojom živote v zahraničí a nezanevrel na Slovensko, môže ovplyvniť desiatky iných, ktorí nie sú zapojení v komunite. Vziať si generačnú výzvu za svoje vyžaduje však aj mnoho odriekania a veľa boja s byrokraciou. Často krát sa stáva, že aj medzi svojimi vznikajú pnutia, pretože prienik generačných názorov eskaluje aj do argumentácií, ktoré nemusia vždy padnúť na úrodnú pôdu, ale takýto je život. Vo všeobecnosti sa však môže tvrdiť, že generačná výzva ostane výzvou a bude napĺňaná aj ďalšími generáciami.

Príspevok je podporený vizualizáciou v Power Pointe. Všetky údaje pod čiarou na str. 5 sú zverejnené so súhlasom dotknutých osôb.

Dana KLAMPÁROVÁ a Dagmara SMALLEY
Slovenský klub v Birminghame

Posilňovanie národného povedomia v meste Birmingham a jeho okolí, Veľká Británia

Slováci emigrovali do Veľkej Británie od nepamäti, ale markantne sa na tom "podieľal" vstup Slovenska do Európskej únie v roku 2005, kedy státisíce Slovákov začalo emigrovať do krajín Západnej Európy. V meste Birmingham a jeho okolí neexistoval slovenský spolok, centrum alebo inštitúcia, ktorá by pomáhala a podporovala emigrujúcich Slovákov. Oficiálne prvou inštitúciou, ktorá sa etablovala v meste Birmingham bol Slovak Club Birmingham CIC, ktorý vznikol v roku 2013. Jeho prioritou a hlavnými cieľmi bolo združovanie Slovákov v meste Birmingham a jeho okolí, upevňovanie slovenskej identity, národného povedomia a uchovávanie slovenského jazyka Slovákov žijúcich v meste Birmingham a jeho okolí.

Slováci si začali uvedomovať dôležitosť národnej a kultúrnej identity, ktorá by sa mala zachovávať aj pre ďalšie generácie žijúce v danej krajine. Primárnou činnosťou Slovak Clubu bol vznik Vzdelávacieho centra v meste Birmingham. Toto centrum zabezpečuje vzdelávanie detí predškolského veku (od 3 rokov), primárneho a sekundárneho stupňa ZŠ. Vzdelávacie centrum navštevuje momentálne 68 detí. 15 detí je už zapísaných na čakacej listine, ktoré sa nemohli prijať z dôvodu kapacitného obmedzenia.

⁹ Pavol Čekan Ph.D., Multiplex DX, Inc.

¹⁰ JUDr. Lucia Kollárová Esq. Law Office, 12 East 46th Street, New York

¹¹ Oto Raček, www. Slovakpro.com

¹² Janett Kozáková Parvakis, Exit Reality Milestone

¹³ Anika a Milan Labanc, syn Kevin Labanc, v tejto dobe hrajúci za San Jose Sharks

V slovenskej škole sa vyučujú predmety ako sú slovenský jazyk, prvouka, vlastiveda, hudobná výchova, vo vyšších ročníkoch je to geografia a dejepis s dôrazom práve na posilňovanie národného povedomia, zachovávanie kultúrnej a národnej identity už u našej najmladšej generácie, ktorej vplyvom sa následne prenáša aj na staršiu generáciu, ich rodičov, ktorých primárnym podnetom bola emigrácia z finančného aspektu a až ako sekundárny podnet prichádza upevňovanie si vlastnej identity. Následne predmetom vzdelávania detí je aj absolvovanie rozdielových (komisionálnych) skúšok na Slovensku, ktoré im umožní postup do vyššieho ročníka, resp. ukončenie povinnej školskej dochádzky.

Prezentovanie a sprístupnenie ľudovej slovesnosti, slovenského folklóru, zvykov a tradícií sa pravidelne realizuje prostredníctvom krúžku ľudového tanca a tradičných ľudových dielní. Deti objavujú čaro ľudového remesla, prácu a život našich predkov, ktoré boli ich neoddeliteľnou súčasťou.

Okrem edukačných aktivít, Slovak Club Birmingham CIC založil knižnicu s publikáciami pre deti aj dospelých, organizuje kultúrne podujatia pre študentov a dospelých, ako sú napr. Medzinárodný ples, na ktorom nás podporujú významné osobnosti zo Slovenska, filmové večery s tradičným slovenským alebo českým filmom, ale aj podujatia pre rodiny- Májová veselica, Športový deň, Opekačka v rozprávke, Martinská tancovačka,.... Slováci v meste Birmingham a jeho okolí radi podajú pomocnú ruku napr. formou charitatívnych príspevkov, spoluprácou s inými komunitami na Festivale komunit vo Walsall a v neposlednej miere pomocou sociálnych sietí, ktoré nám v 21. tisícročí pomáhajú posilňovať národnú identitu a najmä združovať našich národovcov, ktorý odchádzajú do zahraničia aj ako jednotlivci bez najbližších príbuzných

Posilňovanie národnej identity a zachovanie autenticity v novodobej spoločnosti je niekedy až nereálne, no snaha veľkého počtu dobrovoľníkov z radu učiteľov, rodičov a študentov potvrdzuje výrok: “ kde je snaha je aj cesta”

ZÁVERY STÁLEJ KONFERENCIE SLOVENSKÁ REPUBLIKA A SLOVÁCI ŽIJÚCI V ZAHRANIČÍ 2018

Stála konferencia Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí 2018 pozitívne hodnotí doterajšie aktivity a obetavosť organizátorov a podporovateľov krajanového života vo svete, ich úsilie rozvíjať slovenskú spolupatričnosť, hodnoty kultúrneho dedičstva a ďakuje predchádzajúcim aj súčasným aktivistom, členom spolkov a organizácií za ich nenahraditeľný vklad pri presadzovaní slovenského povedomia v zahraničí.

Konferencia oceňuje priebežné aktivity Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí (ÚSŽZ), ktorý sa snažil zabezpečovať optimálne organizačné, ekonomické a spoločensko-politické podmienky pre podporu uchovávanía a rozvoja jazykovej, kultúrnej a národnej identity Slovákov žijúcich v zahraničí, a to s dôrazom na mladú generáciu. ÚSŽZ pri tom pracoval v tesnej spolupráci s organizáciami krajanových komunít v Európe a zámorí. Účastníci oceňujú, že ÚSŽZ zvýšil dôraz na zabezpečenie dodatočných zdrojov na podporu činností krajanov v zahraničí.

Konferencia oceňuje informácie delegátov z jednotlivých krajín, ktoré dokumentujú situáciu krajanových komunít v jednotlivých krajinách a dopad uskutočňovania štátnej politiky Slovenskej republiky na spoločenské, politické a ekonomické zabezpečenie ich podpory v domovských krajinách. Konferencia zdôrazňuje potrebu citlivej akceptácie aktuálnych a historických podmienok existencie krajanových komunít a rešpektovanie princípu rôznorodosti, špecifických potrieb a hodnôt pre rozvoj kultúrnej, jazykovej a národnej identity.

Všeobecné závery

1. Účastníci Stálej konferencie Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí 2018 navrhujú vyhodnotiť stav plnenia záverov Stálej konferencie 2018 na začiatku budúcej konferencie.
2. Navrhujú pokračovať v úsilí o zjednodušenie možnosti udelenia/znovuzískania občianstva SR formou zníženia poplatkov pre Slovákov žijúcich v zahraničí, ktorí sú držiteľmi osvedčenia.
3. Stála konferencia Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí artikulovala potrebu začať dialóg nielen o zvýšení komfortu volieb zo zahraničia, ale aj o zastúpení Slovákov žijúcich v zahraničí v Národnej rade SR. Žiada vypracovanie komparatívnej analýzy úpravy tejto problematiky vo vybraných iných krajinách.

Kultúra a médiá

1. Účastníci Stálej konferencie Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí 2018 navrhujú, aby sa na jar v roku 2019 uskutočnilo inauguračné a prvé pracovné stretnutie Komisie ÚSŽZ pre kultúru.
2. Navrhujú, aby Komisia ÚSŽZ pre kultúru vypracovala návrh stratégie v tejto oblasti. Navrhujú, aby sa v roku 2019 znovu uskutočnilo rokovanie Expertnej komisie Slovákov v zahraničí a odborníkov zo Slovenska organizované SZSZ v gescii ÚSŽZ a s podporou MZVaEZ SR.
3. Navrhujú pokračovať v spolupráci s MK SR (SNM) v úsilí o vytvorenie podmienok pre vznik dokumentačného centra/múzea kultúry zahraničných Slovákov.
4. Podporujú zriadenie Centra slovenského zahraničia v Bratislave ako projektu Svetového združenia Slovákov v zahraničí.
5. Navrhujú venovať pozornosť dobudovaniu pamätníka slovenského vyst'ahovalectva a Slovákov v zahraničí.

6. Navrhujú ÚSZZ naďalej podporovať pôsobenie krajanských médií vo svete a perspektívne vytvoriť ako svoj poradný orgán Komisiu ÚSZZ pre médiá.

Školstvo

1. Účastníci Stálej konferencie Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí 2018 oceňujú, že MŠSVVaŠ SR doplnilo podporované vysokoškolské odbory, na ktoré je možné štipendium vlády SDR v podskupine učiteľstvo, vychovávateľstvo a pedagogické vedy o aprobácie cudzieho jazyka v kombinácii so slovenským jazykom alebo iným humanitným predmetom.
2. Oceňujú, že bola pri Štátnom pedagogickom ústave založená pracovná skupina na tvorbu kurikulárnych dokumentov k voliteľnému predmetu o Slovákoch žijúcich v zahraničí pre stredné školy v SR a navrhujú, aby MŠVVaŠ SR v súčinnosti s ÚSZZ zabezpečilo potrebné finančné prostriedky na vydanie podkladových materiálov pre vyučovanie tohto predmetu.
3. Navrhujú, aby ÚSZZ a príslušná sekcia MŠVVaŠ SR podporili zedefinovanie postavenia slovenských vzdelávacích centier vo svete a pozíciu tam pôsobiacich pedagógov.
4. Navrhujú MŠVVaŠ SR využiť časť nespotrebovaného normatívu na žiakov v prípade plnenia povinnej školskej dochádzky na školách mimo územia SR priamo na ich výučbu v slovenských vzdelávacích centrách vo svete.
5. Navrhujú MŠVVaŠ SR rozšíriť počet odborných pracovísk podieľajúcich sa na tvorbe vzdelávacích podujatí pre žiakov a pedagógov zahraničných vzdelávacích inštitúcií s vyučovaním v slovenskom jazyku.
6. Odporúčajú MŠVVaŠ SR navýšiť počet vyslaných učiteľov na slovenské národnostné školy oproti súčasnému stavu.
7. Odporúčajú MŠVVaŠ SR zohľadniť výrazný nárast požiadaviek zo strany slovenských komunit v zahraničí v oblasti vzdelávania v posledných rokoch aj v rozpočte Sekcie medzinárodnej spolupráce a európskych záležitostí MŠVVaŠ SR na nasledujúce obdobie.
8. Žiadajú ÚSZZ, aby v súčinnosti s MŠVVaŠ SR hľadali riešenie na dlhodobé a pravidelné dodávanie učebníc na slovenské národnostné školy a vzdelávacie centrá v zahraničí.
9. Žiadajú ÚSZZ a MŠVVaŠ SR podporiť v r. 2019 zorganizovanie konferencie k otázkam slovenského národnostného školstva a zachovávanía národného povedomia v krajinách kde sú Slováci národnostnou menšinou a vyčleniť na to finančné prostriedky.

Financie

1. Účastníci Stálej konferencie Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí 2018 plne podporujú snahu ÚSZZ o navýšenie finančných prostriedkov určených na aktivity Slovákov žijúcich v zahraničí a na investičné projekty.

Zoznam účastníkov

Cyprus

Marieta GUNDOVÁ HORSKÁ, Slovenská doplnková škola na Cypre

Česko

Vlastimil FABIŠIK, Folklórny súbor Púčik

Bohdan KRAUS, Svetové združenie Slovákov v zahraničí

Vladimír SKALSKÝ, Svetové združenie Slovákov v zahraničí

Jaromír SLUŠNÝ, Obec Slovákov v Českej republike

Nad'a VOKUŠOVÁ, Slovensko-český klub

Čierna Hora

Michal SPEVÁK ml., Čiernohorsko-slovenské priateľstvo

Francúzsko

Andrea HANOUTI, Slovenská katolícka misia v Paríži

Imrich TÓTH, Slovenská katolícka misia v Paríži

Chorvátsko

Branka BAKSA, Zväz Slovákov v Chorvátsku

Sandra KRALJ VUKŠIĆ, Slovenské kultúrne centrum Našice

Mirko VAVRA, Zväz Slovákov v Chorvátsku

Írsko

Mária PACHEROVÁ, Vzdelávacie centrum pre slovenské deti v Írsku

Lucia ŠEFČIKOVÁ, Vzdelávacie centrum pre slovenské deti v Írsku

Kanada

Eva HADZIMA, Kanadská Slovenská liga, Slovenská škola v Calgary

Vladimír LINDER, Slovak Heritage Live

Maďarsko

Ján BENCŠÍK, Spolok segedínskych Slovákov

Marta DEMJÉNOVÁ, Slovenská samospráva v Mlynkoch

Eva FÁBIÁNOVÁ, Ľudové noviny

Imrich FUHL, spoločnosť SlovakUm

Levente GALDA, Slovenský spolok Identita

Alžbeta HOLLEROVÁ RAČKOVÁ, Celoštátna slovenská samospráva v Maďarsku

Ondrej HORVÁTH, Slovenský spolok Identita

Katarína KIRÁLY, Ústav kultúry Slovákov v Maďarsku

Karola KLAUSZOVÁ, Slovenský spolok Identita

Júlia KUCZIK, Maďarsko slovenská dvojazyčná národnostná škola a internát v Novom Meste pod Šiatrom

Edita PEČEŇOVÁ, Slovenské gymnázium, základná škola, materská škola a kolégium v Békešskej Čabe

Nemecko

Jarmila BUCHOVÁ, Slovensko-nemecký kultúrny klub v Mníchove

Viera HORCH, Slovensko-nemecký kultúrny klub v Mníchove

Poľsko

Ľudomír MOLITORIS, Spolok Slovákov v Poľsku

Rakúsko

Jozef IVAŠKA, spevák

Helena STEINER, muzikologička, kultúrna manažérka

Rumunsko

Ivan Miroslav AMBRUŠ, Kultúrna a vedecká spoločnosť Ivana Krasku

Adriana FÚRIKOVÁ, etnológ

Pavel HLÁŠNIK, Demokratický zväz Slovákov a Čechov v Rumunsku
Adrian Miroslav MERKA, Demokratický zväz Slovákov a Čechov v Rumunsku

Srbsko

Mária ANDRÁŠIKOVÁ, Asociácia slovenských pedagógov
Ján BRTKA, Matica slovenská v Srbsku
Juraj ČERVENÁK, Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny
Branislav KULÍK, evanjelický kňaz
Anna MEDVEĐOVÁ, Gymnázium Jána Kollára so žiackym domovom, Báčsky Petrovec
Katarína MELEGOVÁ MELICHOVÁ, Matica slovenská v Srbsku, miestna organizácia Báčsky Petrovec
Ondrej MELICH, Matica slovenská v Srbsku, miestna organizácia Báčsky Petrovec
Katarína MOSNÁKOVÁ-BAGLAŠOVÁ, Slovenský kultúrny klub v Srbsku
Michal SPEVÁK, Slováci a spolužitie
Anna TOMANOVÁ MAKANOVÁ, Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny
Vladimír VALENTÍK, Slovenský kultúrny klub v Srbsku
Zdenka VALENTOVÁ BELIČOVÁ, Nový život, mesačník pre literatúru a kultúru
Svetlana ZOLŇANOVÁ, Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny

Sýria

Margita GHATA, komunita krajanov v Homse

Švédsko

Dušan DAUČÍK, Švédsko-slovenský spolok

Taliansko

Karolína D'ALONZO BUKOVIČOVÁ, C. A. S. A. Česká a Slovenská kultúrna asociácia
Elena CENGELOVÁ CARINA, Združenie krajanov a priateľov Slovenska v Miláne
Katarína IVANIŠOVÁ, C. A. S. A. Česká a Slovenská kultúrna asociácia
Lucia KUBICOVÁ, MY@VY - Združenie priateľov Slovenska
Maja STRAKOVÁ, MY@VY - Združenie priateľov Slovenska

Ukrajina

Valeria BALANKO, Spoločnosť Slovákov Ľ. Štúra v Zakarpatsku
Jana DUDASH-RYZHAK, spolok Dôvera
Maria FEDYNEC, Špecializovaná všeobecnovzdelávacia škola I-III. st. číslo 4 s prehĺbeným vyučovaním slovenského jazyka v Užhorode
Jozef HAJNIŠ, Oblastná kultúrno-osvetová organizácia Matice slovenskej na Zakarpatsku
Olexandr HREBÍK, Slovenská spoločnosť M.R.Štefánika vo Ľvove
Ivan LATKO, Užhorodský spolok Slovákov
Peter MICHAEL, Spolok slovenských umelcov Zakarpatia
Iryna ROMANCHUK, Slovenská spoločnosť M.R.Štefánika
Tania VOJAK-KARSHLIAK, spolok Dôvera

USA

Ingrid SIVČOVÁ-KUZMA, BCBSA – slovenská škola pri BCBSA v New Yorku
Marek ŠOLTYS, Slovenská liga v Amerike

Veľká Británia

Dana KLAMPÁROVÁ, Slovenský klub v Birminghame
Dagmara SMALLEY, Slovenský klub v Birminghame

Hostia

Anton HRNKO, predseda Výboru Národnej rady SR pre obranu a bezpečnosť
František RUŽIČKA, štátny tajomník Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR
Emil KUCHAR, Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR
Jana TOMKOVÁ, Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR
Karol DENDIS, Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR
Oľga NACHTMANNOVÁ, štátna tajomníčka Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR
Katarína ČAMBOROVÁ, riaditeľka Odboru rozvojovej pomoci a služieb pre zabezpečenie medzinárodnej spolupráce Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky
Martina MALÍKOVÁ, Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR
Gabriela MADROVÁ, generálna riaditeľka Odboru medzinárodnej spolupráce Ministerstva kultúry Slovenskej republiky
Peter DRÁBEK, Ministerstvo vnútra SR
Ladislav ČÉNY, riaditeľ Úradu hraničnej a cudzineckej polície Ministerstva vnútra Slovenskej republiky
Peter VRÁBEK, riaditeľ Odboru štátneho občianstva Ministerstva vnútra Slovenskej republiky
Blanka TIMURHAN, riaditeľka Odboru dokumentaristiky a zahraničnej spolupráce imigračného úradu Ministerstva vnútra Slovenskej republiky
Marián GEŠPER, predseda Matice slovenskej
Zuzana PAVELCOVÁ, riaditeľka Krajanského múzea Matice Slovenskej
Anton PAULIK, hovorca slovenskej menšiny v Parlamente Maďarska
Katarína CHOVANCOVÁ, prorektorka Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici
Alena DOUŠKOVÁ, Metodické centrum UMB pre Slovákov žijúcich v zahraničí
Soňa KARIKOVÁ, Metodické centrum UMB pre Slovákov žijúcich v zahraničí
Zuzana KOVÁČOVÁ, Metodické centrum UMB pre Slovákov žijúcich v zahraničí
Boris MICHALÍK, Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre
Jaroslav ČUKAN, Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre
Silvia PETREKOVÁ, Kysucké kultúrne stredisko v Čadci
Juraj Antal Dolnozemský, literát
Ján BOTÍK, etnológ
Samuel JOVANKOVIČ, Spolok Slovákov zo Srbska
Claude BALÁŽ, Nadácia Národný pamätník slovenského vyst'ahovalectva
Jozef SCHWARZ, sociológ
Monika NECPÁLOVÁ, Thalia Teatro
Ingrid SLANINKOVÁ, RTVS - Rádio Slovakia International
Petronela VAVREKOVÁ, RTVS - STV Bratislava
Luba KOLOVÁ, RTVS – Štúdio Košice
Ladislav CSIKY, RTVS – Štúdio Košice
Ildikó MAKAI OVÁ, MTVA Slovenská redakcia
Dušan MIKOLAJ, Literárny týždenník
Gabriela BERE GHÁZYOVÁ, Global Slovakia
Zuzana PALOVIC, Global Slovakia

OBSAH

Ján VARŠO , predslov k zborníku príspevkov zo Stálej konferencie	3
Pozdravné prihovory hostí	
František RUŽIČKA , štátny tajomník Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí	6
Anton HRNKO , predseda Výboru NR SR pre obranu a bezpečnosť	8
Oľga NACHTMANNOVÁ , štátna tajomníčka Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR	10
Vladimír SKALSKÝ , predseda Svetového združenia Slovákov v zahraničí	11
Marián GEŠPER , predseda Matice slovenskej	13
Vystúpenie predsedu Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí	
Ján VARŠO , predseda Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí	14
Príspevky účastníkov	
Bohdan KRAUS , Spoločnosť generála Milana Rastislava Štefánika Česká republika	27
Vladimír SKALSKÝ , Svetové združenie Slovákov v zahraničí	28
Jaromír SLUŠNÝ , Obec Slovákov v Českej republike	30
Nad'a VOKUŠOVÁ , Slovensko-český klub	32
Michal SPEVÁK ml. , Čiernohorsko-slovenské priateľstvo	34
Marieta Horská GUNDOVÁ , Slovenská doplnková škola na Cypre Flamingos	37
Imrich TÓTH , Slovenská katolícka misia v Paríži	40
Sandra KRALJ VUKŠIĆ , Slovenské kultúrne centrum Našice	43
Mária PACHEROVÁ a Lucia ŠEFČIKOVÁ , Vzdelávacie centrum pre slovenské deti v Írsku	46
Marta DEMJÉNOVÁ , Slovenská samospráva v Mlynkoch	48
Alžbeta HOLLEROVÁ RAČKOVÁ , Celoštátna slovenská samospráva v Maďarsku	50
Katarína KIRÁLY , Ústav kultúry Slovákov v Maďarsku	52
Júlia KUCZIK , Maďarsko-slovenská dvojjazyčná národnostná základná škola a internát Sátoraljaujhely	55
Edita PEČEŇOVÁ , Slovenské gymnázium, základná škola, materská škola a kolégium Békešská Čaba	58
Jarmila BUCHOVÁ , ISEIA - Medzinárodný inštitút a asociácia slovenských vzdelávacích centier	65
Viera HORCH , Slovensko-nemecký kultúrny klub v Mníchove	68
Pavel HLÁŠNIK , Spoločnosť pre edukáciu a kultúru v Nadlaku	70
Claude BALÁŽ , Združenie nezávislých expertov pre otázky dejín a života zahraničných Slovákov	73
Soňa KARIKOVÁ – Alena DOUŠKOVÁ - Zuzana KOVÁČOVÁ , Metodické centrum UMB pre Slovákov žijúcich v zahraničí	77
Zuzana DRUGOVÁ , Metodické centrum pre Slovákov žijúcich v zahraničí, UMB Banská Bystrica	80
Dušan MIKOLAJ , nadácia Národný pamätník slovenského vyst'ahovalectva	87
Monika NECPÁLOVÁ , Thalia Teatro	90
Zuzana PAVELCOVÁ , Krajanské múzeum Matice slovenskej	93
Jozef SCHWARZ , sociológ	95
Mária ANDRÁŠIKOVÁ , Asociácia slovenských pedagógov v Srbsku	99
Juraj ČERVENÁK , Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny	102
Anna HORVÁTOVÁ , NVU Hlas ľudu	103
Anna MEDVEĐOVÁ , Gymnázium Jána Kollára so žiackym domovom	104
Katarína MELEGOVÁ MELICHOVÁ , Matica slovenská v Srbsku	111

Katarína MOSNÁKOVÁ BAGĽAŠOVÁ , Slovenský kultúrny klub v Srbsku	115
Michal SPEVÁK , Slováci a spolužitie	118
Vladimír VALENTÍK , Slovenské vydavateľské centrum v Srbsku	120
Zdenka VALENTOVÁ-BELIČOVÁ , Nový život, mesačník pre literatúru a kultúru	121
Svetlana ZOLŇANOVÁ , Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny	126
Elena CENGELOVÁ CARINA , ZKPS Miláno, Taliansko	128
Karolína D'ALONZO BUKOVIČOVÁ , Česká a slovenská kultúrna asociácia	129
Maja STRAKOVÁ a Lucia KUBICOVÁ , Združenie priateľov Slovenska My@Vy	131
Ivan LATKO , Užhorodský spolok Slovákov	134
Michael PETER , Spolok slovenských výtvarných umelcov Zakarpatia	136
Estera MILCH , Česká a slovenská asociácia	137
Nina HOLÁ , Slovenská liga v Amerike	140
Ingrid SIVČOVÁ-KUZMA , BCBSA – slovenská škola pri BCBSA v New Yorku	142
Dana KLAMPÁROVÁ a Dagmara SMALLEY , Slovenský klub v Birminghame	144
ZÁVERY STÁLEJ KONFERENCIE SLOVENSKÁ REPUBLIKA A SLOVÁCI ŽIJÚCI V ZAHRANIČÍ 2018	146
Zoznam účastníkov	148
Hostia	150
OBSAH	151